

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**ETNOSEMBOLİZM YAKLAŞIMI BAĞLAMINDA
SİYONİZM VE KUDÜS'ÜN MUSEVİLEŞTİRİLMESİ
(1881-1949)**

Doktora Tezi

Tezi Hazırlayan

Hacı Uğur POLAT

İstanbul, 2022

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**ETNOSEMBOLİZM YAKLAŞIMI BAĞLAMINDA
SİYONİZM VE KUDÜS'ÜN MUSEVİLEŞTİRİLMESİ
(1881-1949)**

Doktora Tezi

Tezi Hazırlayan

Hacı Uğur POLAT

165515003

ORCID ID: 0000-0002-5174-171X

Danışman:

Prof. Dr. Levent ÜRER

İstanbul, 2022

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “Etnosembolizm Yaklaşımı Bağlamında Siyonizm ve Kudüs’ün Musevileştirilmesi (1881-1949)” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 14/11/2022

Hacı Uğur POLAT

TEZ ONAYI

Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü *Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Doktora* öğrencisi **165515003** numaralı **Hacı Uğur POLAT**'ın hazırladığı **“Etnosembolizm Yaklaşımı Bağlamında Siyonizm ve Kudüs’ün Musevileştirilmesi (1881-1949)”** konulu DOKTORA TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI Lisansüstü Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca 14.11.2022 günü saat 14:00’de Taksim yerleşkesinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonucunda adayın tezinin **KABUL**’üne **OYBİRLİĞİ**’yle karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Prof. Dr. Le*** ÜR*** (Danışman) (İstanbul Aydın Üniversitesi)		
Prof. Dr. Na*** Sİ*** TURAN (Üye) (İstanbul Üniversitesi)		
Prof. Dr. Ce*** Uğ*** ÖZ*** (Üye) (Arel Üniversitesi)		
Doç. Dr. Pı*** GE*** BA*** (Üye) (Beykent Üniversitesi)		
Dr. Öğr. Üyesi At*** Bi*** KA*** (Üye) (Beykent Üniversitesi)		

Adı Soyadı : Hacı Uğur POLAT
Danışmanı : Prof. Dr. Levent ÜRER
Türü ve Tarihi : Doktora, 2022
Alanı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Anahtar Kelimler : Siyonizm, Etnosembolizm, Göç, Fransız Devrimi, Milletler Cemiyeti

ÖZ

ETNOSEMBOLİZM YAKLAŞIMI BAĞLAMINDA SİYONİZM VE KUDÜS'ÜN MUSEVİLEŞTİRİLMESİ (1881-1949)

Tezimizde, Siyonizm'in göç, tehcir ve iskân politikalarını kullanarak, 1881-1949 arasında Kudüs'ü nasıl Musevileştirdiği incelenmiştir.

Tez giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Birinci Bölüm'de konunun kuramsal ve tarihsel çerçevesi çizildi. Siyaset bilimi teorilerinden Milliyetçilik değişik boyutlarıyla araştırıldı. Yirminci Yüzyılda özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra farklı bakış açılarıyla Milliyetçilik ideolojisi çalışan akademisyenlerin çalışmaları incelenerek özetlendi. Etnosembolizm, Etno sembolistlerin modernistlerden ayrıldığı temel konular, Etnosembolizmin ana temaları, Etnosembolistlere göre Milletlerin Sembolik Kaynakları çalışıldı. Etnik Kökenin Sembolik Unsurları dil, din, destan, bayrak ve milli marş, dini ve ulusal bayramlar yönüyle Etnosembolizm ve Siyonizm benzerlikleri ortaya konuldu. Kudüs ve Filistin tarihi üç semavi dinin ataları kabul edilen İbrahim peygamberin bölgeye göçünden başlayarak miladi 638 yılına kadar özetle incelendi. Bölge tarihi incelenirken bugünün daha iyi analiz edilebilmesi için göç, sürgün ve geri dönüş konularına odaklanıldı.

İkinci Bölüm'de Etno Sembolizm çerçevesinde Siyonizm incelendi. Dreyfus Davası ve Avrupa'da Antisemitizm, asimilasyon, İsrailoğulları'nın vaftiz tercihi konuları incelenerek Siyonizm'in genel tanımı yapıldı. Siyonist Hareketin evreleri teolojik, entelektüel, ekonomik ve politik Siyonist liderlerin biyografileri ile anlatıldı. Etnosembolistlerin önemseddiği etnik temel, altın çağ, fraksiyonlar arası çatışma ile

gelişme olgularının Siyonist aydınlar ve eylem adamlarında nasıl karşılık bulduğu çalışıldı.

Üçüncü Bölüm’de genelde Filistin özelde Kudüs’ün musevileştirilmesi çalışıldı. Bu bölümde alternatif Yahudi yurdu projeleri ve Yahudilerin alternatifler arasında Mezopotamya, El-Ariş, Kıbrıs, Arjantin, Uganda yurdu projelerine yaklaşımı değerlendirildi. 1881 yılından itibaren başlayan Filistin’e toplu göç ve koloniler, Balfour Deklarasyonu’nun bölgeye etkileri, İngiliz İşgal Rejimi ve İngiliz Manda İdaresi döneminin faaliyetleri, büyük güçlerden İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri’nin bölge politikaları ve göçe yaklaşımları, Musevilerin Filistinlilerle çatışması ve Siyonist örgütlerin rolü, Osmanlı Devleti’nin Filistin’e göçe yaklaşımı ve bu konuda aldığı tedbirler çerçevesinde göç incelendi. Kudüs’ün Musevileştirilmesi yirminci yüzyılda dünya Yahudi nüfusunun değişimi, Filistin’de Yahudi nüfusunun değişimi ve Kudüs Yahudi nüfusunun değişimi alternatif kaynakların verileri değerlendirilerek ortaya konuldu.

Sonuç bölümünde yüz yıldan beri istikrarsızlığın, katliamların, kardeş kavgasının hüküm sürdüğü bu topraklar için çözüm önerisi ortaya konuldu.

Name and Surname : Hacı Uğur POLAT
Supervisor : Prof. Dr. Levent ÜRER
Degree and Date : PHD., 2022
Major : Political Science and International Relations
Key Words : Zionism, Ethnosymbolism, Immigration, French Revolution,
League of Nations

ABSTRACT

ZIONISM AND THE JUDAIZATION OF JERUSALEM IN THE CONTEXT OF THE ETHNOSEMBOLISM APPROACH (1881-1949)

In the thesis, how Jerusalem was Judaized between 1881-1949, using the immigration, deportation and settlement policies of Zionism, was examined.

The thesis consists of a introduction, three parts and conclusion. In the first chapter, the theoretical and historical framework of the subject was drawn. Nationalism, one of the political science theories, has been researched with different dimensions. In the twentieth century, especially after the Second World War, the studies of academics who studied the ideology of Nationalism from different perspectives were analyzed and summarized. Ethnosymbolism, the main issues that Ethno-symbolists differ from modernists, the main themes of Ethnosymbolism, the Symbolic Sources of Nations according to Ethnosymbolists were studied. Ethnosymbolism and Zionism similarities were revealed in terms of language, religion, epic, flag and national anthem, religious and national holidays, which are the Symbolic Elements of Ethnicity. The history of Jerusalem and Palestine, starting from the migration of the prophet Abraham, who is considered to be the ancestor of the three monotheistic religions, to the region, until 638 Gregorian was briefly examined. While examining the history of the region, the focus was on migration, exile and return in order to better analyze the present.

In the second part, Zionism was examined within the framework of Ethno Symbolism. The Dreyfus Case and Anti-Semitism in Europe, assimilation, and the baptism preference of the Israelites were examined and a general definition of Zionism was made. The stages of the Zionist Movement were described with the biographies of the theological, intellectual, economic and political Zionist leaders. It has been studied how the ethnic basis, golden age, inter-factional conflict and development phenomena, which ethnosembolists care about, are reflected in Zionist intellectuals and activists.

In the third chapter, the Judaization of Palestine in general and Jerusalem in particular was studied. In this section, alternative Jewish hostel projects and the approach of Jews to Mesopotamia, El-Ariş, Cyprus, Argentina and Uganda dormitory projects were evaluated. Mass immigration and colonies to Palestine that started in 1881, the effects of the Balfour Declaration on the region, the activities of the British Occupation Regime and the British Mandate Administration, the regional policies of the Great Powers England, France, Germany, Russia and the United States of America and their approaches to immigration, conflict and the role of Zionist organizations, the Ottoman Empire's approach to immigration to Palestine and the measures taken in this regard were examined. The Jewishization of Jerusalem, the change in the world Jewish population in the twentieth century, the change in the Jewish population in Palestine and the change in the Jewish population of Jerusalem were revealed by evaluating the data of alternative sources.

In the conclusion part, a solution proposal was put forward for these lands where instability, massacres and sibling fight prevailed for a century.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ

ABSTRACT

TABLolar LİSTESİ	vi
SÖZLÜK	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE TARİHSEL ÇERÇEVE

1. MİLLİYETÇİLİK TEORİSİ VE ETNOSEMBOLİZM YAKLAŞIMI.....	6
1.1. Millet/Ulus Nedir?	7
1.2. Milliyetçilik Kuramları	15
1.2.1. İlkçi Yaklaşım (Premordialism)	15
1.2.2. Modernist Yaklaşım	16
1.2.2.1. Eric Hobsbawm: İcat Edilen Gelenekler	17
1.2.2.2. Benedict Anderson: Hayali Cemaatler	18
1.2.3. Modernist ve İlkçi Yaklaşımları Uzlaştıran Yeni Yaklaşım (Antony D. Smith): Etno Sembolcü Yaklaşım	20
1.2.4. Amerika-Fransa, Filistin-İsrail, İtalya-Almanya Modelleri	27
2. FİLİSTİN'E YERLEŞME, MISIR'A GÖÇ, BABİL SÜRGÜNÜ, ROMALILARIN SÜRGÜNÜ ve DİASPORANIN ŞEKİLLENMESİ	31
2.1. Filistin Adının Kökeni ve Filistin'in Coğrafi Konumu.....	32
2.2. Filistin'in İlk Sakinleri	33
2.3. İsrailoğulları Filistin'de.....	34
2.3.1. Filistin'e Göç (İbrahim).....	34
2.3.2. Mısır'a Göç.....	35
2.3.3. Mısır'dan Çıkış (Exodus)	38
2.3.4. Birleşik Yahudi Krallığı	40
2.3.5. Bölünme (Yahuda ve İsrail Krallığı).....	42
2.3.6. Mabedin Yıkılması ve Babil Sürgünü	45
2.4. Büyük Güçler Dönemi	48

2.4.1. Makedonyalı Yunanlılar Dönemi	48
2.4.2. Romalılar Dönemi	50
2.4.2.1. Herod Dönemi	51
2.4.2.2. Valiler Dönemi ve İsa Peygamber	53
2.4.2.3. İsyen, Yıkım, Sürgün	54
2.4.2.4. Bizans Dönemi	57

İKİNCİ BÖLÜM

ETNO SEMBOLİZM YAKLAŞIMI ÇERÇEVESİNDE SİYONİZM

1. SİYONİZM	61
1.1. Siyon Sembolünden Doğan İdeoloji Siyonizm	61
1.2. Fransız İhtilalinden Sonra Avrupa’da Şiddetlenen Antisemitizm, Dreyfus Davası ve Emile Zola: Suçluyorum Bildirisi	65
1.3. İsrail’in İlk Cumhurbaşkanı Chaim Haim Weizmann’ın Liderlik ettiğı Asimilasyoncular ile Asimilasyon Karşıtları Arasında Mücadele	74
1.4. Avrupa Toplumuna Giriş Bileti Vaftiz ve Vaftiz olduktan Sonra İngiltere Başbakanlığına Kadar Uzanan Siyasi Serüven: Benjamin Disraeli	77
2. ETNO SEMBOLİZM TEMA VE OLGULARININ SİYONİZM HAREKETİNDE YANSIMALARI	80
2.1. Etno Sembolizmin Ana Temaları ve Siyonizm	80
2.1.1. Etnik Kökenin Sembolik Unsurları	80
2.1.1.1. Din: Truva Atı Yahudilik	80
2.1.1.2. Dil: Modern Formu ile Yeniden Yaratılan Birleştirici Unsur İbranice	85
2.1.1.3. Geçmişi Geleceğe Taşıyan Destanlar	88
2.1.1.3.1. Makkabiler Destanı: Asimilasyona Direniş, Gerilla Savaşı ve Zafer (Hanukah/Arınma Bayramı)	88
2.1.1.3.2. Masada Destanı: Toplu İntihar	90
2.1.1.3.3. Simon Bar Kohba: İsyen, Teslim Olmama, Betar Kalesi’nde Ölüm	92
2.1.1.4. Bayrak ve Milli Marş	93
2.1.1.5. Bayramlar	96

2.1.2. Etnik Temel	99
2.1.2.1. Yahudilik'te Etnik Gruplar	99
2.1.3. Milletlerin Tarihselliği	101
2.1.4. Seçkinler ve Kitleler	103
2.1.4.1. Liderler	103
2.1.4.1.1. Zvi Hirsch Kalischer: Haham, Siyon'u Arayış Kitabının Yazarı.....	104
2.1.4.1.2. Yehuda Alkalai: Gelenek ve Moderniteyi Birleştiren Haham	105
2.1.4.1.3. Joseph Natonek: Osmanlı Yöneticilerine Filistin'de Yahudi Kolonizasyonu Projesini ilk Sunan Hahambaşı.....	106
2.1.4.1.4. Eliezer Ben Yehuda: İbranice'yi Modern Formu ile Yeniden Yaratan Dinadamı.....	108
2.1.4.1.5. Moses Hess: Siyonizmin Felsefi Mimarı, Marks ve Engels'in Yol Arkadaşı.....	110
2.1.4.1.6. Leon Pinsker: Doktor, Hukukçu, Siyon Aşıkları Örgütünün Kurucu Lideri	111
2.1.4.1.7. Leib Gordon: Şair, İbranice Aşığı.....	114
2.1.4.1.8. Peretz Smolenskin: Haskala Hareketinin Öncülerinden	115
2.1.4.1.9. Ahad Ha'am: Halktan Biri, Halk Adamı, İbranice Sevdalısı	116
2.1.4.1.10. Sir Moses Montefiore: Bankacı, Banker, Borsa Uzmanı, Filistin'e Adanmış bir Ömür ve Servet	117
2.1.4.1.11. Baron Maurice de Hirsch: Baron Maurice de Hirsch Fonu, Arjantin Yahudi Kolonizasyon Cemiyeti Kurucusu Finansör.....	120
2.1.4.1.12. Lionel Walter Rothschild: Baron, Balfour Deklarasyonu Muhatabı.....	122
2.1.4.1.13. Theodor Herzl: Fikirden Eyleme, Modern Dönemin Musa'sı	125
2.1.4.1.14. Vilademir Ze'ev Jabotinsky: Revizyonist Siyonist Hareketinin Lideri, Askeri Deha	131
2.1.5. Çatışma ve Yeniden Yorumlama	137
2.1.6. Altın Çağ: Musa Özgürlük, Davut İktidar, Babil Diriliş	139

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUDÜS'ÜN MUSEVİLEŞTİRİLMESİ

1. FİLİSTİN DIŞINDA ALTERNATİF YAHUDİ YURDU PROJELERİ....	141
1.1. Arzı Mev'ud Filistin.....	144
1.2. Topraksız Bir Halk İçin, Halksız Bir Toprak.....	145
2. DEMOGRAFİ DEĞİŞİYOR: ALİYAH.....	147
2.1. Birinci Aliyah (1882-1903).....	148
2.2. İkinci Aliyah (1904-1914).....	149
2.3. Üçüncü Aliyah (1919-1923)	149
2.4. Dördüncü Aliyah (1924-1929).....	149
2.5. Beşinci Aliyah (1933-1939).....	150
2.6. Aliyah Bet (1939-1948)	150
3. MUSEVİLER BÖLGEDE KÖK SALIYOR: KOLONİLER	151
3.1. Arazi Elde Etme	151
3.1.1. Arazi Temin Yöntemleri	152
3.2. Yerli Halkla Çatışma ve Siyonist Terör Örgütlerinin Rolü	155
3.2.1. Siyon Katır Alayı, Haganah, Irgun, İsrail Ordusu.....	156
3.2.2. Bu Örgütlerin Gerçekleştirdikleri Bazı Terör Eylemleri.....	157
4. BÜYÜK GÜÇLERİN GÖÇE YAKLAŞIMLARI VE BÖLGE	
POLİTİKALARI	161
4.1. İngiltere	162
4.1.1. İlk Diplomatik Misyonun Açılışı	163
4.1.2. Laurance Oliphant'ın Filistin'de Yahudileri İskan Projesi	164
4.1.3. Balfour Deklarasyonu.....	168
4.1.4. Manda Yönetimi ve Sir Herbert Samuel Dönemi	172
4.2. Fransa	177
4.2.1. Alliance Israélite Ünıverselle Örgütü/ Evrensel Yahudi Birliği	178
4.3. Almanya	180
4.3.1. Kudüs Protestan Başpiskoposluğu Kurulması	180
4.3.2. Alman Kolonileri.....	181
4.4. Ortodoksların Hamisi Rusya	183
4.5. Amerika Birleşik Devletleri	184

4.6. Osmanlı Devleti	185
4.6.1. Osmanlı Arşiv Belgelerinde Filistin.....	186
5. NÜFUS DEĞİŞİMİ	189
5.1. Dünya Yahudi Nüfusu Değişimi.....	189
5.2. Filistin Nüfusu Değişimi ve Filistin'in Musevileştirilmesi.....	192
5.2.1. Filistinlilerin Genel Nüfusu.....	192
5.2.2. Yıllara Göre Filistin Nüfusu.....	192
5.2.3. 1948 Yılından Sonra Filistin'e Yahudi Göçü.....	195
5.3. Kudüs Nüfusu Değişimi ve Kudüs'ün Musevileştirilmesi.....	196
5.3.1. Osmanlı Devleti'nin İlk Döneminde Kudüs Nüfusu.....	197
5.3.2. Yahudi Göçü Sürecinde Yıllara Göre Kudüs Nüfusu	200
SONUÇ	204
KAYNAKÇA.....	208

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1. Dünya Siyonist Kongreleri	131
Tablo 2. Aliyahlar	151
Tablo 3. XIX. Yüzyıl Sonu ve XX. Baş Nüfus.....	193
Tablo 4. 1525-1526/932 Hane Sayısı.....	198
Tablo 5. 1562-1563/970 Kudüs'te Hane Sayısı	198
Tablo 6. 1538/945 Sancaklarda Hane Sayısı.....	199
Tablo 7. Yıllara Göre Kudüs Nüfusu	201

SÖZLÜK

Etnosembolizm: Milliyetçilik çözümlemelerinde etnik geçmiş ve kültüre ağırlık veren kuramcılarını ifade eder.

Milletler Cemiyeti: I. Dünya Savaşı'nın ardından İsviçre'de, 10 Ocak 1920'de kurulan, amacı, ülkeler arasında yaşanabilecek sorunları barışçıl yollarla çözmek olan, günümüzdeki Birleşmiş Milletler'in temeli sayılabilecek bir organizasyondur.

Siyonist: Asıl hali "sioniste" olarak geçen Siyonist ifadesi, Siyonizm ile ilgilenen, onu destekleyen, öğrenen, öğreten kişilere verilen isimdir.

Siyonizm: Yahudi milletin, Filistin bölgesinde, kendi kaderini tayin etme hakkını bir devlet kurarak gerçekleştirme ülküsünün ideolojisidir.

GİRİŞ

Filistin 1517 yılında Osmanlı hakimiyetine girdiği dönemden XIX. yüzyılın başına kadar istikrarlı bir süreç geçirdi. Bu yüzyılın başlarında, bölgeye büyük güçlerin ilgileri arttı. 1830-1840 arası Kavalalılar bölgeye hakim oldu. Büyük güçler Kavalılar dönemini fırsata çevirdi. Kudüs'te ilk diplomatik misyonlarını açtılar. Fransız ihtilali'nden sonra milliyetçilik akımı İsrailoğullarını etkisi altına aldı. Musevi din adamları ve entellektüelleri, Yahudiliği modern ulus bakış açısıyla sorgulamaya başladı. Etnosembolizmin simge ve sembolleri vatan, millet, bayrak, toprak, ulusal marş, Makkabiler, etnik köken, Siyon aşkı, Masada destanı, seçilmiş millet, vadedilmiş toprak olguları kullanılarak ulus, yeni bir forma dönüştürüldü. İtalyanlar, Almanlar, Sırlar gibi Yahudiler'in de bir ulus devleti olmalıydı. Devlet için toprak, olmazsa olmazlardandı. Topraksız olan bu ulusa bir toprak gerekiyordu. "Topraksız halka, halksız toprak" sloganıyla halkı olan bir toprağa halksız toprak anlayışı ile yöneldiler. Yüzyılın ilk çeyreğinden sonra Zvi Hirsch Kalischer, Yehuda Alkalai, Eliezer Ben Yehuda, Moses Hess ata toprağı Filistin'i gündeme getirdi. Mücadeleyi Sir Moses Montefiore ve Baron Maurice de Hirsch devam ettirdi. Fikirleri eyleme dönüştürdüler. İlk kolonileşme adımını attılar.

1881 yılında, Rus Çarı II. Alexandre'a suikast girişiminden sonra Rusya'da Yahudilere baskılar arttı. Suikastin sorumlusu Yahudiler olarak ilan edildi. Okullarda Yahudi öğrencilere uygulanan kota sıkılaştırıldı. Ayrımcılık, rüşvet, yağma, cinsel saldırı, işkence, ölüm her yanı sardı. Pogromlar başladı. Bunun üzerine "Siyon Aşıkları" Cemiyeti toplu göç hareketini başlattı. İlk göç edenlerin çoğunluğu gençlerdi. Zor şartlar altında, büyük fedakarlıklarla göçler gerçekleşti. Örgüt, Filistin'de ilk modern kolonileri kurdu. Ekonomik sıkıntılar ve bölgesel farklılıklardan dolayı çökme aşamasına gelen projeyi Rothschildler sürdürdü. Theodor Herzl'in devreye girmesiyle proje ulus üstü bir boyuta taşındı. Çeşit çeşit yapılar, farklı farklı örgütler tek çatı altında toplandı.

Herzl, 1897 yılında Basel'de ilk Siyonist Kongre'yi topladı. 1897'den 1904 yılına kadar bir diplomat, bir gazeteci, bir militan gibi çalıştı. Sekiz yıl içerisinde beş kez İstanbul'a ziyarette bulundu, bir seferinde Sultan Abdulhamit tarafından kabul edildi. Özellikle Almanya resmi makamları ile görüşmelerde bulundu, Alman

İmparatoru Wilhelm ile İstanbul ve Kudüs'te görüştü. Rusya ile temasta bulundu, Roma'da Papa ve İtalya Kralı ile görüştü. Londra ayağını ihmal etmedi. Önce yön Osmanlı ve Almanya'ya dönüktü. Ancak yön Londra'ya çevrildi. Herzl'in hayatta olduğu dönemde ve Herzl'den sonra Londra siyaset yapımcıları ile sürekli irtibatta olundu.

1880 yılından itibaren Osmanlı için yeni bir sorun ortaya çıktı: Filistin'e Musevi göçü ve Musevi kolonizasyonu. Osmanlı Devleti yasaklar koydu, göçmenleri Filistin sınırlarına girmeden veya girdikten sonra geldikleri ülkelere iade etti, Kırmızı Tezkere uygulamasını yürürlüğe koydu, arazi satışlarına sıkı tedbirler getirdi, Yahudiler'e alternatif yerleşim yerleri önerdi Suriye Eyaletine bağlı bir il iken direk müdahale amacıyla Kudüs'ü merkezi hükümete bağladı, doğrudan İstanbul'dan yönetilen bir bölgeye dönüştürdü. Fakat tüm bu uygulamalara rağmen Yahudi Sorunu ile karşı karşıya kaldı. Birinci Dünya Savaşı'nda Yahudiler Çanakkale'de "Siyon Katır Alayı", Filistin Cephesi'nde "Yahudi Lejyonu" ile Osmanlılara karşı düşman saflarında yer aldı. 1917 yılında İngiliz askeri işgal dönemi başladı. Askeri rejim, üç yıl sonra, yönetimi İngiliz Manda İdaresi'ne bıraktı. Filistin'de İngiliz Yönetimi döneminde göç, tehcir ve iskanın önü açıldı. Bu dönemde, İngilizler, Balfour Deklarasyonu ile Yahudilere verdikleri sözleri yerine getirdi.

M. S. 70 yılında Kudüs tamamıyla Romalıların eline geçti, şehrin gençleri esir edildi, diğerleri kılıçtan geçirildi, şehirde taş taş üstünde kalmadı. Musevilerin Filistin'deki varlığı yok edildikten sonra, yaklaşık yirmi asır sürgünde yaşayan Yahudiler, 18. Yüzyılın ortalarından itibaren yeniden vadedilmiş topraklara dönerek (Aliyah), Filistin'i ve Kudüs'ü Musevileştirdi. Dönemin büyük güçlerinin Yahudi sorununu kendi topraklarının ötesinde çözme politikası mücadelelerini kolaylaştırdı.

Araştırmada, İsrailoğullarının, etnosembolizm bağlamında 2000 yıl sonra yeniden İsrail Devlet'ni nasıl kurdukları, bunun bölgeye etkileri, Arap-Siyonist ittifakı ve çatışmaları, bu durumun uluslararası ortamı nasıl etkilediği incelenmektedir. Konu incelenirken 1881-1949 arasındaki döneme odaklanıldı. Çalışma, uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi disiplinine, çalışma eksikliği bulunan bu alanda katkı vermeyi kendine amaç edinmektedir.

Yahudi Sorunu, 19. ve 20. yüzyılda uluslararası camiayı etkileyen önemli sorunlardan biridir. Bu sorunun, İmparatorlukların dağılmasına, Dünya güç dengesinin yeniden şekillenmesine, Dünya sınırlarının ve özellikle Ortadoğu sınırlarının yeniden oluşmasına rağmen uluslararası ilişkiler literatüründeki önemini korumaya devam ettiğini, belirleyici ve yönlendirici etkisini gözlemlemekteyiz. 19. ve 20. yüzyılda bölge istikrarsız, gergin bir süreç yaşadı. Çatışma, savaş hiç eksik olmadı. Nüfus değişimleri, göç, sürgün bölgenin karakteristik özelliği haline geldi.

"Topraksız bir halk için, halksız bir toprak" sloganı ile Filistinliler kendi topraklarında yok kabul edildi. İngilizler Balfour Deklarasyonu ile kendi hakimiyetlerinde olmayan bölgeler için üçüncü taraflara taahhütte bulundu. Vilademir Ze'ev Jabotinsky, 'Siyon Katır Alayı' ismini onur kırıcı bulup içine sindiremese de bu alayın kurulmasına yol arkadaşı Josef Trumpeldor ile İngilizler nezdinde yoğun kulis faaliyetlerinde bulundu. Jabotinsky, Çanakkale'deki hizmetlerine atıfta bulunarak "eğer biz 2 Kasım 1917'de Balfour Bildirisi ile Filistin'de yurt edinme konusunda söz aldıkça buna ulaşan yol Gelibolu'dan geçmiştir." ifadelerini kullandı.

Siyonist Kongreler bu yolda önemli kilometre taşıdır. Kongre (Siyonist Kongre), Aşkenazilerden Sefaredlere, muhafazakarlardan çağdaşlara, sosyalist devrimcilerden burjuva bankerlerine, esnaflardan öğrencilere, doğululardan batılılara Yahudi Dünyasını çatısı altında topladı. Birinci Siyonist Kongresi'nde Basel Programı adını alan program benimsendi.

Siyonistler hep realist hareket etti. Anılarında, "Uluslar arasındaki ilişkiler bir güç sorunudur" şeklinde not düşen Herzl, "Bugün ve gelecekte, belki de kıyamete kadar güçlü her zaman haklıyı yenecektir" yaklaşımı ile çalışmalarını yönlendirdi. Makyavelist anlayışla hareket ettiler, her zaman daha güçlüyü aradılar, hep daha güçlüden yana oldular. Uluslararası sistem içerisinde realizmin gerektirdiği şekilde denge politikası gözeterek hareket ettiler. Realizm gereği, Siyonist politika, var olabilmek için dünyanın en güçlü devleti hangisi ise kaderini ona bağlamasıydı. Gücün değişimi, Siyonist ittifakının da değişimi anlamına geliyordu. 1850'li yıllarda Avrupa'daki güçlerden en az Yahudi aleyhtarı olanlar İngilizlerdi. O yüzden bütün

büyük güçlerle mekik diplomasisi yaptılar. Ancak sonuçta İngilizler tarafında karar kıldılar.

Siyonizmin temelini Yahudi milliyetçiliği ve dindarlığı oluşturmaktadır. Bu nedenle Siyonizm öncelikle milliyetçilik kaynaklı gelişim gösterdi sonrasında ise siyasi ya da politik açıdan yayıldı. Siyonist Hareket, Milliyetçilik teorilerinden Etnosembolist yaklaşımı model almış gibi etnosembolizmin tema, sembol ve simgelerini sahada birebir uyguladı.

İsrailoğulları, yaklaşık 2000 yıldır kendi yurtları olmadığı, ulusal bir devlete sahip olmadıkları halde diğer uluslar içerisinde erimeden, yok olmadan varlıklarını sürdürmüşlerdi. Fenikeliler, Sümerler, Babilliler, Asurlular, Amoritler vb. milletler başka milletler topluluğu içerisinde asimile olarak yok oldukları halde, Yahudiler ulusal kimliklerini koruyarak varlıklarını korumuşlardı. Bunu da bulundukları her ortamda ekonomik güce sahip olarak sağladılar. Tarih boyunca gayrimenkul değerlere yönelmediler, varlıklarını çoğunlukla menkul değerlerde tuttular. Para meslekleri oldu, tefecilikte uzmanlaştılar. Modern dönemde banka, finans, borsa, tahvil alanında uzmanlıklarını devam ettirdiler.

Bu çalışmanın araştırma yöntemi olarak “tümevarım yöntemi” kullanıldı. Tikelden tümele, özelden genele giderek genel önermeler üretildi, bu yöntem çerçevesinde, tanımlardan ve örnek olaylardan yola çıkarak sebepleri ortaya koyan yargılara ulaşılmaya çalışılarak bu doğrultuda genel tanımlamalar yapıldı.

Araştırma süresince, yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinin bir türü olan “Kaynak Tarama Tekniği” kullanıldı. Veri toplama tekniklerinden “Yazılı Kaynaklar” yöntemi uygulanarak özellikle bu araştırmanın konusunu kapsayan kitaplar, makaleler, dergiler, süreli yayınlar, gazeteler, köşe yazıları, tezler, raporlar, hatıratlar vs. incelenerek bu incelemeler sonucunda veriler kaydedildi ve daha sonra bu veriler çalışmaya işlendi. Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Arşivi’nin veri tabanları incelendi. İsrail Ulusal Arşivi ve Filistin Ulusal Arşivi’nden yararlanıldı.

Araştırmanın Önerisi

XIIX. Yüzyılın ortalarından sonra büyük güçler, Yahudi Sorunu’nu kendi iç sorunları olmaktan çıkarıp kendi topraklarının dışına taşıdı. Problemi, Yahudileri

Filistin bölgesine yerleştirerek çözmeyi hedeflediler. Siyonist Hareket bunu fırsata çevirerek bölgenin etnik yapısını değiştirdi. Filistin'i ve Kudüs'ü adım adım Musevileştirdi.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE TARİHSEL ÇERÇEVE

1. MİLLİYETÇİLİK TEORİSİ VE ETNOSEMBOLİZM YAKLAŞIMI

Bir yüzü geçmişe, bir yüzü geleceğe dönük Janus heykeli, öpücüğüyle uyuyan güzeli uyandıran prens, ‘Milliyetçilik bir çocukluk hastalığıdır. O, insanlığın kızamığıdır.’ gibi benzetmeler yapılan Milliyetçilik sosyal bilimlerin kör noktası olmaya devam etmektedir.¹ Modernizm mi milliyetçilikten doğdu yoksa milliyetçilik mi modernizmden; millet mi milliyetçiliği yarattı milliyetçilik mi milleti; millet eski çağlardan beri var olan gerçek gruplar, homojen, durağan ve kalıcı cemaatlar mıdır yoksa millet icat edilmiş bir yapı ya da hayali bir cemaat mı; milleti oluşturan faktörler ortak dil, ortak din, ortak ırk, ortak çıkar, ortak coğrafya mı yoksa ortak ve zengin bir geçmişe sahip, şu an birlikte yaşama arzusu, ortak karar verme, geçmişten aldığı mirası geleceğe devretme iradesi midir; Milliyetçilik, Liberalizm, Sosyalizm, Marksizm, Muhafazakarlık, Anarşizm, Faşizm, Feminizm ideolojilerini tamamlayan bir unsur mu yoksa kendisi başlı başına bir ideoloji mi; Milliyetçilik bir din mi; Milliyetçilik 19. ve 20. yüzyılın belirleyici gücü olarak tarihi rolünü tamamladı mı, Milliyetçilik çağının sonu geldi mi, küreselleşme ile ulus-devletler son mu bulacak; Milliyetçilik birleştirici bir unsur mu yoksa ayrılık tohumlarını derinleştirmektedir mi...vb. sorular milliyetçilik teorisyenlerinin halen tartıştıkları konulardır.

Milliyetçilik batı kaynaklı modern bir ideolojidir. Milliyetçilik duygusu insanlık tarihi kadar eski olmasına rağmen genel kanaate göre Fransız İhtilali, Benedict Anderson’a göre de Amerika devrimi, milliyetçilik fitilini ateşledi. Walker Connor kavram olarak milliyetçiliğin ilk kez 1798 yılında kullanıldığını, bu tarihten 1830 yılına kadar hiç kullanılmadığını, yaygın kullanımının yirminci yüzyılın başlarında gerçekleştiğini ifade etti.² Milliyetçilik 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyıl içerisinde Avrupa ve Amerika’yı yeniden şekillendirdi. 19. yüzyılın sonu, 20.

¹ M. Armağan, (Dü.). (2002). Tartışılan Sınırlar Değişen Milliyetçilik. (İ. Türkmen, Çev.) İstanbul: Şehir. s:8

² H. B. Çelik, (2018, Temmuz). Etno-Sembolizm Bağlamında Türk Milliyetçiliğinin Analizi. Ankara: Gazi Üniversitesi. s: 74

yüzyılın başında Osmanlı İmparatorluğunu şekillendirirken, 20. yüzyılın ikinci yarısında sömürge bölgelerine, Asya ve Afrika'ya şekil verdi.

Louis Synder, ilk çalışmalarında milliyetçiliğin gelişimini, dört aşamalı bir dönemlendirme ile gruplandırdı:

1815-1871 bütünleştirici milliyetçilik,

1871-1900 yıkıcı milliyetçilik,

1900-1945 saldırgan milliyetçilik,

1945- modern milliyetçilik.

Daha sonraki çalışmalarında, coğrafi bir tipoloji seçti: bölünmüş Avrupa milliyetçiliği, ırksal siyah Afrika milliyetçiliği, siyasi-dini Ortadoğu milliyetçiliği, mesihçi Rusya milliyetçiliği, Amerika Birleşik Devletleri eritme potası milliyetçiliği, sömürgecilik karşıtı Asya milliyetçiliği ve popülist Latin amerika milliyetçiliği olarak gruplandırdı.³

Milliyetçilik, diğer ideolojilerden farklı olarak ünlü teorisyenlere, ideologlara, düşünörlere sahip değildir. Herhangi bir ideolojik zemine oturmadığı halde filizlendiği dönemden beri dünyanın en etkin hareketi oldu ve hala da etkisini devam ettirmektedir. Milliyetçilik akademik olarak 20.yüzyıl başlarında çalışılmaya başlandı. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra çalışmalar arttı. Etnosembolizm yaklaşımı, 80'lerden sonra yoğunluklu olarak çalışıldı.

1.1. Millet/Ulus Nedir?

Milliyetçilik kavram ve tanımlamalarında genel olarak bir karmaşa söz konusudur. Bunda milliyetçilik doktrininin modernliği, ideolog zaafı ve 20. yüzyılda ve özellikle de ikinci yarısında bu alanda akademik patlamanın etkisi büyüktür. Doktrindeki tanım ve terim enflasyonu başka bir etkendir: millet, milliyet, milliyetçilik, etno-milliyetçilik, vatandaşlığa dayalı milliyetçilik, etnisite, etnik grup, etnik topluluk, etnik kategori, etnik çekirdek... Bizim açımızdan millet ve milliyetçilik kelimelerinin farklı anlamları başka bir paradoks oluşturuyor. İslam

³ A. D. Smith, (1999). Myths and Memories of the Nation. New York: Oxford University Press. s: 38

milleti, Ermeni milleti gibi dini toplulukları millet kelimesi ile açıklamamız kavram kargaşasını iyice artırmaktadır. Osmanlı Devleti'nde millet, dini toplulukları tanımlamak için kullanılıyordu.

Millet / Ulus / Nation: Nation kelimesinin Latince'de ilk kullanımı küçük düşürücü bir içeriğe sahipti. Roma'da yabancıları anlatmak için kullanılırdı. Kelime Ortaçağ'da anlam değiştirdi ve üniversitelere gelen yabancı öğrenci grupları için kullanıldı. Kelime bu süreçte evrim geçirdi ve 13. yüzyıl sonunda bir 'görüş topluluğu' anlamına evrildi. İlk defa 16. yüzyıl İngiltere'sinde ülke nüfusunu yani halkı anlatmak anlamında kullanıldı.⁴ İspanya Kraliyet Akademisi Sözlüğü, 1884 basımı öncesinde modern anlamıyla devlet, millet ve dil terminolojisi kullanmamıştı. Bu tarihten önce 'nacion' kelimesi, "bir eyalet, bir ülke ya da bir krallıkta oturanların bütünü", bir de "yabancı" anlamında kullanılırdı. Fakat bu tarihten sonra " her şeyden üstün bir ortak yönetim merkezini tanıyan bir devlet ya da politik birim", bunun yanında " bir bütün sayılan bu devletin oluşturduğu topraklar ve bu topraklarda yaşayan insanlar" olarak tanımlandı. Kelimenin, İspanya Kraliyet Akademisi Sözlüğü'nde "her şeyden üstün ortak yönetim merkezini tanıyan bir devlet ya da politik birim" anlamında kullanılması 1884 sonrasıdır. Aynı durum New English Dictionary için de geçerlidir.

Dilimizde 'nation' kelimesinin modern anlamıyla karşılığı millet / ulus kelimesidir. Millet dilimize Arapça'dan geçme bir kelimedir. İbranice ve Aramice'de de konuşmak, söylemek kökünden 'kelime, söz' anlamına gelir. Arapça'da da ezberden yazdırmak, dikte etmek anlamına gelen 'imlal' kökünden gelmektedir.⁵ Süreçte kelime şariat, din, izlenen gidilen yol, cemaat, topluluk anlamına gelmiştir.⁶ Cemaat ve topluluk, müslüman olmayan toplulukları ifade etmek için kullanıldı. Osmanlıda da Müslüman olmayan tebaa Ermeni milleti, Rum milleti, Yahudi milleti olarak tanımlandı. Müslümanlar, ümmet kavramıyla ifade edildi.⁷

⁴ H. B. Örs, (Dü.). (2007). 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasi İdeolojiler. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları. s: 315-316

⁵ R. Şentürk, (2005). Millet. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 30, s. 64-66.

⁶ H. El-Cürr, (1973). Larus El-Mu'cem El-Arabiyye El-Hadis. Mektebet El-Larus: Paris. S: 1156

⁷ E. Aviv, (2017). Antisemitism and Anti-Zionism in Turkey From Ottoman Rule to AKP. New York: Routledge. s: 11

Millet kavramını, Emmanuel Joseph Sieyes'in 'Üçüncü Sınıf Nedir?' isimli manifestosu, Ernest Renan'ın 'Ulus Nedir?' sunumu, Theodor Herzl'in 'Yahudi Devleti' çalışması çerçevesinde detaylı bir şekilde inceleyeceğiz.

Emmanuel Joseph Sieyes: Üçüncü Sınıf Nedir?

Fransız devriminin önemli düşünürlerinden ve aktivistlerinden Emmanuel-Joseph Sieyes'in (1748-1836) "Üçüncü Sınıf (Tiers-Etat) Nedir?" isimli broşörü doğrudan milliyetçiliği işlemese de ana fikrinin millet egemenliği olması ve Fransız Devrimi'nin düşünsel alt yapısını oluşturması açısından önem arz etmektedir. Sieyes, manifestosunun girişinde:

'Bu yazının planı oldukça basit. Sorulacak üç sorumuz var:

1-Üçüncü sınıf nedir?- HER ŞEY

2-Şimdiye dek siyasal düzen içinde ne olmuştur?-HİÇ

3-Ne istemektedir?-BİR ŞEY OLMAK'⁸

Sieyes'e göre millet/ulus; ortak bir yasa altında yaşayan, aynı yasama organıyla temsil edilen bir ortak insanlar topluluğudur.

Manifestonun bütününde ayrıcalıklı Birinci Sınıf Ruhban ve İkinci Sınıf Soylular karşısında Üçüncü Sınıf olarak ulusun bütününü temsil eden Ulus'u (Tiers Etat) çok yönlü ve çok boyutlu olarak incelemektedir.

"Ayrıcalıklı sınıf ortadan kaldırılsa, ulus olduğundan daha küçük değil daha büyük bir şey olacaktır. Bu hesaba göre, Üçüncü Sınıf nedir? Her şey, ama baskılar ve engeller altında 'her şey'. Ayrıcalıklılar sınıfı olmasaydı ne olurdu? Yine her şey, ama özgür ve gülbüz bir 'her şey'. O olmazsa hiçbir şey yürümez; ötekiler olmazsa her şey çok daha iyi gider."

Sieyes Mecliste oyların grup esasına göre değil, kişi başına göre sayılmasını öneriyor. Yirmi beş yirmi altı milyonluk Fransa'da kilise ve soylu grubun sayısının yüz on bin olduğunu, en fazla iki yüz bin olabileceğini ortaya koyuyor.

⁸ Reading in Western Civilization. (1987). E. J. Sieyes, & J. W. Kirshner (Dü.) içinde, What is the Third Estate (s. 154-179). Chicago: University of Chicago. s: 154

İngilizleri taklit etmeyen, ulusun bizzat kendisinin karar verdiği anayasanın yapılması gerektiğini, ortak iradenin kararıyla, vekalet sistemi yönetimini savunuyor:

“Bir kere ulus, irade beyan etme hakkını ne başkasına devredebilir ne de kendisine yasaklayabilir ve beyan ettiği irade ne olursa olsun, çıkarı gerektirdiği anda onu değiştirme hakkını asla yitirmez.”

“Öyleyse karar vermek kimin yetkisinde? Ulusun; olması gerektiği gibi her türlü pozitif biçimden bağımsız ulusun.”

“Ulus nerede bulmalı? Bulunduğu yerde. Ülkenin tüm yüzeyini, tüm nüfusu, devlete bağlı tüm insanları kucaklayan kırk bin kilise çevresinde.”

Sieyes, ayrıcalıklı sınıfın ortadan kalkması gerektiğini; bölünme pahasına da olsa ayrıcalıkların tamamen ortadan kaldırılması gerektiğini, devrimci bir eda ile savunur:

“Aristokratlar onurlarından bahseder ve çıkarlarına göz kulak olurken, Üçüncü Sınıf/Tiers-Etat, yani ulus da erdemlerini geliştirecektir, zira grup çıkarı bencillikse ulusal çıkar erdemdir... Eskiden ulus köleydi, soyluluksa her şeydi. Bugün ulus her şey, soyluluksa sadece bir sözcük.”

Soylular ve ruhbanların oluşturduğu saray sistemine isyan eder. Yeni dönemin kodlarını ideolojik olarak ortaya koyar ve bunları açık kapı bırakmadan savunur. Halkı tebaa, köle olarak gören hanedanlık sistemini reddeder ve egemenliğin doğrudan doğruya milletin olduğu sistemi yalın bir biçimde ortaya koyar:

“Demek ki ulus kendisini iki açıdan ele alabilir: Birinciye göre, kendini sadece toplumsal bir sınıf olarak görür. İkinci durumda, Üçüncü Sınıf ulustur. Bu nitelikle onun temsilcileri Ulusal Meclis’in bütünü oluştururlar, bütün iktidar yetkilerine de sahiptirler. Onlar için tek bir sınıf vardır, daha doğrusu sınıf filan yoktur, çünkü ulus için ancak ulus var olabilir.”⁹

⁹ Bu bölümün hazırlanmasında ‘E. J. Sieyes, (2005). Üçüncü Sınıf Nedir. (İ. Birkan, Çev.) İstanbul: İmge Kitabevi.’ isimli çalışmasından yararlanıldı.

Ernest Renan: Ulus Nedir?

Ernest Renan'ın (1823-1892) 11 Mart 1882'de Sorbonne'da 'Ulus Nedir' başlığıyla verdiği konferans Milliyetçiliğin temel kaynaklarından biri sayılabilir. Renan, bu kısa ve öz sunumunda sık sık Türkiye'ye atıfta bulunur. Sunumunu yoğun bir Avrupa tarihini genel dünya tarihi ile yoğurarak sunar. Ulusun hanedansız da var olabileceğini ifade ettikten sonra ulusun hangi kriterlere göre olması gerektiğini olmazları ortaya koyarak tartışır. Irk, dil, din, coğrafya ve çıkar birlikteliğinin, ulusu oluşturan faktörlerden olduğunu ama yeterli olmadığını ifade ettikten sonra ulusu, ruhani aile olarak tarif eder:

“Ulus, tarihin derin karışıklıklarının sonucu doğan ruhani bir ilkedir, toprağın yapılanmasıyla belirlenen bir grup değil, ruhani bir ailedir.

Böyle ruhani bir ilkeyi yaratmaya nelerin yetmeyeceğini gördük: ırk, dil, çıkar, dini yakınlık, coğrafya, askeri gereklilikler.”

Bu hissiyatı ve ruhani ilkeyi iki şey oluşturur. Bunun bir ucu geçmişte, diğeri şu andadır. Atalarımız bizi biz yapmıştır. Fakat ulusun varlığı her gün yapılan referandumdur (plebisit):

“Ulus bir hissiyat, ruhani bir ilkedir. Bu hissiyatı, bu ruhani ilkeyi aslında bir olan iki şey oluşturur. Biri geçmişte, diğeri şimdidedir. Biri ortak zengin bir hatıralar prensibine sahip olmaktır; diğeri şimdiki zamanda ortak karara varma, birlikte yaşama arzusu, bölünmemiş halde aldıkları mirası devam ettirme iradesidir.”

Renan, unutmayı bir ulusun yaratılmasında bir etken olarak görür. Bu görüşünü de Fransızların, Güney Katliamlarını unutmaları gerektiği şeklinde destekler:

“Unutmak, hatta tarihsel hata da diyebilirim, bir ulusun yaratılmasında çok önemli bir etkidir... Tüm Fransız vatandaşları XIII. yüzyıl Güney Katliamlarını unutmak zorundadır.”

Tarihte bizim anladığımız anlamda bir ulusun olmadığını, bunun yeni bir durum olduğunu anlatır:

“Buradan da anlaşılıyor ki uluslar tarihte oldukça yenidir. Eski çağlar onlardan bihaberdi; Mısır, Çin, Kadim Keldani hiçbir şekilde ulus değillerdi.

Güneşin veya göğün bir evladı tarafından yönetilen sürülerdi. Nasıl ki Mısırlı vatandaş yoksa Çin vatandaşı da yoktu; klasik eski çağlarda cumhuriyetler, şehir krallıkları, yerel cumhuriyet konfederasyonları, imparatorluklar vardı, ama bizim anladığımız anlamda ulus yoktu.”¹⁰

İtalya’nın yenilgileriyle birleştiği, Türkiye’nin de zaferleriyle mahvolduğu fikrini de ifade etmeden geçmeyelim:

“Zamanımızda İtalya’nın yenilgileriyle birleştiğini, Türkiye’nin de zaferleriyle mahvolduğunu gördük.”¹¹

Miroslav Hroch, milleti, milliyetçiliğin, milli bilincin oluşturmadığını, milletin temel realite, milliyetçiliğin ise millettten türeyen bir olgu olduğunu savunur. Hroch, milleti de şöyle tanımlar: ‘Dolayısıyla biz milleti bir yanda belirli bir toprak parçası üzerinde insan ve doğa arasındaki temel antagonizmaya (zıtlık, tezat) bulunan çözümden neşet edip, diğer yanda doğayla insan arasındaki ilişkilerin insan bilincine yansmasıyla ortaya çıkan iktisadi, bölgesel, siyasal, dinsel, kültürel, dilsel vb. gibi çeşitli türdeki ilişkilerin bileşiminden oluşan büyük bir toplumsal grup olarak kabul ediyoruz.’¹²

E. J. Hobsbawm, milletin modern döneme ait, tepeden oluşturulmuş, Gellner gibi yapaylık, icat ve sosyal mühendislik ürünü olduğunu ifade eder. Analitik düzlemde milliyetçilik, milletlerden önce gelir. Milletler devletleri ve milliyetçilikleri yaratmaz, bilakis devletler ve milliyetçilik milletleri yaratır. Hobsbawm, millet için herhangi bir tanımı da önermez. Başlangıç varsayımı olarak şöyle ifade edebiliriz der: ‘Kendilerini bir milletin üyeleri gören yeterli büyüklükteki insan topluluklarının bu halleriyle millet sayılmasıyla yetineceğiz.’¹³

Benedict Anderson’a göre ulus, hayal edilmiş siyasal bir topluluktur; bünyesi gereği hem sınırlı hem de egemen olarak hayal edilmiştir. Çünkü ulusun en küçük üyeleri bile diğer üyelerin çoğunu tanımayacak, tanışmayacak fakat her bir üyenin

¹⁰ E. Renan, (tarih yok). What is the Nation. H. K. Bhabha (Dü.) içinde, Nation and Narration (s. 8-22). London and New York: Routledge. s: 9

¹¹ Bölüm ‘E. Renan, (2016). Ulus Nedir? (G. Yavaş, Çev.) Pinhan Yayıncılık.’ İsimli eseriyle çalışıldı.

¹² M. Hroch, (2011). Avrupa’da Milli Uyanış Toplumsal Koşulların ve Toplulukların Karşılaştırılması Analizi. (A. Özdemir, Çev.) İstanbul: İletişim. s: 22-24.

¹³ E. J. Hobsbawm, (1995). 1780’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik Program Mit Gerçeklik (2. b.). (O. Akinhay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları. s: 23.

ayrı ayrı zihinlerinde birlik ve beraberlik hayali yaşamaya devam edecektir. Anderson bu hayal edilmiş teorisine Renan'ın 'Bir ulusun yaratılmasında unutmak önemli bir etkindir' düşüncesini destek olarak sunar.¹⁴

Antony D. Smith, milletin nesnel ve öznel olarak tanımlandığını ifade etmektedir. Joseph Stalin'in tanımı nesnel bir tanımken, Anderson'un tanımı öznel bir tanımdır. Stalin milleti 'Bir millet ortak dil, ülke, iktisadi yaşam ve ortak bir kültürde ortaya çıkan ruhsal yapı temelinde biçimlenmiş, tarihsel olarak kurulmuş, istikrarlı bir halk topluluğudur' şeklinde tanımlar. Smith ise milleti; "Üyelerinin paylaşılan hatıra, sembol, mit, gelenek ve değerler geliştirdiği, bir tarihi bölge ya da 'anavatana' bağlı olduğu ve buralarda yaşadığı, belirgin bir toplumsal kültürü oluşturduğu ve yaydığı, paylaşılan adetleri ve standartlaştırılmış yasaları gözettiği, isimlendirilmiş ve kendini tanımlamış insan topluluğu" şeklinde tanımlamayı öneriyor.¹⁵

Theodor Herzl: Yahudi Devleti ve Karşılaştırmalı Olarak Millet/Ulus Kavramı

Siyonist ideolojinin temel eserlerinden Yahudi Devleti'nde Theodor Herzl, konuyu Yahudi Ulusu, Yahudi Milliyetçiliği ekseninde işlemektedir. Herzl, Siyonizm/Yahudi Milliyetçiliğinin ideoloğu değil, bir eylem adamıdır. Eşi ve çocukları pahasına ömrünü de davasına adamıştır. Eserlerinde pratiği ortaya koyarken fikir, ideoloji boyutunu da gözlemleriz. Konuyu anlatırken ulusu oluşturan faktörlerden ırk, din, dil, çıkar ve ortak gelecek anlayışı üzerinde durur:

"Biz bir ulusuz, tek bir ulus!...

Bizler, her yerde onurumuzla yaşama karışıp kendi halimizde bir birlik oluşturmaya ve atalarımızın itikadını, inancını korumaya gayret ediyoruz...

Baskı ve zulüm bizi yok edemeyecek. Yeryüzünde hiçbir ulus, bizim yaşadığımız acılarla ve zulümlerle karşılaşsaydı varlığını sürdüremezdi, hayatta kalamazdı..."

¹⁴ B. Anderson, (1993). Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması. (İ. Savaşır, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları. s: 24

¹⁵ A. D. Smith, (2013). Milliyetçilik Kuram İdeoloji Tarih. (Ü. H. Yolsal, Çev.) Ankara: Atıf. s: 23-25, A. D. Smith, (2017). Etno-Sembolizm ve Milliyetçilik. (B. F. Çallı, Çev.) İstanbul: Alfa Araştırma. s: 45.

Herzl, davası yolunda ulus olma bilincini sürekli canlı tutmuştur. Siyonist kongrelerde de hedefi net olarak ortaya koymuştur. 18. yüzyılın milliyetçilik rüzgarından davası için en yüksek oranda yararlanmıştır. Milliyetçilik kartını usta bir satranç oyuncusu gibi kullanmıştır:

“Biz bir ulusuz!

Düşmanlarımız, tarihte tekrar tekrar olduğu gibi, bizim rızamız olmadan bizi tek tek birey yaptılar. Üzüntümüz bizi birbirimize bağladı ve böylece aniden gücümüzü keşfediverdik. Evet, biz bir devlet oluşturacak kadar, gerçekten örnek bir devlet oluşturacak kadar kuvvetliyiz.”

Herzl, asimile olmuş bir ailede yetiştiği, kişisel yaşamında Yahudilik ve Yahudi kültüründen uzak olduğu halde,¹⁶ Museviliğin Siyonizm davası için öneminden dolayı koyu bir dindar tavrı sergilemiştir:

“Ne var ki Yahudilerin belirgin güçlü ulusçuluğu yok edilemez, yok edilmeyecek ve yok edilmemeli... Museviliğin bütün kolları, yani yaprakları birer birer solup düşmeli, fakat geriye sağlam gövde kalmalı.”

“Tapınak uzun mesafelerden görülebilecek, çünkü ancak bizim eski inancımız bizi bir arada tutabilir.”

Herzl, devleti olmayan ve yakın zamanda da devlet olmaları zor olan bir millet için eserinin ismini bile ‘Yahudi Devleti’ koyarak devlet olma inancını çok net olarak ortaya koymaktadır. Sunumunda Yahudi Derneği kurulması, derneğin hedeflerinin Yahudi Şirketi ile desteklenmesi, bir vatan yerinin tesbit edilmesi (Arjantin ya da Filistin), dindaşlarının ayrıldıkları memleketlerde ve göç edecekleri yerlerde menkul ve gayrimenkullerinin yönetilmesi, göç süreci, göçten sonra okul, ibadethane, eğlence yerleri, konut mimarileri gibi ayrıntılar, çalışma saatleri, resmi dil, bayrak, ordu, anayasa, yasalar, mahkeme, cezalar, meclis vs. konuları değişik boyutlarıyla incelemektedir. Göç yolunda din adamının olması gerektiğini dahi detaylandırmıştır:

“Her grubun, seyahat ederken cemaatiyle birlikte bir hahamı olacak. Yerel gruplar, sonradan gönüllü bir haham oluşturacak ve her yerin ruhani lideri olacak.

¹⁶ G. D. Rosenfeld, (Dü.). (2016). What Ifs of Jewish History. Cambridge University Press. s: 145

Hahamlarımız enerjilerini ölkümüzün hizmetine adayacak ve kürsüden cemaatine vaazlarla ilham verecek.”

Beyaz zemin üzerinde yedi altın yıldızlı bir bayrak ve bir tren bileti alacak kadar bilmedikleri İbraniceyi de resmi dil olarak öneriyor.

“Bizim bir bayrağımız yok ve bir tane bayrağa ihtiyacımız var. Eğer birçok insana rehberlik etmek istiyorsak, başlarının üzerine bir sembol yükseltmeliyiz.

Ben, yedi altın yıldızlı bir bayrak öneriyorum. Beyaz zemin yeni hayatımızın saflığını, temizliğini sembolize edecek ve yedi yıldız da işgünümüzün yedi altın saatini temsil edecek. Zira vadedilmiş topraklara şerefın rozetini taşıyarak topluca yürüyeceğiz.”¹⁷

1.2. Milliyetçilik Kuramları

Milliyetçilik, 20. yüzyılın başında sosyal bilimlerin konusu olmaya başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra sistematik olarak incelenmeye başlamış, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra hızını biraz daha artırmış, 80’lerden sonra patlama yaşanmıştır. Alanın uzmanları arka arkaya çalışmalarını yayınlamışlar, konu birçok boyutuyla tartışılmaya başlanmıştır. Milliyetçilik kuramları, millete bakışa göre değişmektedir. Millet, insanlık tarihi kadar doğal ve kadim midir yoksa millet modern dünyanın oluşumuyla birlikte icat edilen bir vaka mıdır ya da millet hayali bir cemaat mıdır? Bu yaklaşımlar açısından milliyetçilik kuramları temelde ikiye ayrılır: İlkçi Yaklaşım (premordialist) ve Modernist Yaklaşım. Daha sonra bir nevi orta yol bağlamında her ikisini birleştirmeye çalışan üçüncü bir yaklaşım daha ortaya çıkmıştır: Etno Sembolcü Yaklaşım.

1.2.1. İlkçi Yaklaşım (Premordialism)

İlkçi yaklaşımın İngilizce karşılığı Premordialism’dir. Bu kelime İngilizce’de ilk anlamına gelmektedir: a. Başlangıçtan beri var olan, b. İlk yaratılan ya da ilk geliştirilen. Özkırmılı’ya göre aslında ilkçilik, bir milliyetçilik kuramı değil; daha çok bir bakış açısıdır. Bu terim genel anlamda, milletleri doğal ya da insanlık tarihi

¹⁷ Bu bölüm Theodor Herzl’in ‘ T. Herzl, (1917). The Jewish State. New York: Federation of American Zionists. – T. Herzl, (2018). Yahudi Devleti. (S. Demir, Çev.) İstanbul: Ataç Yayınları. ’ çalışmasından yararlanılarak hazırlandı.

ile birlikte var olan yapılar olarak görenleri tanımlamak için kullanılır. İlkçi yaklaşıma göre; etnik kimlikler ve onu oluşturan din, dil, kanbağı gibi nesnel öğeler ‘verili’ dir (given) ve kuşaktan kuşağa fazla değişikliğe uğramadan aktarılır. Etnik ve milli kültürü oluşturan öğeler hiçbir şeyden türememiştir, her şeyden önce vardır. Bu etnik kimliğe mistik bir özellik kazandırmaktadır. İlkçiler, etnik kimliği diğer kimliklerin önünde tutarlar. Etnik gruba ya da millete duyulan bağlılık doğal ve her türlü toplumsal etkileşimden bağımsızdır.

İlkçi yaklaşımı benimseyenler arasında üç ayrı bakış açısını gözlemledik: Doğalcı, Biyolojik, Kültürel. Doğalcı bakış açısına göre etnik kimlik; konuşma yeteneği, koku alma, görme duyuları ya da cinsiyet kadar doğaldır. Biyolojik bakış açısı da etnik bağlulukların kökenlerini genetik özelliklerde ve içgüdülerde görür. Kültürel bakış açısı da bireyleri din, dil, ortak geçmiş gibi unsurlara sıkı bağlayan bu unsurların ilk olma özelliği taşıdığına ve her şeyden önce var olduğuna olan inançtır.

İlkçi yaklaşıma göre milliyetçiliği yaratan millettir.

1.2.2. Modernist Yaklaşım

Bu yaklaşıma göre, milletler ve milliyetçilik, modern çağa ait yapılarıdır. Milletler ve milliyetçilik; kapitalizm, sanayileşme, kentleşme, sekülerleşme, matbaa çağı, yeni buluşlar... gibi modern süreçlerle birlikte veya onların ürünleri olarak ortaya çıkmıştır. Renan, ulusların tarihte çok yeni olduğunu, eski çağlarda yaşayanların bunlardan haberi olmadığını ifade eder. Mısır, Çin, Kadim Keldani tebaaları ulus değillerdi. Mısırlı vatandaş olmadığı gibi Çinli vatandaş da yoktu. Klasik eski çağlarda cumhuriyetler, şehir devletleri, imparatorluklar vardı ama modern dünyanın algıladığı gibi bir ulus yoktu.¹⁸

Modernist kurama göre milliyetçilikler milletleri yaratmıştır, milletler milliyetçilikleri değil. Milletler modern çağda, milliyetçilik çağında sosyolojik bir durum olmuştur. Modernistler milletlerin milliyetçiliğin ürünü olduğunda hemfikir olmalarına rağmen milletler nasıl meydana gelmiştir?, Milletler, gelenekler sosyal mühendisliğin ürünü olarak icat mı edilmişlerdir yoksa milletler hayali cemaatler midir?, Milletleri doğuran sebepler nelerdir?, Milletlerin oluşturulmasında

¹⁸E. Renan, (2016). Ulus Nedir? (G. Yavaş, Çev.) Pinhan Yayıncılık. S: 35.

ekonominin, kentleşmenin, matbaanın rolü nedir? gibi birçok konuda ayrışmaktadırlar.

1.2.2.1. Eric Hobsbawm: İcat Edilen Gelenekler

Hobsbawm, millet ve milliyetçiliği anlatırken sık sık Gellner'e atıfta bulunarak : 'Ben milliyetçilik terimini, Gellner'in tanımladığı gibi' diyerek konuyu anlatmaya devam etmiştir. Hobsbawm milleti ne asli ne de değişmez bir birim olarak görür. "Millet ancak belli bir modern territoryal devletle, milli devletle ilişkilendirildiği kadarıyla bir toplumsal birimdir; bununla ilişkilendirilmedikçe milleti ve milliyeti tartışmanın hiçbir yararı yoktur." Hobsbawm'a göre milletlerin oluşumunda sosyal mühendislik ve icat önemlidir ki Gellner de böyle düşünmektedir. Milletler tepeden oluşturulmuştur. Renan'ın dediği gibi, "Tarihin yanlış yazılması bir millet olmanın parçasıdır."¹⁹

İcat edilmiş gelenekler, ulus, milliyetçilik, ulus-devlet, ulusal sembollerle yakından alakalıdır. Britanya monarşisini kuşatan debdebeli törenler dünyadaki en eski ve maziyle bağlantılı izlenimini vermektedir. Oysaki bunlar ondokuzuncu yüzyıl sonu yirminci yüzyılın başı ürünlerdir. Halkıyla ilişkisini keserek, mesafe koyarak eylemini ortaya koyan devrimci hareketler bile geçmişle bağ oluşturmaya çalışır. Gelenek icadının son iki yüzyılda kümelendiğini görmekteyiz. Ulusal marşlar (ilki 1740 tarihli Britanyalılarınki gibi görünmektedir), ulusal bayraklar (Fransa'nın üç renkli bayrağı 1790'larda ortaya çıkmıştır), 1 Mayıs kutlamaları, merasim alayları, gösterişli kılık kıyafet, yıldönümü kutlamaları vb. son dönemlerde abartılarak gelenekleştirdiğini görmekteyiz. Hindistan hükümetinin resmi yorumuna göre Ulusal Bayrak, Ulusal Marş, Ulusal Arma, bağımsız bir ülkenin kendi kimliği ve egemenliğini ortaya koyan üç semboldür. Törenler, ayinler ve sembollerle ulusa zor kullanmaksızın yeni dünya görüşü propagandası yapılır ve mevcut siyasi sisteme sadakat sağlanır.²⁰

¹⁹ E. J. Hobsbawm, (1995). 1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik Program Mit Gerçeklik (2. b.). (O. Akinhay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları. s: 23-27

²⁰ A. Akıncı, (2014). Milliyetçilik Kuramları. C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi.

Hobsbawm'a göre icat edilmiş gelenekler, üç sınıfa ayrılmaktadır:

a.Toplumsal birlik ve beraberliği ya da grup aidiyetini oluşturan, sembolize eden gelenekler,

b.Kurumları, statü ya da otorite ilişkilerini oluşturan veya meşrulaştıran gelenekler,

c.Ana amacı toplumsallaşma, inançların, değer yargılarının ve teamüllerinin aşılma ve aktarılması olan gelenekler.

Eğer bir gelenek icat edilmek gerekiyorsa toplumun stoğuna başvurulur. Çünkü toplumların stokları sembolik pratikler, ritüeller açısından hayli zengindir. Bazen yeni gelenekler eskisine yamanarak icat edilir, bazen de bu stoktan emanet alınarak düzenlenir.²¹

1.2.2.2. Benedict Anderson: Hayali Cemaatler

Bu kitabın amacı milliyetçilik denen 'anomali'nin daha doyurucu bir açıklamasına ulaşabilmek için deneme kabilinden bazı öneriler sunmak, diyor Benedict Anderson. Mütevazı, mütevazılığın içerisinde de iddiayı barındıran bir hedef. 2007'nin sonu itibarıyla otuz üç ülkede ve yirmidokuz dilde okuyucuyla buluşmasını, birçok üniversite de ders olarak okutulmasını, çalışmanın özgünlüğüne işaret olarak görebiliriz.

Çalışmanın isminden de anlaşılacağı üzere Anderson; ulusu, hayal edilmiş siyasi bir topluluk olarak tarif ediyor. Hayal edilmiştir çünkü Türkiye'mizi düşünelim; seksen dört milyon vatandaşın birbirlerini tanıma oranları gayet sınırlı iken, birlik ve beraberlik heyecanı ve hayali seksen dört milyonu birleştirmektedir. Bu seksen dört milyon, Hegel'in ifadesiyle her sabah gazetelerini ellerine alarak sabah dualarını, kutsal ayinlerini gerçekleştirirler. Bu ayin Edirne'de de, Hakkari'de de, Ağrı'da da, Muğla'da da aynı şekilde gerçekleşir. (Gazetelerin yerini artık internetin aldığını da bir kenara not edelim)

Meçhul asker anıtı veya mezarları, anıtkabirler, vatani için kendini feda etme, şehadet, kutsanan dil, bu hayali cemaatlerin kültürel kökleridir.

²¹ E. Hobsbawm, T. R. (Dü.). (2013). Geleneğin İcadı (2. b.). (M. M. Şahin, Çev.) İstanbul: Agora. s: 18

Hayali cemaat, ulusun bu kadar popöler olmasında rol oynamış etkenler çok karışık ve çeşitlidir. Bu etkenlerin başında kapitalizm, kapitalist yayıncılık ve dilsel çeşitlilik gelir. Kapitalist yayıncılık üç farklı yolla ulusal bilincin oluşmasında ve yaygınlaşmasında katkı sağlamıştır:

a.Yayın yoluyla oluşan bu okur-yoldaşlık hayal edilen cemaatlerin temelini oluşturdu.

b.Uzun vadede millet kavramı için merkezi bir rol oynayan kadimlik fikrini inşa etti.

c. Eski idari halk dillerinden farklı yeni iktidar dilleri yarattı. Şu an kendini ulus olarak tanımlayan modern ulusların neredeyse hepsi kendi ‘Ulusal Yayın Dilleri’ne’ sahip.

Bu yayınlarla yeni süreç, kendi kavramlarına ve modellerine kavuştu. Bu mücadeleler sonucunda şu hayal edilmiş gerçeklikler ortaya çıktı: ulus-devlet, cumhuriyetçi kurumlar, eşit yurttaşlık, halk egemenliği, ulusal bayrak ve marşlar. Bunların kavramsal karşıtları ise tasfiye edildi: hanedanlık imparatorlukları, monarşik kurumlar, mutlakiyetçilik, devralınmış soyluluklar, serflikler, gettolar vb.

Anderson’un uzmanı olduğu Endonezya isminin bizzat kendisi bile modern bir isim. Filipinler ismini İspanyol Kral II. Felipe’ye borçlu. 1802 yılı taç giyme töreninde Gia-long, hanedanlığına ‘Nam Viet’ ismini vermek için imparatorundan izin istedi, Mançu İmparatoru Nam Viet yerine ‘Viet Nam’ı’ tercih etti. Zaferden sonra 1821’de San Martin “gelecekte bu toprakların insanların Kızılderililer ya da yerliler olarak adlandırılmayacaklarını; Peru’nun çocukları ve yuttaşları olacaklarını ve bundan böyle Perulular olarak anılacaklarını” ilan etti. San Martin herhangi bir geçmişi olmayan, yeni icat edilmiş Perulular kelimesini kullanmayı tercih etmişti. İsviçre Devleti’nin tarihini 1815 öncelerine götürmek oldukça zor olmasına rağmen 1891 yılında 1291 yılının devletin kuruluş tarihi olduğuna karar verildi ve 1891’de 600. kuruluş törenleri gerçekleştirildi. Parlamentoların anası olarak kabul edilen Magna Carta’yı Kral John’a dayatan baronlar, İngilizce konuşmuyor ve kendilerini de İngiliz olarak tanımlamıyorlardı fakat bu olay tamamıyla ulusal terimlerle, Britanya İmparatorluğundaki bütün okullarda, müfredatta yer alıyordu.

Anderson, Gellner’in icat kavramını hayal ve yaratımdan ziyade, uydurma ve sahtelik anlamında kullanmasından dolayı itiraz etmektedir. Ayrıca Anderson;

Gellner, Hobsbawm ve Smith'i Avrupa merkezci bakış açılarından dolayı da eleştirmektedir.²²

1.2.3. Modernist ve İlkçi Yaklaşımları Uzlaştıran Yeni Yaklaşım (Antony D. Smith): Etno Sembolcü Yaklaşım

Etno sembolcü yaklaşım, milliyetçilik çözümlemelerinde etnik geçmiş ve kültüre ağırlık veren kuramcıları ifade eder. Smith'in ifadesiyle etnosembolizm bir teori değildir. Etnosembolizm, ulus ve milliyetçiliğin incelenmesinde bir perspektif ortaya koyar. Terimin ortaya çıkışı, müzakereler esnasındadır.²³ Bu yaklaşım modernist yaklaşıma daha yakın durmakla birlikte her iki yaklaşımı uzlaştırmaya çalışan, mevcut doktrinleri tamamlayıcı ve düzeltici bir rol üstlenir. Smith, bu durumu 'Etno Sembolizm ve Milliyetçilik' kitabında şöyle ifadelendirir: "Etno-sembolik yaklaşım bu alandaki eski ve mevcut doktrinler için önemli bir tamamlayıcı ve düzelticidir. Tamamlayıcıdır, çünkü modernistlerin anlattısındaki boşlukları doldurmayı amaçlar. Düzeltici olarak işlev görür, çünkü böylelikle tıpkı daimici muhaliflerininkilere yaptığı gibi modernistlerin bazı argümanlarını da ister istemez tartışır ve tadil etmeye çalışır."²⁴ Yine Smith, etno-sembolün doğuşunu diğer yaklaşımların tatminkar olmayışına ve zayıflıklarına bağlar: "Etno-sembolizm rakip modernist ve daimici iddiaların tatminkar olmaktan uzak olmasından ve ilkçiliğin açıklama zayıflığından doğdu."²⁵

Yaklaşımın en önemli temsilcisi Antony D. Smith ve öğrencileri John Armstrong ve John Hutchinson'dur. Smith de Ernest Gellner'in öğrencisidir. Hocası ve öğrencileriyle London School of Economics'te (LSE) iyi bir sinerji oluşturarak bilimsel üretimlerini gerçekleştirdiler. Smith bu kurum bünyesinde milliyetçilik ve etnisite konusunda uzmanlaşan bir araştırma merkezinin (Association for the Study of Ethnicity and Nationalism/ Etnisite ve Milliyetçilik Çalışmaları Merkezi) kurulmasına öncülük etti. 1995 yılında da Londra Ekonomi Okulu adına "Millet ve

²² Konu "B. Anderson, (1993). Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması. (İ. Savaşır, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları." çalışmasından değerlendirildi.

²³ A. D. Smith, (2009). Ethno-Symbolism and Nationalism A Cultural Approach. London and New York: Routhledge. s: 1

²⁴ A. D. Smith, (2017). Etno-Sembolizm ve Milliyetçilik. (B. F. Çallı, Çev.) İstanbul: Alfa Araştırma. s: 11.

²⁵ A. D. Smith, (2013). Milliyetçilik Kuram İdeoloji Tarih. (Ü. H. Yolsal, Çev.) Ankara: Atıf. S: 87.

Milliyetçilik” ismiyle akademik bir dergi çıkardı. Smith kuramını Yahudilerden esinlenerek geliştirdi. Fakat işin ironik yanı aşırı milliyetçi Musevilerin Smith’i etnik kültüre yeterince önem vermemekle eleştirmeleridir. Antony Smith literatüre en fazla katkı sağlayan akademisyendir. Bu alanda çok sayıda makale ve kitap yayımlamıştır.²⁶

Etno-sembolistler, diğer paradigmaların aksine, milletlerin oluşumundaki öznel öğeler kelime, işaret, dil, kıyafet, mimari, sembol, hatıra, değer, ritüel ve geleneklerin varlıklarını sürdürmeleri üzerinde odaklandı ve böylece etnik köken ve milliyetçiliğin iç dünyalarına girmeye ve bunları anlamaya çalıştı. Etnik geçmiş veya geçmişler, toplumumuzu ve evrendeki yerini anlamlandırmamıza yardımcı olur. Bu kültürel geçmiş süreklilik içerir.²⁷

Etnik geçmişin, milletin bugünüyle ilişkisi, sembolik ve toplumsal unsurlar etno-sembolizmin odaklandığı noktadır. Burada milletin tarihindeki eski ‘altın çağlara’ yönlendirilmeleri önem arz etmektedir. Geçmiş etnik toplulukları ve bağlılıkları dikkate almadan modern milliyetçiliği anlamamız mümkün değildir.

Etno-sembolcülere göre modernistlerin yaklaşımı elitist, seçkin ve tepeden inmecidir. Etno-sembolcü yaklaşım ise seçkinlerin önerileri ve projelerini kabul veya reddeden çoğunluğun, kitlenin etkileşimini önemser.

Etno Sembolistlerin Modernistlerden Ayrıldığı Temel Konular

Sembolik kaynaklar: Modernistler; dil ve kültür, romantizm ve popülizm, modern devlet, icat edilmiş gelenekler, hayali cemaat gibi maddesel ve siyasi alanlara vurgu yaparken etno-sembolistler ideolojileri ve kolektif eylemleri güdüleyen öznel ve sembolik kaynakların oynadığı role odaklanır.

Long-duree (süreklilik): Modernistlere göre; milleti, yakın geçmiş ve şimdiki zamanı kapsayan, modern dönem yaratmıştır. Bu da 18. yüzyıl ve sonrasına tekabül etmektedir. Etno sembolistlere göre tarihin böyle keskin biçimde sınırlandırılması doğru değildir. Bilakis milletlerin oluşum ve gelişimi yüzyılları kapsayan geniş bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşmiştir. Geçmiş zaman ve şimdiki zaman arasında

²⁶ U.Özkırımlı, (2008). Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış. Ankara: Doğu-Batı. s: 218.

²⁷ A. D. Smith, (2017). Etno-Sembolizm ve Milliyetçilik. (B. F. Çallı, Çev.) İstanbul: Alfa Araştırma. s: 56.

bir süreklilik ilişkisi vardır. Ayin, tören ve şölenler, kavram ve kurumlar, terminoloji, mekan, usup, oyun ve eğlenceler sürekli tekrarlanmasıyla milletin değişim ve dönüşümünü gerçekleştirir.²⁸

Etnik Köken ve Millet: Modernistler millet ve milliyetçilik tanımlarından etnik olguları büyük ölçüde ya da tamamıyla çıkarmışlardır. Etno sembolistlere göre ise etnik olgular milletler ve milliyetçiliğin tarihsel sosyolojisinin merkezindedir. Bugünün milletleri kadim dönem etnik topluluklarının devamıdır. Etnik köken, tarihsel öneminin yanında milleti oluşturan kişileri altınçağa, adanmışlığa, kahramanlığa taşır. Bu da sembol, imge, mit, hatıra, değer, ritüel, kültür, geleneklerin incelenmesi ile güçlenir.

Seçkinler ve Kitleler: Etno sembolistlere göre modernistler elitist bir anlayışa sahiptirler ve konuyu tepeden inmece bir mantıkla değerlendirirler. Bunun aksine kendilerini, milliyetçi uygulama ve kurumların popüler ve gündelik olan kitlesel ifadelerine odaklandıklarını iddia ederler.

Çatışma ve Yeniden Yorumlama: Modernistlere göre, millet sanayileşme, baskı kapitalizmi, kentleşme, demokrasi, modern devlet, modern devletin getirdiği yaygın resmi eğitim, siyasi ve askeri gelişmeler gibi modernleşme süreçlerinden doğmuştur. Etno sembolistlere göre, modernistler, milletlerin hem kendi içlerindeki hem de milletler arasındaki çatışmaları ve bu çatışmalardan doğan yeni süreçleri gözden kaçırmaktalar. Çatışma ve devamında yeniden yorumlama, milletlerin devamlılığında merkezi bir role sahiptir.

Etno Sembolizmin Ana Temaları

a.Etnik Kökenin Sembolik Unsurları

Sembolik unsurlar olarak değerlendireceğimiz sembol, imge, mit, hatıra, dil, din, adet, değer, ritüel, kültür, gelenek, kıyafet, mimari, bayrak, milli marş ve bayramlar, herkesin ve hiç kimsenin yattığı anıtmezarlar etnik kökenin analizinde ve iyi bir şekilde anlaşılmasında önemlidir. Bu semboller milletlerin önceki nesillerle bağlantısını gerçekleştirir ve milletlerin uzun vadedeki devamlılığını sağlar. Bu

²⁸ A. I. Uzelac, (Dü.). (2005). When is the Nation Towards an Understanding of Theories of Nationalism,. London and New York: Routledge. s: 99

sembolleri inceleyerek milliyetçi hareketlerin iç dünyalarını, motivasyonlarını, güçlü ve zayıf yanlarını, fırsat ve tehditlerini tespit edebiliriz.

b.Etnik Temel

Etnik bağlar birçok milletlerin çıkış noktasıdır, milletler bu bağlarla oluşur, gelişir ve varlığını sürdürür. Zaman içerisinde bu bağlar etnik birliklere, birliklerden kurumlara dönüşür. Etno sembolistler, etnik bağları millet ve milliyetçiliğin yükselişi ve devamlılığında en önemli faktör olarak görürlerken diğer sosyal, siyasal ve ekonomik faktörleri göz ardı etmezler.

c.Milletlerin Tarihselliği

İlkçi yaklaşıma göre, milletler tarihin her döneminde ve her yerde bulunur. Modernistlere göre, millet modern bir olgudur. Etno sembolistler ise milletlerin kadim geçmişi ile modern geleceğini birbirine sıkı bir şekilde kenetler. Birçok milletin kadim dönemdeki etnik bağları modern dönemdeki özelliklerini şekillendirmiştir. Milletlerin dönemselsel bir olgu olduğuna karşı çıkarak tarihselliği üzerine yoğunlaşırlar. Smith'in hatıra, sembol, mit, gelenek, anavatan kavramlarını kullanarak milleti tanımlaması da buna güzel bir örnektir. Milletler toplumsal ve sembolik süreçlerin etkisiyle uzun dönemler içerisinde ortaya çıkmıştır.

d.Seçkinler ve Kitlelere Hitap Etmek

Milleti seçkinler ve kitle birlikte şekillendirir. Filozof ve düşünürler fikirleri ile, dilbilimciler kelimeler ile, şairler şiirleri ile, edebiyatçı ve oyun yazarları tarihi romanlarıyla, bestekarlar şiir ve besteleriyle, görsel sanatçılar tarihi resim ve peyzajlarıyla, müzisyenler şarkı ve türküleriyle milletin karakter ve biçim kazanmasına hizmet ederken kitle bu mesajlara olumlu cevap vererek bulmacayı tamamlamış olur. Seçkinlerin mesajları kitlede karşılık bulmazsa hedefe varılamaz. Seçkinler ve kitle aynı dili konuşmalı, aynı yöne bakmalı, aynı frekansta olmalı. Sonuç ancak böyle alınabilir.

e.Çatışma ve Yeniden Yorumlama

Homojen bir milli cemaat olmadığı veya milletlerin tek bir milli kadere sahip olmadığı gibi milletler tek bir versiyon ile sınırlı değildir. Çatışmalar sonucunda resmi dil galip gelebilir fakat bu resmi görüşe karşı çıkan muhalefet dili de varlığını

sürdürebilir. Bazen biri, bazen de diğeri öne çıkabilir. Bu çatışma bir yerde sınıf üzerinden ortaya çıkabilir; ondokuzuncu yüzyıl Rusya'sında Slav ve Batılılaşma yanlılarının mücadelelerinde olduğu gibi, din ve sekülerizm şeklinde varlığını ortaya koyabilir. İsrail'deki seküler, batılılaşma yanlısı Yahudiler ve dindar Siyonistler arasındaki çatışma da dini kaynaklıdır. Çatışma ve yeniden yorumlama, milletlerin şekillenmesi ve devamlılığında kritik öneme sahiptir. Hiçbir milli cemaat değişim baskılarına direnemez, değişim sonunda dönüştürür.

h.Geçmiş ve Şimdiki Zaman (Altın Çağlar)

Milletlerin makus talihlerini yenmek, küllerinden yeniden doğmak, kadim zamanlardaki atalarının kahramanlıklarını modern zamanlarda gerçekleştirmek için eski dönemlerdeki altın çağlara dönmeleri gerekir. Bu özlem, kriz ve çatışma anlarında ve gerileme dönemlerinde artar. Özellikle gerileme dönemlerinde altın çağların kahramanları, destansı yiğitlikler, özgün hikayeler yeni ve yeniden kadim zirvelere tırmanışın motivasyon kaynaklarıdır. Herkesin ve hiç kimsenin yattığı anıt mezarlar, vatani için gözünü kırpmadan toprağa düşmüş nice meçhul askerleri temsil eder. Buralar modern insan için hac mekanları, çağdaş tavaf yerleridir.

1.Milletin Kültürel Tarihi (dil, din, ırk, vatan, sembolik kültürlenme)

Etno sembolistler, ister yeniden benimseme, isterse de süreklilik biçiminde olsun milletin geçmişiyle bugünü arasındaki ilişkiyi konunun odak noktası olarak görürler. Burada milletlerin kültürel tarihi etkin bir öneme sahiptir. Milletten ortak kaderinin adının konması, milletin fertleri ile yabancılar arasındaki maddi ve manevi sınırların belirlenmesi, etnik köken mitleri, etnik hatıra, sembol, değer, mit ve geleneklerin yaşatılmasıyla gerçekleşen sembolik kültürlenme faaliyetleri, tarihi ve kültürel mirasların gün yüzüne çıkarılması, kutsal metinler, ayinler, törenler, destanlar, romanlar, şiirler, kasideler, kahramanlık türküleri ve kahramanlık anıları, savaş hikayeleri, doğum, evlilik ve defin gelenekleri, göç, yerliyurtlulaştırma, anavatan ve vatanseverlik, bayrak ve flama, arkeolojik araştırmalar, anıtlar, müzeler kültürel tarihin konularıdır.²⁹

²⁹ A. I. Uzelac, (Dü.). (2005), Age., s: 98-101

Milletlerin Sembolik Kaynakları

Soy Miti: Yaratılış ve insanlığın altın çağına ait genel mitler ve cemaatlerin kökenlerine dair özel mitler olmak üzere ikiye ayrılır. Cemaatlerin kökenleri ile ilgili en yaygın olanı, etnik-soybilimsel mitlerdir. Antik Yunanların Helen soyundan geldiği, Japonların Güneş tanrıçasından geldiği ve Türklerin Oğuz Kaan'dan geldiği etnik köken mitleri kadim dönem örnekleri arasındadır. 1976 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin, 1988 yılında Avustralya'nın ve 1989 yılında Fransa'nın 200. sivil kuruluş yıldönümü miti modern dönemin örnekleri olarak verebiliriz.

Seçilmişlik Miti: İlahi ve misyon olmak üzere iki tür seçilmişlik miti vardır. Birincisi ilah ile millet arasında bir akittir. Buna örnek Yahudilerdir. İkincisi Tanrı tarafından bir krallığa ya da millete verilen bir görev ya da misyondur.

Smith, her milliyetçi hareketin, kendi köklerine dair benzersiz mitlere sahip olduğunu ifade ettikten sonra etnik köken mitlerini aşağıdaki şekilde sınıflandırmaktadır:

Zamansal kökenlerin miti,

Mekânsal ve göç efsanesi miti,

Soy efsanesi miti,

Kahramanlık çağının efsanesi miti,

Düşüş efsanesi miti,

Yenilenme efsanesi miti.³⁰

Anavatan: Milletin üyelerinin doğduğu, hayatını geçirdiği topraklar ile millet arasında derin bir kutsal bağ vardır. Bu topraklar atalarının diyarı ve istirahatgahıdır. Anavatan, aziz, peygamber ve bilge kimselerin varlık ve faaliyetleri ile, yiğit ve kahramanların destanları ile kutsallık kazanır. Bu kutsallık mabet, türbe, bina, anıt ve mezarlarla müşahhas cisme, ete kemiğe büründürülür.

Altın Çağ: Tarih iniş ve çıkışlarla doludur. Hayat akışı zirve ile dip, başarı ile başarısızlık arasında aynı kalp atışı gibi gitgellerle devam eder. Milletin geçmişinde

³⁰ A. D. Smith, (1999). Myths and Memories of the Nation. New York: Oxford University Press. s: 62-68

kahramanlık ve iftihar dönemleri o milletlerin altın çağlarıdır. Altın çağ milletin karakter ve erdemlerinin kaynağıdır. Altın çağ sadece iftihar, onur ve güven vermez. Aynı zamanda milletleri harekete geçirir, mücadele ruhu kazandırır. Birden fazla altın çağ olabilir. Örneğin İsrailoğulları için, Musa dönemi kutsallık, Davud dönemi şan, şöhrat ve güç, Babilliler dönemi Tevrat hukuku ile öne çıkar.

Fedakarlık ve Milli Kader: Milli kader ideali, vatan için, millet için, bayrak için canıyla, malıyla, her türlü varlığıyla fedakarlık etmeyi gerektirir. Millet üyeleri altın çağdan uzaklaşıp gerilediklerini, o muhteşem günlerin tarihin tozlu sayfalarında kaldığını düşünürler. Fakat seçilmişlik duygusuyla bu milletin muhtaç olduğu kudretin damarlarındaki asil kanda mevcut olduğuna inanarak öz benliklerinin gücüyle tekrar ayağa kalkarlar. Yeniden diriliş artık kaçınılmazdır.

Yahudi milliyetçiliği Siyonizm'in milliyetçilik yaklaşımları içerisinde etno-sembolist yaklaşımla bağdaştığını düşünüyorum. Siyonizm kavramı ondokuzuncu yüzyılda üretilen modern bir kavram olmasına rağmen Yahudi milliyetçiliğinin kökleri tarihin derinliklerine uzanmaktadır. Siyon aşkı ilk Babil sürgünüyle filizlenirken, son Roma sürgünüyle birlikte canlılığını hep korumuştur. Yahudi milliyetçiliğinde, semboller, ritüeller, bayramlar etno-sembol yaklaşımının önemseydiği gibi hep canlı olmuştur. Siyasi siyonizmin yaratıcısı Herzl'de etno-sembol yaklaşımının odağına koyduğu etnik geçmişi, bayrak, marş gibi sembolleri çalışmalarının merkezine koymuştur. Siyonistler Yahudi tarihindeki birçok detayı ideolojileri için yaşayan canlılar haline getirmişlerdir. Makkabi isyanı ulusal bir destana dönüştürülmüş, birçok yere makkabi ismi verilerek yaşatılmıştır. Nitekim Herzl'Yahudi Devleti' manifestosunda konuyu "Makkabiler tekrar yükselişe geçecek" şeklinde sloganlaştırmıştır.³¹ Masada kalesindeki direniş ve sonucunda 960 savaşçının teslim olmadan toplu intiharı mit haline getirilmiştir. İngiliz manda döneminde kale kutsal bir mekana, hac yerine dönüştürülmüş, insanlar burada ibadetlerini ifa etmişlerdir. Gençlik hareketleri programlar tertip ederek ziyaretler gerçekleştirmişler, bir model icat etmişlerdir. Barcohba isyanını ulusal bir simge haline getirdiler. Eski ve yeni tarihsel mitleri hareketlerinin başarısı için ustaca kullandılar.

³¹ T. Herzl, (1917). The Jewish State. New York: Federation of American Zionists.

1.2.4. Amerika-Fransa, Filistin-İsrail, İtalya-Almanya Modelleri

Amerika ve Fransa yurttaş milliyetçiliği, çok kültürlülük ve çok milletlilik temelinde bir birlik modelidir. Almanya ve İtalya etnik milliyetçilik, biyolojik belirlenimcilik temelinde etnik kültürel bir modeldir. İsrail seçilmiş millet, vadedilmiş kutsal topraklar temelinde dili ve dini birleştiren bir modelken, Filistin'i vadedilmiş kutsal topraklar ve seçkin ırk saikiyle iki bin yıl önce sürgün edildikleri topraklara geri dönüp mazlum halkları vatanlarından, topraklarından etmeye karşı tepki milliyetçiliği modeli olarak görebiliriz. Hem Filistinliler hem de Yahudiler kimliklerini kara parçası (territorial) üzerinden tanımlarlar. Bu topraklarda iki milliyetçilik hareketi doğdu : Siyonizm ve Filistin.³²

Portekiz ve İspanya'nın öncülüğünde yeni dünyanın keşfi, Avrupalıların Amerika'ya yerleşmeleriyle devam eder. Hollanda, Fransa ve İngiltere bir yandan kendi aralarında çatışırken diğer taraftan İspanyol ve Portekiz sömürgelerini ellerine geçirmeye çalışıyorlardı. Şu anki Amerika Birleşik Devletleri'ndeki koloniler İngiliz kolonileriydi. Kuzey Amerika kolonileri feodal ve mutlakiyetçi bir sistemle değil, liberal bir sistem üzere kolonileştirilmişlerdi. Bölgede İngiltere Fransa çekişmesi hem Fransa'ya hem de İngiltere'ye sosyal, siyasal ve ekonomik külfet getirmişti. İngiltere vergileri artırmış, savaş yükünü Amerika kolonileriyle paylaşmak istemiş ve bu uygulamasında aşırıya kaçmıştı. Fransızların da desteğiyle 1774'de başlayan bağımsızlık hareketi 1776 yılında bağımsızlık ilanı sonucunu getirdi. Beyaz insan Amerika'yı keşifle yerlileri, Kızılderilileri yok etti. Ekonomik, sınai, madeni ve zirai kalkınmada da siyah derili insanları köle olarak çalıştırdı. Amerika sıkıntı, yenilik, buluş, zenginlik, altın-gümüş vb. sebeplerle, Avrupa insanının sığınağı haline geldi. Avrupa'nın dört bir tarafından, her türlü milletten olan insanlar, akın akın Amerika'ya yerleşmeye başladı. İngiliz, Fransız, Alman, İtalyan, Rus, Belçikalı, Hollandalı, İspanyol, Portekizli, Katolik, Protestan, Ortodoks, Yahudi Avrupa'nın her rengi Amerika'ya yerleşti. Amerika beyaz Avrupalı için eritme potası işlevi görüyordu. Bir yandan ırkları, bir yandan dinleri, diğer yandan mezhepleri, Amerika potası içerisinde eritti.³³ Bağımsızlığın ve

³² A. A. Assaid, (2014). Zionism and Land Tenure in Palastine. London&New York: Routledge. s: 25, 38

³³ A. D. Smith, (2013). Milliyetçilik Kuram İdeoloji Tarih. (Ü. H. Yolsal, Çev.) Ankara: Atıf. S: 64, 81

Anayasa'nın ilanıyla tüm bu renkleri çok milletli, çok kültürlü Amerikan yuttaşlığı üst kimliğiyle bir araya getirdi.

Özellikle Doğu Avrupa ve Rusya olmak üzere Yahudiler de Avrupa'nın her köşesinden Amerika'ya göç etti. Birçok Yahudi seyyar satıcılıktan başlayıp kendi işlerini kurdu. 1888'de New York'taki 241 konfeksiyoncudan 234'ü Yahudi'ydi. 1913'te New York'un en gelişmiş sanayi dalı tekstildi. Aşağı yukarı hepsi Yahudilere ait olan 16.552 fabrikada 312.245 kişi çalışıyordu. 1920'de 1.640.000 Yahudi nüfusuyla, New York dünyanın en büyük Yahudi kentiydi. Çocuklar, kolejlere ve üniversitelere gittiler, Çoğu doktor ve avukat oldu. Diğerleri önce küçük, sonra büyük işadamları oldular. Çok kısa zamanda İngilizce yayın yapan basına hakim oldular. En ilginç olan sinema sektörüydü. Neredeyse tamamıyla Yahudiler tarafından kurulmuştu. Sektör Yahudiler'in kontrolündeydi, tekel oluşturmuşlardı. Mücadele, birleşme, ayrılık, tekel kendi aralarında gerçekleşiyordu.³⁴

1880 yılında Dünya Yahudi Nufusu:

Rusya ve Polonya	4.250.000
Avusturya ve Macaristan	1.500.000
Batı Avrupa	1.000.000
ABD	250.000
Asya ve Afrika	478.000
Filistin	22.000
Toplam	7.500.000 ³⁵

³⁴ P. Johnson, (2013). Yahudi tarihi. Filiz Orman (Çev.). İstanbul: Pozitif Yayınları. s: 337, 539

³⁵ Ö. Tellioglu, (2018). Filistin'e Musevi Göçü ve Siyonizm (1880-1914). İstanbul: Kitabevi Yayınları. s: 94-95

1933 yılında Dünya Yahudi Nüfusu:

Rusya ve Polonya	5.485.000
Avusturya ve Macaristan	773.000
Batı Avrupa	1.575.000
ABD	3.800.000
Asya ve Afrika	590.000
Filistin	150.000
Toplam	14.621.000 ³⁶

ABD’de 1880 yılında 250.000 olan Yahudi nüfusu 1933 yılında 3.800.000 oldu. Bu dönemde Dünya Yahudi nüfusu 7.500.000’den 15.000.000’a ulaştı. Yüzde yüz nüfus artışı gerçekleşmiş oldu. Amerika’daki Yahudi nüfus artışı ise yüzde bin beşyüzü geçti. Yeni Dünya, Yahudiler için de Yeni Dünya oldu.

Fransa milliyetçiliği de Amerika milliyetçiliğine benzemektedir. Devrim ateşi Yeni Dünya’da yakıldı, çok kısa bir süre sonra Eski Dünya’da yankısını buldu. Aslında Fransa’nın Amerika devrimine destek vermesi Fransa ihtilalinin de sebeplerindendir. Ekonomisi İngiltere ile yedi yıl savaşlarından dolayı bozulan Fransa, Amerika devrimine destek vererek ekonomisini iflasa götürdü. Fransız devriminin sebeplerinden biri de ekonomik sorunlardı.

Fransız burjuvazisi yalnızca iktidarı ele geçirmeyi, aristokrat ve ruhban sınıfının ayrıcalıklarına son vermeyi kutlamıyordu. Kutladıkları, yeni bir millet inşa etme, yeni Fransız milletin Fransa Cumhuriyeti şeklinde doğuşuydu. Durkheim, Fransız Devrimi için şu yorumu yapıyordu: “Aslında doğal olarak tamamen dünyevi olan şeyler bu genel coşkunun etkisi altında kutsal şeylere dönüştürülmeye başladı: Anavatan, Özgürlük ve Us. Dogmaları, simgeleri, sunakları ve bayramlarıyla bir din teşkil etme eğilimi baş gösterdi.”³⁷ Fransız devriminin temel sloganı: Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlikti. Bu ilkelerin asıl hedefi Avrupa’nın monarklarıydı. Son noktada “egemenlik ulusundur” ilkesi monarklara halkın özgürleşmesini öngörmekteydi.

³⁶ F. Armoğlu, (1989). Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları 1948-1988. Ankara: İş Bankası Yayınları. s: 10

³⁷ A. D. Smith, (2013). Milliyetçilik Kuram İdeoloji Tarih. (Ü. H. Yolsal, Çev.) Ankara: Atıf. S: 69-70

Etnikliğin vurgulanmadığı bir milliyetçiliğin olması çok zor bir durumdur. Hans Kohn, etniklikten arındırılmış Batı milliyetçiliğine Fransa'yı örnek olarak vermektedir. Fransız devrimcilerinin etnik iddialarda bulunmadıklarını görürüz. Sieyes, milleti ortak bir siyasal topluluk olarak görür. Fakat süreçte Fransada etniklikten kurtulamamıştır.³⁸

Almanya ve İtalya'nın benzeştikleri noktalar olduğu gibi ayrıştıkları birçok nokta da var. Almanya ve İtalya'da ulus etnik ve kültürel bir fenomen olarak anlaşılmıştır.³⁹ Almanya, Prusya gibi güçlü bir Alman ulusu yoğunluklu bir ülkenin öncülüğünde birliğini sağladı. İtalya yarımadasında küçük devletler ya Fransa ya da Habsburglar gibi büyük güçlerin himayesinde yaşamlarını sürdürmekteydi. Güney ve Kuzey arasında kapatılması zor bir gelişmişlik farkı vardı. Ortaçağdan beri özerk devletler olarak hakimiyetlerini sürdürdükleri için, devletçikler arasında rekabet güçlü ve kıskançlık had safhadaydı. Bu yüzden İtalya milliyetçiliğinin esas çabası güçsüz devletçikleri bir araya getirmek, vesayetten kurtarmaktı. Milliyetçi lider Guiseppe Mazzini, fikirleriyle sadece İtalyanları değil; tüm Avrupa'yı da etkiledi. Mazzini milliyetçi kuşağa, kendilerini tek, birleşmiş ve güçlü bir millete adanmaları gerektiğini; ancak böylesi birleşik millet hayatıyla sanatın, bilimin, ekonominin gelişeceğini iddia ediyordu. Fransız devrimi eski düzeni yıkarak misyonunu yerine getirmişdi, şimdi yıkıntılar arasında yeniyi inşa etme zamanıydı.

İtalya şehir devletleri, tahterevalliliği gibi Fransa ve Avusturya arasında kalmışlardı. Roma'yı Fransızlar koruyor, Venedik Avusturyalıların hakimiyetindeydi. Piyemonte, Sardunya gibi daha güçlü devletler de vardı. Piyemonte Başbakanı Kont Cavour'un III. Napolyon'la ittifak yaparak Avusturya'yı yenmesi yarımada'nın birleşme sürecini hızlandırdı. Parlamento 1861 yılında, Piyemonte monarkı II. Vittoria Emanuele'i Birleşik İtalya'nın kralı ilan etti. 1871 yılında Fransa'nın Roma'dan çekilmesiyle Romada Birleşik İtalya Krallığı'nın başkenti oldu.⁴⁰

İtalya bütünleşmesini dış yardımla, ittifaklarla gerçekleştirmişken; Almanya bütünleşmesini kendi iç dinamiklerini harekete geçirerek sağladı. İtalya'nın

³⁸ S. S. Ögün, (2000). Mukayeseli Sosyal Teori ve Tarih Bağlamında Milliyetçilik. İstanbul: Alfa. s: 81

³⁹ S. Aydın, (2000). Modernleşme ve Milliyetçilik (2. b.). Ankara: Gündoğan. S: 62-63

⁴⁰ O. Sander, (2015). Siyasi Tarih (29. b., Cilt I). Ankara: İmge Yayınları. S: 219-220

birleşmesinde başat rol oynayan Sardunya, İtalya'nın küçük bir parçasını oluştururken; Almanya'nın birleşmesinde başat rol oynayan Prusya, Almanya'nın yaklaşık üçte ikisi kadar bir büyüklüğe sahipti. Prusya, askeri olarak da Avrupa'yı titretecek iyi eğitilmiş bir orduya sahipti. Nitekim Alman birliğini Bismark; Danimarka, Avusturya ve Fransa ile yaptıkları üç savaştan sonra elde ettiği zaferle gerçekleştirmişti. Bismark'ın deyişiyle 'kılıç ve kanla' Alman güç ve kuvvetini bilfiil ortaya koyarak bütünleşmeyi sağlamışlardır.⁴¹ Prusya Sedan Zaferinden sonra 18 Ocak 1871 günü Versay Sarayının meşhur Aynalı Salonunda görkemli bir törenle Alman İmparatorluğunu ilan etti. Kral I. Wilhelm 'Alman İmparatoru', Bismark da 'Şansölye' unvanını aldı.⁴²

2. FİLİSTİN'E YERLEŞME, MISIR'A GÖÇ, BABİL SÜRGÜNÜ, ROMALILARIN SÜRGÜNÜ ve DİASPORANIN ŞEKİLLENMESİ

Yahudilik tarihi, dinler tarihi disiplininin bir bölümü gibidir. Bir boyutuyla da İlahiyat çalışmasına benzer. İbrahim peygamberle başlar, çocukları İshak ve İsmail ile devam eder, Yakup'un oğlu Yusuf ile Mısır serüveni başlar, Musa bu halkı özgürlüğüne kavuşturur, Davud krallığı kurar, Süleyman iktidarı zirveye taşır, Zübeyr Babil sürgününü sonlandırır, İsa ile yeni bir süreç başlar. Yahudiliğin kutsal kitapları da dinler tarihi eserleri gibidir. Hatta olaylar yer isimleri, kişiler, vakalar detaylı ve abartılı olarak anlatılır.

Bu çalışmada tezimizle bağlantılı olarak tarihsel çerçeve çizildi. Genel bir Kudüs, Filistin ve Yahudi tarihi değil de Yahudiliğin oluşumu, Filistin'e ilk yerleşme, iktidar süreçleri, ayaklanma, direniş, sürgün ve geri dönüş konularına odaklanılarak kısa tarihsel altyapı incelendi. Filistin'e yerleşme, Mısır'a göç, Mısır'dan çıkış, birleşik krallık, Yahuda ve İsrail devleti olarak bölünme, Mabedin yıkımı ve Babil sürgünü, geri dönüş ve mabedin yeniden inşası dönemleri mitolojik bir anlatı ile işlendi.

Siyonist hareket, Etnosembolist yaklaşımın tarih, kültür, mit ve sembollerini hedefe ulaşmada kaldıraç olarak kullandı. Tezde tarihsel çerçeve oluşturulurken

⁴¹ F. Armaoğlu, (2017). 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914 (17. b.). İstanbul: Timaş yayınları. S: 304

⁴² S. S. Ögün, (2000). Mukayeseli Sosyal Teori ve Tarih Bağlamında Milliyetçilik. İstanbul: Alfa. s: 42-43, 329

Etnosembolizmin önemseddiği tarih, kültür, simge, sembol ve mitler, altın çağ ve kahramanlara odaklanıldı. Özellikle bugüne ışık tutacak detaylar ortaya konuldu.

2.1. Filistin Adının Kökeni ve Filistin'in Coğrafi Konumu

Filistin; ismini, M.Ö. XII. yy. da Kavimler Göçü dolayısıyla bu bölgeye yerleşen Filisti'lerden almıştır.⁴³ Filistin adı tarihte ilk kez, M.Ö. 1198-1167 yıllarında Mısır Firavunu II. Ramses dönemindeki bir kitabede geçmektedir. Daha sonra bölge Yunan-Makedonya hakimiyeti döneminde “Syrie Palastine” olarak isimlendirildi. Romalılar da bölgeye sadece “Palestina” ismini verdiler. Araplar bu bölgeye hükmettiklerinde coğrafyanın ismini değiştirmediler ve Filistin ismini kullanmaya devam ettiler. Daha sonra Türklerin hakimiyeti döneminde de aynı isim kullanıldı. Bölgeye ismini veren Filistilerin, M.Ö. XII. yy. da Girit veya Güney Anadolu kıyılarından bu bölgeye göç ettikleri tahmin edilmektedir. Bu iddiaya göre Filistiler, Kavimler Göçü'yle buraya yerleşmiş Ege kavimlerinden biridir.⁴⁴ Bir diğer iddiaya göre Filistiler, Nil Deltası'ndan bölgeye göç etmiş bir kavimdir. Bu iddiaya göre Filistinlilerin menşei Mısır'dır.⁴⁵

Filistin, coğrafi olarak batıda Akdeniz, doğuda Suriye ve Ürdün, kuzeyde Lübnan, güneybatıda Mısır'a (Sina Çölü) komşudur; Suriye ile Mısır, Akdeniz ve Şeria Nehri arasındadır. Kuzeyde Taberiye Gölü, güneyde Lut Gölü sınırları içerisindedir. Coğrafi bakımdan en doğuda Şeria Nehri, batıda Akdeniz kıyı şeridi, ortada kuzeyden güneye dağ silsilesinin olduğu yayla bölümü olmak üzere üç parçaya ayrılır. Kuzeyde yüksek yaylalar ve dağlık kesimi içine alan Safed ve Nasıra şehirleri ile Tabor Dağı'nın bulunduğu Celile, Nablus şehrinin içinde bulunduğu Samiriye, Kudüs, Beyt-el Lahm, El-Halil şehirlerinin bulunduğu Judea, güneyde Bi'rü-ssebi şehrini içine alan Negev Çölü olmak üzere dört bölgeye ayrılmaktadır.⁴⁶ Osmanlı hakimiyetinde Filistin, idari olarak vilayet değil sancak olarak yönetildi. Bölge Halep ve Suriye vilayetlerine bağlı Taberiye sancağı, Beka sancağı, Kudüs

⁴³ M. L. Karaman, (1996). Filistin. TDV İslâm Ansiklopedisi.

⁴⁴ H. Kaygısız, (2014). “Filistine Yapılan Yahudi Göçleri (1881-1917)”, Yüksek Lisans Tezi. Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

⁴⁵ C. T. Karasapan, (1942). Filistin ve Şark-ül-Ürdün birinci Cilt. İstanbul: Ahmed İhsan Basımevi, s: 13-14.

⁴⁶ F. Armaoğlu, (1989). Filistin meselesi ve Arap-İsrail savaşları (1948-1988). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s: 4.

sancağı gibi idari yapıya sahipti.⁴⁷ Osmanlı'nın son dönemlerinde, 1887 yılında Kudüs sancağı doğrudan merkeze bağlandı.

1995 Oslo Anlaşması sonrasında işgal altındaki Batı Şeria A, B, C olarak üç bölgeye ayrıldı. A Bölgesi'nde Ramallah, Tulkerim, Nablus ve Kalkilya şehirleri bulunmaktadır. A Bölgesi Filistinlilerin kontrolü altındadır. B Bölgesi Filistinli sivil idareciler ve İsrail güvenlik güçleri tarafından yönetilmektedir. Her iki bölgede de dış güvenlikten İsrail sorumludur. C Bölgesi hem sivil hem de askeri olarak İsrail yönetimindedir. C Bölgesi Batı Şeria'nın % 63'ünü kapsamaktadır.⁴⁸

2.2. Filistin'in İlk Sakinleri

Arkeolojik kazılardaki insan kalıntılarından Filistin'in tarihi M.Ö. 50.000 yıllarına kadar tahmin edilmektedir. İlk medeniyet eserlerine ise M.Ö. 10.000-5.000 yıllarında rastlanmaktadır. Fakat Filistin'in bilinen tarihi Bronz Çağı'na uzanmaktadır ki bu da M.Ö. 3.000-2.000 yıllarına denk gelmektedir. Bu topraklar asırlar boyunca birçok millete ev sahipliği yapmıştır. Buranın ilk sakinleri Arap Yarımadası'ndan göçen Samilerdir. Daha sonra Kenanlılar ve Fenikeliler yerleştiler. Müslümanlar bu bölgeyi Kenan Diyarı olarak isimlendirdi. İncil'de de bu bölgenin adı Kenan Diyarı olarak geçmektedir. Kenanlılar asıl vatanları olan Arap Yarımadası'ndan bu bölgeye göç eden Sami ırkındandır. Kenanlılar bu bölgeye M.Ö. 3.000 yıllarında yerleştiler. Kenanlıların bir kolu olan Yebusiler Kudüs şehrinin kurucularıdır. Kudüs şehrinin ismini Kenan kabilelerinden Yebusiler, ataları Yebus'tan esinlenerek kurdular.⁴⁹ Kenanlılar Kudüs'e "Roshalm, Roshilem, Shalem, Shalum" gibi isimler verdiler ki bunlar da "barış" anlamına gelmektedir. Kenanlıların hakimiyetine Davud Peygamber son verdi. İsrailoğulları Filistin'e yerleşmeden önce bölgede Filistinliler, Amoritler, Kenanlılar, Hititler, Heyutiler, Girgazitler, Perizitler ve Jebuzitler yaşamışlardı. Mısır firavunlarının Filistin'e ilgisi çok eskilere dayanmaktadır.

⁴⁷ (May 2008). Nakba. Jerusalem: Passia.

⁴⁸ (December 2012). Area C. Jerusalem: Passia.

⁴⁹ M. İ. Basit, H. Z. Mustafa, G. M. Muhibiş & S. S. Kik, (2011). Kudüs tarihi. İstanbul: Nida Yayıncılık, s: 25-26.

2.3. İsrailoğulları Filistin’de

2.3.1. Filistin’e Göç (İbrahim)

İbrahim (Avraam, Abram, Abraham), her üç semavi din mensuplarının -hem Müslümanların hem Yahudilerin hem de Hristiyanların- üzerinde ittifak ettiği, her üç milletin de atası kabul ettikleri kişidir. İbrahim, hem Musa’nın, hem İsa’nın, hem de Muhammed’in atasıdır. İbrahim’in insani özellikleri, ahlâk ve erdemi, misafirperverliği her üç milletin de gurur duyduğu, sahiplendiği bir durumdur. İbrahim’in bir oğlu(İsmail) Arapların atası, diğer oğlu (İshak) Yahudilerin atasıdır.⁵⁰ Kudüs de, İbrahim gibi, her üç dinin kutsal kabul ettiği kutsal bir şehirdir. Kudüs, İbrahim’in içinden geçtiği ve yakınlarındaki El-Halil kentine yerleştiği şehirdir ki hem kendisinin hem de eşi Sâre’nin kabri bu kenttedir. Kudüs, Musa’nın girmek için mücadele ettiği ama İsrailoğulları’nın girişi gerçekleştiremediği, daha sonra onun nâibi Yuşa’nın kumandasında yerleştikleri şehirdir. Kudüs, İsrailoğulları’nın büyük kral olarak kabul ettikleri Davud’un ülkesinin başkentidir. Kudüs, Benî İsrail’in tarihteki en parlak dönemlerini yaşadıkları, Süleyman’ın ilk mabedi inşa ettiği yerdir. Kudüs, İsa’nın hayatının büyük bölümünü geçirdiği, sokaklarını adım adım arşınladığı mekândır. Kudüs, İsa’nın çile çektiği, çarmıha gerildiği, Hristiyan inancına göre göğe yükseldiği şehirdir. Kudüs, İslam inancına göre Muhammed’in miraca yükseldiği kutsal topraktır. Kudüs, Müslümanların ilk kiblesidir. Kudüs, I. Dünya Savaşı’nda her cephede savaşarak geri çekilen, savaşarak kaybeden Osmanlı’nın kutsal makamların zarar görmemesi için savaşmadan teslim ettiği şehirdir. Kısacası üç semavi dinin mensupları İbrahim ve Kudüs’te birleşir.

Mitolojik anlatıya göre; İbrahim, verimli hilâlin güney ucunda, bugünkü Bağdat’ın yakınlarındaki Ur kentinde doğdu. O, tevhid inancının ilk temsilcilerindendir. Babası put yapımcılarından putperest Azer olmasına rağmen putlara ve putçuluğa karşı çıkan bir devrimci, bir put kırandır. Ur şehri halkının O’na ve ehline baskıları dayanılamayacak boyutlara ulaştı. Ailesini de yanına alarak doğduğu, yaşadığı şehri terketti. Verimli hilâlin kuzey ucundaki Harran şehrine yerleşti. Burada da tek tanrı inancının, tevhidin sesi oldu; putlara ve putçuluğa karşı çıktı. Bölgenin hakimi Nemrud’la karşı karşıya geldi. Böylece Harran’ı da terk

⁵⁰ A. A. Assaid, (2014). Zionism and Land Tenure in Palastine. London&New York: Routledge. s: 2

ederek Şam'ın güneyine -Filistin bölgesine- göçtü. Kudüs yakınlarındaki, bugün El-Halil olarak isimlendirilen kente yerleşti. Çocukları olmadığı için hanımı Sâre, hizmetçileri Hacer ile evlenmesini istedi. Yeni eşi Hacer'den oğlu İsmail dünyaya geldi. Daha sonra hem kendisinin hem de eşinin ileri yaşına rağmen eşi Sâre'den oğlu İshak doğdu. Sâre'nin Hacer'i ve oğlu İsmail'i kıskanmasından dolayı İbrahim onları Mekke'ye götürdü. Araplar İsmail soyundan, Yahudiler ise onun babadan bir, anadan ayrı kardeşi İshak soyundandır. İsmail İbrahim'in Hacer'den çocuğu, İshak ise Sâre'den çocuğudur. Bugün kavga eden, birbirlerini öldüren Araplar ve Yahudiler amca çocuklarıdır, kuzenlerdir. Sâre'nin çocukları Hacer'in çocukları ile kavga etmekte, savaşmakta, ölmekte, öldürmektedir. İşte bu noktada İbrahim ve Kudüs buluşulacak mevzi, ittifak edilecek ortak nokta olabilir.

İbrahim'in Filistin'deki hayatı devam ederken bölgede kıtlık baş gösterdi. Bunun üzerine O, ailesiyle Nil'in bereketli toprakları Mısır'a gitti. Bir müddet Mısır'da yaşadılar ve tekrar Filistin'e döndüler. İsrailoğulları'nın Filistin'deki hayatları bu şekilde başlamış oldu. İbrahim'in Filistin'e gelişi yaklaşık M.Ö. 2000 yıllarıdır.⁵¹

2.3.2. Mısır'a Göç

Hiz. İbrahim'in Sâre'den doğan çocuğu İshak İsrailoğullarının ikinci atasıdır. Benî İsrail'in, adı değişmeyen tek atasıdır. Tanrı'nın, İbrahim'den, çocuğunu kurban etmesini istemesi üzerine O da oğlunu kurban etmek istdi. O'nun bu teslimiyeti üzerine melekler kurban etmesi için koç sundular. Tevrat'ta kurban olarak sunulan evladın ismi İshak olarak geçmekte, Kur'an-ı Kerim'de ise isim zikredilmemektedir. İslamî kaynaklarda isim İsmail olarak geçmekle birlikte kurbanın İshak olduğuna kanaat getiren sahabeler de vardır.

İshak'ın ikiz oğulları dünyaya geldi: İsav ve Yakup. Babası İsav'ı, annesi ise Yakup'u daha çok sevmekteydi. İshak'ın hilâfetini büyük oğul İsav alacaktı. Yahudi kaynaklarına göre Yakup ve annesi hile ile babasından hilâfet yetkisini aldı. Yakup isminin menşei Tevrat'ta iki şekilde izah edilir. Birinci görüşe göre Yakup "topuk

⁵¹ W. Durant, & R. Lambelin, (2013). Yahudi tarihi ve Siyonist liderlerin protokolleri(3. Baskı). s: 25, F. Armaoğlu, (1989). Filistin meselesi ve Arap-İsrail savaşları (1948-1988). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s: 7, P. Johnson, (2013). Yahudi Tarihi. Filiz Orman (Çev.). İstanbul: Pozitif Yayınları. s: 21.

tutan” anlamındadır. İsav ile ikiz olan Yakup ikiz kardeşinin topuğuna tutunarak dünyaya gelmiştir. Bundan dolayı Yakup ismini almıştır. Diğer bir görüşe göre Yakup “birinin yerini alan” anlamındadır. Yakup kardeşinin ilk oğul olmasından dolayı hilafet hakkını elinden aldığı ve onun yerine geçtiği için bu ismi almıştır. Yakup’un bu haksız davranışı sebebiyle kardeşi ile arası açıldı. Hem ceza hem de tedbir amacıyla memleketini terk etti ve dayısının yanına yerletti. Akrabalarının yanında bir müddet çalıştı; mal-mülk, çoluk-çocuk sahibi oldu; büyük servetler kazandı ve tekrar memleketine döndü. Tevrat’ta anlatıldığına göre dönüş yolunda bir gece bir yabancı ile karşılaştı ve gece boyunca, sabaha kadar bu yabancı ile güreşti. Bazı Yahudi kaynaklarında güreştiği yabancı kişi Tanrı,⁵² çoğunluk kaynaklarda Melek Mikail olarak geçer.⁵³ Bu güreş mücadelesinden sonra Tanrı Yakub’a “İsrail” ismini verdi.⁵⁴ Yakup İsrailoğulları’nın üçüncü atası ve isim babasıdır. İsrail teriminin çeşitli anlamları vardır: Tanrılara karşı savaşı, Tanrı için savaşı, Tanrının uğraştığı kişi veya Tanrı tarafından yönetilen kişi, Tanrının doğru kulu veya Tanrı doğrudur.⁵⁵

Bugün Yahudi dediğimiz bu milletin ilk adı “İbrani” idi. Bu ulus İbrani, İsrailoğulları, Yahudi, Musevi gibi isimlerle de anılmaktadır. İsrail, İsrailoğulları, Benî İsrail ismini üçüncü ataları Yakup’tan almışlardır. Tevrat’a göre Yakub’un soyundan gelenler gerek Mısır’da, gerekse Mısır diyarından çıktıktan sonra çölde ve Kenan diyarına yerleştiklerinde İsrail, İsrailoğulları, Benî İsrail olarak anılmışlardır. Yakup’dan sonra da kabile aynı isimle anılmaya devam etti.⁵⁶

İbrani terimi Tevrat’ta ilk olarak İbrahim için kullanılmıştır (Tekvin 14/13). Yine Tevrat’ta Yakup’un oğulları Yusuf ve kardeşleri için de İbrani ismi kullanılmıştır (Tekvin 43/32). İbrahim’in İbrani olarak isimlendirilmesinde farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre terim “öteki taraf” manasına gelen “eber” kökünden gelmektedir. İbrahim’in tevhid inancının temsilcisi olmasına işaret etmektedir. Diğer bir görüşe göre “aber” ve “aver” köküne dayandırılarak nehrin diğer tarafından

⁵² S. S. Montefiore, (2016). Kudüs bir Şehrin Biyografisi. İstanbul: Pegasus Yayıncılık. s: 18.

⁵³ Ö. F. Harman, (1996). İbrahim. TDV İslâm Ansiklopedisi.

⁵⁴ Kitab-ı Mukaddes Şirketi (2015). Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit. İstanbul: Acar Basım ve Cilt San. Tekvin 32.

⁵⁵ P. Johnson, (2013). Yahudi tarihi. Filiz Orman (Çev.). İstanbul: Pozitif Yayınları. s: 32.

⁵⁶ H. Kaygısız, (2014). “Filistine Yapılan Yahudi Göçleri (1881-1917)”, Yüksek Lisans Tezi. Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s: 5.

gelişyle bağlantı kurulmuştur. Bir üçüncü görüşe göre İbrahim'in Nuh'un torunlarından "Eber" in soyundan geldiği içindir.⁵⁷

Yahudi ismini almaları konusunda da iki görüş vardır. Bir görüşe göre Musa, kavminden kırk gün uzak kaldıktan sonra döndüğünde kavmini altın buzağıya tapar bulur. Musa buna hiddetlenir ve kavmine kızar. Onlar da bundan pişman olur ve yaptıklarından geri dönerler. Bu durum Arapça "hüdna ileyke (biz sana döndük, sana sığınırız)"⁵⁸ olarak ifade edilir. Yahudi terimi de buradan gelmektedir. Bir diğer görüşe göre de Yakup'un büyük oğlu Yahuda'ya nisbet olarak Yahudi ismini almışlardır. Ortaçağ'da Avrupa'da Yahudiler baskıların şiddetlendiği dönemlerde Yahudi yerine İbrani kavramını tercih ettiler. Yahudiliğin en önemli özelliklerinden biri hem etnik hem de dini özelliği birlikte içermesidir. Bir bütün olarak Yahudilik aynı anda bir dini, kültürü ve ırkı ifade etmektedir.⁵⁹

Yahudiliği ifade eden terimler -İbrani, İsrailoğulları, Yahudi, Musevi- Yahudi bir şahıs veya kavimle ilintilidir. İbrahim'in atası Eber'den İbrani, İbrahim'in torunu Yakup'tan İsrailoğulları, Benî İsrail, Yakub'un oğullarından Yahuda'dan Yahudi, Musa'dan Musevi. Yahudilik, bir dini topluluk olmaktan ziyade etnik bir kökene aidiyeti ifade eder. Siyonist hareket de bu etnik aidiyeti ısrarla ön plana çıkardı. Rabbani Yahudiler, Yehova, Tora, Kutsal Topraklar üçlemesiyle dini bir eksenle bakarken; Siyonistler seküler bir anlayışla, ulusal bir bakış ortaya koydular.

Yine Yahudileri isimlendirmek için kullanılan bir diğer terim "Musevi"dir. Musevi 'Musa dinine, Musa şeriatına bağlı' anlamına gelmektedir. Musevi terimi dini içerik ifade etmektedir.

Yakup'un on iki oğlundan biri Yusuf (Yosef)'tur. Kardeşleri Yusuf'u kıskandı ve Yusuf'tan kurtulmak için türlü planlar yaptılar, komplolar kurdular. Sonuç olarak onu kuyuya attılar. Kervancılar Yusuf'u kuyudan çıkardı ve Mısır'a götürüp köle olarak sattılar. Yusuf Saray ileri gelenlerinden birine hizmetçi olarak satıldı. Yusuf, Mısır'da Firavun'un yardımcısı olarak ülkeyi idare etme makamına kadar yükseldi; Mısır ekonomisini başarılı bir şekilde yönetti. Filistin topraklarında

⁵⁷ S. L. Gürkan, (1996). İbraniler. TDV İslâm Ansiklopedisi.

⁵⁸ Ahmed Şehristânî (1992). el Milel ve'n Nihal. Beyrut: Darülmaarif. s: 250.

⁵⁹ E. Renan, (2010). On The Nation And The Jewish People. (D. Fernbach, Çev.) London&New York: Verso. s: 72

kıtlık oldu ve Yakup oğullarını yiyecek tedariki için Nil memleketi Mısır'a gönderdi. Bu olay üzerine Yusuf, babası ve kardeşlerini Mısır'a getirdi. Böylece Benî İsrail'in Mısır serüveni başladı.⁶⁰

2.3.3. Mısır'dan Çıkış (Exodus)

İsrailoğulları milletin kurucusu İbrahim iken yaratıcı gücü ve yönlendiricisi Musa'dır. Musa, kardeşi Harun'la birlikte Firavun tarafından köleleştirilen Benî İsrail'i Mısır'dan çıkarmak için Mısır yöneticileriyle barış ve sulh içerisinde diplomatik mücadeleye girişti. Mısır Firavunu Yahudilerin Mısır'dan çıkmalarına izin vermedi. Uzun mücadeleler sonunda Firavun Benî İsrail'in Mısır'ı terk etmelerine müsaade etti. Sina Çölü üzerinden Kenan Diyarı'na girmeyi hedefleyen Musa, kendisi hayatta iken bunu gerçekleştiremedi. Mısır'dan çıkış ve Arz-ı Mev'ud'a yerleşme çok uzun, zahmetli bir yolculuk ve süreçtir. Yolculuk boyunca Musa onlara Allah'ın emir ve yasaklarını, kuralları ve yasaları getirdi.

Yahudilikte, Musa'nın getirdiği On Emir temel yasa hükmündedir. Musa'nın Benî İsrail'e getirdiği emir ve yasakların, uymaları gereken prensiplerin özünü teşkil eder. On Emir'in ilk dördü Tanrı ile insan arasındaki ilişkiyi, beşincisi anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkiyi, geri kalan beş emir de insan-toplum ilişkisini düzenlemektedir.

On Emir Tevrat'a göre şunlardır:

1. Ancak tek Allah vardır ve ibadet edilmesi gereken de odur.
2. Canlı herhangi bir şeye benzerliği olan bir cisme tapmayın.
3. Yok yere Allah'ın adına yemin etmeyin.
4. 7. Günün (şabat) –Cumartesi- kutsallığını ve istirahatini hiçbir işle bozmayın.
5. Baba ve anneye saygı ve sevgi gösterin.
6. Adam öldürmeyin.
7. Asla zina yapmayın.

⁶⁰ Y. Besalel, (2002). Yahudilik Ansiklopedisi. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş. c: 3, s: 795-796.

8. Hırsızlık yapmayın.

9. Yalancı şahitlik etmeyin.

10. Başkalarına ait hiçbir şeyi istemeyin.⁶¹

Musa Yahudiler açısından en büyük peygamberdir ve İsrailoğulları Musa'nın ümmetidir.⁶² Maimonides'in 13 iman prensibinin 7. si Musa hakkındadır: "Tam bir iman ile inanırım ki Üstadım Moşe'nin peygamberliği doğrudur ve bütün peygamberlerin -O'ndan evvelkilerin ve O'ndan sonra gelenlerin- en büyüğüdür."⁶³

İsrailoğullarının Mısır'dan çıkmalarını Tevrat, "exodus" olarak isimlendirir.⁶⁴ Dini rivayetlere dayanan tarihleri ihtiyatla karşılamamızla birlikte Josephus'a göre Mısır'a göç M.Ö. 2075, Mısır'dan çıkış M.Ö. 1645 senelerinde gerçekleşmiştir.

Benî İsrail'i büyük zorluklarla Mısır'dan çıkarmayı başaran Musa, kavminin muhalefeti ve direnişi sebebiyle Arz-ı Mev'ud'a girmeyi başaramadı. Musa'nın mücadelesinde onun yanında yer alan, tehlikeli görevleri gözünü kırpmadan yerine getiren, bir yönüyle de Musa'nın yardımcılığı görevini üstlenen Yuşa (Yeoşua), Musa'nın ölümünden sonra Kenanlılarla, Amoritlerle savaşarak vadedilen toprakları fethetti. Önce Eriha, daha sonra diğer topraklara kavmiyle girdi ve bu toprakları Benî İsrail arasında paylaştırdı. Yuşa, Yusuf'un oğullarından Efraim kabilesinden Nun'un oğludur. Yuşa Yahudi kutsal metinlerinde hem peygamber hem de askeri bir lider, komutan olarak anlatılır.

İsrailoğulları bu bölgeye yerleşerek yerel yurtlarından kavimleri kovdular. Fakat Kenanlılar ve Filistinliler ile Yahudiler arasındaki kavga, mücadele, savaş başlamış oldu ve bu savaş değişik boyutlarda devam edip günümüze kadar geldi. Yahudiler ilk kurbanlarını bu dönemde Gerizim dağında Tanrı'ya sundu. Bu dönemde kabile reislerinin ve hakimlerinin yönettiği bir sistem kurdular⁶⁵ ki bu dönem

⁶¹ P. Johnson, (2013). Yahudi tarihi. Filiz Orman (Çev.). İstanbul: Pozitif Yayınları. s: 48, F. Armaoğlu, (1989). Filistin meselesi ve Arap-İsrail savaşları (1948-1988). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. s: 8.

⁶² Ahmed Şehristânî (1992). el Milel ve'n Nihal. Beyrut: Darülmaarif. s: 250.

⁶³ Y. Besalel, (2002). Yahudilik Ansiklopedisi. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş. c: 1, s: 232.

⁶⁴ F. Armaoğlu, (1989). Filistin meselesi ve Arap-İsrail savaşları (1948-1988). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. s: 7.

⁶⁵ C. T. Karasapan, (1942). Filistin ve Şark-ül-Ürdün birinci Cilt. İstanbul: Ahmed İhsan Basımevi, s: 27.

“Hakimler Dönemi” olarak da isimlendirilir. Hakimler Dönemi İsrailoğullarının karizmatik önderlerin liderliğinde yerleşik hayata geçtikleri dönemdir. M.Ö. 1100 yıllarında Filistinliler Yahudileri bu bölgeden çıkardılar.

2.3.4. Birleşik Yahudi Krallığı

Hakimler Dönemi’ni Krallık Dönemi takip eder. Hakimler Dönemi kabile reisleri ve karizmatik önderlerin yönettiği bir sistemdi. İsrailoğulları bu dönemde veraset yönetimi veya hanedanlık yönetimini kurmamışlardı. Yahudilerin ilk kralı Saul’dü. İbrani kaynaklarına göre Saul olarak isimlendirilen liderleri İslami kaynaklarda Talut olarak geçmektedir. Benî İsrail kaynaklarına göre Saul ya da Taul, Peygamber Samuel tarafından kutsanmış ve yönetim görevi verilmiş kişidir. Saul Yahudilere ilk krallık sistemini kurdu, bölgede birçok mücadelelere girişti fakat sonraları iktidarın zevk ve sefâsına teslim oldu, kişisel harcamalarını artırdı hatta kendine danışmanlık yapan Samuel’i dahi dinlemez duruma geldi.

Davut (David) Saul’un paralı askerlerinden biridir.⁶⁶ Benî İsrail ve Filistinliler savaş meydanında karşı karşıya geldiler. Filistinlilerin iri yapılı, korkunçluğuyla ün salmış komutanı Câlut (Galyot), Yahudi ordusuna meydan okuyarak mübarezeye davet etti. Küçük cüsseli Davut cesaretle öne atıldı ve sapanıyla Câlut’u yere serdi ve böylelikle savaşın ilk adımı İsrailoğulları’nın moral üstünlüğüyle başladı. Bu olay Davut’un gerek saray gerekse de halk arasında ününü artırdı. Kral Saul, Davut’u kendisine gittikçe artan dozda rakip olarak görmeye başladı. Hatta Davud’a suikast emrini dahi verdi.

Saul’un ölümünden sonra Davut, kabilelerin seçimiyle kral oldu. Davut Filistin diyarının dört bir tarafına dağılmış kabileleri birleştirmek için mücadele etti. Bu bağlamda Yebusilerin elinde olan Kudüs şehrine saldırı başlattı ve Kudüs’ü teslim aldı. Kudüs’ü teslim alan Davut, Yebusileri kılıçtan geçirmek yerine onları çok milletli saray ordusuna dahil etti. Kudüs’ün fethiyle dağınık kabileleri krallığı himayesinde birleştirdi ve Kudüs’ü Yahudilerin siyasi merkezi haline getirdi. Kudüs ne güney kabilesi Yehuda’ya ne de kuzey kabilelerine aitti. Davut Kudüs’e özel ilgi göstererek yönetim merkezini Kudüs’e taşıdı. Burayı krallığının başkenti yaptı.

⁶⁶ P. Johnson, (2013). Yahudi tarihi. Filiz Orman (Çev.). İstanbul: Pozitif Yayınları. s: 70.

Şehrin ismini “Davut’un Şehri” olarak değiştirdi. Şehirde imar faaliyetleri başlattı. Şehrin surlarını tamir ettirdi. Şehirde sarayını inşa etti. Fakat her şeye rağmen Davut’un stratejik bir şehir ve başkent yaptığı Kudüs bölge şehirlerine göre çok küçüktü. Babil’in başkenti 10.000 dekarlık bir alana sahipken Kudüs 60 dekara yakın bir alana sahipti. Surların çevresi ancak 1.200 kişinin yaşayabileceği bir alana sahipti.⁶⁷

Davut’un Kudüs’e bir mabed inşa etme planı da vardı. Fakat İbrani kaynaklarına göre Tanrı Yahveh, Davut’un mabed inşasını erteledi. Bu Davut’un evli bir kadınla ilişkiye girmesinin cezası olarak yorumlanmaktadır. Davut kocası öldükten sonra Betşeba ismindeki bu kadınla evlendi. Kral hayatta iken oğulları arasında iktidar mücadelesi başladı. Yahudilerin birlikleri yeniden dağıldı. Fakat Kral Davut, ölmeden önce tekrar İsrailoğulları’nın birliğini sağladı. Kendisi hayattayken Betşeba’dan çocuğu olan Süleyman’ı (Şelomo) tahtına oturttu ve oğlunu kral ilan etti.

Genç yaşta tahta çıkan Süleyman, babasının ölümünün ardından kısa bir süre içerisinde gerek kardeşleri gerekse de dışardaki iktidar mücadelesini sonlandırdı ve iktidarını sağlam temeller üzerine oturttu. Çevre ülkelerle diplomatik ve ekonomik temaslarını artırdı. Süleyman dışarıya nadiren kız verme alışkanlıkları olan Mısır Firavununun kızıyla evlenerek Firavun’la akrabalık ilişkisi kurdu. Komşu ve diğer hükümdarlarla da evlilik yoluyla diplomatik ilişkilerini geliştirdi.

Süleyman döneminde dış ticaret zirve yapmış, bölgede bütün ülkeler ticaret yarışına girişmiş, silah ticareti dahil birçok alanda ticaret yapmışlardır. Bir yandan altın, gümüş, fildişi, baharat ithal edilirken yerel madenler de işletilmiştir. Kervan yolları ve denizyollarının güvenliği sağlanmış, özellikle Sur Kralı Hiram’la ortak deniz filosu kurulmuştur.

Krallık Dönemi Yahudi tarihinin en parlak dönemidir, bu dönem Benî İsrail’in altın çağıdır. Halkın refah seviyesi yükseldi, imar faaliyetleri arttı, yeni şehir merkezleri kuruldu. Fakat yine İbrani kaynaklarına göre Süleyman’ın son dönemlerinde israf arttı, Kral zevk ve sefaya düştü.⁶⁸

⁶⁷S. S. Montefiore, (2016). Kudüs bir Şehrin Biyografisi. İstanbul: Pegasus Yayıncılık. s: 24-25.

⁶⁸ Kitab-ı Mukaddes, Krallar 11/3,

Süleyman inşaat alanında tarihe geçecek projeler uyguladı. Süleyman Mabedi ve sarayı bu projelerindendir. Davut ölmeden önce oğluna Kudüs'te bir mabet inşa etmeyi vasiyet etmişti. Babasının vasiyetini yerine getirmek için sadece kavminin değil komşu ülkelerin de desteğini aldı. Mabedin inşa sürecinde Lübnan kıyılarında yaşayan Fenikelilerin zanaatkârlığından, Sur ahalisi ve Kralı Hiram'ın birikimlerinden yararlandı. Sarayını 13 yılda, Mabet'i 7 yılda tamamladı. Babası döneminde Yahudilerin siyasi merkezine dönüşen Kudüs; Mabet'in inşasıyla dini merkez hüviyetine de kavuştu. Kudüs artık Benî İsrail'in hem dini hem de siyasi merkezi oldu.

2.3.5. Bölünme (Yahuda ve İsrail Krallığı)

Yahudilik hem etnisiteyi hem de inancı ifade etmektedir. İbrahim peygamber ile başlayan İbrani milleti din ile ırkı birlikte temsil etmektedir. Yahudiler dini inanç ve uygulama açısından tevhid inancına sürekli bağlı kalmadı, bölgedeki milletlerin dini inançlarından etkilendi, tevhid inancından sapıp putperestliğe yöneldi, bazen bizzat kendi yaptıkları putlara taptılar. Benî İsrail tevhidden sapınca, yeni peygamberler ve mürşitler geldi, onları yeniden tevhid inancına yönlendirdiler. İsrailoğulları'nın yönetimlerini incelediğimizde devletle dinin iç içe olduğunu, dinle iktidarın birbirini beslediklerini görürüz. Egemenlerin iktidarlarını kurarken, hükümlerlerini tahkim ederken dini kullandıklarına şahit oluruz. Benî İsrail tarihi din devleti tarihidir. Krallar ve halk yer yer Yahudilikten uzaklaştılar ve hatta kutsal kitaplarını tahrif ettiler. Süleyman Mabedi, yapımından itibaren Yahudiler için özel bir yere sahipti, fakat Mabet'le ilgili uygulamalar daima tartışmalar yarattı. Bazı krallar Mabet'i putlarla doldurdu, dini bayram günleriyle oynadı.⁶⁹ Yahudilerin tevhid inancından sapmaları sürekli tekerrür etti. Musa Peygamber, kavmini Mısır esaretinden, köleliğinden kurtarıp Kenan Diyarı'na giderken yolda Tur-i Sina'ya çıktı ve orada kırk gün kaldı. Musa döndüğünde kavminin altından bir buzağı yapıp

W. Durant & R. Lambelin, (2013). Yahudi Tarihi ve Siyonist liderlerin protokolleri (3. Baskı). s: 33, C. T. Karasapan, (1942). Filistin ve Şark-ül-Ürdün Birinci Cilt. İstanbul: Ahmed İhsan Basımevi, s: 32, Y. Besalel, (2002). Yahudilik Ansiklopedisi. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş. c: 3, s: 668-669

⁶⁹S. S. Montefiore, (2016). Kudüs bir Şehrin Biyografisi. İstanbul: Pegasus Yayıncılık. s: 40-41, P. Johnson, (2013). Yahudi tarihi. Filiz Orman (Çev.). İstanbul: Pozitif Yayınları. s: 90,

W.Durant & R.Lambelin, (2013). Yahudi tarihi ve Siyonist liderlerin protokolleri (3. Baskı). s: 44.

ona taptıklarını gördü. Daha sonraki dönemlerde, Yahuda ve İsrail Krallığı olarak bölündüklerinde de buzağıya tapma yeniden ortaya çıktı.

İsrailoğulları Kral Davut ve oğlu Süleyman döneminde birliklerini sağladı. Süleyman'ın ölümünden sonra oğulları arasındaki iktidar mücadelesi birleşik krallığın sonunu getirdi ve devlet ikiye bölündü. Süleyman'ın oğullarından Jeroboam'ın liderliğinde on iki İsrail kabilesi birleşerek İsrail krallığını kurdu. Coğrafi olarak İsrail Devleti Kudüs'ün kuzeyinde yer almaktadır. Nablus(Samiriyye)'u başkent yaptılar. Diğer iki kabile -Bünyamin ve Yahuda kabileleri- Süleyman'ın oğullarından Reboam'ın krallığında Yahuda Krallığını kurdu. Yahudalılar, Rabbin, krallığı Davud soyuna tahsis ettiğine inanıyorlardı. Bunun aksini yaptıkları için Jeroboam ve halkını dini-siyasi bölünmeyi başlatan asiler olarak gördüler.⁷⁰

Kudüs'ün Yahuda Devleti sınırları içinde olması İsrail halkını rahatsız ediyordu. Kudüs'ün itibarını zedelemek, alternatif mabed kurmak için mücadele ettiler. Dedeleri İbrahim'in bölgeye ilk gelişinde kurban kestiği yere ve Dan şehrine alternatif mabed inşa ettiler.⁷¹

İsrail Krallığı iki yüz yıl, Yahuda Krallığı da üç yüz elli yıl hükümlerliğini sürdürdü.⁷² İsrail devletinin hüküm sürdüğü iki asır boyunca iki Yahudi devleti bazen barış, bazen savaş içerisinde yaşadı. Fakat aralarındaki rekabet ve çekişme sürekli devam etti. Her iki devlet de Mısır, Suriye, Asur gibi komşu büyük güçlerle, özellikle kardeşlerine karşı, ittifak yaptı.

Hem İsrail hem de Yahuda Devleti bölge ülkeleriyle siyasi ve askeri işbirliği yaptılar. Asurlularla İsraililer arasında sorunlar oldu. Asur Kralı Salmanazar M.Ö. 746 yılında İsrail Devleti'ne savaş açtı. Ülkeyi işgal etti ve haraca bağlayarak topraklarından geri çekildi. Böylece İsrail Devleti Asur Krallığı'na bağlı vasal devlet oldu. İsrail Krallığı Asurlulara karşı Mısır Firavunuyla işbirliğine gitti. Asur Hükümdarı Salmanazar sorunu kökünden çözmek için büyük bir ordu hazırladı ve

⁷⁰S. L. Gürkan, (2017). Yahudilik (6. baskı). İstanbul: İSAM Yayınları. s: 41.

⁷¹ C. T. Karasapan, (1942). Filistin ve Şark-ül-Ürdün Birinci Cilt. İstanbul: Ahmed İhsan Basımevi, s: 34.; Y. Besalel, (2002). Yahudilik Ansiklopedisi. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş. c: 1, s: 110.

⁷² F. Armaoğlu, (1989). Filistin meselesi ve Arap-İsrail savaşları (1948-1988). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. s: 8.

İsrail'i kuşattı. Uzun muhasara döneminden sonra M.Ö. 722 yılında İsrail Devleti'ne son verdi. Bölgede büyük bir etnik temizliğe girişti ve bölgenin nüfus yapısını değiştirdi. Ülke insanlarını yerinden, yurdundan, ülkesinden Asur ülkesine ve Fars bölgesine sürgün etti. Genel kanaat İsrail kabilelerinin Musul ile Van gölü arasındaki bölgeye ve İran'ın kuzeybatı bölgesine sürgün edildiğidir. Asurlular bölge halkının yerine Mezopotamya'nın farklı bölgelerinden getirdikleri yabancıları yerleştirdi. Bu tehcir; Benî İsrail'in İsrail Devleti'nin kurucu unsuru on iki kabilesinden on kabilesinin yok olması sonucunu doğurdu. Bu Yahudi halkının ilk sürgünüydü. Fakat sürgün bütün Yahudi kavmini kapsamadı. İsrailoğulları'nın on iki kabilesinden on kabilesini kapsadı. Yahuda Devleti'nin kurucu unsuru Bünyamin ve Yahuda kabileleri bu sürgünden kurtuldu. Yine Yahudiler arasında ihtilaflı olan Samiriler de bu sürgüne dahil edilmedi.

İsrail Devleti dini inançlar açısından daha özgür ve serbest bir politika izliyordu. Hatta bazı İsrail vatandaşları devletin bu politikalarından dolayı ülkelerini terk edip Yahuda Krallığı'na, Kudüs'e yerleşiyorlardı. Yahuda Devleti, bu açıdan daha tutucu ve muhafazakârdı. Yahuda Devleti daha Ortodoks bir Yahudi din devleti durumundaydı.

Yahuda Krallığı hüküm sürdüğü üç yüz elli sene içerisinde Mısırlılar ve Suriyelilerle inişli çıkışlı bir ilişki yaşadı. Yer yer Mısırlılara, yer yer de Suriye ve Mezopotamyalılara bağlı bir devlet oldu. İsrail Krallığı'nı yıkan Asurlular Kudüs'ü kuşatmış, sonra kuşatmayı kaldırmışlar ve Yahuda Devleti'ni de haraca bağlamışlardı. Daha sonra Keldaniler tarih sahnesine çıktı ve Asur Devletini yıktı. Babil Kralı Buhtunnasır (Nebukadnezar) Mısır Firavununu mağlup etmiş ve dönüş yolunda Kudüs'ü muhasara altına alarak bazı ileri gelenleri, birçok genci ve zanaatkârı esir alarak ordusuyla Babil'e götürmüştü. Bu olay M.Ö. 596 yılında vuku bulmuştu. Böylece Yahuda Devleti, Keldanilere bağlı bir devlet haline geldi ve Keldanilere haraç ödemeye başladı. Artık Yahudi Devleti Babillilerin elinde bir oyuncağa dönüşmüştü. Yahuda Krallığı bu sıkışık durumda tekrar Mısırlılarla ittifak yaptı. Bunu haber alan Buhtunnasır Kudüs'ü tekrar kuşattı. Mısır orduları yardıma geldi. Babil orduları Kudüs'ü muhasarayı bırakıp önce Mısır ordusu üzerine yürüdü. Mısır ordularını yendikten sonra Kudüs'ü tekrar kuşattı. Nihayet M.Ö. 586 yılında

Kudüs düştü. Kralın bütün yakınlarını öldürten Babil Kralı, kralın gözlerine mil çekti ve o haliyle Babil'e gönderdi.⁷³

2.3.6. Mabedin Yıkılması ve Babil Sürgünü

Babil Kralı Buhtunnasır bütün Filistin'i yerle bir ettikten sonra Kudüs'ü teslim aldı. Kudüs'te de taş taş üstünde bırakmadı. Süleyman Mabedi'ni, kralın sarayını, tüm şehrin evlerini, cadde ve sokaklarını yıktı. Kutsal Mabet tahrip edildi; Ahit Sandığı bir daha bulunmamak üzere kayboldu. Bölgedeki bütün Yahudileri Babil'e sürgün etti. Zenginler fakirleşti, sokaklar bomboş oldu. Şehir hayalet şehre dönüştü. Filistin'in ve Kudüs'ün yakılıp yıkılması sadece bir ülkenin veya şehrin değil bir milletin komple yok olmasıydı. Bu geçmiş sürgünlerde olduğu gibi kısmî bir sürgün değil, Yahudilerin toplu olarak, bütünüyle sürgün edilmesi idi. Bu sadece Yahudi Devleti'nin yok oluşu değildi; Yahudi milletin baştan aşağı esir edilip sürgün edilmesi idi. Yahudi tarihinde sürgün denilince "Babil Sürgünü" anlaşılır. Tarih boyunca birçok sürgün yaşamışlar fakat hiçbir Babil Sürgünü kadar etkili olmamıştır.⁷⁴ Hatta bazı Yahudi yazarlar sürgünü ölümden daha ağır bir ceza olarak görmüşlerdir. Asurluların sürgününden sonra on kabile yok olmuş fakat Babil Sürgünü'yle düştükleri yerden yeniden ayağa kalktılar ve bir kısmı yeniden dönerek medeniyet yolculuklarına hem Babil'de hem de kutsal topraklarda devam ettiler. Çok uzun bir süre Babil ve Filistin Yahudiliğin merkezi olma özelliğini sürdürdü. Bir yönüyle aslında Yahudi tarihi sürgünler tarihidir de. Asurluların kısmî tehcir ve iskânından sonra Kaldanilerinki toplu tehcir, sürgün ve iskândı. Süleyman Mabedi, inşasından 470 yıl sonra; Saul'le başlayan Yahudi İktidarı da 514 yıl sonra son buldu. Mabet'in Süleyman Peygamber tarafından inşasından Babilliler tarafından yıkıldığı döneme kadarki bu zaman dilimi "I. Mabet Dönemi" olarak isimlendirilir.

Benî İsrail bu felaketi lehlerine çevirdi. Babil; Yahudiliğin dini inançları, teori ve uygulamaları, Yahudi gelenek-görenek ve bayramları, Kitab-ı Mukaddes yazımı gibi temel konularda yeniden yapılanma alanına dönüştü. Birçok araştırmacı, Benî İsrail'in millet olarak varlıklarını devam ettirmelerinde ve Yahudiliğin formüle

⁷³ C. T. Karasapan, (1942). Filistin ve Şark-ül-Ürdün Birinci Cilt. İstanbul: Ahmed İhsan Basımevi, s: 43.

⁷⁴ A. O. Kurt, (2006). "Babil Sürgünü sonrasında Ezra Önderliğinde Yahudiliğin Yeniden Yapılandırılması". Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s: 15-16.

edilmesinde bu sürgünü en önemli olaylardan biri olarak değerlendirirler. Diğer yandan da İsrailoğulları Sion ve Kudüs aşkını sürekli canlı tuttu. Böylece kriz bir fırsat oldu. Kudüs ve Sion aşkını her fırsatta dile getirdiler. Dualarını Kudüs’e yönelerek yaptılar. İlahilerinde terennüm ettiler, ağıtlar yaktılar. Hatta Babilliler de bu ezgileri dinliyor ve eğleniyorlardı. Bu durum Kitab-ı Mukaddes, Mezmurlar’da şöyle ifade edilmektedir: “Babil ırmakları kenarında, orada oturduk ve Siyon’u andıkça ağladık. İçindeki söğütler üzerine Çenklerimizi astık. Çünkü orada bizi sürgün edenler bizden teraneler ve bize azap edenler bizden şenlik istediler. Siyon teranelerinden birini bize okuyun, dediler. Yabancıнын toprağında Rabb’in teranesini nasıl okuyalım? Eğer seni unutursam ey Yerus alim, sağı elim h unerini unutsun! Eğer seni anmazsam, eğer Yerus alim’i baş sevincimden üstün tutmazsam, dilim damağıma yapışsın! “Onu temeline kadar yıkın, yıkın!” diyen Edom oğullarına karşı, Yerus alim gününü an, ya Rab! Ey sen, harap olacak Babil kızı, bize ettiğinin karşılığını sana verecek olana ne mutlu! Senin yavrularını tutacak, kayaya çarpacak olan ne mutlu!”⁷⁵

Babilliler Yahudileri dinlerini yaşamaları konusunda  zg r bıraktı. şabat uygulamasını, törenlerini serbestçe yaptılar. Sünnet uygulamasına devam ettiler. Babilliler sünnet olmadığından sünnet uygulaması Yahudiler için bir nevi al met-i farika oluyordu. Yine burada Yahudi yaşamının temeli olan bir kurum, sinagog ortaya  ıktı. Yahudiler Babil’de hem iş hem de mevki-makam açısından hiçbir sınırlandırma ile karşılaşmadılar. Her türlü meslek dalında çalıştılar. Hatta yabancıların çalıştırılmadığı k tiplik mesleğini bile icra ediyorlardı. İdarede  st yönetim görevlerinde de bulundular. Üst düzey yöneticilere danışmanlık yaptılar.

Pers İmparatorluğunun kurucusu Keyhüsrev’in Babil İmparatorluğunu yıkarak topraklarını kendi imparatorluğuna katmasıyla, İsrailoğulları Pers hakimiyetine girmiş oldu. Perslerin hakimiyetiyle birlikte Yahudiler için yeni bir süreç başlamış oldu. Pers hükümdarı Keyhüsrev (Cirus, Koreş) M. . 539 yılında Babil’i topraklarına kattıktan sonra sürgünde olan İsrailoğulları’nın ülkelerine dönme ve mabedi yeniden inşa etmesi ile ilgili bir ferman yayınladı. Bu ferman Kitab-ı Mukaddes’te şu şekilde yer almaktadır: “Fars Kralı Koreş şöyle diyor: Göklerin

⁷⁵Kitab-ı Mukaddes şirketi (2015). Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit. İstanbul: Acar Basım ve Cilt San. Mezmurlar, 137.

Allah'ı Yehova, dünyanın bütün krallıklarını bana verdi ve Yahuda'da olan Yerus alim'de kendisi için ev yapayım diye bana emretti. Onun bütün kavminden aranızda kim varsa, Allah onunla beraber olsun, Yahuda'da olan Yerus alim'e çıksın ve  srail'in Allah'ı (Allah odur) Yehova'nın Yerus alim'de olan evini yapsın ve misafir olduğu yerlerden her hangisinde artakalan kim varsa, Yerus alim'de olan Allah'ın evi için gönüllü takdimelerden başkaca, olduğu yerin adamları g m  le, altınla ve eşya ile ve hayvanlarla ona yardım etsinler!"⁷⁶ Babil'e yerleşen Yahudilerin bir kısmı geri döndü fakat bazıları kurdukları düzeni bozmadı ve orada kalmaya devam etti. S rg ndekilerin hepsinin d nmemesiyle ilk Yahudi Diasporası oldu. ⁷⁷

Geri dönüş için din adamları vaazlar verdi, geri d n    teşvik ettiler; bir nevi kampanyalar düzenlediler ama yine de birçoğu orayı terk etmedi. Moğolların Bağdat'ı işgaline kadar da orası Yahudiler için önemli bir merkez olmaya devam etti. Tanah'ta yer aldığına göre Pers hükümdarları bu konuda dört ayrı ferman yayınladı.⁷⁸ Babil'de kalan Yahudiler her ne kadar geri d nmemi lerse de mabed için yardımdan hiç geri durmadılar. Geri dönüş için de dört atılım gerçekleşti; ilk atılım Keyhüsrev'in fermanından hemen sonra, ikinci atılım Zerubabel'in önderliğinde, üçüncü atılım Ezra'nın önderliğinde, dördüncü atılım Nehemya'nın önderliğinde güldü.⁷⁹  srailo ulları ikinci atılımdan sonra Samirilerin muhalefeti ve engelleme çabalarına rağmen Mabed'in yapımını gerçekleştirdi. Aslında dini m r  t Ezra ve siyasi lider Nehemya, Samirileri Mabed projesine yakla tırmadıkları gibi özellikle uzak tuttular.⁸⁰ Ezra, Yahudi tarihinde II. Musa olarak görülür. Ezra; Babil'de Yahudiliğin yeniden yapılanmasına rehberlik ederken, sürgün d n    kutsal topraklarda Yahudiliğin sistemle mesine de rehberlik etti. Özellikle yabancı evliliklere savaş açtı, bazı kaynaklara göre yeni evlilikleri yasaklamakla kalmadı⁸¹ eskiden olan evliliklerin bırakılmasına zorladı. Mabed'in a ılı ı M. . 516 yılında

⁷⁶Kitab-ı Mukaddes  irketi (2015). Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit.  stanbul: Acar Basım ve Cilt San. ;Ezra, 1: 1-3.

⁷⁷Y. Besalel, (2002). Yahudilik Ansiklopedisi.  stanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. . c: 1, s: 91.

⁷⁸Kitab-ı Mukaddes  irketi (2015). Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit.  stanbul: Acar Basım ve Cilt San. 1/ Ezra, 1: 1-3, 2/ Ezra, 4: 24 , 6: 1-15, 3/ 7: 27, 4/ Nehemya, 2: 1-20, Daniel, 9: 25.

⁷⁹P. Johnson, (2013). Yahudi tarihi. Filiz Orman ( ev.).  stanbul: Pozitif Yayınları. s: 109-110.

⁸⁰A. O. Kurt, (2006). "Babil Sürgünü sonrasında Ezra  nderli inde Yahudiliğin Yeniden Yapılandırılması". Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s: 107-115.

⁸¹S. L. Gürkan, (2017). Yahudilik (6. baskı).  stanbul:  SAM Yayınları. s: 48.

gerçekleşti. Fermanın yayınlanması, sürgünden dönüş ve Mabet'in yeniden yapılması ile başlayıp Mabet'in Romalılar tarafından yıkılmasına kadar olan dönem "II. Mabet Dönemi" olarak isimlendirilir.

2.4. Büyük Güçler Dönemi

2.4.1. Makedonyalı Yunanlılar Dönemi

Pers Hükümdarı Keyhüsrev'in fermanıyla geri dönüş başladı, Yahudiler II. Dara yönetiminde hürriyet ve refah içerisinde özerk bir yönetime kavuştu.⁸² Keyhüsrev'le başlayıp Büyük İskender'in Perslerin hakimiyetlerine son verdiği M.Ö. 331 yılına kadar Filistin'e Persler hakim oldu. Yahudiler bazen doğrudan, bazen özerk olarak Perslere bağlı kaldı. Perslerin dönemi kayda değer büyük olayların ve felaketlerin yaşanmadığı bir dönemdir. Belki de Persler Yahudilerin en çok sevdiği ve mutlu oldukları yöneticileriydi. Onlara karşı isyan etmediler, ayaklanmadılar. Ezra'nın Yahudiliği sistemleştirmesi de bu dönemde gerçekleşti. Bu dönem daha sakin ve durgun bir dönemdir.

Babasının ölümüyle kral olan İskender gözünü doğuya dikmişti. Önce bölgesindeki Yunanistan-Makedonya'daki milli birliği sağladı. Sonra doğuya, Perslere yöneldi. M.Ö. 331 yılında Erzin yakınlarındaki Issos Ovası'nda iki ordu karşılaştı. Muharebe İskender'in ordusunun zaferiyle sonuçlandı. Perslerin ordusu doğuya, Fırat Nehri'nin doğusuna kaçtı. İskender Pers ordusunu takip etmek yerine Fenike üzerinden Mısır'a yöneldi. Şam, Sayda ve Sur'u alarak Mısır'ı ele geçirdi. Kudüs'e, Başrahib'e haber yollayarak kendisine tabi olmasını istedi. Başrahib Perslerle Makedonların sonuçlarını net olarak görmediği için olayı sürece yaymak istedi. Fakat başrahibin Samiriye'deki rakibi Mısır'daki İskender'e destek kuvveti gönderdi ve İskender'e bağlılıklarını sundu. Dönüş yolunda İskender yönetimi değiştirdi, bağlı bir yönetim oluşturarak yoluna devam etti. Böylece Filistin'de Makedonyalı Yunanlılar dönemi başlamış oldu.⁸³

⁸² F. Armaoğlu, (1989). Filistin meselesi ve Arap-İsrail savaşları (1948-1988). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. s: 9.

⁸³ C. T. Karasapan, (1942). Filistin ve Şark-ül-Ürdün birinci Cilt. İstanbul: Ahmed İhsan Basımevi, s:48-49.

İskender'in ani ölümünden sonra komutanları arasında iktidar mücadelesi başladı.⁸⁴ İskender'in generalleri 20 yıl kendi aralarında çarpıştı. Filistin, Makedon derebeyleri arasında kaldı. Sonuçta Suriye Selevkos, Mısır ve Şam'ın güneyi Ptolemaios, Filistin ve Kudüs de Batlamyus Devletlerinin yönetiminde kaldı. Filistin bu üç devletin arasında yer yer el değişti. Yahudiler rahiplerin yönetiminde, özerk olarak yaşadı.

Makedonlar, iktidarın kültürle yerleşeceğine inanıyorlardı. Bölgeyi helenleştirmeye başladılar. İdeolojik propogandayı stadyum, tiyatro ve konser salonları, spor salonları, çarşı gibi tesislerle desteklediler. Suriye ve Filistin, Yunanlıların yoğun olarak yerleştikleri bölgeydi. Bölge sakinleri kısa zamanda Helenizmi benimsedi. Kıyı şeridi tamamen helenleşmişti. Yahudiler işlerini yürütmek için Yunanca öğrendi, isimlerini helenleştirdi. İş ve seyahatlerinde helen ismini kullanırken evde ve Mabel'de İbrani isimlerini kullanıyorlardı. Eğitimli Yahudilerin çoğu Yunan kültürünü daha çekici buluyordu. Toplum gittikçe ikiye bölündü. Bir yanda yenilikçiler, reformistler; diğer yanda muhafazakârlar, Ortodokslar. Paul Johnson antik zamanlardaki Yahudi-Yunanlılar ilişkisini modern zamanlarda XIX. yüzyıl boyunca ve XX. yüzyıl başlarına kadar devam eden Yahudi-Alman ilişkisine benzetmektedir.⁸⁵

Bu dönemde Yahudiler için Babil'den sonra üçüncü bir merkez daha oluştu: İskenderiye. Gerek gönüllü gerekse de sürgün olarak bir kısım Yahudiler İskenderiye'ye yerleşmişti. Filistin Yahudileri Aramice konuşurken; İskenderiye, Antakya ve Ege havzasında yaşayan Yahudiler Grekçe konuşmaktaydı. Bu merkezler içerisinde en güçlüsü İskenderiye idi. İskenderiye Yahudi Cemaati için Kitab-ı Mukaddes'in Grekçe tercümesi yapıldı.⁸⁶ Bu, Tevrat'ın İbraniceden başka bir dile ilk tercümesiydi.

Yahudiler Makedon-Yunanların idaresinde inişli çıkışlı bir dönem yaşadı. Bazı dönemler Yahudi inanç, gelenek, görenek ve adetlerine savaş açıldı. Sebt uygulaması, sünnet geleneği yasaklandı, Mabel domuz leşleriyle kirletildi. Kutsal yerlerde zina yapıldı. Kurbanlar Olympus Dağı'nın Tanrısı Zeus adına adandı. Bu

⁸⁴ İskender'e ölüm döşğinde sadık askerleri Krallığı kime bırakacağını sorarlar. O'da "En kudretli olana" der. (Montefiore, S. S. (2016). Kudüs bir şehrin biyografisi. İstanbul: Pegasus Yayıncılık. s: 56.

⁸⁵ P. Johnson, (2013). Yahudi tarihi. Filiz Orman (Çev.). İstanbul: Pozitif Yayınları. s: 151

⁸⁶ S. L. Gürkan, (2017). Yahudilik (6. baskı). İstanbul: İSAM Yayınları. s: 50.

yasakları çiğneyenler çarmıha gerildi. Yahudiler domuz eti yemeye zorlandı, Tevrat yırtılıp paramparça edildi ve halkın gözü önünde yakıldı.

Tüm bu baskılar zaten toplumda var olan muhalefet duygusunu besledi ve güçlendirdi. Buradan bir gerilla mücadelesi filizlendi. Kudüs yakınlarında Modin Köyü'nde Matatiya adında bir rahip vardı. Bu rahip beş oğluyla beraber gerilla savaşının fitilini ateşledi.⁸⁷ Aşırı dindar Yahudiler de bu mücadeleye katıldı. Bu mücadele gün geçtikçe büyüdü ve güçlendi. Önce Kudüs çevresini ele geçirdiler ve en sonunda Kudüs de onların hakimiyetine girdi. Sürgünle başlayan dört asırlık boşluk kapanmış ve Yahudiler tekrar bağımsızlıklarına kavuştu. Benî İsrail tarihinde bu ayaklanmaya “Makkabi Ayaklanması” denir. Başrahip Mataya’nın üçüncü oğlu Yehuda’nın aldığı ‘çekiç’ manasına gelen bu lakap aynı zamanda bu hanedanın ismi oldu.⁸⁸ Bu hanedana ve krallıklarına aynı zamanda ‘Haşmonaylar’ da denir. M.Ö. 164 yılında Mabed’i putlardan temizlediler ve tekrar tapınağı Yahudilerin ibadetine açtılar. Yahudiler bu günü “Hanuka Bayramı” olarak kutlarlar. Bu hanedan varlığını Mataya’nın oğullarından Yehuda (M.Ö.160), Yonatan (M.Ö.142), Şimon (M.Ö. 142)’la sürdürdü. Halk meclisi Şimon’u ulusal önder, general ve baş kâhin olarak seçti ve bu makamın bundan sonra babadan oğula geçmesini kararlaştırdı. Hanedan Hirkanus (M.Ö. 104), Yuda Aristobulos (M.Ö. 103), Aleksandr Yannai (M.Ö. 103 – M.Ö. 76) ile devam etti. Yannai öldüğünde M.Ö. 67 yılına kadar eşi Salome yönetti. Ölümüyle birlikte oğulları arasında patlayan iktidar mücadelesi Makkabiler’in sonunu getirdi.⁸⁹

2.4.2. Romalılar Dönemi

Kraliçe Salome’nin ölümüyle hanedan iktidar savaşına girişti. Salome’nin oğulları birbirleriyle savaştı. Onlar iktidar mücadelesi ile uğraşırken Romalı General Pompei de Şam’da karargahını kuruyordu. Pompei İtalya, Sicilya, Kuzey Afrika gibi birçok cephede savaşmış, başarılar elde etmiş, tecrübeli bir askerdir. Pompei önce Selevkos İmparatorluğunu ortadan kaldırdı ve Suriye’yi Roma İmparatorluğuna ilhak etti. Sonra yine bir Şabat Günü Kudüs’e saldırdı. Makkabi Hanedanlığına son verdi. Yahudiler General’le anlaşmaya vardı ve Yahuda bir Romalı yandaş-devlet oldu. Böylece Filistin’de Roma Dönemi de başlamış oldu.

⁸⁷ P. Johnson, (2013). Yahudi tarihi. Filiz Orman (Çev.). İstanbul: Pozitif Yayınları. s: 132.

⁸⁸ S. S. Montefiore, (2016). Kudüs bir Şehrin Biyografisi. İstanbul: Pegasus Yayıncılık. s: 65-66.

⁸⁹ Y. Besalel, (2002). Yahudilik Ansiklopedisi. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş. c: 1, s: 203.

2.4.2.1. Herod Dönemi

Roma Cumhuriyeti içerisinde de iç kargaşalar devam ediyordu. Bu kapsamda Sezar ile Pompei karşı karşıya geldi. İki ordu arasında gerçekleşen savaşta Pompei'nin ordusu yenildi ve Pompei Mısır'a kaçtı. Sezar ile Kleopatra arasında hem politik hem de duygusal bir ilişki vardı. Sezar Kleopatra'ya destek için İskenderiye'de iken Mısırlılar Kleopatra ve Romalı efendisine karşı ayaklandı. Sezar İskenderiye'ye sıkıştı. Büyük Herod'un babası Antipa Pompei'nin müttefiki idi. Fakat Sezar'la yakınlaşmak için bir fırsat aramaktaydı. Sezar'ın İskenderiye'deki durumunu fırsata çevirdi. Üç bin Yahudi askerle Sezar'a yardıma gitti. Bu jestine karşılık Sezar Antipa'yı Yahuda temsilcisi, oğullarından Phasael'i Kudüs Valisi, Herod'u de Celile Valisi olarak atadı.

Herod Celile'yi tek adam idaresiyle yönetiyordu. Bir Yahudi gerilla çetesinin liderini mahkemeye çıkarma gereği duymadan infaz ettirdi. Bu Yahudi şeriatına göre büyük bir suçtu. Bu olaydan dört yıl sonra babasını zehirleyen fanatik bir Yahudiyi aynı yöntemle idam ettirdi. Bu da Yahudi şeriatına göre dinsel bir cinayetti. Yahuda'daki iç karışıklıklar arttı, fanatik Yahudiler Kudüs Valisi'nin kardeşi Phasael'i tutukladı. O da hapisanede intihar etti. Herod bu durumda çareyi Roma'ya sığınmakta buldu. Roma Senatosu da M.Ö. 34 yılında Herod'a “Müttefik Kral ve Roma Halkının Dostu” unvanını verdi.

Herod uzağı gören, keskin zekâlı, becerikli, doğu ve batı kimliğini karakterinde birleştirmiş, Romalıları etkileyecek karizmaya sahip bir siyasetçiydi. Yahudi bir kral ile Hellenistik bir hükümdarın rollerini birleştiriyordu.⁹⁰ Karakter olarak; Josephus'un tanımıyla şehvetinin kölesi, seks düşkünüydü. Tarih ve felsefeyi severdi. Mimari özel ilgi alanıydı. Yunan, Latin ve Yahudi kültürlerinde eğitim almıştı. Annesi Arap, babası Yahudiydi. Duruma göre Yahudi; duruma göre Romalı, Yunan olabilirdi. Paul Johnson'a göre aynı zamanda hem Yahudi hem de Yahudi karşıtıydı. Karısı Meryem, Makkabi Hanedanı'na mensuptu. Karısı Meryem'i kendisini zehirletmek suçundan, kayınvalidesi Aleksandra'yı ve amcası Joseph'i ihanetten, iki oğlunu kendisini öldürtmek için komplo kurmaktan öldürttü, kayınbiraderini havuzda boğdurdu. Herod Yahudilerin gözünde Roma kuklası, Edom

⁹⁰ N. Lange, (1987). Yahudi Dünyası. Sevil Atauz, Akın Atauz (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları. s:26.

meleziydi. Herod; Fenike soyundan, Edom doğumlu, din olarak Yahudi, Kudüs'te ikamet eden ve Yunan kültürüyle yetişmiş bir Roma vatandaşıydı.

Herod'un saltanatında iç ve dış barış, ekonomik kalkınma açısından Filistin en güzel günlerini yaşadı. O'nun dönemi medeniyet ve kalkınma açısından Yahudi tarihinin parlak dönemlerindendir.⁹¹ Yahuda'da olimpiyat oyunlarını sergiletti. Kudüs şehir merkezine tiyatro salonu, şehir dışına amfitiyatro ve hipodrom yaptırdı, Roma tarzında yeni şehirler kurdu, dönemin şartlarına göre çok gelişmiş liman inşa etti, kaleler ve garnizonlar yaptırdı. Yahudilere ait bir donanma kurdu ki Yahudiler bir Süleyman Peygamber bir de Herod döneminde donanma sahibi oldu. Sur ve Beyrut'ta adliye binaları inşa ettirdi. Ülkesinin dört bir tarafında su kemerleri, köprüler, hamamlar, tiyatro binaları yaptırdı. Yahudi tarihindeki meşhur Masada Kalesi'ni inşa etti. Kutsal tapınağı temeline kadar sökerek yeniden inşa ettirdi. Mabet'e çok özeniyordu. Yahudiler Mabet'i yeniden inşa edip bitirmesine şüphe ile yaklaştı. Fakat Herod şehir meclisini topladı ve bütün detaylarını anlatarak insanları ikna etti. Temelinden bitimine kadar binanın detaylarına özel ihtimam gösterdi. Mabet'in bütün masraflarını şahsi bütçesinden karşıladı.

Herod İmparator'dan sonra en zengin kişiydi. Gerek şahsi hazinesinden gerekse de kamu bütçesinden Atina, Likya, Bergama, Rodos, Isparta gibi Roma şehirlerine kültürel amaçlar için harcanmak üzere yardımlar yaptı.

Herod ikili ilişkilerde karizmatik bir güce sahipti. Saltanatı döneminde Roma iktidar mücadeleleriyle çalkalanıyor, cumhuriyetten imparatorluğa geçişin sancılarını yaşıyordu. Bu ara dönemde liderler birbirleriyle savaşıyor, biri gelip diğeri gidiyordu. Bu çalkantılı süreçte diplomatik dehasıyla yara almadan ayakta kalmayı başardı. İmparator Augustos Octavianus ve onun vekili Marcus Agrippa ile yakın dostlukları vardı. Josephus'un ifadesiyle: "Sezar'ın gözünde Agrippa hariç Herod'dan daha kıymetli, Agrippa'nın gözünde de Sezar hariç Herod'dan daha büyük dost yoktu."⁹²

⁹¹ C. T. Karasapan, (1942). Filistin ve Şark-ül-Ürdün Birinci Cilt. İstanbul: Ahmed İhsan Basımevi, s: 61.

⁹² S. S. Montefiore, (2016). Kudüs bir Şehrin Biyografisi. İstanbul: Pegasus Yayıncılık. s: 83.

Herod iktidarı ele geçirdikten sonra o güne kadar aktif olan Sanhedrin(Yahudi Yüksek Meclisi)'i iptal etti, kaldırdı. Sanhedrin'in yetmiş beş üyesinden kırk beşini tasfiye etti. Yerine Krallık Meclisi'ni kurdu.⁹³

2.4.2.2. Valiler Dönemi ve İsa Peygamber

Herod'un ölümüyle oğulları arasındaki taht kavgasından sonra Roma, Filistin'i doğrudan imparatorluğa bağlı valilik olarak yönetti.

Herod'un saltanatının son yıllarında Meryem oğlu İsa Mesih dünyaya geldi. İsa ismi, Mesih sıfatıdır. Fakat zamanla her ikisi de isim olarak kullanıldı. Peygamber İsa'nın çocukluğu ve gençliği ile ilgili bilgilerimiz sınırlıdır. Bunda Hristiyan teolojisinde İsa'nın hayatından ziyade ölümü, dirilmesi ve göğe yükselmesinin daha önemli olması etkili olmuştur. İsa'nın bu dönem hayatı ile ilgili Hristiyan kaynaklarında da pek bilgi yoktur. İsa Peygamberin doğum yılı, ölüm zamanı, soy şeceresi hep tartışmalıdır. Bizzat dört İncil'de bu konularda farklılıklar vardır. İlahi mesajı tebliğ etmeye, önce memleketi Nasıra'da başladı. Burada din adamlarının tepkisiyle karşılaştı. Çünkü İsa, kurulu düzene karşı çıkmakta, düzeni bozmaktaydı. Böylece İsa memleketinden sürgün edildi. Daha sonra Kudüs'e geldi ve burada da tebliğine devam etti. Özellikle dinin ticarete dönüştürülmesine, inancı ranta çevirmeye, Mabet'in maddi ve manevi olarak kirletilmesine karşı çıkmaktaydı. Burada da dini otoritelerin tepkisini çekti.⁹⁴ Yahudi din adamları İsa aleyhinde komplo kurmaya başladı.

İsa on iki havarisiyle mücadelesini sürdürdü. Bir nevi yeraltına çekildi. Kendisi ve havarileri sürekli gözetim altındaydı, çalışmaları takip edildi. Yönetim, bıkırtma taktikleri uyguladı. Havarilerinden biri liderine ihanet etti ve toplantı yerini bildirdi. İsa tutuklandı. Yahudiler bir yandan da Roma Valisi Pilatus ve Roma yöneticilerine propaganda yaptı. İsa'ya verilecek cezanın sorumluluğunu almak istemediler. Roma yönetimi de aynı sorumluluğu almaktan kaçınmaktaydı. Sonuçta Valinin bizzat katıldığı mahkemede İsa yargılandı. Yahudi şeriatına göre taşlanarak ölüm yerine Roma hukukuna göre çarımha gerilerek ölüm kararı verildi. İsa'nın

⁹³ Y. Besalel, (2002). Yahudilik Ansiklopedisi. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş. cilt: 1, s: 207.

⁹⁴ Ö. F. Harman, (1996). İsa. TDV İslâm Ansiklopedisi.

çarmıha gerilmesinden sonra havarileri mücadelelerine devam etti. Aziz Pavlus İsa'nın on üçüncü havarisi kabul edilir. Önceki havariler davayı Yahudi olanlara tebliğ ederken; Pavlus, Yahudi olmayanlara yöneldi. Bekâr ve yalnız adam Pavlus kendisini davaya adanmıştı. Soğuk-sıcak, uzak-yakın demeden her türlü zorluğa katlanarak davayı yaymaya uğraşıyordu. Soyulmuş, dövülmüş, taşlanmış, kaza geçirmiş fakat hiçbir şey onu davasını yaymaktan alıkoyamamıştı. Yönünü Yahudi olmayanlara ve doğuya çevirmişti. İsa Hristiyanlığın kurucusu, Pavlus ise vaiziydi.

2.4.2.3. İsyân, Yıkım, Sürgün

Gerek Roma Valileri gerekse de Herot Hanedanı'ndan yöneticiler toplumdaki ahlaki ve ekonomik çöküntüyü tetikliyordu. Roma memurları ile Herod Hanedanı arasında hırslı bir işbirliği ile baskı her geçen gün arttı. Toplum içten içe çürüyordu; bu durum, toplumsal muhalefeti ve isyanı besliyordu. Toplumsal kargaşa ortamında sahte peygamberler ve mesihler zuhur ediyor, bunlara inanan ve uyan insanlar çıkıyordu. Sistem bunlara karşı savaş açıyor, ileri gelenler idam ediliyor, halk mağdur ediliyordu. Yunanlılarla Yahudiler arasındaki gerginlik yer yer çatışmalara dönüşüyordu.

İmparator Neron döneminde Roma yandı. Neron yangının sorumluluğunu süratle yayılan yarı-Yahudi mezhebi Hristiyanlığa yükledi. Hristiyanlara yönelik işkenceler yapıldı. Neron'un Filistin Valisi Florus da İmparator'un izinde yürüdü. Miladi 64 yılında Florus'un askerleri Yahudilere saldırdı. Florus'un askerlerinin merhametsizliği bardağı taşıran son damla oldu. İsrailoğulları'nın Roma'ya itimatları kalmamıştı. Florus'un zulmü karşısında halk ılımlılar ve radikaller olarak ikiye bölündü. Memleket karışmıştı. Yahudiler Yunanlılarla, Romalılarla, kendi milletleriyle savaşıyordu. İsyanı durdurmak için hiçbir çaba fayda etmiyordu. Asileri hiçbir şey teskin etmiyordu. İsyancı Zealot (Kızgın Bağnazlar)⁹⁵ ve Sicarii gibi radikal örgütler yönetiyordu. İsyancı elebaşlarından, Zealotların kurucusu Manahem krallığını ilan etti. 600 kişilik Roma Garnizonu'na saldırdılar. Yapılan görüşmelerin sonucunda teslim olmaları karşılığında şehirden güvenle çıkmaları üzerine anlaştılar. Romalı askerler teslim oldu fakat isyancılar sözlerinde durmadı ve Romalı askerleri öldürdü. İsyancılar Kudüs'ten sonra Masada Kalesi'ni ele geçirdi. Yahudi tarihinde

⁹⁵ N. Lange, (1987). Yahudi Dünyası. Sevil Atauz, Akın Atauz (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları. s: 19.

Masada Kalesi'nin mitolojik bir yanı vardır. Manahem, Kudüs'te bir çatışmada öldürülürdü. Masada'nın kumandası yeğenine kaldı. Miladi 72 yılında Romalı askerler kaleyi kuşattı. Kalede bine yakın insan vardı. Kalenin düşmesi kesinleşince kaledekiler toplu olarak intihar etti.

Yahudilerin bu isyanları Filistin şehirlerinde ve İmparatorluğun diğer merkezlerinde aksi tesir oluşturdu. Filistin'in şehirlerinde, Suriye'de, Mısır'da özellikle önemli Yahudi merkezlerinden biri olan İskenderiye'de büyük pogromlar oldu. Yahudilerin çoğunluğu oluşturduğu şehirlerde de Yahudiler diğer milletlere karşı katliamlar yaptı.⁹⁶

İmparator bölgede barış ve sükûnu sağlaması için kıdemli, tecrübeli bir komutan Titus Flavius Vespasianus'u görevlendirdi. Vespasianus önce Kudüs'ün çevresindeki şehirlerden başlayarak Kudüs'e doğru ilerleme, çevreden merkeze gitme taktiğini uyguladı. Roma'da da karışıklıklar devam etmekteydi. Miladi 69 yılında Senato ordunun da desteğini alarak Titus Flavius Vespasianus'u imparator ilan etti. Yeni İmparator Filistin'deki görevi için yerine oğlu Titus'u tayin ederek Roma'ya döndü. Bir açıdan babasının kaderi oğul Titus'un buradaki başarısına bağlıydı. Kudüs'ün çevresi temizlenmiş, sıra Kudüs'e gelmişti. Kalan operasyonu da 29 yaşındaki oğul Titus tamamladı. Titus Miladi 70 yılında Nisan ayından Eylül ayına kadar Kudüs'ü kuşatma altında tuttu ve eylül ayında şehre girdi. Asiler Mabet'i kale gibi kullandı. Titus eylül başlarında Mabet'i de teslim aldı. Romalılar şehri tamamen yakıp yıktı, taş taş üstünde bırakmadı. Mabet yıkıldı, duvarları moloz yığınınna dönüştü. Bu Babillilerden sonra Mabet'in ikinci yıkılmasıdır. Radikal ılımlı ayırımı olmaksızın Yahudiler esir alındı, tekrar sürgün gerçeğiyle yüz yüze geldiler. Kudüs ölmüştü. Josephus'un anlatımıyla: "Kudüs'ün ne kadimliği, ne zenginliği, ne bilinen dünyanın her yanına dağılmış halkı, ne de mukaddes ayinlerinin ihtişamı onu harabe haline gelmekten kurtaramadı."⁹⁷ Titus yanında kutsalların kutsalındaki Altın Masa, Menore, Ahit Sandığı ve isyanın Manahem'den sonraki lideri Giora'nın oğlu Şimon'la birlikte Roma'ya, zafer kutlamalarına döndü. Şimon Roma'da boynunda ip takılı bir vaziyette halkın arasında dolaştırıldıktan sonra arenada idam edildi.

⁹⁶ C. T. Karasapan, (1942). Filistin ve Şark-ül-Ürdün Birinci Cilt. İstanbul: Ahmed İhsan Basımevi, s: 78.

⁹⁷ S. S. Montefiore, (2016). Kudüs bir Şehrin Biyografisi. İstanbul: Pegasus Yayıncılık. s: 131.

Yahudiler Kudüs'ten kovuldu. Kudüs'e girmeleri yasaklanmasa bile Tapınak Dağı'na çıkmalarına müsaade edilmedi.

Babasından sonra Titus tahta çıktı. Titus'tan sonra gelen Domitianus, Nerva, Trajan ve Hadrianus Yahudilere olan baskıyı kaldırmadı. Zaman zaman baskılar artırıldı. Yahudilerin de öfke ve isyanları kalp atışı gibi devam etti. Özellikle Trajan ve Suriye Valiliği de yapmış olan Hadrianus döneminde baskı şiddetlendi. Trajan Yahudi milletini toptan yok etme yoluna gitti. Hadrianus Kudüs'ü ziyaret etti ve ismi dahil şehri tümüyle ortadan kaldıracaklarını ilan etti. Kudüs'ün ismini Aelia Capitolina olarak değiştirdi. Roma, Yunan ve Mısır tanrıları merkezli yeni bir Roma şehri kurulması emrini verdi. Özellikle sünnete karşı savaş açtı. İsa'nın çarmıha gerildiği yere Jüpiter Tapınağı yaptırdı. Kudüs'te Yahudilere ve Yahudi Hristiyanlara ait ne varsa her şeyi yok etmek istiyordu. Bu baskılar Yahudi muhalefetini de besliyordu. Yahudiler Kudüs'ün paganlaştırılmasına ve baskılara daha fazla dayanamadı. Benî İsrail Şimon Bar Kohba liderliğinde yeni ve son isyana kalkıştı. Şimon kısa zamanda Kudüs'ü ele geçirdi ve Roma askerlerini mağlup etti. Hadrianus büyük bir ordu topladı ve Yahudilerin üzerine yürüdü. Tarihçilerin beyan ettiğine göre 985 kent, köy ve yerleşim yerini imha etti. Bütün Yahudileri köleleştirdi. Öyle ki El-Halil'de köle fiyatları at fiyatından düşük hale. Kudüs'ü ortadan kaldırdı. Yahudilerin şehre girmeleri değil şehre yaklaşmalarını dahi yasakladı. Yahudilerin şehre girmelerinin cezası idamdı. Sünnete karşı özel bir nefreti vardı. Sünneti hadımlıkla eşdeğer kabul ediyordu. Sünneti tamamıyla yasakladı. Hadrianus'un halefi Antoninus Pius Yahudilere olan baskıyı azaltıp sünnet yasağını gevşetse de Filistin'i paganlaştırmaya devam etti.

Miladi 66-70 ve 132-135 yıllarındaki bu iki ayaklanma, Yahudilerin Filistin'deki hayatlarının sonu oldu. Kutsal Mabet'lerini kaybettiler, Kudüs'ten sürüldüler. Bu dönemden sonra İbraniliğin ağırlık merkezi o zamanlara kadar pek önemi olmayan Celile bölgesine kaydı.⁹⁸ Fakat Yahudilerin yaşadığı Filistin dışındaki bütün merkezlerde de baskıyla karşı karşıya kaldılar. Yahudiler Akdeniz, Yakın Doğu, Orta ve Doğu Avrupa'ya yayıldılar. İsrailoğulları bir kez daha sürgünle yüzleşti. Hristiyanlıkla Yahudilik birbirinden tamamıyla ayrıştı.

⁹⁸ A. Yaşaroğlu, (2013). Yahudilik ve Siyonizm tarihi (2. Baskı). İstanbul: Pınar Yayınları. s: 30.

Miladi 260 yılında on iki yıl gibi kısa bir müddetliğine Persler İmparatorluğun Doğu bölgesini ele geçirdi. Filistin bu kısa sürede Palmira İmparatorluğuna bağlandı.⁹⁹

2.4.2.4. Bizans Dönemi

III. yüzyılda Roma İmparatorluğu iktidar kavgaları, anarşi, iç savaş ve bu istikrarsızlıktan yararlanan düşmanlarının saldırılarıyla uğraştı. Bu şartlarda Roma iyi bir başkent olma vasfını yitirmişti. Daha doğuda hem Tuna hem de Fırat cephelerine hükmedecekleri yeni bir başkent arayışına girdiler. Bu gayeye en uygun yer olarak coğrafi, siyasi, ticari, stratejik konuma sahip, iki kıtayı birleştiren İstanbul'u seçtiler. Böylece Bizans İmparatorluğu da kurulmuş oldu. Aslında bu çılgın projenin mimarı İmparator Diocletianus iken, hayata geçiren, uygulayan İmparator Büyük Konstantin oldu.¹⁰⁰

Konstantin, İmparatorluğu tek bir din etrafında toplamak hayalindeydi. Bu projesine en uygun din olarak Hristiyanlığı gördü: tek imparator, tek devlet, tek din. Hristiyanlığı seçmesinde en büyük etken; samimi bir Hristiyan olan annesi Helene idi. M.S. 313 tarihinde Konstantin ve o yıllarda henüz iktidarı paylaştığı Licinius, Milano Fermanı'nı yayınladı. Bu fermanla Hristiyanlığa serbestlik ve bazı imtiyazlar tanıdılar. Konstantin tüm Roma nüfuz alanlarında Hristiyanlığın yayılmasına destek verirken, Pagan ve Yahudi inanç, gelenek, görenek ve törenlerini yasakladı. Bu süreçte mabetlerini yıktıkları, şehirdeki bütün kadim izleri sildikleri, taş üstünde taş bırakmadıkları Kudüs Hristiyanlık için kutsal bir şehre döndü.¹⁰¹ İsa peygamberi hatırlatan her şey önem kazandı. İsa ile bağlantısı olan bütün merkezler Hristiyanlaştırılarak, kiliseler ve manastırlar yapıldı.¹⁰² Kudüs'te en çok anıt inşa eden kişi Konstantin'in annesi İmparatoriçe Helene'dir. Helene İsa'nın hayatının geçtiği her yeri ziyaret etti. Kudüs'ü ziyaret edecek hacılar için de yol haritasını çizdi. Bütün dini mekânları ve Mabet'i yakan, yıkan Romalılar şimdi Kıyame

⁹⁹ S. S. Montefiore, (2016). Kudüs bir Şehrin Biyografisi. İstanbul: Pegasus Yayıncılık. s: 142.

¹⁰⁰ I. Demirkent, (1996). Bizans. TDV İslâm Ansiklopedisi.

¹⁰¹ H. Kaygısız, (2014). "Filistine Yapılan Yahudi Göçleri (1881-1917)", Yüksek Lisans Tezi. Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s: 8.

¹⁰² P. Johnson, (2013). Yahudi tarihi. Filiz Orman (Çev.). İstanbul: Pozitif Yayınları. s: 206.

Kilisesi, İlyon Kilisesi, Bakire Meyrem Kilisesi gibi Roma tarzı büyük mabetler inşa ediyorlardı.¹⁰³

Konstantin, Hristiyanlığı Roma İmparatorluğunun himayesine aldı (Miladi 313 Milano Fermanı). İmparator Theodosius Miladi 391-92 yılında Hristiyanlığı Roma İmparatorluğunun resmi dini yaptı, rakip tüm inançları da yasakladı. Böylece Bizans'ta İmparator sadece halkın, ordunun, devletin değil kilisenin de hakimi olurken Bizans İmparatorluğu da Hristiyan bir devlet oldu.¹⁰⁴

Filistin, Bizanslılar döneminde nisbî bir istikrar ve sükûnet yaşadı. IV. yüzyılın ikinci yarısında Konstantin'in yeğeni Julainus Yahudilere geniş alanlar açtı. Fakat halefî yeniden eskiye döndü. Hristiyanlığa alan açarken Yahudilere yasaklar getirdi. İmparator Jüstinyen kendisini evrensel Hristiyanlığı kurmaya adanmıştı. Bizans döneminde Yahudiler için yasaklar yer yer gevşedi ama genel olarak devam etti. Bazı zamanlarda Yahudileri zorla Hristiyanlaştırma yoluna gidildi.

VI. yüzyılın başında Persler Filistin'e bir saldırı teşebbüsünde bulundu ama başarılı olamadılar. Başarmaları için yaklaşık bir asır beklemleri gerekiyordu. Miladi 614 yılında Yahudilerin de siyasi, psikolojik ve askeri destekleriyle¹⁰⁵ Filistin'i ele geçirdiler. Kudüs tekrar mâkus talihiyle baş başa kaldı. II. Hüsrev Kudüs'ü yerle bir etti. 300 kadar kilise, manastır, misafirhaneyi yakıp yıktılar.¹⁰⁶ Yaklaşık on beş yıl Filistin İran Satraplığı olarak Perslerin hakimiyetinde kaldı. Perslerin ilk döneminde desteklerinin mükâfatı olarak İkinci Hüsrev bölgenin yönetimini Yahudilere verdi. İşler tersine dönmüştü; şimdi de Hristiyanlar Yahudileşmeye zorlanıyordu. İsrailoğulları için bu rahat dönem ancak üç yıl sürebildi. Miladi 617 yılında Persler Hristiyanların Yahudilerden daha faydalı olduğu kanaatiyle iktidarı Yahudilerden alıp Hristiyanlara verdi. Perslerin hakimiyeti çok kısa sürdü. İmparator Heraklius Pers ordu komutanını satın alarak İranlıları içten çökertti ve savaşı kendi topraklarına değil Perslerin topraklarına taşıdı. Hatta İran

¹⁰³M. İ. Basit, H. Z. Mustafa, G. M. Muhibiç & S. S. Kik, (2011). Kudüs tarihi. İstanbul: Nida Yayıncılık. s: 41.

¹⁰⁴W. H. McNeill, (2015). Dünya tarihi (16.Basım). Alâeddin Şenel (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi. s:286.

¹⁰⁵G. Kırpık, (2005).“Haçlılar (1095-1120)”, Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s:15.

¹⁰⁶C. T. Karasapan, (1942). Filistin ve Şark-ül-Ürdün Birinci Cilt. İstanbul: Ahmed İhsan Basımevi, s: 86.

içlerindeki Hüsrev'in sarayına bile saldırdı. Heraklius İmparatorluğu Pers tehdidinden tamamıyla kurtardı. Miladi 629 yılında Filistin'de tekrar Bizans hakimiyeti başladı. Heraklius Kudüs'e tevazu içerisinde girdi. Hristiyan din adamlarının da baskısıyla ihanetlerinin cezası olarak büyük bir Yahudi katliamına girişti. Pek çoğu öldürüldü, kalanları sürgün edildi. Şimdi sıra Yahudilerin Hristiyanlaştırılmasındaydı. Zorla vaftiz ettiriliyorlardı.¹⁰⁷ Fakat Bizanslıların bölgede tutunmaları pek sürmeyecekti. Yeni bir güç ortaya çıkıyordu: Müslümanlar.

Müslümanlar İslam'ın ilk dönemlerinden beri Kudüs'e yönelik fetih hareketine yöneldi. Kudüs ilk fethedilen merkezlerdendir. İslam-Bizans ilişkilerinin Peygamber Muhammed'in vefatından önce başladığını görüyoruz. Muhammed Peygamberin Heraklius'a gönderdiği mektup ve elçiler bunu göstermektedir.¹⁰⁸ Muhammed Peygamber hayattayken Müslümanlar kuzeye yönelik iki önemli sefer gerçekleştirdi: Mûte Savaşı (M.S. 629) ve Tebuk Seferi (M.S. 632). Bu seferler henüz Mekke Fethi gerçekleşmeden meydana gelmişti. Bu da Müslümanların Şam-Filistin bölgesine veya Bizans hakimiyetindeki bölgelere verdiği önemi göstermektedir. Halife Ebubekir döneminde de bu bölgeye dönük seferler devam etti¹⁰⁹ ve Müslümanlar günbegün nüfuz alanlarını genişletti. İkinci halife Ömer döneminde de fütihat hareketine devam edildi. Bizans Müslümanların bu ilerleyişini durdurmak için yeni tedbirler aldı ve Bizans İmparatoru Hirakliyas Müslümanlara köklü bir darbe vurmak için büyük bir ordu hazırladı. İki ordu Ürdün, Suriye ve Golan arasında bulunan Yermuk'ta karşılaştı. Savaş sayıca daha az olmalarına rağmen Müslümanların zaferiyle sonuçlandı. Bizans ordusu büyük bir bozguna uğradı. Müslümanlar bu zaferle birlikte Dimeşk, Humus, Halep, Antakya, Harran, El-Cezire bölgelerini hakimiyetleri altına aldı.¹¹⁰ Bizans, Suriye-Filistin bölgesi ve Kudüs hakimiyetini kaybetti. Kudüs'ün Patriği Sophronius'un daveti üzerine Kudüs'ün teslimine bizzat Halife Ömer iştirak etti. Halife Ömer Miladi 638 yılında

¹⁰⁷ P. Johnson, (2013). Yahudi tarihi. Filiz Orman (Çev.). İstanbul: Pozitif Yayınları. s: 207.; S.S. Montefiore, (2016). Kudüs bir Şehrin Biyografisi. İstanbul: Pegasus Yayıncılık. s: 169.

¹⁰⁸ İ. Kalın, (2017). Ben, Öteki ve Ötesi İslam-Batı İlişkileri Tarihine Giriş (3. Baskı). İstanbul: İnsan Yayınları. s:75.

¹⁰⁹ C. T. Karasapan, (1942). Filistin ve Şark-ül-Ürdün Birinci Cilt. İstanbul: Ahmed İhsan Basımevi, s: 88.

¹¹⁰ M. Fayda, (1996). Yermuk Savaşı. TDV İslâm Ansiklopedisi.

Kudüs'ü teslim alırken Kudüs halkına “Ömer Emâni”¹¹¹ olarak bilinen bir ahitnâme yayınladı. “Ömer Emâni”nın gereği Kudüs'te insanlar dinlerini rahatça yaşadı, yeni tapınaklar inşa ettikleri gibi eskilerini de özgürce onardı.¹¹² Yavuz Sultan Selim de emânında bu ahitnâmeye atıfta bulundu.

¹¹¹ Ömer Emanı: “Bismillahirrahmanirrahim Bu Allah’ın kulu Ömer’in İlya halkına verdiği emandır. Bu onlara mallarına, canlarına, kiliselerine, haçlarına, hasta veya sağlıklı halkına, orada yaşayan diğer halklara verilen emandır. Onların kiliselerine yerleşilmeyecek, kiliseleri yıkılmayacak, daraltılmayacak, çevresi işgal edilmeyecektir. Haçlarına veya mallarından herhangi bir şeye dokunulmayacaktır. Dinlerinden dolayı aşağılanmayacak ve hiç birine zarar verilmeyecektir. Yahudilerden hiç kimse Kudüs'te [onlarla birlikte, onların kendi mekânlarında] ikamet etmeyecektir. Kudüslüler de diğer bölge halklarının verdiği gibi cizye ödeyeceklerdir. Keza Kudüslüler Bizanslılar ile hırsızları memleketlerinden çıkaracaklardır. Onlardan Kudüs'ü terk edecek olanların da gidecekleri yere kadar malları ve canları güven içerisinde olacaktır. Onlardan her kim Kudüs'te kalmak isterse o da emniyette olacaktır. Ancak onun da diğer Kudüslülerin ödediği cizyeyi ödemesi gerekecektir. Bizanslılarla birlikte gitmek isteyen Kudüslülerin, geride bıraktıkları kilise ve haçları ile gittikleri yere güven içerisinde varıncaya kadar kendileri ve malları emniyet altında olacaktır. Diğer bölge halklarından olup belli savaş[lar] dan önce Kudüs'te ikamet edenlerden dileyenler de burada ikamet etmeye devam edebilirler. Şayet bunlar Kudüs'te ikamet ederlerse onların da diğer Kudüslülerin ödediği cizyelerin aynısını ödemeleri icap eder. Ancak dileyen Bizanslılarla birlikte gidebilir, arzu ederse ailesine (memleketine de dönebilir). Hasadını yapıncaya kadar kendisinden bir ücret alın[a]maz. Cizye verdikleri sürece bu metinde bulunanlar Allah’ın ahdi ve resulünün zimmeti, halifelerin ve mü’ninlerin zimmeti dâhilindedir. Bu metnin yazıldığına Halid b. Velid, Amr b. el-Âs, Abdurrahman b. Avf ve Muaviye b. Ebî Süfyan şahittir.”Bu metin hicri 15 tarihinde yazılmıştır. (“Kudüs ve Osmanlı Arşiv Vesikaları Işığında Yahudilerin Bölgeye Yerleşmeleri Üzerine Notlar”, Prof. Dr. Mehmet Mahfuz Söylemez, Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi • Cilt: 1 • Sayı: 2 • s: 33-56).

¹¹² E. Ayan, (2016). Willermus Tyrensis’in haçlı kroniği. İstanbul: Ötüken Yayınevi. s. 29.

İKİNCİ BÖLÜM

ETNO SEMBOLİZM YAKLAŞIMI ÇERÇEVESİNDE SİYONİZM

1. SİYONİZM

1.1. Siyon Sembolünden Doğan İdeoloji Siyonizm

Siyon, ‘izm’ ekini ilk olarak XIX. yüzyılda alarak siyasi ideolojiler içerisinde yerini aldı. Dini olarak İsrailoğullarının gündeminden hiç çıkmayan siyon, batı siyasal sistemleri içerisine katılmış oldu. Siyonizmin genel bir tanımını şöyle yapabiliriz: “Yahudilerin ulus bilincinin oluşturulması ve büyük devletlerin güvencesi altında¹¹³ Filistin’de bağımsız bir devlet kurulmasını hedefleyen evrensel bir hareket”.¹¹⁴ Yahudi milliyetçiliği¹¹⁵ olan Siyonizm, Avrupa milliyetçiliğinin bir eseridir.¹¹⁶

Siyonizm teriminin kökünü oluşturan Siyon; temelde Süleyman Mabedi’nin bulunduğu tepenin adıdır. Bu sözcük zamanla Kudüs’ü, sonra da bütün Filistin topraklarını ve İsrailoğullarını ifade eden bir kavram oldu.¹¹⁷ “Siyon” M.Ö. Mabel’in birinci yıkılışı ve akabinde Babil Sürgünü’nden sonra özel bir anlam kazandı, yurtlarından sürgün edilen İsrailoğullarının vatan arzusu, özlemi ve aşkının kaynağı oldu¹¹⁸ ve “Siyon’a Dönüş” ideali oluştu. Bundan böyle Siyon’a Dönüş, Yahudilerin kutsal rüyası oldu. Bu kavramı ilk Pers Hükümdarı Keyhüsrev kullandı.¹¹⁹ M.S. 70 yılında mabelin ikinci yıkılışı ve sürgünden sonra, Siyon, Yahudileri birbirlerine bağlayan olgu olmaya devam etti. Beni İsrail hiç

¹¹³ Ö. Tellioglu, (2018). Filistin'e Musevi Göçü ve Siyonizm (1880-1914). İstanbul: Kitabevi Yayınları.

¹¹⁴ M. K. Öke, (2018). Siyonizm ve Filistin Sorunu 1880-1923 (6. b.). İstanbul: Timaş Yayınları. s: 39

¹¹⁵ M. K. Öke, (1981). II.Abdulhamid Siyonistler ve Filistin Meselesi. İstanbul: Kervan Yayınları.s:15

¹¹⁶ F. Armoğlu, (1989). Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları 1948-1988. Ankara: İş Bankası Yayınları. s: 12

¹¹⁷ M. Çulcu, (2012). Gelecek Yıl Kudüs'te Siyonizmin İlk Dönemi 1895-1922. İstanbul: E yayınları. S: 26

S.S. Montefiore, (2016). Kudüs Bir Şehrin Biyografisi. (C. Demirkan, Çev.) İstanbul: Pegasus Yayıncılık. S: 126

¹¹⁸ M. K. Öke, (2018). Siyonizm ve Filistin Sorunu 1880-1923 (6. b.). İstanbul: Timaş Yayınları. S: 38

¹¹⁹ Y. Basalel, (2002). Yahudilik Ansiklopedisi (Cilt III). İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın Yayın A.Ş. s: 612

görmedikleri, nesiller boyu uzak kaldıkları topraklara özlemi daima canlı tuttu. Bunda kutsal kitapta bölgenin fiziki özelliklerinin, kişilerin, olayların detaylı bir şekilde anlatımının önemli bir etkisi vardı. Kitab-ı Mukaddes Mezmurlar'da, Babil'deki İsrailoğullarının Siyon özlemini şöyle dile getirmekte: “Babil ırmakları kenarında, orada oturduk ve Siyon’u andıkça ağladık. İçindeki söğütler üzerine çenklerimizi astık. Çünkü orada bizi sürgün edenler, bizden teraneler ve bize azap edenler, bizden şenlik istediler. Siyon teranelerinden birini bize okuyun, dediler. Yabancıların toprağında, Rabb’in teranesini nasıl okuyalım? Eğer seni unutursam ey Yerusâlim, sağ elim hünerini unutsun! Eğer seni anmazsam, eğer Yerusâlim’i baş sevincimden üstün tutmazsam, dilim damağıma yapışsın!”¹²⁰ Yahudilerin dua esnasında Kudüs’e doğru dönmeleri, Kudüs’ün kible olması da bunu pekiştiriyordu. Taziye evinden ayrılan bir Yahudi “Yüce Tanrı seni Siyon’un diğer yas tutanlarıyla birlikte teselli etsin” der, yemek duasında “Günümüzde artık kutsal kent Yerusâlayim’i süratle tekrar kurdurt...” şeklinde dua eder, sabah, öğle ve akşam dualarında “Gözlerim Senin merhametin ile Siyon’a dönüşüme şahit olsunlar...” dileğinde bulunurlardı.¹²¹ Yılda iki kez Fesah bayramı şenliklerinde ve kefarete gününün sonunda büyük bir heyecanla ümitlerini dile getirirler, ‘Gelecek yıl Kudüs’te’ diye bağırırlardı.¹²² Hiçbir Yahudi vaizin, konuşmasını “Kurtarıcı bir gün Siyon’a gelse” demeden bitirmesi düşünülemezdi. Cemaat de hep bir ağızdan buna “amin” diyerek karşılık verirdi.¹²³ Böylece Siyon, birçok boyutuyla dinsel bir kisve kazanmıştı. Hatta bir karı veya koca eşine Siyon’a göçte eşlik etmekten ve oraya yerleşmekten kaçınırsa bu boşanma nedeni sayılırdı. Siyon dağında gömülmek cennette yer almak anlamına geliyordu.¹²⁴

Dini siyonizmin Siyasi ve Politik Siyonizm’e dönüşmesi için 19. yüzyılı beklemek gerekecekti. Fransız devrimiyle birlikte Avrupa’da Yahudilere özgürlük alanı açılmaya başladı. Yaşam şartları iyileşmeye başladı. Pale ve gettolarda izole bir

¹²⁰ Kitab-ı Mukaddes Şirketi (2015). Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit. İstanbul: Acar Basım ve Cilt San. Mezmurlar, 137

¹²¹ Y. Basalel, (2002). Yahudilik Ansiklopedisi (Cilt III). İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın Yayın A.Ş. s: 612

¹²² T. Herzl, (2018). Yahudi Devleti. (S. Demir, Çev.) İstanbul: Ataç Yayınları.s:26

A. Yaşaroğlu, (2013). Yahudilik ve Siyonizm tarihi (2. Baskı). İstanbul: Pınar Yayınları. s: 48

¹²³ M. K. Öke, (1981). II. Abdulhamid Siyonistler ve Filistin Meselesi. İstanbul: Kervan Yayınları. S: 19

¹²⁴ Y. Basalel, (2002). Yahudilik Ansiklopedisi (Cilt III). İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın Yayın A.Ş. s: 613

şekilde yaşamak zorunda olmaları ortadan kalkmaya başladı, birçok meslekten men edilmeleri gevşemeye başladı, kamu görevi yapmaları serbest olmaya başladı, istedikleri isimleri kullanma serbestliği elde ettiler,¹²⁵ temel insan haklarından olan seyahat özgürlüğünü kazandılar.¹²⁶Yine Fransız İhtilaliyle birlikte Avrupa’da milliyetçilik etkisini ortaya koydu, her tarafta milliyetçilik etkisini göstermeye başladı. Bu etki sadece Avrupa’yı değil tüm dünyayı tesiri altına aldı. Hanedanın otoritesinden halkın yönetimde etkin olduğu yeni sürece geçildi. Avrupa’nın dört bir yanında ulusal uyanışlar, direnişler, isyanlar, savaşlar, otonom yönetimler, bağımsızlıklar gerçekleşmeye başladı. Büyük imparatorluklardan kopan yeni ulusal yönetimler oluştu. Yahudiler de bu ortamda milli kimliklerini sorgulamaya başladı. Böylece Avrupa milliyetçiliğinin bir eseri olarak Yahudi milliyetçiliği ‘Siyonizm’ (siyasi ve politik) doğmaya başladı.¹²⁷ Musevi aydınlar, etnosembolist yaklaşımı bağlamında Yahudi ulusu üzerine değerlendirmeler yaptı. Vaizler Yahudi milli kimliği üzerine hamasi nutuklar attı.

Dini siyonizm önce kültürel siyonizme evrildi, daha sonra da politik siyonizme. Bu dönüşümde Haham Yahuda Alkalai, Haham Zvi Hirsch Kalischer, Moses Hess, Leon Pinsker, Moses Montefiore, Peretz Smolenskin, Joseph Natonek, Eliezer Ben Yahuda, Yehuda Leib Gordon, Ahad Ha’am, Nathan Birnbaum sürecin önemli liderleri oldu. Kitaplar yazdılar, makaleler hazırladılar, bildiriler yayınladılar, dergiler çıkardılar, konferanslar düzenlediler, dernekler kurdular, birlikler oluşturdular, federasyon-konfederasyon örgütlenmeleri organize ettiler, yardım kuruluşları, ekonomik birliktelikler, fonlar tertip ettiler... 19. yüzyılı dolu dolu yaşadılar. Daima organizeli, planlı programlı oldular. Yüz yıllık planlar çerçevesinde hareket ettiler.

Haham Yahuda Alkalai, siyona dönüşü kolektif ve ferdi dönüş olarak ikiye ayırdı, kolektif dönüş için paramparça olan Yahudi halkının birleşmesini savundu, İbranice’nin birleştiriciliğine vurgu yaptı. Haham Zvi Hirsch Kalischer Siyona Bakış (Drischat Zion) kitabını yazdı, 1870 yılında Yafa’da Mikveh İsrail zirai okulunun kurulumunu sağladı. Moses Hess gençliğinde sosyalizme yöneldi, Marks ve Engels’le dostluk kurdu. İtalyan Milliyetçi Lider Mazzini’den etkilenmişti.

¹²⁵H. Tokgöz, İsrail Devleti’nin kuruluşunda Theodor Herzl ve Siyonizm.

¹²⁶P. Johnson, (2013). Yahudi tarihi. Filiz Orman (Çev.). İstanbul: Pozitif Yayınları. s: 315 ve 391

¹²⁷ Y. Yadgar, (2017). Sovereign Jews Israel, Zionism, and Judaism. New York: Sunny Press. s: 81

Yahudilerin Filistin'e dönmelerinin yol haritasını çizdiği Roma ve Kudüs (Rome and Jerusalem: A study in Jewish Nationalism) eserini neşretti. Leib Pinsker Siyon Aşıkları hareketini kurdu, ilk Rusça Yahudi haftalık Şafak (Razsvet) dergisini yayınladı, Otomatik Özgürlük (Auto-Emancipation) kitabıyla Yahudilerin bir vatana sahip olmasıyla Yahudi sorununun çözüleceğini savundu. Yahudi kongresi fikrini önemsendi. 6 Kasım 1884'de beş gün süren kongreyi topladı.¹²⁸ Moses Montefiore düşünceyi eylemle buluşturdu, 101 yıllık ömrünün bütünü davasına adadı. Özellikle eğitime yöneldi, dindaşlarının eğitimi için dünyanın dört bir tarafında okullar açtı. Yahudilerin sorunları için bir Şam'da, bir İstanbul'da, bir Kahire'de, bir Fas'ta, bir Moskova'da dindaşlarının meseleleriyle ilgilendi. Varlığını davası uğruna hiç esirgmeden harcadı. Peretz Smolenskin arkadaşlarıyla birlikte aylık Fecir (Ha Shahr) dergisini çıkardı, derginin tüm Doğu Avrupa'da dağıtımını sağladı. Yahudi meselesinin çözümünün Yahudi ulusunun yaratılması ile olabileceğini savundu. Joseph Natonek, Filistin'de kolonileşme ile ilgili bir projeyi Babıali'ye sundu. Eliezer Ben Yehuda, dilbilimcidir. Modern Yahudi Dili Lügati'ni hazırladı, ibrance ilk günlük gazeteyi çıkardı. Yehuda Leib Gordon şair, edebiyatçı, Peretz Smolenskin'in ilham kaynağıdır. Ahad Ha'am kültürel Siyonizmin kurucusudur. Özerk bir Yahudi kültürünün oluşumu önceliği idi.¹²⁹ Nathan Birnbaum modern anlamda Siyonizm kavramını siyasal literatüre soktu. Siyon kelimesi özellikle sürgünden sonra hem dini hem de milli bir kavram olarak kullanılmasına rağmen bir siyasal düşünce akımını simgeleyen deyim olarak ilk kullanan kişi oldu.¹³⁰ Ocak 1892'de¹³¹ 'Siyonizmin İlkeleri' adlı konferansta Siyonizm kavramını kullandı.

Theodor Herzl, tüm bu mücadeleyi yeni bir evreye taşıdı. Herzl, Viyana'nın etkili gazetelerinden *Neue Freie Presse*'nin (Yeni Özgür Basın) Paris muhabiri olarak Fransa'daki Dreyfus davasını izledi. Bu dava, hayatının dönüm noktası oldu.¹³² Mahkemede kişi olarak Dreyfus yargılanmıyor, Yahudiler millet olarak

¹²⁸ M. K. Öke, (2018). Siyonizm ve Filistin Sorunu 1880-1923 (6. b.). İstanbul: Timaş Yayınları. S: 47

¹²⁹ N. De Lange, (1987). Yahudi Dünyası Atlaslı Büyük uygarlıklar Ansiklopedisi (Cilt 4.). İstanbul: İletişim Yayınları. s: 132

¹³⁰ M. K. Öke, (2018). Siyonizm ve Filistin Sorunu 1880-1923 (6. b.). İstanbul: Timaş Yayınları. S: 39

¹³¹ M. Makovsky, (1963). Churchill's Promised Land. London: Yale University Press. s: 38

¹³² R. Kuzar, (2001). Hebrew and Zionism A Discourse Analytic Cultural Study. Berlin: Mouton de Gruyter. s: 6

I. Friedman, (tarih yok). Germany, Turkey, And Zionism 1897-1918. Oxford University Press. s: 53

yargılanıyordu.¹³³ 1896 yılında ‘Yahudi Devleti’ kitapçığını yayınlayarak Siyonist Manifestoyu ortaya koydu. Genel olarak Yahudi meselesini ortaya koyduktan sonra, Yahudi devletine giden yolu sosyal, kültürel, ekonomik, toplumsal ve dini yönleriyle şekillendirdi. Bu kitapçığında Yahudi devletinin yol haritasını çizdi. Hatta anayasa, yasa, dil, ordu, bayrak, göç, şehir planları, arazi alımı, işgücü, çalışma saatleri, konut tipleri gibi konularda da önerilerini sundu. Yolculuk yaparken grup içerisinde hahamın olması gibi detayları bile atlamadı. Herzl, birçok zorlukla 1. Siyonist Kongresini Basel’de 1897 yılında gerçekleştirdi. Kongreden sonra günlüğüne şu notu düştü: “Eğer Basel Kongresini topluluk önünde telaffuzundan kendimi men ettiğim bir kelimeyle ifade etmem icap ederse şunu söylemem gerekir: Ben Basel’de ‘Yahudi devletini’ tesis ettim. Ben bunu yüksek sesle, söylesem bütün dünyada bir kahkaha tufanı yükselir. Fakat bundan beş sene sonra, belki elli sene sonra ise muhakkak herkes bunun böyle olduğunu anlayacaktır...” Gerçekten de Herzl’in idealini, bundan elli bir yıl sonra David Ben Gurion bizzat Herzl’in portresi altında gerçekleştirdi.¹³⁴

1.2. Fransız İhtilalinden Sonra Avrupa’da Şiddetlenen Antisemitizm, Dreyfus Davası ve Emile Zola: Suçluyorum Bildirisi

Kısaca Yahudi nefreti ve düşmanlığı olarak ifade edebileceğimiz antisemitizm, fiili olarak antik çağlara kadar uzanır. Babilliler, Persler, Yunanlılar, Romalılar, Bizanslılar, İspanyollar ve en son olarak modern dönemde Avrupalılar ile Museviler arasında sürekli krizler oldu. Bizanslılar Hristiyanlığı imparatorluğun resmi dini olarak kabul ettikten sonra Hristiyanlarla Yahudiler arasındaki çatışma daha da şiddetlendi. Ortaçağ Avrupa’sında Yahudilere karşı şiddet sürekli damgalama, inanç değişikliği, ayrımcılık, tecrit, sürgün, pogrom olarak devam etti. 18. yüzyılda özellikle Doğu Avrupa ve Rusya’da olanlar 19. yüzyılda olacakların habercisi gibiydi. Antisemitizm, Yahudilerin eski Mısır’daki var olmalarından beri devam etmesine rağmen holokost bunun zirvesi oldu.¹³⁵

¹³³ D. Shumsky, (tarih yok). Leon Pinsker and “Autoemancipation!”: A Revaluation. Jewish Social Studies, 18(1), 33-62.

¹³⁴ M. Stanislawski, (2017). Zionism a Very Short Introduction. New York: Oxford Press. s: 61

¹³⁵ Y. Basalel, (2001). Yahudilik Ansiklopedisi (Cilt I). İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın Yayın A.Ş. s: 211.

Samiler, Nuh'un üç oğlundan en büyüğü olan Shem'den gelir. Kitab-ı Mukaddes'e göre tüm insanlık Nuh'un oğulları Shem, Ham ve Yafet'den türemiştir. Sami (Semitic) terimi Araplar, Yahudiler, Akkadlar, Babilliler, Asuriler, Amuriler (Amurrular), Aramiler, Süryaniler, Ken'aniler, Nabatiler, Fenikeliler, Habeşler vb. kavimleri kapsar. Günümüzde Araplar en kalabalık Sami kavmidir. Hem Yahudiler hem de Araplar Sami soyundandır. Başta Araplar olmak üzere birçok Sami kavmi olmasına rağmen, Antisemitizm kavramı diğer Sami kavimlerini dışarıda tutarak sadece İbraniler için kullanılmıştır.

Antik dönemler ve sonrasında Yahudi düşmanlığı birincil olarak din orjinliydi. Özellikle Hristiyan-Yahudi çekişmesini tamamen dini saikler yönlendiriyordu. 18. Yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte antisemitizm etnik olarak Yahudi ırkını kapsayan bir terim olarak kullanıldı. Antisemitler, 'Doğası gereği diğer ırkları, özellikle Ari ırkını sömürmeye, yozlaştırmaya ve tahakkümü altına almaya çalışan yabancı ve düşman Yahudi ırkı, Yahudilerin temsil ettiği tehlike onların batıl inançlarından değil biyolojik yapılarından kaynaklanmaktadır, Yahudilerle aramızdaki sorun bir ırk sorunudur ve aramızdaki ayrım kanda yatmaktadır, Bir Yahudi kadının sütü ile Alman çocukları beslenemez, Yahudi haşerasına karşı... Haşerat ve mikropla alışveriş yapılmaz' vb. ırkçılık dilini kullandı. Bu noktada dinsel kimlik değil ırksal mensubiyet ön plandadır, Arilere karşı Samiler. Antisemitlere göre ariler seçilmiş ırktır. Güzelliği, yaratıcılığı ve gücü temsil eder. Samiler ise aşağı ırktır. Sadece yoketmekle meşguldür. Sami ırkının amacı Ari ırkını kirletmek ve melezleştirmektir.¹³⁶ Irkların üstünlüğü temel iddia ve bu iddianın gereği ırkların diğer ırklardan korunması hedefidir.¹³⁷

Antisemitizm ve Siyonizm birbirlerini destekleyen iki olgudur. Antisemitizm Siyonizmden, Siyonizm ansemitizmden beslenir. Biri Ari ırkçılığı, diğeri Sami ırkçılığıdır.¹³⁸ Başta Avrupa devletleri olmak üzere birçok devlet Antisemitizm aleyhine yasalar çıkardı. Birleşmiş Milletler dünya ülkelerinde yükselen antisemitizmi gözlemek ve gerekli tedbirleri almak için danışman atadı. Birleşmiş Milletler'de Siyonizm aleyhine de kararlar alındı. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 10 Kasım 1975 tarihinde 3370 sayılı "Siyonizm'in ırkçılığın ve ırk ayrımcılığının bir

¹³⁶ B. Lewis, (2004). Semitizm ve Anti-Semitizm. (H. Güldü, Çev.) İstanbul: Everest Yayınları. s: 19.

¹³⁷ V. Stepin, (1993). The Nature of Zionism. (C. Lindhurst, Çev.) Moscow: Published - in Russian - in Moscow s: 4, 39

¹³⁸ I. Greilsammer, (2007). Siyonizm. (I. Ergüden, Çev.) Ankara: Kültür Kitaplığı. s: 80.

biçimi” olarak mahkum edildiği kararı, 72 lehte, 35 aleyhte ve 32 çekimser oylamayla alındı.¹³⁹

Antisemitizm kavramı tarihçi Heinrich von Treitschke’nin ‘Perspektiflerimiz’ adlı makalesiyle 1879 yılında terminolojiye girdi.¹⁴⁰ Siyonizm kavramının kullanılması da bu dönemde oldu. Her iki kavram da milliyetçilik döneminin ürettiği kavramlardır. 18 ve 19. Yüzyılda antisemit olmak gurur ve onur sebebiydi. 2. Dünya Savaşı’ndan sonra durum tersine döndü. Artık antisemit olmak suç haline geldi. Süreçte Antisemitizm Yahudilik, Yahudiler, İsrail, Siyonizm hakkında çalışma yapan bilim insanları, siyasetçiler, sanatçılar, medya mensupları için aşılması zor bir duvar haline geldi. İnsanlar bu konularda konuşmaya, fikir ortaya koymaya çekindi ve korktular. Her sözünüz, her düşüncenizle antisemit olmakla yaftalanma, birçok zorluklarla karşılaşabilme riski oluştu.

Fransız devriminden sonra insan hakları perspektifiyle kişisel özgürlüklerin alanı genişledi. Böylece Yahudiler için de sosyal ve toplumsal alanlar açıldı. Yahudilere alan açıldıkça toplum içerisinde karşı tepkiler de oluşmaya başladı. Yahudi karşıtlığı tüm Avrupa’ya dalga dalga yayıldı. Yahudi karşıtlığı kişisel tepkiden toplumsal tepkiye dönüştü. 19. yüzyılın son on yılında ilk antisemitik partiler kuruldu.¹⁴¹ Almanya’da kurulan partinin adı ‘Antisemitik Halk Partisi’ idi.¹⁴² 1886 yılında Almanya’da ilk antisemit milletvekili seçildi. Bu sayı 1890 yılında dörde, 1893’de on altıya çıktı.¹⁴³ Antisemitler Almanya’da 1879 yılında “Antisemitler Birliği’ni” kurdu. Birlik tüzüğünde, birliğin amacı, “Alman vatanını bütünüyle Yahudileşmekten korumak”tır.¹⁴⁴ Birliğin kurucusu Yahudi karşıtı, ideolog Wilhelm Marr’dır. Marr’dan bayrağı Fransa’da Edouard Drumont aldı. Drumont 1886 yılında ‘Yahudi Fransa’ kitabını yayınladı. Kitap o yıl ‘en iyi satanlar’ listesine girdi.

¹³⁹ B. Lewis, (2004). Semitizm ve Anti-Semitizm. (H. Güldü, Çev.) İstanbul: Everest Yayınları. s: 277.

¹⁴⁰ P. Johnson, (2013). Yahudi Tarihi. (F. Orman, Çev.) İstanbul: Pozitif Yayınları. s: 167, P. A. Taguieff, (2017). Antisemitizm. (I. Ergüden, Çev.) Ankara: Kültür Kitaplığı. s: 12.

¹⁴¹ H. Arent, (2014). Totalitarizmin kaynakları 1- Antisemitizm (5. b.). (B. S. Şener, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları. s: 21, 79.

¹⁴² E. Groepler, (1999). Anti-Semitizm Antik Çağdan Günümüze Yahudi Düşmanlığı Tarihi. (S. Kaya, Çev.) İstanbul: Belge Uluslararası Yayıncılık. s: 14 s: 105.

¹⁴³ P. Johnson, (2013). Yahudi Tarihi. (F. Orman, Çev.) İstanbul: Pozitif Yayınları. s: 466.

¹⁴⁴ P. A. Taguieff, (2017). Antisemitizm. (I. Ergüden, Çev.) Ankara: Kültür Kitaplığı. s: 42.

Tarih boyunca Yahudilere yapılan suçlamaları üç madde halinde kategorize edebiliriz:

a. Çocuk Katli Suçlaması

Pesah Bayramı İsrailoğullarının Mısır esaretinden kurtulmalarını anmak için kutlanır. Pesah Bayramı'nın diğer adı da Hamursuz Bayramı'dır. Yahudiler bu bayramda, Benî İsrail'in Mısır'da yedikleri mayasız ekmeği, Mısır'dan çıkıştan önce son kurbanı, çektikleri acıyı anımsatan 'acı' anlamına gelen Marror vb. sembollerini yaşatırlar.¹⁴⁵ Yahudi Paskalyası Pesah Bayramı'nda İsrailoğullarının yedikleri mayasız ekmeğin hamurunu, Hristiyanların kanı, genellikle de bir çocuğun kanıyla yoğurdukları iddia edilir. Antik dönemde Yunanlıların da Yahudilerin kurbanları olduğu iddia edildi. Bu sav, 12. yüzyılın ortalarından 15. yüzyıla kadar Avrupa'da Yahudilere şiddetli baskı aracı oldu. İlk kan iftirası 1144 yılında İngiltere'de gerçekleşti. Norwich'de on iki yaşındaki William isimdeki çocuğun cesedi param parça edilmiş olarak ormanda bulundu.¹⁴⁶ Çocuğun annesi ve amcası bu korkunç cinayetten Yahudileri sorumlu tuttu. Şerif olayı kapattı ama suçlama dedikodu olarak yayılmaya devam etti. Olay, 'Yahudilerin öldürdüğü şehit çocuk' efsanesine; William'ın mezarı da ziyaretgaha dönüştü. 1189 yılında Yahudiler önce Londra'da, sonrada bütün krallıkta saldırıya uğradı. Şubat 1190'da Norwich'teki Yahudilerin hepsi öldürülürdü; sadece şatoya sığınanlar kurtuldu. Avrupa'nın diğer bölgelerinde de çocuk katli iddiaları gerçekleşti. İddiaları Yahudi karşıtı isyanlar ve katliamlar takip etti. Yahudiler 1290 yılında İngiltere'den, 1306 yılında Fransa'dan, 1421'de Viyana'dan, 1424'de Köln'den, 1450 yılında Alman prensliklerinden, 1454'de Bavyera'dan, 1485'de Prag'dan, 1488'de Parma'dan, 1489'da Milano'dan, 1492 yılında Endülüs'ten, 1497'de Portekiz'den sürgün edildi.¹⁴⁷

Yakın tarihte, 1840 yılında Osmanlı Devleti'nin bir eyaleti olan Şam'da aynı suçlama ile Yahudilere karşı katliam gerçekleştirildi. Hristiyanlar Fransisken rahibin

¹⁴⁵ Y. Besalel, (2001). Yahudilik Ansiklopedisi (Cilt II). İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın Aş.s:498.

¹⁴⁶ M. Çulcu, (2012). Gelecek Yıl Kudüs'te Siyonizmin İlk Dönemi 1895-1922. İstanbul: E yayınları. s: 133.

¹⁴⁷ M. Makovsky, (1963). Churchill's Promised Land. London: Yale University Press. s: 40, P. A. Taguieff, (2017). Antisemitizm. (I. Ergüden, Çev.) Ankara: Kültür Kitaplığı. s: 57-60, E. Groepler, (1999). Anti-Semitizm Antik Çağdan Günümüze Yahudi Düşmanlığı Tarihi. (S. Kaya, Çev.) İstanbul: Belge Uluslararası Yayıncılık. s: 14, P. Johnson, (2013). Yahudi Tarihi. (F. Orman, Çev.) İstanbul: Pozitif Yayınları. s: 262-265, 290.

esrarengiz ölümünden Yahudileri suçladı. O'nun Yahudiler tarafından kesilerek kanının Hamursuz Ekmek'te kullanıldığını iddia ettiler. Bunun üzerine kent Hristiyan toplumu Musevi mahallelerini bastı ve Yahudilere karşı katliam gerçekleştirildi.¹⁴⁸

b.Komplo Suçlaması

Yahudi komplosu fikri modern antisemitizmin oluşumu ve gelişiminde önemli bir etkidir. Bu mit, Yahudilerin kendi aralarındaki dayanışma ruhundan beslenmektedir. Bu dayanışma öz yapısında yabancıları dışlama içermektedir. Yahudi komplosu, Ortaçağ'da yerel, ardından 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar ulusal iken 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. Yüzyılda uluslararası boyuta taşınmış oldu. Yahudi-Mason işbirliği ve başta Rothschild'ler olmak üzere Yahudi bankerlerin kapitalist düzen içerisindeki uluslararası manevraları komplo fikrini ulusötesi boyuta taşıdı. Hristiyan toplumuna karşı Yahudi komplosu, Yahudilerin kuyu ve kaynak sularını zehirleyerek vebaya neden oldukları suçlaması etrafında gerçekleşir. Frank Krallığı'nda 1346'dan 1350 yılına kadar süren ve Yahudi topluluklarının çoğunun yok edilmesiyle sonuçlanan Ortaçağ'ın en büyük pogrom dalgasına bu öykü sebep olmuştur.¹⁴⁹ Antik çağda da, Ortaçağ'da da, modern dönemde de bu iki suçlama pogrom ve sürgünlerin sebebi olmuştur.

c.Görünmez Yahudi Suçlaması

Yahudiler bir toplumu ele geçirmek için görünmezlik zırhına bürünürler, toplumun hassas noktalarını ele geçirirler. Bu modern dönemin takıntısıdır. Gettoda çıkıp topluma karışan Yahudi grup çıkarlarını önde tutarak, görünmez hedeflerini gerçekleştirmek için toplumun sinir uçlarına sızar. Antisemitlere göre dindar Yahudi muğlak Yahudiye göre daha az kaygı vericidir. Bu savın teorisini Edward Drumont düşüncesini şöyle açıklar:

“Gözle görünen her Yahudi, her açık Yahudi nispeten daha az tehlikeli, hatta kimi zaman saygındır. Onu gözetim altında tutmak mümkündür. Tehlikeli Yahudi muğlak Yahudidir. O zararlı hayvanların en yetkini, ele geçmezidir.

¹⁴⁸ M. K. Öke, (2018). Siyonizm ve Filistin Sorunu 1880-1923 (6. b.). İstanbul: Timaş Yayınları. s: 41.

¹⁴⁹ E. Groepler, (1999). Anti-Semitizm Antik Çağdan Günümüze Yahudi Düşmanlığı Tarihi. (S. Kaya, Çev.) İstanbul: Belge Uluslararası Yayıncılık. s: 24.

Dünyanın görüp göreceği en güçlü nifak tohumudur.”¹⁵⁰ Sonuçta gelinen nokta: Yahudiler açısından görünür olmak da tehlikeli, görünmez olmak da.¹⁵¹

Dreyfus Davası ve Herzl

Yahudi meselesinde zihni dağınık ve kararsız olan olan Herzl’in yolunu Dreyfus davası netleştirdi. Neue Freie Presse gazetesinin Paris muhabiri olarak Dreyfus Davası’nı izledi. Herzl’in mahkeme salonunda ve mahkeme çıkışında şahit olduğu olaylar O’na Siyonizm yolunu açtı. Mahkeme çıkışında toplanan göstericiler, ‘Ölüm! Yahudilere ölüm’, ‘Pis Yahudi’, ‘Haine Ölüm’, ‘Fransa Fransızlarıdır’ sloganlarını atıyorlardı. Herzl hayatın sıradan akışı içerisinde caddede, sokakta, parkta, eğlence mekanlarında bu tür tepkilerle karşılaşmıştı. Ama Dreyfus olayı üzerine Yahudilerin durumu, antisemitizm, asimilasyon, izolasyon, vaftiz, din değiştirme, sürgün, pogrom gibi konuları farklı açılardan değerlendirmeye ve yeniden düşünmeye başladı. Bu konuyla ilgili Herzl hatıralarına şu notu düştü: “Beni Siyonist yapan Dreyfus Olayıdır.”¹⁵²

19. yüzyılın son çeyreğinde Fransa’da Yahudilere karşı hava gergindi. 1882 yılında Union General isimli bankanın iflası gerginliği şiddetlendirdi. Çünkü Rothschild ailesiyle bankanın ihtilaf halinde olmaları sebep olarak gösteriliyordu. Bankanın batmasıyla birçok Fransız vatandaşı mağdur oldu. Orta sınıfa ait ailelerin yıllarca yaptıkları birikim birden yok olmuştu. Panama skandalı ve Yahudi bankerlerin Rusya’yı finanse etmeleri de Yahudilere karşı öfkeyi artırdı. Tüm Avrupa’da olduğu gibi Fransa’da da antisemitik hava hakimdi. Dreyfus davası, 1894 yılında bu ortamda görüldü.

Genelkurmay içerisinde Fransa’nın geliştirdiği silah çalışmaları Almanya’ya sızdırılmıştı. Bizzat tepe noktada Almanlara ajanlık yapan köstebekler vardı. Olay, Almanya’nın Paris askeri ateşesine gönderildiği iddia edilen bir mektupla patlak verdi. Bu gizli belgeyi Fransız istihbaratı ele geçirmişti. Bu mektuptaki yazı ile Yüzbaşı Dreyfus’un yazısının benzerliği iddiasıyla dava açıldı. Dava önce umuma

¹⁵⁰ P. A. Taguieff, (2017). Antisemitizm. (I. Ergüden, Çev.) Ankara: Kültür Kitaplığı. s: 83.

¹⁵¹ G. Taub, (2007). The Settlers. New Haven: Yale University Press. s: 27

¹⁵² G. Taub, (2007)., Age. s: 28,

M. Çulcu, (2012). Gelecek Yıl Kudüs’te Siyonizmin İlk Dönemi 1895-1922. İstanbul: E yayımları. s: 23, Y. Besalel, (2002). Yahudilik Ansiklopedisi (Cilt III). İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın Yayın A.Ş. s: 626,

P. Johnson, (2013). Yahudi Tarihi. (F. Orman, Çev.) İstanbul: Pozitif Yayınları. s: 451.

açık olarak görüldü. Fakat kısa bir süre sonra mahkeme heyeti davanın gizli oturumla devam etmesine karar verdi. Dinleyiciler hemen salondan çıkarıldı. Dreyfus taraftarları davanın ilk celsede Dreyfus lehine sonuçlanacağını umuyordu. Fakat gizli oturum kararı davadaki esrar perdesinin iyice koyulaşması demekti ve olayın ilk aşamasını Dreyfus karşıtları kazanmıştı. Bu henüz yargılanmadan mahkum olması anlamına geliyordu.

Askeri mahkeme Dreyfus'un ordudan ihracına ve idamına karar verdi. Bu karar Dreyfus'un ordudan atılmasını ve rütbelerinin alınmasını gerektiriyordu. Mahkeme rütbelerinin törenle sökülmesine karar verdi. Aşağılayıcı bir törenle rütbeleri söküldü ve ordudan ihraç edildi. Siyasi suçlarda idam kaldırıldığı için, idam cezası ömür boyu hapse dönüştürüldü. Dreyfus, müebbet hapis cezasını çekmesi için Fransa'nın Güney Amerika'daki Gueyana müstemlekesine gönderildi. Dreyfus Paris'teki hapishaneden Şeytan adasına (Devil's Island) nakledildi. Burası çıplak kayalardan oluşan bir ada idi. Bu çırılçıplak adada dört seneden fazla bir süre mahkum olarak kaldı.

Bu dava modern Fransa'da, İnsan Hakları Bildirisi'nden bir asır sonra gerçekleşti. Fransa toplumu ikiye bölünmüştü. Siyasetçiler, gazeteciler, şairler, sanatçılar, ordu, kilise, iş adamları ikiye bölünmüştü. İktidar Dreyfus karşıtı olduğundan sesleri gür çıkıyordu ve halkta iktidarın yanındaydı. İktidarın gücünü kullanarak toplumu baskı altına alıyorlar, nefret dilini ustaca kullanıyorlardı. Maddi çıkarlarla satın alınabilenler satın alınıyor, sonuç alınamazsa tehdit, şantaj, korku, linç, suikast devreye giriyordu. Farklı düşünenler, baskı dolayısıyla fikirlerini ifade edemiyorlardı. Aydınların üzerine ölü toprağı serpilmişti. Bir toplumda en acı olan aydınların suskunluğudur. Aydınların doğrudan konuşma ortamı kalmamışsa; tevriye, hiciv, fable vb. yollarla fikirlerini ortaya koymalıdır. Bu kasvetli ortamda Dreyfus yanlılarının sesleri ya çıkmıyor ya da cılız çıkıyordu. Fakat bir aydın sorumluluğuyla, korkusuzca, lafını hiç eğip bükmeden, görüşlerini gayet net ve açık olarak ifade eden Emile Zola meydana çıktı.

Yolun başında 'Bundan böyle başıma gelebilecek şeyler hiç umurumda değil. Yeterince güçlüyüm ve bu haksızlığa meydan okuyorum.' prensibiyle hareket etti. Karşısındakiler değil bizzat Zola onları beni mahkemeye verin, bekliyorum diyerek

tehdit etti: ‘Tek ihtirasım pek çok ızdırap çekmiş ve mesut olmaya artık hak kazanmış olan insanlığa ışık tutmaktır. Bu ateşli sözler sadece benim ruhumun cesaretini göstermektedir. Muhakememi açıkta görsünler. Bekliyorum.’¹⁵³ Zola’nın cesur yazıları Fransa’da bir aydın hareketi yarattı. İmza kampanyaları, aydın bildirileri art arda geldi. Yazarların yanında ünlü sanatçılar, hukukçular, üniversite hocaları davanın yeniden görülmesi için L’Aurore gazetesinde iki bildiri yayınladı. Aydınlar ‘Emile Zola’ya Hitap’ ismiyle bir bildiri kaleme alarak, onunla ‘adalet ve gerçek’ adına dayanışma içerisinde olduklarını ilan etti. Dreyfus taraftarları ‘İnsan Hakları Ligi’ adında ulusal bir grup kurdu. Dreyfus karşıtları ise ordunun ve Fransa’nın onurunu korumak için ‘Fransa Anavatan Ligi’ çatısı altında örgütlendi.¹⁵⁴

Zola, konuyla ilgili ilk yazısını ‘Hakikat yürümektedir. Onu hiçbir şey durduramaz’ başlığıyla Le Figaro gazetesindeki köşesinde yayımladı. Zamanla gazete ile yollarını ayırmak zorunda kaldı. Baskılar, rüşvetler sonucu Le Figaro taraf değiştirdi. Zola broşürler aracılığıyla mesajını paylaşmaya devam etti. İlk broşür 14 Aralık 1897’de yayımladığı ‘Gençliğe Mektup’tu. Davaları baskılara isyan etmek, tutucu hocaları ve dalkavuk yazarları kınamak, ezilenleri savunmak, devrimci bir ruhla hakkı haykırmak, haklının yanında dimdik durmak olan Fransız gençliğinin karşı devrimci gösteriler yapması Zola’yı hem şaşırtmakta hem de öfkeliyordu. İlk dersini gençlere verdi. Geleceğin kurucusu gençlerin bağınazlıkların en iğrencine alet edilmesine isyan etti. Henüz çıkar duygularıyla kirlenmeyen gençlerin adalet duygusuyla hareket etmelerini ve hak savaşını vermelerini önerdi. Mektubunu "Nereye gidiyorsunuz gençler", "biz insanlığa, gerçeğe ve adalete gidiyoruz" mesajıyla sonlandırdı. İkinci broşür "Fransa'ya Mektup" 6 Ocak 1898’de yayınlandı. Bu bildiride hedef kitle tüm ulustur. Devrimci Fransız halkı manupüle edilerek yobazlaştırılmıştır. Irkçılık güçlenmiş, yurtseverlik duygusu sömürülmüştür. Zola bütün vatansever Fransızları uyarıyordu. ‘Bir tarafta askeri diktatörlük, diğer tarafta din adamlarının gerici telkinleri’, Fransa uçuruma yuvarlanıyor diye feryat ediyordu.¹⁵⁵

¹⁵³ M. Çulcu, (2012). Gelecek Yıl Kudüs'te Siyonizmin İlk Dönemi 1895-1922. İstanbul: E yayınları. s: 156.

¹⁵⁴ P. Johnson, (2013). Yahudi Tarihi. (F. Orman, Çev.) İstanbul: Pozitif Yayınları. s: 459.

¹⁵⁵ G. T. Baysan, (tarih yok). Dreyfus Davası: Gerçek ve Adalet Savaşçısı Zola. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 19(I), 181-195.

“Cumhurbaşkanı Feliks Faure’ye açık mektup”adıyla üçüncü bröşürünü kaleme aldı. 10.000 adet bastırıp düşük bir fiyatla satmayı düşünüyordu. Fakat L’Aurore gazetesinin başyazarı Georges Clemenceau, bu yazıyı kendi gazetesinde yayımlamayı ve ayrıca duvar ilanı olarak basılıp Paris şehrinin duvarlarına asmayı teklif etti. Clemenceau, Zola’nın metinde ard arda kullandığı ‘Suçluyorum’ cümlesini yazının başlığı yaptı. 13 Ocak 1898’de yazı gazetede yayınlandı. Mektubun dili gayet sertti. Metinde şiirsel bir dil kullanmıştı. Arka arkaya kullandığı ‘suçluyorum’ kelimesi, yazıyı hem mana hem de sanat olarak çarpıcı hale getirmişti. Bu zulmün işlenmesine suç ortağı olmakla General Mercier’i; delilleri karartmak ve yok etmekle General Billot’u; grup menfeatini korumak ve Savunma Bakanlığı bürolarını dokunulmaz hale getirmekle, General Boisgeffre ile General Gonse’yi; basın yoluyla kamuoyunu yanıltmak ve kusurları örtmekle, Savunma Bakanlığını; hukuk prensiplerini ihlal ederek karar vermekle, birinci harp divanını; aldıkları emirle gayrı meşru bir hareketi örtmek ve bir suçluyu taammüden beraat ettirmekle, ikinci harp divanını; bizzat isimlerini ve suçlarını anarak “suçluyorum/itham ediyorum” dedi.¹⁵⁶

Yazının sonunda suçladığı insanların hiçbirini tanımadığını, onları görmediğini, onlara karşı en ufak kin ve öfkesinin olmadığını ifade ettikten sonra kanun karşısında sorumlu olacağını bile bile doğruları haykırdığını ifade etti:

“Bu suçlamaları yaparken hakareti bir suç olarak cezalandıran 29 Temmuz 1881 tarihli Basın Kanununun 30 ve 31. maddelerinin hükümleriyle karşı karşıya geldiğimi biliyorum. Ve bu tehlikeye bilerek atılıyorum.... Bu ateşli sözler sadece benim ruhumun cesaretini göstermektedir. Muhakememi açık görsünler. Bekliyorum.”

Zola’nın beklediği gibi 17 Şubat 1898 günü dava görüşülmeye başladı. Dreyfus taraftarları, iki davanın birleştirileceğini ve Dreyfus davasının da yeniden görüleceğini bekliyorlardı. Ama siyasi müdahalelerle davalar birleştirilmeden Zola hakkında sadece divanı-harbe hakaret davası açıldı. 23 Şubat günü jüri Zola’nın yazılarıyla divanı-harbe hakaret ettiğine hükmetti. Jüri Zola’yı bir yıl hapis ve 3.000 frank (150 altın) para cezasına mahkum etti. Zola’nın cezası kesinleşince dostları O’nu İngiltere’ye kaçırdı. Bir yıl İngiltere’de sürgün hayatı yaşadı.

¹⁵⁶ B. Dülger, (1966). Dreyfus Meselesi. İstanbul: Rek-Tur Kitap Servisi. s: 217-218.

Artan baskılar ve bir yıl sonraki Paris Fuarı'nın uluslararası boykot endişesi¹⁵⁷ sebebiyle Dreyfus davasının yeniden görülmesine karar verildi. Temyiz Mahkemesi 3 Haziran 1899 tarihinde Divanı-harbin Dreyfus hakkında verdiği kararı esastan bozdu ve sanığın tekrar divanı harpte yargılanmasına karar verdi. 5 Haziran günü karar Şeytan Adası'ndaki Alfred Dreyfus'a iletildi. Dreyfus 9 Haziran tarihinde Fransa'ya dönmek için adadan ayrıldı. Mahkeme 9 Eylül günü, davanın son oturumunda Dreyfus'un suçluluğuna, hafifletici sebeplerden sanığın on sene hapsine karar verdi. İkinci kez yine suçlu bulundu. Fakat Dreyfus Cumhurbaşkanının affıyla serbest kaldı. Af infazı durduruyor ama hakları iade etmiyordu ve suç Dreyfus'un omuzlarında yük olarak kalıyordu. Dreyfus 1903 yılında yeniden yargılanma talebinde bulundu. 12 Temmuz 1906 günü Temyiz Mahkemesi önceki kararı esastan bozarak Dreyfus'un beraatine karar verdi. Ertesi gün Meclis 32 ye karşı 432 oyla kabul ettiği kanun ile Dreyfus'un yarbay rütbesiyle yeniden ordudaki görevine dönüş yolunu açtı. 20 Temmuz günü gösterişli bir askeri törenle Yarbay Dreyfus'un rütbeleri iade edildi. Dreyfus 1918 yılına kadar ordudaki görevine devam etti, 1935 tarihinde kalp krizinden öldü.

1.3. İsrail'in İlk Cumhurbaşkanı Chaim Haim Weizmann'ın Liderlik Ettiği Asimilasyoncular ile Asimilasyon Karşıtları Arasında Mücadele

Latince “benzer yapmak” (assimilare) anlamına gelen bir köke sahip olan asimilasyon; bir toplumdaki etnik ya da kültürel azınlıkların egemen kültür içerisinde eritilmesi sürecidir. Bu süreç iki şekilde gerçekleşir. Birincisi iki toplum ya da grubun yoğun ve sürekli karşılıklı ilişki sonucunda ortak kültür yaratmalarıdır. Buna örnek Amerika Birleşik Devletleri'nin ilk dönemlerinde, Avrupa'dan giden göçmenlerdir. İkincisi, taraflardan birinin öz kültürünün ortadan kalkmasına karşın diğerinin öz kültürünün başkalarınca benimsenmesidir. Buna örnek Amerika'daki Kızılderili'lerdir.¹⁵⁸ Asimilasyon farklı dil, din, örf, adet, ideal ve ahlak anlayışına sahip gruplar arasında gerçekleşir.¹⁵⁹

¹⁵⁷ H. Arent, (2014). Totalitarizmin kaynakları 1- Antisemitizm (5. b.). (B. S. Şener, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları. s: 21.

¹⁵⁸ F. Sönmezoğlu, (Dü.). (2017). Uluslararası İlişkiler Sözlüğü (5 b.). İstanbul: DR kitabevi. s: 49.

¹⁵⁹ M. E. Erkal, B. Baloğlu & F. Baloğlu, (2017). Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü. İstanbul: Der Yayınevi. s: 21.

Asimilasyon Yahudiler açısından hem içeriden hem de dışarıdan tartışılan bir konudur. İçeriden, çünkü, Yahudiler kendi içlerinde de asimile olmayı tartışmışlar, bir kısmı asimilasyonu savunurken bir kısmı da asimilasyonun karşısında olmuştur. Dışarıdan, çünkü, Yahudi olmayan diğer insanlar da Yahudilerin asimilasyonu konusunda iki kutba ayrılmışlardır. Bazıları asimilasyonu savunurken bazıları da Yahudilere hep şüphe ile yaklaşmışlardır.¹⁶⁰ Fakat tarihsel bir gerçeklik var ki oda Yahudilerin asimile olmadıklarıdır. Babilliler tarafından Babil'e sürgün edilmişler, Yahudiler kendilerini korumuşlar ama Babilliler diye bir millet kalmamıştır. Yahudi asıllı sosyolog Zvi Rudy, Yahudilerdeki anavatan mefhumunu şöyle açıklar: "Eğer ben Yahudilerin ülkelerini terk etmediklerini, tersine diasporaya çıkışları esnasında vatanlarını yanlarına aldıklarını söylersem bunlar boş sözler değil, tam tersine mutlak gerçek ve gerçeğe sadık bir tespit olur."¹⁶¹ İsrailoğulları, ya kapalı devre bir sistem içerisinde getto ve palelerde ya da şehir merkezlerinde yaşamışlardır. Osmanlı şehirlerinde de aynı şekilde kent merkezlerinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir.¹⁶²

Herzl Yahudi meselesini Avusturya'daki Katolik kilisesinin yardımıyla çözmeyi planladı. Viyanalı bazı rahiplerden ön garanti aldıktan sonra, Papa'ya gidecek ve "Bize, Yahudi aleyhtarlığına karşı yardım ediniz, buna karşılık olmak üzere ben de çok büyük bir kampanya açarak dindaşlarımı açıkça ve şerefli bir şekilde Hristiyan olmaya çağıracağım." önerisinde bulunacaktı. Böylece bizler imanımızı koruyacağız ve atalarımızın yolundan ayrılmayacağız. Çocuklarımız kendi karar verecekleri yaşa gelmeden, Hristiyan olmuş olacaklar şeklinde plan yapıyor, bu düşüncesini dostlarıyla arkadaşlarıyla paylaşıyor, fikirlerini müzakere ediyordu. Arkadaşı Benedikt teklifini reddederken kendisine şu dersi verdi: "Yüz nesildir, ırkınız Yahudi kalmış. Bugün siz şahsi olarak, bu tarihi oluşuma bir son vermek istiyorsunuz. Bu sizin ne hakkınızdır, ne de iktidarınızda olan bir iştir. Zaten Papa sizi kabul bile etmez."¹⁶³ Yahudi meselenin çözümü için Hristiyan olmaktan başlıyor, hemen ikinci durak: Museviliğe sarılmak. Klasik Yahudi refleksi: "Ne var ki, Yahudilerin belirgin güçlü ulusçuluğu yok edilemez, yok edilmeyecek ve yok

¹⁶⁰ G. Taub, (2007). The Settlers. New Haven: Yale University Press. s: 29

¹⁶¹ S. Kocabaş, (2018).Siyonizm ve Türkiye Kutsal Topraklarda Şer Planları (4. b.).İstanbul: Yakın Plan Yayınları. s:22.

¹⁶² J. Mccarty, (1998). Müslümanlar ve Azınlıklar. İstanbul : İnkılab Yayınları. s:105.

¹⁶³ T. Herzl, (2017). Siyonizmin Kurucusu Thedor Herzl'in Hatıraları ve Sultan Abdulhamid. (E. Göze, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Yayınları. s: 19.

edilmemeli. Dış düşmanlar birliğimizi pekiştirdikleri, sağlamlaştırdıkları için bu ülkü yok edilemeyecek. Yıkılmayacak, çünkü dehşetli acıların iki bin yılı bu sonucu ortaya koymuş. Yok edilmemeli ve bunu, umutsuzluğu reddeden az sayıdaki Yahudi'nin soyundan gelen birisi olarak, bir kez daha bu risalede kanıtlamaya çalışacağım. Museviliğin bütün kolları, yani yaprakları birer birer solup düşmeli, fakat geriye sağlam gövde kalmalı.”¹⁶⁴

Siyonizm, anti-asimilasyonist bir ideolojidir. Siyonistlerle asimilasyon taraftarı olan diğer Yahudi grupları arasındaki mücadele halen devam etmektedir. Birinci Dünya Savaşı yıllarında İngiltere’de Chaim Weizmann’ın liderliğindeki Siyonistlerle, Lucien Wolf’un liderlik ettiği asimilasyoncular arasında çekişme Siyonistlerin üstünlüğü ile sonuçlandı.¹⁶⁵ Aynı mücadelenin bugün de devam ettiğini görmekteyiz. İsrail Eğitim Bakanı Rafi Peretz, ‘diasporadaki Yahudilerin yabancılarla (Yahudi olmayanlar) evlenmesi ikinci holokosttur’ açıklamasını yaptı. Bakana ABD’deki en üst düzey Yahudi temsilcilerinden cevap geldi. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Yahudi lobisinin başını çeken İftira ve İnkara Karşı Mücadele Birliği (Anti Defamation League/ADL) CEO’su Jonathan Greenblatt sosyal paylaşım sitesi tweeter üzerinden Peretz’in evlilik ile ilgili sözlerinin akıl almaz olduğunu söyleyerek kınadı.¹⁶⁶

Yahudilerin Luther’i olarak da anılan, Yahudi aydınlanma hareketi HASKALA’nın kurucususu filozof Moses Mendelssohn da¹⁶⁷ entegrasyon ve asimilasyon taraftarıdır. Haskala’nın amacı Yahudileri gettolardan çıkartarak Alman dili ve kültürüne katmak ve siyasi olarak Alman ulusuyla bütünleşmesini sağlamaktır.¹⁶⁸ Mendelssohn Yahudi kültüründen beslenerek Batı dillerini, bilimi, rasyonel düşüncüyü ve İbraniceyi öğrenip geliştirmeyi öngörmekteydi. Yidiş dilinden vazgeçmeyi, sinagog reformunu, Matematik ve Fen bilimlerinin eğitim sistemine eklenmesini savunuyordu. Tanrı’nın varlığına ve ruhun ölümsüzlüğüne inanan, Şabat geleneğine titizlik gösteren, Yahudi bayramlarına dikkat eden, sinagoga düzenli

¹⁶⁴ T. Herzl, (2018). Yahudi Devleti. (S. Demir, Çev.) İstanbul: Ataç Yayınları. s: 27.

¹⁶⁵ C. Schener, (2016). Balfour Deklarasyonu Arap-İsrail Çatışmasının Kökenleri (2. b.). (A. C. Akkoyunlu, Çev.) İstanbul: Kırmızı Kedi yayınları. s: 271.

¹⁶⁶ Haaretz. (2019, Temmuz 19). Aralık 19, 2020 tarihinde www.haaretz.com.

¹⁶⁷ R. Kuzar, (2001). Hebrew and Zionism A Discourse Analytic Cultural Study. Berlin: Mouton de Gruyter. s: 75

¹⁶⁸ Y. Yadgar, (2017). Sovereign Jews Israel, Zionism, and Judaism. New York: Sunny Press. s: 79

giden, kaşer yemeğine riayet eden inançlı bir Yahudi olarak yaşadı. Tevrat'ı Almanca'ya tercüme etti. Yahudi kimliğini bırakmadan, son moda kıyafetler giyen, sosyetenin devam ettiği mekânlara giden, modern çağın zihinsel ve bilimsel yönlerini benimseyen biriydi. Mendelssohn, gettonun dar sınırlarını aşarak, aşağı yurttaşlık statüsüne rağmen Yahudi olmayan topluma ilk kabul edildi.¹⁶⁹ Kısaca Mendelsshon, Yahudilerin kimliklerini kaybetmeden yaşadıkları topluma entegrasyonunu önermekteydi.

1.4. Avrupa Toplumuna Giriş Bileti Vaftiz ve Vaftiz olduktan Sonra İngiltere Başbakanlığına Kadar Uzanan Siyasi Serüven: Benjamin Disraeli

18. yüzyılın sonlarından itibaren vaftiz, Yahudilerin Avrupa toplumuna giriş bileti, baskıdan kurtulma yolu, düşünce ve inançlarını perdeleyen örtü rolünü üstlendi. Bu dönemden sonra vaftiz yaygınlaştı. 19. Yüzyıl içerisinde 250.000'den fazla Yahudi vaftiz oldu. Vaftiz olmak Yahudiliklerini terk etmek anlamına gelmiyordu. Yahudi kökenlerini asla unutmuyorlardı. Sokakta Hristiyan, evde Yahudi gibi davranmak; genelde Yahudi'ye benzememek, fakat yine de Yahudi kalmaya devam etmek; Yahudi değilmiş gibi yapmak, fakat yine de bir Yahudi olduğunu yeterince açık biçimde göstermek çok zor bir durumdu. Vaftiz olmalarının sebebi onların Yahudi olmalarıydı ve onlar da bunun çok iyi farkındaydılar.¹⁷⁰ Vaftiz de olsalar kapalı devre çalışma mantıkları, içe dönük özellikleri değişmiyordu. Benjamin Disraeli, Karl Marks, Heinrich Heine gibi alanında başarılı kimseler vaftiz oldukları halde, Rothschild ailesi vaftiz olmadan yoluna devam etti.¹⁷¹

Hannah Arendt'ın ifadesiyle kudretli büyücü, Yahudi şovenisti, İngiliz emperyalisti Benjamin Disraeli İngiltere'nin en güçlü olduğu dönemlerde İngiliz politikasına yön verdi. Aile, 15. Yüzyılın sonlarında Engizisyon mahkemeleri tarafından İber Yarımadası'ndan sürgün edildi. Önce İtalya'da ikamet eden aile, 1748 yılında İngiltere'ye yerleşti ve İngiliz vatandaşı oldu. Disraeli, 'Disraeli' soyismini almalarını şu şekilde açıklamıştır: “Onlara, görülmemiş yargılamalar

¹⁶⁹ H. Arent, (2014). Totalitarizmin kaynakları 1- Antisemitizm (5. b.). (B. S. Şener, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları. s: 121.

¹⁷⁰ H. Arent, (2014). Age. s: 124.

¹⁷¹ P. Johnson, (2013). Yahudi Tarihi. (F. Orman, Çev.) İstanbul: Pozitif Yayınları. s: 384.

boyunca dayanma gücü veren ve duyulmamış tehlikelerden koruyan Yakub'un tanrısına olan minnettarlıklarından dolayı, ırkları tanınsın diye, daha önce ve daha sonra hiçbir aile tarafından kullanılmayan Disraeli ismini aldılar.”¹⁷²

Daha on üç yaşındayken, babası, gittikleri sinagogla yaşadığı problemden dolayı, 1817 yılında Benjamin'i İngiltere Kilisesi'nde vaftiz ettirdi. Eğer bu vaftiz olmasaydı, Disraeli'nin siyaset yolu kapalı olurdu. Çünkü 1858 yılına kadar Yahudilerin meclise girmesi yasaktı.¹⁷³ 1832 yılı Temmuz ayında ilk adaylığını koydu, on bir oyla kaybetti. Aynı yılın Kasım ayında ikinci kez denedi, az bir farkla kaybetti. Yılmadı, 1835 yılında iki sefer denedi. Her iki seçimde de kaybetti. Son kaybettiği dördüncü seçimdi. İki yıl sonra, 1837 yılında bir kez daha denedi. Daha önceki seçimlere bağımsız olarak katılmıştı, son katıldığı seçime Muhafazakar Parti'nin listesinden girdi. Parlemantoya girdiğinde otuz üç yaşındaydı. 15 Kasım 1837 tarihinde başlayan parlamento serüveni, 1881 yılında ölümüne kadar sürecekti. Milletvekili adayı olarak başladığı Muhafazakar Parti mücadelesi, Avam Kamarası'nda Parti liderliği, bakanlık, Muhafazakar Parti Genel Başkanlığı, Başbakanlık makamlarıyla devam etti.

Siyasetin ilk dönemlerinden itibaren yolu rakibi William Ewart Gladstone ile kesişti. Disraeli'nin 1852 yılındaki Maliye Bakanlığı bütçe görüşmelerinde başlayan politik yarış, her geçen yıl şiddetini artırarak devam etti. Hem bakanlıklarında hem de başbakanlıklarında birbirlerinin halef selefi oldular. İkisi arasında otuz yıl süren bir düello yaşandı. Siyasi hayatları birbirlerinden rövanş alarak geçti. Disraeli dört dörtlük bir realist iken, Gladstone dört dörtlük bir idealistti. Bu iki ezeli rakibin ortak yanları da vardı. Birisi Yahudi cemaatinden, diğeri İskoçya'nın en diplerinden gelerek İngiltere'nin zirvesine çıkmışlardı. Her ikisinin de siyasetin yanında yazar kimlikleri vardı. Disraeli roman yazarı iken Gladstone teoloji çalışmaları ve antik Yunan incelemeleri yaptı. Disraeli ve Gladstone arasındaki rekabetin en önemli ve en belirgin evresi 1876 Bulgar İsyanı'ndan başlamak üzere, Osmanlıyı da kapsayan Doğu Sorunu'dur. İkisinin Doğu Sorunu'nda Osmanlıya yaklaşımını İngiliz mizah dergisi Punch or the London Charivari okuyucularına sunduğu bir karikatürle ortaya

¹⁷² E. Çelik, (2013). Benjamin Disraeli-William Ewart Gladstone Rekabetinde Doğu Sorunu. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı. s: 29.

¹⁷³ P. Johnson, (2013). Yahudi Tarihi. (F. Orman, Çev.) İstanbul: Pozitif Yayınları. s: 381.

koydu: “İçerisinde yılanların olduğu çürümüş bir ağaç ki bu Osmanlıyı temsil ediyor. Ağacın altında Bulgarları temsil eden kafatasları var. Gladstone elinde balta ile ağacı kesmek istiyor; Disraeli Gladstoneu engellemeye çalışıyor.”¹⁷⁴ Aslında Disraeli, reelpolitığın gereği olarak Hindistan’ın güvenliğini sağlamada Osmanlıyı Ruslar’ın önünde engel olarak gördüğü için bu politikayı savunuyordu.¹⁷⁵

Disraeli, Hindistan yolunun güvenliği için hisse alımı ile Süveyş Kanalı yönetiminde söz sahibi olmayı hedefledi ve Hidiv İsmail Paşa’nın iflası ile İngiltere’nin eline altın fırsat geçti. Başta Gladstone ve partisi Liberal Parti olmak üzere, kendi partisinden de muhalefete rağmen, her türlü riski alarak Süveyş Kanalı hisselerini İngiliz Hükümeti adına satın aldı. Avam Kamarası’nda; bu işin ticari bir iş olmadığını, bu kararın imparatorluğu güçlendirecek siyasi bir karar olduğunu, eğer Gladstone başbakan olsaydı İngiltere’nin kanal hisselerini satın alma işlemini gerçekleştiremeyeceğini savundu. Disraeli’nin yönetimindeki İngiltere, Ruslarla yapılan Ayestefanos Anlaşması’nın Berlin Anlaşması ile tadili karşılığında Osmanlı toprağı olan Kıbrıs’ı bir nevi işgal etti. Özetle, Disraeli’nin 1817 tarihindeki vaftizinden Kraliçe’nin samimi dostluğu ile taçlandırılmış serüveni budur.

Marks, Prusya Krallığı’na bağlı (şu an Almanya’nın Kuzey Ren Eyaleti’nin) Trier kentinde yedi çocuklu Yahudi bir ailenin üçüncü çocuğu olarak 1818 yılında dünyaya geldi. Ailesi O’nu Karl Heinrich Marks olarak isimlendirdi. Babası Heinrich, Aydınlanma düşünürleri Voltaire ve Rousseau’ya hayrandı. Prusya makamları, bir yahudiye hukuk diploması vermeyeceği için vaftiz oldu, Prusya resmi mezhebi Lutherciliği seçti. Marks edebiyat ve felsefe okumak istiyordu. Ailesi ekonomik sebeplerden dolayı hukuk okumasını önerdi. Üniversite yıllarında Genç Hegelcilerle beraber oldu. Bu dönemde düşünce dünyası şekillendi. Genç Hegelciler devlete ve kiliseye muhaliftiler. Grup içerisinde ilahiyatçılar ve filozoflar yer almaktaydı. Bu yıllardaki eğitimiyle; filozof, politik ekonomist, devrimci ve Komünizmin kuramsal kurucusu Marks markası oluştu.

Marks 1843 yılında Paris’e yerleşti. Paris’te Friedrich Engels’le tanıştı. Bu tanışma ölene kadar birlikteliği devam eden bir dostluğu başlattı. O yıllarda Fransa

¹⁷⁴ E. Çelik, (2013). Benjamin Disraeli-William Ewart Gladstone Rekabetinde Doğu Sorunu. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı. s: 6.

¹⁷⁵ M. Makovsky, (1963). Churchill's Promised Land. London: Yale University Press. s: 41-43

İngiliz, Alman ve İtalyan devrimcilere ev sahipliği yapıyordu. Marks'ın arkadaşı Engels'le yazdığı 'Komünist Manifesto' komünizmin amentüsü misyonunu halen devam ettirmektedir. Marks Komünist Manifesto, Das Kapital gibi birçok eser kaleme aldı. Londra'da mezar taşına kazınmış iki sözü onun felsefesini ortaya koymaktadır: “Bütün ülkelerin işçileri birleşin.”, “Bugüne kadar filozoflar yalnızca dünyayı çeşitli biçimlerde açıklamakla yetinmişlerdir; oysa asıl sorun, dünyayı değiştirmektir.”

2. ETNO SEMBOLİZM TEMA VE OLGULARININ SİYONİZM HAREKETİNDE YANSIMALARI

2.1. Etno Sembolizmin Ana Temaları ve Siyonizm

Etnosembolizmin ana temalarını altı madde olarak anlatmıştık. Etnosembolizmin ana temalarının Siyonizm Hareketindeki yansımaları da bu çerçevede değerlendirildi.

2.1.1. Etnik Kökenin Sembolik Unsurları

Etnik temelin sembolik unsurları din, dil, destan, bayrak, milli marş ve bayramlardır.

2.1.1.1. Din: Truva Atı Yahudilik

Siyonizm'in kurucuları genel olarak seküler düşünceye sahip olmalarına rağmen, ideolojilerini dini motifle süslediler.¹⁷⁶ Kişisel davranışlarında Yahudilik kurallarını pek önemsemezlerken toplumsal konularda aşırı bir dini hassasiyet gösterdiler. Bu hareketin mimarları ateist de olsa, sosyalist de olsa, dindarlık yönünden zayıf da olsa, Yahudi toplumunun dini hassasiyetlerinden beslendi, Yahudi teolojisinin bazı hükümlerinden kendi ideolojileri için yararlandı.¹⁷⁷ Yahudi toplumunun sürgün, kutsal topraklar, yeniden dönüş ve mesih inançlarında reform yaptılar, bu konuları yeni bir forma dönüştürdüler. Bu konulardaki duruşları Yahudi toplumunu ikiye böldü hatta bazı dindar hahamlar ve tabileri Siyonistleri, dini tahrif etmek ve dinden çıkmakla, irtidatla itham ettiler, bazıları da Siyonistleri mesih/mehdi olarak gördüler. Yahudi toplumundaki bu ayrım ve bölünme halen varlığını şiddetli

¹⁷⁶ D. R. Divine, (2009). Exiled in the Homeland Zionism and the Return Mandate Palestine. Texas: University Of Texas Press. s: 49

¹⁷⁷ S. Karahan, (2020). Siyonizmin Teolojik Temelleri (I b.). İstanbul: Divan Kitap. s: 183.

bir şekilde devam ettirmektedir. Bu konuda, Polat, “Din, ırk temeline dayalı Siyonist bir devlet kurmanın aracı konumuna indirgenmiştir” değerlendirmesini yapmaktadır.¹⁷⁸

Eretz İsrail, Kudüs, Mabet, Ahit Sandığı Yahudiler için kutsaldır. Tanrı yeryüzünü yaratırken Eretz İsrail’i kendi halkına ayırmıştır. Bu toprak biriciktir, bu toprağın verildiği halk da biriciktir. Bu seçilmiş toprak, seçilmiş halk içindir. Her ikisinin kutsallığı da sonsuza kadar devam edecektir. Bu kutsal topraklar içerisinde Kudüs; kutsal şehirdir. Yahudilikte Kudüs dinin merkezini oluşturmaktadır. Adem’in ilk kurbanı, Nuh’un gemisinden indiği, İbrahim’in oğlunu kurban ettiği yer Kudüs’tür. Tanrı’nın evi de bu kutsal şehirde imar edilmiştir. Eretz İsrail’in gözü Kudüs, göz bebeği ise Mabet’tir. Kudüs yaratılıştan beri kutsaldır, Kral Davud’un Kudüs’ü fethetmesi kutsiyetini artırmış, mabedin orada inşası kutsallığına kutsallık katmıştır.

Babil Sürgünü, bu kutsallığı Yahudilerin kalplerine nakış nakış işledi. “Eğer seni unutursam ey Yerusâlim, sağ elim hünerini unutsun! Eğer seni anmazsam, eğer Yerusâlim’i baş sevincimden üstün tutmazsam, dilim damağıma yapışsın!” İsrailoğullarının Babil’de en sık ettikleri dualarıdır. Eretz İsrail, Kudüs ve Mabet sevgisi dualarla kök saldı. “Özgürlüğümüz için büyük şofarı çal ve sürgündeki insanlarımızı bir araya getirmek için bayrak aç ve bizi çabucak dünyanın dört bir ucundan toplayarak ülkemizde bir araya getir. Kutsalsın Sen Tanrım. İsrail oğullarının her tarafa dağılmış olan insanlarını bir araya getirensin.” olarak yakardıkları Amida duasıdır. Yemekten sonra birbirlerine “Gelecek Yıl Kudüs’te” diyerek dilekte bulunurlar. Çeşitli bayram günlerinde Tanrı’ya “Ey Tanrımız! Bize, halkın İsrail’e, şehrin Yerusâlayim’e, ikametinin Sion dağına, sunağına, mabedine merhamet et. Kutsal şehir Yerusâlayim’i hemen ve günümüzde inşa et” diyerek yalvarırlar. Çocukluktan gençliğe geçen her kız ve erkek “Sion’a acı, çünkü o yaşam evimizdir, onuru kırılmış bu halkı çabucak kurtar. Sion’u çocuklarıyla sevindiren Tanrı’mız, kutsalsın Sen. Tanrı’mız, bizi Senin tarafından seçilmiş Davud’un Evi’nin hükmü aracılığıyla sevindir, Mesih çabucak gelsin ve kalplerimiz sevinçle taşsın. Davud’un tahtına hiçbir yabancı çıkmasın ve bir daha kimse görkemini zorla elinden

¹⁷⁸ Z. Polat, (2017). Yahudilerin II. Abdülhamid Döneminde Filistin’e Göç Girişimleri ve Oliphant’ın Siyonist Koloni Talebi. (17), 1-20. Journal of Islamicjerusalem Studies.

almasın, çünkü Kutsal İsmi'nin üzerine ona yemin ettin ki onun ışığı hiçbir zaman sönmeyecek. Kutsalsın Sen Tanrı'mız, Davud'un Koruyucususun" şeklinde ergenlik duası ederler. Evlenen çiftler "...Yakında Yeruslayim'in sokaklarında sevinç ve mutluluk sesleri duyulacak, damadın ve gelinin neşeli sesleri bayram havası içinde duyulacak. Kutsalsın Sen. Ey Kralım, damadı gelinle coşturan Sen Kutsalsın" şeklinde yakararak yuvalarını kurarlar. Erkek çocukların sekizinci gününde sünnet olmaları Yahudi kimliğini kazanmalarının sembolüdür. Çocuğunun sünnet merasiminde baba, "Avlunda otursun diye seçtiğin ve yakınlaştırdığın kişi şanslıdır. Kutsal Mabet'inin iyiliğiyle beslenelim" diyerek dua eder.¹⁷⁹

İsrailoğulları birinci sürgün, Babil Sürgünü ile yeniden yurtsuz hale geldi. Babil'de Eretz İsrail, Kudüs ve Mabet aşkını ve sevgisini sürekli canlı tuttular. Toplu bir geri dönüş çabaları olmadı. Babil'e ayak uydurdular. Bazı Yahudiler en üst yönetim kademesine kadar yükseldi. Ticaretin çarklarına hakim oldular. Persler Babil'i fethedip Babillilerin iktidarına son verdikten sonra Pers Hükümdarı Keyhüsrev Filistin topraklarına geri dönüş yolunu açtı ve hatta Yahudilerin yurtlarına dönmelerini tavsiye ve teşvik etti. Mabetlerini yeniden inşa etmeleri için ferman yayınladı. Din adamlarının ve hahamların yoğun çalışmalarına rağmen İsrailoğullarının çoğunluğu Babil'de kalmayı tercih etti. Geri dönüşü tercih etmemeleri kutsal özlemin özlem olarak kaldığını, geri dönüşün dini bir gereklilik olmadığını göstermektedir. M.S. ilk yüzyılda Romalıların İsrailoğullarını sürgünü gerçekleştirecek ve yaklaşık iki bin yıl sonra 19 ve 20. Yüzyılda Siyonizmin geri dönüşü teşvik ettiğinde aynı durumla yeniden karşılaşılacaktır. Siyonistlerin bazı din adamlarının da desteğini alarak toplu geri dönüşü özendirmelerine rağmen ancak bazı Yahudiler Eretz İsrail'e geri döndü. İsrailoğulları vadedilmiş toprakları uzaktan sevmeyi tercih etti. Yahudiler Siyonizm öncesi toplu geri dönüş için Mesih'in gelmesini beklemekteydi. Bugün halen aynı düşüncelerini koruyan Yahudi mezhep ve fraksiyonlar vardır.

Siyonist hareket İsrailoğullarının uzaktan vadedilmiş topraklar, Kudüs ve Mabet aşkını, bu platonik aşkı yakına dönüştürdü. Metafizik dünyadan reel dünyaya getirdi. Soyut olanı somutlaştırdı. Dindar veya laik milliyetçi Yahudiler, bu dini

¹⁷⁹ Ş. Özcan, (2019, Haziran). Yahudi Dualarında Kudüs. Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, s. 23-46.

unsurları seküler motiflerle dizayn ederek Siyonist ideolojinin varoluş argümanına dönüştürdü. Pek çok Siyonist, Tevrat'ı ve diğer kutsal metinleri, dini simgeleri, ritüelleri, destan ve mitleri davalarını meşrulaştırmak için kullandı.¹⁸⁰ Marks ve Engels'in gençlik arkadaşı, komünist ve sosyalist fikirlere sahip, Hegelci Moses Hess dindar olmayan bir siyonistti. Seküler bir anlayışa sahipti.¹⁸¹ Fakat düşünce dünyasının temeline vadedilmiş topraklar ve geri dönüşü koymuştu. 'Roma ve Kudüs' isimli eserinde, kutsal ülke, ebedi şehir, ilahi birlik vurgusu yapıyor: "Yahudiler diğer insanların arasında iki bin yıldır bulunmasına rağmen organik olarak asla bağdaşmamışlardır. Galiba bizi milliliğimiz, ata yadigarı kutsal ülke, ebedi şehirle bağlantılı olarak ilahi birlik, hayat ve ümit birleştiriyor." Anavatan, toplu geri dönüş konularını işliyor ve Musevilikle gurur duyulmasını öneriyordu: "Yahudiliğin büyük vazifesi bulunmaktadır. Bu da ilkin anavatana sahip olma ilkesidir. Eğer çoğu bulunduğu yerde kalır, azı gelecekse gayretler beyhude olacak demektir. Yahudi, mutaassıp olsun veya olmasın, Musevilik fikrinin hepsinin üstünde olarak yüceliğine inanmalıdır."¹⁸²

Theodor Herzl, gerek hatıratında gerekse 'Yahudi Devleti' manifestosunda Yahudiliğin bütün dini simgelerini ustaca kullanmaktadır. Herzl, 'Yahudi Devleti'inde', hatıratındaki yazışmalarda, diplomatik görüşmelerde, dindaşlarını ikna ederken, Yahudi ileri gelenleriyle görüşmelerinde Museviliğin dini sembollerini, Yahudiliğin kahramanlarını, destan ve mitleri sürekli canlı tutmaktadır. "Onların başına geçip vadedilmiş topraklara götüreceğim. Bunu bir fantezi zannetmeyin. Ben havada kale inşa eden bir mimar değilim. Ben gerçek bir ev inşa ediyorum. Bunun malzemesini gözlerinizle görebilir, ellerinizle dokunabilirsiniz." Herzl Baron Maurice de Hirsch ile görüşmesinde Musa'nın Filistin'e girerken çölde bekleyişi ile kendi durumlarını kıyaslar: "Vadedilen topraklara varabilmemiz için Musa kırk yıl beklemişti. Bizim içinse yirmi-otuz yıl gerekecektir. Her şekilde, bu müddet zarfında yeni nesiller yetişecek ve bunları eğitmek lazım gelecektir."¹⁸³ 'Yahudi Devleti'

¹⁸⁰ A. D. Smith, (2003). Chosen Peoples Sacred Sources of National Identity. New York: Oxford University Press. s: 85

¹⁸¹ T. Amar -Dahl, (2012). Zionist İsrail and The Question of Palastine. Berlin: De Gruyter Oldenbourg Publication. S:11

¹⁸² M. Hess, (1918). Rome and Jerusalem a Study in Jewish Nationalism. New York: Bloch Publishing Company.

¹⁸³ T. Herzl, (2017). Siyonizmin Kurucusu Theodor Herzl'in Hatıraları ve Sultan Abdulhamid. (E. Göze, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Yayınları. s: 27, 42.

manifestosunu, “Makkabiler tekrar yüselişe geçecek” sloganıyla bitirir.¹⁸⁴ Baden Grandükü’nü ziyaretinin dönüşünde, trende arkadaşıyla müstakbel devletlerinin sınırlarını müzakere eder. Kuzey sınırı Kapadokya dağları, güney sınırı Süveyş Kanalı’dır. Sloganları: “Davut ve Süleyman’ın Filistin’i”dir. Davut ve Süleyman dönemleri İsrailoğullarının altın çağıdır. Herzl çalışmalarında Davut ve Süleyman’ı referans alır. Londra ziyaretinde arkadaşlarına davasını açıklarken davalarının tarihsel bir süreç olduğunu, bunun şahsi bir dava olmadığını vurgular: “Aslında bu fikir iki bin yıllıktır... Ne var ki yeni olan, fikri ortaya atış şekli, cemiyet ve devleti hazırlayış tarzıdır. Gerçekten bu fikri kendime hasretmiyorum. Fikir gerçekleşirken ben çekileceğim. Böylece hareket, kişisel değil evrensel olacaktır.” Herzl ve dava arkadaşları Herzl’i Musa Peygambere benzetirler.¹⁸⁵ Kişisel olarak Musa rolü, devlet modeli Davut ve Süleyman örnek alındı. Kendisi laik ve dindar olmayan bir kimse¹⁸⁶ fakat davası tamamıyla dini simge, ritüel, mit ve destanlarıyla süslendi.

Eğitimini, her ne kadar mezun olamasa da 20. Yüzyıl’ın başlarında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde yapan Ben Gurion,¹⁸⁷ laik bir hükümet yapısını savunmaktadır. Fakat dindar ve radikal çizgilere sahip gruplara yaklaşımında da bir o kadar müsamahakardır: “Neturei Karta, en radikal dinci gruplardan birisi olabilir ama bence saygıyı hak ediyor. Kurtuluş’un Mesih’in gelmesiyle olacağına ve bunun tanrının bir emri olduğuna inanıyorlar. Onlar alıştığımız suçlular gibi değiller. Başka bir açıdan; bizim de geldiğimiz bir dünyayı temsil ediyorlar. Büyük babalarımızın dünyası... Aynı inançlar, aynı elbiseler ve aynı sakal; büyük babalarımız gibi görünüyorlar. Size taş atmış bile olsa büyükbabanızı nasıl hapse atabilirsiniz?”¹⁸⁸ Neturei Karta Cemaati Siyonizm karşıtı bir Ortodoks Yahudi cemaatidir. Mesih gelmeden kurulmuş olan İsrail Devleti’nin varlığını tanımıyorlar ve tüm resmi yazışmalarını İsrail Devleti ile değil Ürdün Krallığı ile yapıyorlar.

¹⁸⁴ T. Herzl, (2018). Yahudi Devleti. (S. Demir, Çev.) İstanbul: Ataç Yayınları. s: 105.

¹⁸⁵ B. Horowitz, (2020). Viladimir Jabotinsky's Russian Years, 1900-1925. Bloomington, Indiana: Indiana University Press. s: 38-39,

T. Herzl, (2017). Siyonizmin Kurucusu Theodor Herzl'in Hatıraları ve Sultan Abdulhamid. (E. Göze, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Yayınları. s: 98, 140.

¹⁸⁶ A. D. Smith, (1999). Myths and Memories of the Nation. New York: Oxford University Press. s:81

¹⁸⁷ S. Almog, (Dü.). (1983). Zionism and The Arabs. Jerusalem: Jerusalem The Historical Society of Israel and The Zalman Shazar Center. s: 110

¹⁸⁸ N. Sultanova, (2011). İsrail'in Siyasi Yapısındaki Rus Yahudilerinin Rolü. Yüksek Lisans Tezi.

David Ben Gurion, yoğun olarak Rusya, Polonya, Macaristan başta olmak üzere Doğu Avrupa'dan, bir kısmı Batı Avrupa, ABD ve İslam ülkelerinden gelip Filistin'e yerleşenleri İncil potasında eritmeyi hedefledi. Reformist, muhafazakar, Ortodoks, bu farklı grupları birleştirmek için dini bilince odaklandı.¹⁸⁹ Ben Gurion 1956 Arap-İsrail savaşında Sina Yarımadasını işgal ettikten sonra bu başarıyı Musa'nın Mısır'dan çıkıp Sina Çölü'ne gelmesine benzetmiştir.¹⁹⁰ Hedeflerinin Davud'un krallığını model alan bir devlet kurmak olduğunu açıklamıştır.¹⁹¹ Yine Ben Gurion, kutsal kitapları Kitabı Mukaddes'in Yahudi halkının nüfus cüzdanı olduğunu her fırsatta ifade ediyordu.¹⁹²

Hayatı askerlikle geçmiş, birçok askeri ve istihbarat görevlerinde bulunmuş Moshe Dayan "Living with the Bible (Tevrat'la Yaşamak)"adında bir eser kaleme aldı ve eserinde modern Siyonizm tarihi ile kadim kahramanlıklar arasında bağlantı kurdu.¹⁹³ Siyonist İsrail rejimi 1980 ve 1990'larda Falaşa olarak isimlendirilen Etyopya Yahudilerini büyük bir tahliye operasyonu ile Etyopya'dan İsrail'e taşıdı. 1984 Kasım'ında gerçekleşen tahliyeye 'Musa Operasyonu' ismi verildi. 1985 yılında bazı teknik sebeplerden dolayı Amerikalıların tamamladığı tahliye 'Yuşa Operasyonu' olarak isimlendirildi. 1991 yılında gerçekleştirdikleri büyük tahliyeye de 'Süleyman Operasyonu' adı verildi. Operasyonlara verilen isimler: Musa, Yuşa ve Süleyman.

2.1.1.2. Dil: Modern Formu ile Yeniden Yaratılan Birleştirici Unsur İbranice

İsrailoğulları Babil Sürgünü'ne kadar İbranice konuşuyorlardı. Babil'de de İbranice konuşmaya devam ettiler. Fakat Aramice daha çok konuşulan dil oldu. İbranice Sami dil ailesine mensuptur. Diğer Sami dilleri Aramice, Arapça, Moabca, Edomca, Fenikece ile akrabadır. İbranicede çoğunlukla fiiller üç harfli köklere sahiptir, bu köklerin çekimleriyle yeni kelimeler türetilir. Alfabede sesli harf yoktur.

¹⁸⁹ N. Rotenstreich, (2007). Zionism Past and Present. New York: State University of New York Press s : 20

¹⁹⁰ J. Rose, (2004). The Myths of Zionism. London: Pluto Press. s: 12

¹⁹¹ S. Karahan, (2020). Siyonizmin Teolojik Temelleri (I b.). İstanbul: Divan Kitap. s: 195.

¹⁹² Ş. Sand, (2011). Yahudi Halkı Nasıl İcat edildi? Kitab-ı Mukaddes'ten Siyonizme. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Doğan Kitap. s: 141.

¹⁹³ M. V. Creveld, (2007). Moshe Dayan. (P. Aydın, Çev.) Ankara: Elips Kitap. s: 142.

Kelimelere eklenen işaretlerle seslendirme gerçekleşir. Her kelime erkek ve dişi olarak çeşitlere ayrılır. Yazı sağdan sola doğrudur. İbraniceyi Kitab-ı Mukaddes İbranicesi, Mişna İbranicesi ve Modern İbranice olmak üzere üç ana döneme ayırabiliriz.¹⁹⁴

Roma Sürgünü ile Yahudiler dünyanın dört bir tarafına dağıldı. Diasporadaki Yahudiler yaşadıkları memleketlerin dillerini kullandı. Her bir bölgenin dili ile İbraniceyi karıştırarak bölgesel diller türettiler. Bu anlamda temel iki dil oluştu. Sefarad Yahudilerinin konuştuğu Ladino dili. Ladino veya Yahudi İspanyolca; 15. Yüzyıl ve öncesi İspanyolca ile İbranice'nin karışımından oluşur. Şu an, Ladino dili yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Ladino dili pek kullanılmamaktadır. Diğer Aşkenaz Yahudilerinin konuştuğu dil Yidişçe. Yidişçe veya Yahudi Almanca; İbranice ile Almanca'nın karışımından oluşan bir dildir. Yahudiler ikamet ettikleri ülkelerin dilleriyle birlikte bu dilleri İbranice ile karıştırarak İbranice karışımı yerel dilleri konuştu. En yaygın kullanılan dil Yidişçe ve Ladino dili oldu. Yidişçe halen Yahudiler arasında İbraniceden sonra en çok konuşulan dildir. İbranice'nin kullanımı Babil Sürgünü'nden sonra azaldı. Roma sürgününden sonra Filistin bölgesi haricinde diasporada yaşayan Yahudiler İbraniceyi günlük hayatlarında kullanmadı. İbranice bir nevi din dili misyonunu üstlendi. Şabat günü, bayramlar ve dualarda kullanıldı.¹⁹⁵

Yahudi ulusunun yaratılmasının temeli ortak bir kültür, ortak bir dil, ortak bir tarihtir. Siyonistlerin icat ettikleri bu modern millete, ulusal bir dil gerekiyordu. Bu ortak dil, yeni ulusun yaratılmasında büyük rol oynamalıydı.¹⁹⁶ İbranice kültürünün canlanması, kapsamlı İbranice eğitim, kültürel faaliyetler bu ulusal canlanmayı gerçekleştirebilirdi.¹⁹⁷ Herzl'in ifadesiyle bir tren bileti alabilecek kadar bilmedikleri İbranice Yahudilerin ulusal dili olmalıydı. İbranice etkin olarak kullanılarak Araplarla ayrışma derinleştirildi.¹⁹⁸ Hobsbawm'a göre modern milli dillerin birçoğu yapay kurgulardır. Modern İbranice ise tamamen yapaydır. Kurgu, küçük

¹⁹⁴ Y. Besalel, (2001). Yahudilik Ansiklopedisi (Cilt I). İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın Yayın A.Ş.s: 231.

¹⁹⁵ R. Kuzar, (2001). Hebrew and Zionism A Discourse Analytic Cultural Study. Berlin: Mouton de Gruyter. s:

¹⁹⁶ N. Rotenstreich, (2007). Zionism Past and Present. New York: State University of New York Press. s: 68

¹⁹⁷ Y. Shavit, (2005). Jabotinsky and the Revisionist Movement 1925-1948. New York: Frank Cass. s: 108

¹⁹⁸ S. Almog, (Dü.). (1983). Zionism and The Arabs. Jerusalem: Jerusalem The Historical Society of Israel and The Zalman Shazar Center. s: 4

burjuvazinin bir lehçeyi dilin temeli olarak belirleyip yeni modern dilin yapısını bu lehçe ekseninde şekillendirmesiyle gerçekleşti.¹⁹⁹ Modern İbraniceyi filolojik olarak güncellediler. Ortodoks Yahudilerin bu kutsal dilin günlük olarak kullanılmasına muhalefet etmelerine rağmen gerekli bilimsel çalışmaları yaptılar. Eliezer Ben Yehuda bir dilbilimci olarak kendisini İbraniceye vakfetti. Modern Yahudi Dili Lügati'ni hazırladı. İlk İbranice günlük gazeteyi çıkardı. Ailesiyle Filistin'e yerleşti. Eliezer bir yazısında şöyle diyor: "Fakat biz İbraniceyi yalnız bir memlekette yaşatabiliriz. Bu memlekette, Yahudiler Yahudi olmayanlardan daha çok olmalıdır. Bu yüzden Yahudi ülkesinde çoğalmalıyız. Yahudiler buralara, anavatana gelsinler. Dilleriyle birlikte yeni bir ulus yaşatalım."

Eliezer, bu işin kısa zamanda başarılamayacağını, bunun çok zor ve büyük bir iş olduğunu söyler.²⁰⁰ Filistin'de İngiliz manda yönetimi Arapça ve İbraniceyi resmi dil olarak tanıdı. Bu dönemde, Kudüs'te İbrani Üniversitesi kuruldu. Üniversitenin temeli 1918 yılında atıldı ve 1925 yılında resmi açılışı yapıldı. Haim Weizmann İbrani Üniversitesi'ne büyük önem gösterdi.²⁰¹ İsrail Devleti de kuruluşunda, Arapça ve İbraniceyi resmi dil olarak kabul etti. Fakat İsrail Parlamentosu Knesset, 19 Temmuz 2018 tarihli oturumunda 'İsrail Yahudi Halkının Ulus Devleti' temel yasasını kabul etti. Yasayla "İsrail'in Yahudi halkının tarihi vatanı olduğu ve halkın İsrail topraklarında kendi kaderini tayin hakkının kendisine ait olduğu" taahhüt edildi. Yasa ayrıca İsrail'in tek resmi dilinin İbranice olduğunu kabul etti ve Arapça'yı resmi dil olmaktan çıkardı. İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu, oylamadan sonra İsrail parlamentosu Knesset'te yaptığı açıklamada, "Bu, Siyonizm'in geçmişinde ve İsrail devletinin tarihinde bir dönüm noktasıdır" açıklamasını yaptı.²⁰²

Siyonist hareket, diasporadan geri dönerek Filistin'e yerleşen kişilerin ve oradaki coğrafi mekanların isimlerini değiştirdi. Yeni yerleşim yerlerine İbranice isimler verdi. Bunun bir nedeni de yerel Arapların adını sonsuza dek silmekti. Özellikle memurlar adlarını Kitab-ı Mukaddes'ten alınan isimlerle değiştirmek

¹⁹⁹ H. B. Çelik, (2018, Temmuz). Etno-Sembolizm Bağlamında Türk Milliyetçiliğinin Analizi. Ankara: Gazi Üniversitesi s: 66

²⁰⁰ A. Manaz, (2005). Siyasi Siyonizm Tarihi. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık. s: 57.

²⁰¹ M. Suzman, (1999). Ethnic Nationalism and State Power. London: Palgrave Macmillan. s: 52

²⁰² <https://www.sozcu.com.tr/2018/dunya/israilden-sacma-yasa-israil-yahudilerin-arapca-artik-resmi-dil-degil-2529252/>.

zorunda hissediyordu.²⁰³ Diasporadan göç edenlerin geçmiş kültürlerinden uzaklaşıp yeni ulusa bağlanmaları gerekiyordu. İbranice dili canlandırılırken zihinler de ibranileşmeliydi. Rişon Le-Siyon (İlk Siyon), Zihron Yakov, Be'er Yakub, Bene Yahuda, Yemin Moşe, Nes Siyona, Mikve İsrail (İsrail'in umudu), Mishkenot Sha'ananim (Huzurlu Evler), Bat Şalomo (Süleyman'ın Kızı), Nahalat Yehuda, Petah Tikva (Umut Kapısı) vb. geçmiş altın çağları, kahramanları, tarihte iz bırakmış büyükleri hatırlatan İbranice isimler verdiler. Özellikle İbranice isimler teşvik edildi. David Ben Gurion isim değiştirmeye çok önem verdi ve bunu bir politikaya dönüştürdü.²⁰⁴

2.1.1.3. Geçmiş Geleceğe Taşıyan Destanlar

Siyonizm, etno sembolizm yaklaşımının önemseydiği sembolik unsurları mücadelelerinde aktif olarak kullandı. Ulus olmanın unsurlarından olan din, dil, destan ve mitler, kültür, gelenek ve görenekler, bayrak, milli marş, dini ve milli bayramlar, etnik köken, seçilmişlik, vatan, vatanseverlik, fedakarlık, kahramanlık, altın çağ vb. olguları canlı tuttu. Bir ulusun yaratılmasında destanlar önemlidir. Destanlar, altın çağ, kahramanlar geçmişten günümüze ışık tutar. Bugünün insanlarına geçmişin görkemli davranışları örnek olur. Bu yaşadığımız hayat kaderimiz değil, sen de ataların gibi olabilirsin diye haykırır. Bu yönüyle Siyonistler, Makkabiler'i, Bar Kohba'yı, Masada Destanı'nı²⁰⁵ modern ulusun örnek alacağı panoromik bir sunuma dönüştürdü.

2.1.1.3.1. Makkabiler Destanı: Asimilasyona Direniş, Gerilla Savaşı ve Zafer (Hanukah/Arınma Bayramı)

Herzl'in "Makkabiler tekrar yükselişe geçecek" sloganıyla örnek aldığı Makkabiler, Siyonizmin canlı tuttuğu sembollerdendir. Makkabiler İsrailoğullarına ilham kaynağı oldu. Makkabi, bazı spor kulüplerinin ismi oldu. Halen İsrail'de Makkabi Oyunları adıyla Yahudi olimpiyatları olarak tanımlayabileceğimiz

²⁰³ Ş. Sand, (2011). Yahudi Halkı Nasıl İcat edildi? Kitab-ı Mukaddes'ten Siyonizme. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Doğan Kitap. s: 143.

²⁰⁴ B. Taşcıoğlu, (2018, Yaz). İsrail (1948-1967) ve Türkiye'de (1923-1946)3-1946) Ulus ve Devlet İnşası: Kaşılaştırmalı Bir Değerlendirme. İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi, s. 33-59.

²⁰⁵ A. S. Grosby, (Dü.). (2007). Nationalism and Ethnosymbolism History Culture and Ethncity in the Formation of Nations. Edinburg: Edinburg University Press. s: 225

uluslararası spor müsabakaları düzenlenmektedir. Dünyanın dört bir tarafında yaşayan Yahudi gençleri elemelerden geçerek bu müsabakalara katılır. Burası bir spor platformundan ziyade birlik ve beraberlik ruhunun yansımasıdır.²⁰⁶ Birinci Dünya Savaşı'nda Yahudi Lejyonu'nun kurucusu Vilademir Jabotinsky, birliğin isminin Yahudi Lejyonu değil Makkabi Lejyonu olmasını önermişti.²⁰⁷

Makedonyalılar Filistin'i Helenleştirdi. Yahudi halkı Helenler karşısında ikiye ayrıldı. Bir tarafta gelenekçiler (Geleneksel Yahudiler), diğer tarafta yenilikçiler (Helenleşmiş Yahudiler).²⁰⁸ İçerdeki yenilikçilerin de kışkırtmasıyla Selevkos Kralı, Benî İsrail'in kutsallarıyla oynadı. Mabedin mahremini bozdu. Mabede erkek ve kadın fahişeleri soktu. Tapınağı domuz leşleriyle kirletti. Tapınakta Yahve'nin dışında pagan tanrılar adına kurbanlar kestirdi. Mabede Zeus'un heykelini diktirdi. Şabat yasağını deldirdi. Yahudilerin çok önem verdiği sünneti ve Yahudi şeriatını yasakladı. Tevrat'ı yırtıp halkın gözü önünde yaktırdı. Tevrat'ın kopyasıyla yakalanan herkese işkence edildi. Kenan diyarının her bir tarafını, özellikle dindar Yahudilere dar etti. Asimilasyona direnen Yahudiler için her yeni gün, geçmiş günden daha kara, daha sıkıntılı, daha sorunlu olmaya başladı. Selevkos iktidarının baskıları tahammül edilemez sınırlara ulaştı. Bu atmosfer içten içe Yahudi muhalefetini besledi. Halk domino taşı misali ilk hareketi bekliyordu.

Kudüs yakınlarında ikamet eden Matatias isminde bir başkahin vardı. Matatias'ın beş oğlu vardı. Selevkoslar, Matatias'tan Yahudi olmadığını ispat etmesi için kralları adına kurban kesmesini istedi. Artık bıçak kemiğe dayanmıştı. “Kralın hakimiyeti altında yaşayan tüm milletler ona itaat etse de ben ve oğullarım atalarımızın yolundan şaşmayacağız.” dedi. “Her kim dinimize sadıksa benimle gelsin” diyerek ilk kıvılcımı ateşledi ve çocukları ile birlikte dağa çıktı.²⁰⁹ Böylece Helenlere karşı gerilla savaşını başlatmış oldu. Dindar Yahudiler grup grup silahlı mücadeleyi destekledi. Kudüs ve çevresinden başlayarak garnizonları bastılar, bütün Yunanlıları kovdular. Mabedi temizlediler. Büyük bir törenle Mabedi tekrar yalnız

²⁰⁶ Y. Besalel, (2001). Yahudilik Ansiklopedisi (Cilt II). İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın Yayın Aş. s: 380.

²⁰⁷ V. Jabotinsky, (2014). İsrail'i Kur (2 b.). (A. Aşçı, Çev.) İstanbul: Yeditepe. s: 101.

²⁰⁸ T. S. Altınel, (2017, Haziran). Soyun Önemi Bağlamında Yahudi-Haşmoni Krallığı ve Vaftizci Yahya. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, s. 115-138.

²⁰⁹ S. S. Montefiore, (2016). Kudüs Bir Şehrin Biyografisi. (C. Demirkan, Çev.) İstanbul: Pegasus Yayıncılık. s: 65.

ve yalnız Yahova'ya sundular. Bu olay, o günden beri Benî İsrail tarafından Mabet putlardan temizlendiği için Hanukah (Arınma) Bayramı olarak kutlanmaktadır.

Baba Mattiyas öldükten sonra bayrağı sırayla çocukları teslim aldı ve direniş devam ettirdiler. Mabeti arındırmayı, oğul Yahuda Makkabi başardı. Bu yüzden bu direniş Makkabi olarak adlandırıldı. Böylece İsrailoğullarının tarihinde yaklaşık bir asırdan biraz fazla sürecek Makkabi dönemi (Haşmonay Krallığı) başlamış oldu. Makkabi isyan, diriliş, direniş, ayaklanma, başarı, zafer demektir. İşte bu nedenle Herzl, “Makkabiler tekrar yükselişe geçecek” diyor,²¹⁰ Siyonistler Makkabi destanını sürekli diri tutuyor.

2.1.1.3.2. Masada Destanı: Toplu İntihar

Siyonizmin kutsal bir mekan, ibadetgah, tören alanı ve hac yerine döndürdüğü Masada Kalesi M.S. 66 yılında Yahudiler Roma yönetimine karşı ayaklandı. İsrailoğulları kendi aralarında çok çeşitli gruplara ayrılmıştı. Mücadele öncelikle kendi aralarındaydı. Çatışmalar bir iç savaş havasındaydı. Bir yandan kendi aralarında mücadele diğer yandan Roma yöneticilerine ve askeri güçlerine karşı ayaklanma. Dört yıl süren bu çatışmalarda Yahudiler kısa zamanlı da olsa bölgenin hakimiyetini ele geçirmiş oldu. Fakat asıl sorun kendi aralarındaki dağınık halleriydi. İçlerinden belli bir kesim Romalılarla işbirliği yapılması görüşündeydi. İçeride birlik olmadan, dışa karşı mücadelenin başarı şansı olamaz. Roma bu isyana çok sert cevap verdi. Titus komutasında büyük ve güçlü bir orduyla Yahudilerin üzerine yürüdü. Önce Kudüs'ün çevresindeki ayaklanmaları bastırdı. Kudüs'ün çevresine hakim olduktan sonra Kudüs üzerine yürüdü. Roma Miladi 70 yılında Kudüs'e tekrar hakim oldu. Mabeti ele geçirdiler, yaktılar, yıktılar. Mabet ve müstemilatı moloz yığınına dönüştü. Bu Mabetin ikinci kez yıkılmasıydı. İsrailoğulları için ikinci sürgün başlamış oldu.

Romalılar, Kudüs'ü de ele geçirmekle Filistin bölgesinin hemen hemen bütününde hakimiyeti yeniden sağlamış oldu. Hakimiyeti sağlamadıkları en önemli yer Masada Kalesi'ydi. Kale ilk olarak Makkabiler tarafından inşa edilmişti. Kral Herod da kaleyi yeniden revize etmiş, birçok yapı, gıda deposu ve su havuzları

²¹⁰ T. Herzl, (1917). The Jewish State. New York: Federation of American Zionists. s: 44

yaptırmıştı.²¹¹ Herod kaleyi yazlık saray olarak da kullandı. Masada Kalesi yükseklerde bir kayanın tepesinde kurulmuş, etrafı vadilerle çevriliydi. Kaleye sadece Ölü Deniz tarafından dar bir patika yolu ile ulaşılabilirdi. Bu patika yolu da dar ve yılan gibi kıvrım kıvrımdı. Kalenin koruma seviyesi üst seviyedeydi. Nitekim kalenin kuşatması yaklaşık üç yıl sürdü. Roma ordusu kalenin dış bağlantısını kesti, etrafını duvarlarla ördü. Kalede uzun süre kuşatmaya dayanacak şekilde, erzak ve mühimmat depolanmıştı. Ama artık sona yaklaşıyordu. Liderleri Elizar Ben Yair konseyi topladı. Elizar onlara duygusal ve etkileyici bir konuşma yaptı: “Dostlarım uzun zaman önce Tanrı’dan başka, ne Roma’nın ne de başka bir gücün hizmetkari olmayacağımıza söz verdik. Onlara karşı ilk isyan eden biziz; onlara karşı son savaşan da biziz ve elimde olmadan hür olarak, cesaretle ve dostlarımızla omuz omuza ölme fırsatını bize bahşedenin tanrı olduğunu düşünüyorum. Kadınlarımız kirletilmeden ve çocuklarımız köle olmadan ölsünler.”²¹² Konseyden toplu intihar kararı çıktı. Erzak sıkıntısından intihar edildiği gibi bir yanlış anlaşılmaya fırsat vermemek için yiyecekler hariç her şeyi yok ettiler. Erkekler kadınları ve çocukları ile vedalaştı. Önce kadın, çocuk ve yaşlılar, sonrada kendileri toplu olarak intihar etti.

Romalılar Yahudilerin toplu intiharlarını Yahudilerin uzlaşsız ruh hallerinin bir kanıtı olarak gördü. Yaptıkları zulüm ve haksızlığı bu olayla gerekçelendirdiler. Siyonizm ise 20. Yüzyılda bunu bir direniş destanına dönüştürdü. Yahudilere göre kutsal kitaplarda Masada’dan bahsedilmiyordu, mitolojik kaynaklarda Masada Destanı yoktu. Masada Kalesi ile ilgili ilk çalışmalar İngiliz askeri işgal yönetimi döneminde, 1920’lerde başladı.²¹³ Siyonist ideologlar bu mitin yaratılmasında politik arkeoloji ve Kitab-ı Mukaddes arkeolojisi çalışmalarından maksimum derecede yararlandı. 1930 ve 1940 yıllarında çalışmalar hız kesmeden devam etti. 1963 ve 1964 yıllarında eski Genelkurmay başkanlarından, arkeolog Yigael Yadin Masada çalışmalarını sürdürdü.²¹⁴ Masada sit alanı kapsamına alındı.

²¹¹ Y. Besalel, (2001). Yahudilik Ansiklopedisi (Cilt II). İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın Yayın Aş. s: 389.

²¹² S. S. Montefiore, (2016). Kudüs Bir Şehrin Biyografisi. (C. Demirkan, Çev.) İstanbul: Pegasus Yayıncılık. s: 132.

²¹³ A. D. Smith, (1999). Myths and Memories of the Nation. New York: Oxford University Press. s: 172, 176, 180

²¹⁴ J. Rose, (2004). The Myths of Zionism. London: Pluto Press. s: 36-37

Nitekim UNESCO 2001 yılında bölgeyi dünya mirası listesine dahil etti.²¹⁵ Düşmana teslim olmadan, kadınları kirletilmeden, çocukları köle olmadan kendi elleriyle canlarına kıymayı bayraklaştırdılar. İlkokuldan itibaren eğitim müfredatına aldılar. İzci ve gençlik kampları gibi programlarla ziyaretler tertip ettiler. Askerler için düzenli ziyaretler organize ettiler. ‘Masada bir daha asla düşmeyecek’ dizeleriyle yemin formatında marşa dönüştürdüler. Çeşitli yemin törenlerini bu mekanda gerçekleştirdiler. 2007 yılında Massada kalesine asılan, 660 metre * 100 metre boyutunda ve 5,2 ton ağırlığındaki İsrail bayrağı dünyanın en büyük bayrağı olma rekorunu kırdı.²¹⁶

2.1.1.3.3. Simon Bar Kohba: İsyan, Teslim Olmama, Betar Kalesi’nde Ölüm

Miladi 115-117 yıllarındaki hareketlilik dışında, yaklaşık yarım asır Filistin sakin bir dönem geçirdi. Miladi 117 yılında Hadriyanus Roma imparatoru oldu. Hadriyanus bölgeyi çok iyi biliyordu. İmparator olmadan önce de Suriye valiliği yapmıştı. İmparatorluğu döneminde, Yahudileri imparatorlukla bütünleştirmek istiyordu. Helenleştirme politikasına yeniden döndü. Hadım etmekle eş tuttuğu sünneti yasakladı. Kudüs’ü Roma mimarisiyle yeniden imar etme kararı aldı ve ismini değiştirerek Aelia Capitolina yaptı. Eski mabedin yıkıntıları üzerine Jüpiter tapınağı inşa etti. Sevgilisi Antinous’un çıplak heykellerini dikti. Amacı, Kudüs’te Yahudilerin izlerini taşıyan her şeyi yok etmekti.

Bu uygulamalar Benî İsrail’in öfkesini sürekli artırdı. Muhalefet ruhunu güçlendirdi. İsrailoğulları 132 yılında Simon Bar Kohba önderliğinde ayaklandı.²¹⁷ Roma ilk zamanlar olayı yeterince ciddiye almadı. Silahlı mücadele kısa zamanda başarıya ulaştı. Yahudiler önceki ayaklanmalara göre daha hazırlıklıydı. Ayaklanmacılar Kudüs’ü ele geçirdi. Simon kendisini ‘İsrail’in Kralı’ ilan etti. Yeni devlet adına para bastılar. Sikkelerin bir yüzünde ‘Yıl Bir: İsrail’in Selameti’, diğer yüzünde ‘Kudüs’ün Özgürlüğü İçin’ yazıyordu.²¹⁸

²¹⁵ H. Olgun, (2013, Ocak-Nisan). Modern İsrail’in Milli Kaynağı Olarak Josephus’un Masada anlatısı. Milet ve Nihal İnanc, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi, 10(1), 7-40.

²¹⁶ https://tr.wikipedia.org/wiki/İsrail_bayrağı.

²¹⁷ G. D. Rosenfeld, (Dü.). (2016). What Ifs of Jewish History. Cambridge University Press. s: 52

²¹⁸ S. S. Montefiore, (2016). Kudüs Bir Şehrin Biyografisi. (C. Demirkan, Çev.) İstanbul: Pegasus Yayıncılık. s: 138.

Hadriyanus büyük bir ordu toplayarak Kudüs'e gönderdi. Roma Ordusu binlerce erkek, kadın ve çocuğu öldürdü, sağ kalanları köle yaptı. Bölgenin tümünde yeniden hakimiyet kurdu. İsrailoğulları mağaralara çekildiler. Simon da savaşı Kudüs yakınlarındaki Betar mağarasından yönetmeye başladı. Romalılar M.S. 135 yılında son kale Betar Kalesi'ni de ele geçirdi. Simon, Betar Kalesi'nde öldürüldü. Roma ordusu Kudüs başta olmak üzere Filistin'in tüm şehirlerini yerle bir etti, kaleleri yakıp yıktı. Kudüs diye bir şehirden eser kalmadı, Titus'un yıktığı mabedin molozlarını dahi bırakmadı. Yahudilerin Kudüs'e girişi yasaklandı. Romalılar bölgenin ismini Yahudiye'den Suriye Filistini (dolayısıyla Filistin)²¹⁹ olarak değiştirdi. Kudüs Yahudi merkezi olmaktan çıktı. Celile, İskenderiye, Babil gibi yeni merkezler oluştu. Böylece Roma sürgünü olarak adlandırılan büyük diaspora dönemi başladı.

Siyonist hareket Makkabiler, Masada Kalesi ve Simon Bar Kohba'yı efsaneleştirdi, her biri geçmişten geleceğe ışık tutan destan halini geldi. Revizyonist Siyonizm'in kurucusu Vilademir Jabotinsky kurduğu gençlik hareketinin ismini Simon Bar Kohba'nın öldürüldüğü kaleye atıfla Betar koydu. Betar birçok Siyonist lideri yetiştirdi. Jabotinsky, Yahudi Lejyonu serüvenini anlattığı anılarında sık sık Makkabiler, Masada, Simon Bar Kohba, Betar Kalesi'nden bahsetmektedir. Jabotinsky, Yahudi Birliği'ni: "Askerlerimiz bu terziler 'hatikva' marşı eşliğinde, her adımı yıldırım çıkışı, omuz omuza, birbirine paralel süngülerle, göğüslerinde Bar Kohba'nın, Betar Kalesi'nin önünde kılıçtan geçirildiği günden beri, bir gün onun mirasından yeniden doğacaklarından habersiz, daha önce görülmemiş bir vatan görevine çağırılma hissiyle yürüyorlardı" şeklinde anlatmıştır.²²⁰

2.1.1.4. Bayrak ve Milli Marş

Ulusların oluşumunda ve ulus devletlerin kurulum ve kök salmasında bayrak ve milli marş temel dinamiklerdir. Bayrak ulusun varlığının ve bağımsızlığının sembolü; milli marş ise ulusun birlik ve beraberliğini sağlayan ve bunu asırlar boyunca yaşatan temel unsurdur. Bayrak ve milli marş genellikle anayasa ve yasalarla belirlenir ve koruma altına alınır. Milletler bayraklarına ve milli marşlarına

²¹⁹ M. Makovsky, (1963). Churchill's Promised Land. London: Yale University Press. s: 39

²²⁰ V. Jabotinsky, (2014). İsrail'i Kur (2 b.). (A. Aşçı, Çev.) İstanbul: Yeditepe. s: 109.

kendileri saygı gösterdikleri gibi diğer milletlerin de saygı göstermesini beklerler. Uluslar bayrak, milli marş gibi simge ve sembollere karşı saygısızlığa karşı cezai müeyyideler koymuşlardır. Uluslar için bu tür ulusal sembollere özen gösterilmesi ve azami saygı ortaya konması çok önemlidir. Ulusal bayrakların yakılması, parçalanması bir protesto şeklidir. Milli marşlar saygı içerisinde okunur. Uluslara göre milli marşların okunma şekli değişir. Bazı milletler ayakta saygı duruşu vaziyetinde okurken, bazıları eller kalp üzerinde okur. Milli marşlar okunurken ıslıklanması son dönemlerde revaçta olan bir protesto şeklidir.

Herzl henüz ortada bir devlet yokken, 1896 yılında ‘Yahudi Devleti’ manifestosunda bayraklarının olmadığını, başlarının üzerinde yükselttikleri sembol olarak bir bayraklarının olması gerektiğini ifade eder ve beyaz zemin üzerinde yedi altın yıldızlı bir bayrak önerir: “Bizim bir bayrağımız yok. Ve bir tane bayrağa ihtiyacımız var. Eğer birçok insana rehberlik etmek istiyorsak, başlarının üzerine bir sembol yükseltmeliyiz.”²²¹ Herzl bayrağı beyaz zemin üzerinde yedi altın yıldız önerdi fakat 28 Ekim 1948 yılında İsrail Parlamentosu ‘iki yatay mavi çizgi arasındaki beyaz zemin üzerinde bir Davut yıldızını ulusal bayrak olarak kabul etti. İki mavi çizgi Yahudilerin dua ederken kullandıkları şalı, Davut yıldızı da İsrailoğullarının altın çağlarından, Siyonistlerin hedef devlet olarak sürekli örnek gösterdikleri Kral Davut’u temsil eder.”²²² Bayrakta dua şalı dini simge, Davut yıldızı da siyasi ve tarihi simgedir. Theodor Herzl, Baron Maurice de Hirsch ile yazışmalarında Hirsch’in bayrağı küçümsemesinin yanlış olduğuna değinir, bayrak için yaşandığını ve bayrak için öldüğünü anlatır: “Hayır azizim, hayır!... Bayrak sizin dediğinizden çok daha fazla ve farklı bir şeydir. Bir bayrakla birçok insan yönlendirilir... Eğer istenirse Filistin’e kadar götürülür. O kadar ki bayrak için yaşanır, hatta, evet hatta ölünür.”²²³

‘Bir halkın bütünlüğünün simgesi olarak ulusal günlerde ve tarihlerde koro olarak söylenen ve çoğunluk tarafından bilinen “vatan şarkısı”, ‘resmi vatanseverlik sembolü’, ‘yurtseverlik duygusunun ifadesi olarak hükümet tarafından resmen onaylanmış ya da halk tarafından benimsenmiş sözlü müzik parçası’, ‘genellikle

²²¹ T. Herzl, (2018). Yahudi Devleti. (S. Demir, Çev.) İstanbul: Ataç Yayınları. s: 96.

²²² İ. E. Merkezi, (2008). İsrail Hakkında Gerçekler. Kudüs: Ruth Ben-Haim. s: 72.

²²³ T. Herzl, (2017). Siyonizmin Kurucusu Theodor Herzl'in Hatıraları ve Sultan Abdulhamid. (E. Göze, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Yayınları. s: 32.

resmi makamların kabulü ile bir halkın politik ideallerini kutlayan, sanatsal açıdan değersiz, söylenebilir şarkılar²²⁴ gibi tanımlamaları olan ulusal marş, sınırlı sayıda ve tekrarlanan kelimeler içerir. Kahramanlık, yiğitlik, fedakarlık, savaş, zafer, şehadet, aşk, coşku, öfke, ümit, vatan, vatanseverlik, özgürlük gibi kavramlar işlenir. Hedef geniş halk kitleleri olduğundan kolay anlaşılan simgeler kullanılır. En sık kullanılan simgeler vatan, bayrak, kan, yıldız, güneş, ay, zincir gibi olgulardır. Milli marşlarda kullanılan müzik de önemlidir. Heyecan ve coşku veren, insan duygularını harekete geçiren ve yön veren besteler tercih edilir.

Umut anlamına gelen ‘Hatikvah’ olarak adlandırdıkları İsrail’in milli marşında da aynı simgeleri görürüz. Kudüs, Siyon gibi semboller, kalp, hasret gibi simgeler, ümit, toprak, özgürlük gibi kavramlar yer almaktadır. Marşın sözleri, Doğu Avrupa Yahudilerinden Naftali Herz İmber tarafından 1878 yılında Ukrayna’nın Zolohiv kentinde dokuz kıtalık bir şiir olarak kaleme alınmıştır. 1897 Birinci Siyonist Kongresi’nde Siyonizm’in resmi marşı olarak kabul edilmiştir. Metinde bazı değişiklikler yapılarak 1948 yılında gayri resmi olarak İsrail’in milli marşı olmuş, ancak 2004 yılında Knesset’te yapılan oylama ile resmileşmiştir.²²⁵

İsrail Milli Marşı:

“Kalbinin derinliğinde,

Bir Yahudi’nin gönlü hasret çektikçe,

Ve bir göz Doğu’ya doğru,

Siyon’a doğru baktıkça,

Ümidimiz henüz kayıp değildir,

Kendi toprağımızda, Siyon ve

Kudüs’ün toprağında

Özgür bir halk olmanın

İki bin yıllık ümidi.”²²⁶

²²⁴ F. Tepebaşı, (tarih yok). Kullanımlık Metin Türü Olarak Ulusal Marş Kavramı ve İşlevleri. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, s. 383-393.

²²⁵ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Hatikvah>.

²²⁶ İ. E. Merkezi, (2008). İsrail Hakkında Gerçekler. Kudüs: Ruth Ben-Haim. s: 73.

Şairin orijinal şiirindeki “Kudüs topraklarına geri dönme umudu” dizesi, “Kudüs’ün toprağında özgür bir halk olma” şeklinde değiştirilmiştir.

2.1.1.5. Bayramlar

Siyonizm seküler bir ideoloji olmasına ve Siyonizmin kurucu iradesinin de dindar kimseler olmamasına rağmen, İsrail’de din, ulus oluşturma sürecinde etkin rol oynamıştır. İsrailoğullarının tarihi Yahudilik dininin tarihidir. Bir yönüyle de dinler tarihi sayılabilir. Din ile etnik köken içiçe geçmiş durumdadır. Yahudi dediğimizde İsrailoğulları etnik kökenine sahip bir kişiyi tanımladığı gibi; Müslüman, Hristiyan, Budist, Sih gibi Yahudilik dinine mensup bir kimseyi de tanımlayabilir. Yahudilik etnik kökenle dini homojen bir şekilde karıştırmıştır. Yahudilerin kutsal kitabı Kitab-ı Mukaddes detaylar içerisinde kaybolunacak kadar dinler ve milletler tarihidir. Etnik kökeni ifade eden Yahudi ile Yahudilik dinine mensup Yahudi birbirinin yerine de kullanılmaktadır. Yahudilikte etnik kökenle dini birbirinden ayırmak mümkün değildir.

18. Yüzyıla kadar din anlamındaki Yahudilik, etnik anlamdaki Yahudilikten birkaç adım öndeydi. Kitab-ı Mukaddes de yoğunluklu olarak Yahudilik tarihini dini anlamda anlatmaktadır. Fakat 18. Yüzyılda Avrupa’daki özgürlük, eşitlik ve kardeşlik rüzgarları Benî İsrail’i de etkiledi. 18. Yüzyıl’ın baş ve ortalarında temeli atılan Siyonist ideoloji, yüzyılın sonunda, 1897 yılında, Basel’de resmi olarak ilan edildi. Siyonizm Yahudilikte bir devrim yaptı ve etnik kökeni dinin önüne geçirdi. Bunu yaparken de dini ilkeler, gelenek ve görenekleri Truva atı gibi kullandı. Siyonizm, dini kuralları, dini simge ve sembolleri, dini ve milli bayramları yeniden yorumlayarak siyasi hedeflerini gerçekleştirmede araç haline dönüştürdü. Dini ritüeller ve semboller, dini ve milli bayramlar ulusal hedefler için yeniden tanımlandı ve yorumlandı. Kurucu irade siyasal amaçları için kutsal kitaba önem verdi, böylelikle ulusal yoğunluklu yeni kimliği yarattılar. “Roş Ha şana” ve “Yom Kippur” gibi dinsel yönü çok güçlü bayramlar göz ardı edilirken, “Hanuka” ve “Tu Bışvat” gibi milli bayramlar ön plana çıkarıldı. Hanuka Bayramı Makkabilerin Mabedi putlardan ve putperestlerden temizleme bayramı olarak kutlanırken Siyonistler bunu seküler bir bakış açısıyla ‘Yahudi ulusunun yeniden canlanması’ formuna

dönüştürdü.²²⁷ Tevrat'ın Tanrı tarafından Sina çölünde Yahudilere verilmesinin kutlaması olan Şavot bayramı, Siyonistler tarafından yeniden yorumlanarak doğa ve tarım tatili' olarak kutlandı.²²⁸

Yahudilikte günlük, haftalık ve yıllık ibadetler vardır.

Sabah, ikindi ve akşam duaları günlük ibadetleridir.

Şabat ibadeti haftalık ibadetleridir. Şabat (Cumartesi) haftanın yedinci günü, dinlenme günü, Yahudiliğin temel öğelerindendir. Şabat günü Cuma akşamı güneşin batmasıyla başlar ve Cumartesi akşamı sona erer. Şabat gününün temel karakteristiği iş yapmaktan kaçınmaktır. O gün çift sürmek, hasat dermek, hayvan kesmek, hayvan derisi yüzmek, ateş yakmak, ateş söndürmek, inşaat yapmak, bir yapıyı yıkmak, taşıt kullanmak... kısacası çalışmak yasaktır. Çünkü Yahudilere göre Tanrı bu âlemi altı günde yarattı ve yedinci gün olan Şabat gününde ise dinlendi. Şabat günü Tanrı dinlendiği için Yahudiler de bu günü dinlenme günü olarak gördü.²²⁹

Yahudilerin yıllık ibadet olarak birçok dini ve milli bayramları vardır. Bu bayramların başlıcaları şunlardır:

Roş Ha Şana Bayramı: Yahudi takviminin yılbaşısıdır. Yılbaşı Bayramı olarak kutlanır. Yılbaşı Tişri Ayının birinci günüdür. Ailecek programlar yapılır, Tanrıya yeni yıl için yakarılır ve geçen yıl için tevbe edilir. Kutlama iki gündür fakat Yom Kippur gününe kadar da dua ve tevbe devam edebilir. Şofar çalınır.

Yom Kippur Bayramı: İbrani takviminde en kutsal ve en ciddi gündür. Roş Ha Şana (yılbaşı) ile başlayıp on gün süren arınma günlerinin onuncu günüdür. Bu da Tişri ayının onuncu gününe denk gelir. Dokuzuncu günün gün batımından başlayarak onuncu günün akşamına kadar yirmi beş saat oruç tutulur. Şofar çalındığında iftar ederler. Şabat günündeki yasaklar bu gün de geçerlidir. O gün yemek içmek bırakılır, cinsel ilişkiye girilmez, koku sürülmez, göz ve parmakların yıkanması hariç banyo yapılmaz. Yom Kippur günü tüm eğlence mekanları kapatılır, fabrikalar çalışmaz, televizyon ve radyo yayın yapmaz. O gün, dindar olmayan Yahudiler bile, günün

²²⁷A. S. Grosby, (Dü.). (2007). Nationalism and Ethnosymbolism History Culture and Ethncity in the Formation of Nations. Edinburg: Edinburg University Press. s: 224

²²⁸ B. Taşcıoğlu, (2018, Yaz). İsrail (1948-1967) ve Türkiye'de (1923-1946)3-1946) Ulus ve Devlet İnşası: Kaşılaştırmalı Bir Değerlendirme. İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi, s. 33-59.

²²⁹ Y. Besalel, (2002). Yahudilik Ansiklopedisi (Cilt III). İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın Yayın A.Ş. s: 653.

gereklerini yerine getirirler. Yom Kippur boşluğundan yararlanmak isteyen Mısır ve Suriye 1973 Yom Kippur günü İsrail'e saldırdı ve 73 Arap-İsrail Savaşı gerçekleşti. Savaş bugün başladığı için Yom Kippur Savaşı olarak da adlandırıldı.²³⁰

Sukot Bayramı: Tişri Ayının on beşinde kutlanmaya başlar ve sekiz gün sürer. Sukot (Çardaklar) bayramında her yerde çardaklar (sukalar) kurulur; bu çardaklarda yenilir, içilir ve hatta yatılır. İsrailoğullarının Mısır'dan çıktıktan sonra yedi gün sukalarda yaşamalarının anısına bu bayram kutlanır.

Fesah (Hamursuz) Bayramı: İbrani takvimine göre Nisan ayının onbeşinde başlar bir hafta sürer. Benî İsrail'in Mısır esaretinden kurtuluşunu anmak için kutlanır. Fesah Bayramında mayalı yiyecekler yenmez. Bütün ekmekler mayasız olarak yapılır. Bu da İsrailoğullarının Mısır'dan çıkarken ekmeklerini mayalama fırsatları olmayışının anısındır. Evler her türlü mayadan temizlenir. Mayanın eseri kalacak kaplar kullanılmaz. Bu yüzden Hamursuz Bayramı olarak da isimlendirilir. Hem laik hem de dindar Siyonistler²³¹ Fesah Bayramını, bağımlılıktan kurtuluş ve özgürlük için mücadele ruhunun yeni nesillere aktarılması olarak gördüler ve Yahudiler için mutluluk ve onuru temsil eden bir bayram olarak kutladılar.

Şavot Bayramı: Sivan Ayının altıncı ve yedinci günleridir. Tanrı'nın Musa vasıtasıyla Yahudilere on emri vermesi anısına kutlanır. Süt ve süt ürünlerinden yapılan tatlıların yenilmesi gelenek haline gelmiştir.

Hanuka Bayramı: Kislev Ayının 25. Gün kutlanmaya başlar, sekiz gün sürer. Makkabilerin Mabedi temizlemeleri anısına kutlanır. Her gün bir adet mum eklenerek yakılan mumlarla kutlandığından "Hag Ameerot/Işıklar Bayramı" olarak da isimlendirilir.

Purim Bayramı: Adar Ayının 14 ve 15. günü Yahudilerin İran'da Vezir Haman'ın komploları sonucu katliamdan Kraliçe Ester sayesinde kurtulmalarının anısına kutlanır. İki gün sürer. Neşe bayramıdır.

Ayrıca Tu Bişvat, Lag Baomer gibi bayramları; Asara Betevet, Taanit Ester, Taanit Beherot, Şiva Asar Betamuz, Tişa Beav gibi yılın değişik zamanlarında çeşitli

²³⁰ Y. Besalel, (2002). Yahudilik Ansiklopedisi (Cilt III). İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın Yayın A.Ş. s: 793.

²³¹ A. S. Grosby, (Dü.). (2007). Nationalism and Ethnosymbolism History Culture and Ethncity in the Formation of Nations. Edinburg: Edinburg University Press. s: 223

olayların anısına oruç günleri vardır. Siyonist Hareket tüm bu bayram ve günleri yeniden yorumladı. Yeni bir ulus oluşturmak için bir kısmını geride tutarken bir kısmını ön plana çıkardı. Günlerin dini veya milli olmalarına önem vermeden bunları yeni formuyla sundu. Dini otoritelerden destek alarak dinsel konuları da yeni formuyla gündeme taşıdı. Siyonist Hareketi destekleyen, mücadelenin içerisinde aktif olarak yer alan birçok din adamı haham ve rabiler vardı. Ben Gurion'un konutunda düzenli olarak uzmanlarının katıldığı 'Kitab-ı Mukaddes Okumaları' yapılırdı. Bu toplantılarda birçok dini, tarihi, siyasi, sosyal konu enine boyuna tartışılır, analiz edilir, kararlar alınır.

2.1.2. Etnik Temel

2.1.2.1. Yahudilik'te Etnik Gruplar

İsrail toplumu temelde, Sefaradlar, Aşkenazlar, Mizrahiler, Falaşalar gibi etnik gruplardan oluşur. Yahudi toplumu içerisinde Mizrahi ve Falaşaların oranı çok düşüktür. En yüksek nüfus oranına Aşkenazlar sahiptir. Aşkenaz Yahudilerinin nüfus oranı yaklaşık %80, Sefaradların oranı ise %20'dir. Fakat bugün İsrail nüfusunun %55'i Aşkenazlardan, %45'i Sefaradlardan oluşur.

Sefaradlar

1492-1497 yılları arasında İspanya ve Portekiz'den kovulan Yahudi toplumuna Sefaradlar denir. Klasik İbranice'de Sefarad İspanya anlamına gelmektedir. Sefaradlar Ladino dilini konuşurlar. Endülüs bölgesinden sürgün edilen Yahudiler dünyanın dört bir tarafına dağıldı. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu, Orta Doğu, Balkanlar ve Kuzey Afrika bölgelerine yerleştiler. Osmanlı onlara hemen kucak açtı. İstanbul, Edirne ve Selanik Yahudilerin yoğun yaşadıkları şehirler oldu. Bugün Türkiye'de yaşayan Yahudilerin % 96'sı Sefarad Yahudileridir.

Sefarad ve Aşkenaziler arasındaki temel farklılıklardan birisi ritüellerin uygulanma şekli ve sırasıdır. Duaların sözleri ve sıralamasını Sefaradlar Babil Talmudu'na göre yaparken; Aşkenaziler Kudüs Talmudu'na göre uygularlar. İbranice kelimeleri birbirlerinden farklı telaffuz ederler. Tevrat okuma makamları, dua melodileri değişiktir. Evlenme, sünnet, ölüm, bayram geleneklerinde

farklılaşırlar. Örneğin Pesah Bayramında pirinç, mısır, bakliyat yemek Aşkenazilere yasak iken Sefaradlara serbesttir.

Aşkenaziler

Aşkenazi ataları Almanya, Polonya, Rusya, Kuzey Fransa, İngiltere ile Orta ve Doğu Avrupa'nın diğer ülkelerinde yaşamış olan Yahudilerin ortak adıdır. Aşkenazi İbranice Alman anlamındadır. Aşkenaziler Yidiş dilini konuşurlar. Geç Orta Çağ'da Yahudilere uygulanan baskı, zulüm ve ayrımcılık nedeniyle Aşkenaziler sürekli Doğu Avrupa'ya doğru kaymıştır. 1500 yılında Polonya Yahudiler için Avrupa'nın en güvenli yeri haline gelmişti ve kısa zamanda Aşkenazi'lerin gönül vatanı olmuştu.²³² Bu dönemde, Estonya, Letonya, Litvanya, Polonya, Rusya, Slovakya ve Ukrayna'da birçok Aşkenazi yerleşim merkezleri bulunmuştur. 1700'lü yıllarda Amsterdam Aşkenaz merkezi olmuştu.

Falaşalar

Etyopya Yahudilerine Falaşa denir. Falaşa yabancı anlamına gelmektedir. Hristiyanlaşmış Etyopya Yahudileri de Falaşmura olarak isimlendirilir.

Siyonizmin kurucu iradesinin çoğunluğu Aşkenazidir. Filistin'e Birinci ve İkinci Aliyalarla Ruslar, Üçüncü Aliya ile Rus ve Doğu Avrupa Yahudileri, Dördüncü Aliya ile çoğunluğu Polonya ve diğer Doğu Avrupa ülkeleri göçmenleri, Beşinci Aliya ile Almanya Yahudileri göç etti ki bunların hemen hemen hepsi Aşkenazi Yahudileriydi. Siyonizmin kuruluşunda, Aliya sürecinde, Filistin'de İngiliz Manda Yönetimi döneminde, İsrail Devleti'nin kuruluşunda ve daha sonraki dönemlerden bugüne Aşkenaziler yönetimde etkin oldu. Devlet imkanlarını da öncelikli olarak kullandılar. Aşkenaziler kendilerini diğer Yahudi gruplarından üstün görüyorlardı. Aşkenazilerin eğitim seviyeleri yüksek ve genellikle beyaz ve sarışın tenlidirler. Sefaradlar 'İkinci İsrail' olarak tanımlanıyor. Aşkenazlardan sonra İsrail'de ikinci etkin gruptur. Aşkenazi-Sefarad çekişmesi Manahem Begin'i 1977 yılında iktidar yaptı. Begin kendisi Aşkenazi olmasına rağmen seçim stratejisini Sefarad Yahudileri üzerine kurdu ve otuz yıllık İşçi Partisi iktidarına son verdi.

²³² P. Johnson, (2013). Yahudi Tarihi. (F. Orman, Çev.) İstanbul: Pozitif Yayınları. s: 290-291.

Aşkenazi Sefarad çekişmesi İsrail toplumu için bir sorunken 1980'lerden sonra Mizrahi ve Falaşaların toplumda ayrımcılıkla yüzleşmeleri sorunu daha da şiddetlendirdi. Avrupa asıllı beyaz tenli Siyonistlerin Doğu kökenli esmer tenli Mizrahilere ikinci sınıf muamelesi yapmaları algısı, toplumsal yarayı derinleştirdi. Geri bırakılmış siyah tenli Falaşaların çekişmenin bir tarafı olmalarıyla sorun içinden çıkılmaz bir hal aldı. Bu kriz gelecekte de, dünyadaki bütün Yahudilere ev sahibi olmayı ve farklı grupları aynı potada eritmeyi hedefleyen Siyonist hareketi zorlamaya devam edecek gibi görünmektedir.

Mizrahiler

Yemen, Hindistan, Buhara, İran, Irak, Suriye Yahudilerine Mizrahi denir. Mizrahi İbranice Doğulu anlamına gelir. Mizrahiler Arapça konuşurlar ve yaşamlarını Arap kültürüyle sürdürürler.

2.1.3. Milletlerin Tarihselliği

İlkçiler, milletleri ebedi ve ezeli bir olgu olarak görürken; Modernistler, modern dönemle sınırlandırmışlardır. Etnosembolistler ise kadim ve modern i birleştirerek modern millet kavramını kadim kökleri ile incelemiştirler. Etnosembolistler birçok milletlerin kadim dönemlerdeki etnik soyları, etnik özellikleri ve gruplar arası etnik çatışmalarının modern dönemdeki milletleri şekillendirdiğine dikkat çekmişlerdir. Milletlerin oluşumunun tarihselliğine dikkat çekerler.

Siyonist kurucu irade, dünyanın dört bir tarafında dağınık olarak yaşayan, diasporada yaşamayı kanıksamış ve içselleştirmiş, kendilerini etnik bir ulustan ziyade dinsel bir millet gören, geri dönüş diye bir gündemi olmayıp geri dönüş için Mesih'in gelmesini bekleyen, Kutsal Topraklar, Kudüs ve Mabet aşkını uzaktan uzağa yaşayan bu millettten yeni özellikler kazandırarak farklı modern bir ulus yarattı. Bu modern ulusu yaratırken bu milletin tarihselliğine önem verdiler. Bu noktada siyasi arkeolojiyi aktif olarak kullandılar.

Siyonist liderler ya bizzat kendileri bir arkeolog gibi çalıştılar ya da arkeologları teşvik ettiler, cesaretlendirdiler. David Ben Gurion konutunu Kitab-ı Mukaddes evine çevirmekle yetinmedi. Başta Yuşa olmak üzere Yahudi tarihindeki

kahramanları gündemde tuttu.²³³ Arkeologları Kitab-ı Mukaddes'i desteklemek, doğruluğunu ispat etmek için kazı yapmaya teşvik etti. Ben Gurion'un ilk başbakanlığı döneminde Genel Kurmay Başkanlığı görevini yapmış olan Yigael Yadin profesyonel bir arkeologdur. Siyonizmin yarattığı tarih çerçevesinde kazı çalışmaları yaptı. Masada Destanı, Bar Kohba Destanı alanlarında araştırmalar yaptı. Yadin, arkeolog olmasının yanında akademisyendi. Siyonizm'in tarih yazımı alanında araştırmalar yaptı. Bu konularda kitaplar yayımladı, makaleler yazdı. Yazdığı eserler: İncil Dünyasının Görüşleri 1959, İncil Topraklarında Savaş Sanatı 1963, Masada: Herod'un Kalesi ve Zealotların Son Direnişi 1966, Hazor 1970, Bar Kochba Mağaraları 1971, Bar-Kokhba: Roma'ya Karşı İkinci Yahudi Ayaklanmasının Efsanevi Kahramanının Yeniden Keşfi 1971, Temple Scroll 1985. Son eseri ölümünden sonra yayımlandı. Makaleleri: Karanlığın Oğullarına Karşı Işığın Oğulları (Kumran Mağaralarından) 1955, Parşömenlerin Mesajı 1957, Gizli Parşömenler 1958, Ben Sira'nın kitabı 1965, Qumran mağaralarından Baş Teffilin 1969, Tapınak Parşömeni (Qumran mağaralarından) 1977.

İstihbaratçı, gerilla, asker, komutan, Genelkurmay Başkanı, Dışişleri Bakanı Moshe Dayan, istihbarat ve askeri alanda en alttan en üste her mevkide görev yaptı. Bu görevlerden hükümetlerin en önemli bakanlıklarından olan Dışişleri Bakanlığı yaptı. Tüm kariyerlerinin yanında o bir arkeolog. Kazılar yapıyor fakat eserleri koleksiyona dönüştürüyordu. Ölümünden sonra çok zengin bir koleksiyon miras bıraktı. Moshe Dayan'ın bu hobisini en güzel bir şekilde Din & Mitoloji, Musevilik uzmanı Tarih Profesörü Şlomo Sand tasvir ediyor:

“Evi yıllar içerisinde Kitab-ı Mukaddes’e özgü bir tür minyatür “İsrail toprağı” olmuştur ve sahip olduğu çok sayıda değerli nesne –ki bunların bir bölümü basitçe çalıntıdır- bu cüretkar kolon evladının Vadedilmiş Toprak üzerindeki mülkiyet duygusunu gayet iyi ifade etmektedir. Moshe Dayan, bilindiği gibi, doymak bilmez bir koleksiyoncuydu ve Ben Gurion kendi mütevazı konutunda bir Kitab-ı Mukaddes inceleme çevresi düzenleme imkanı bulabilmişken, Dayan kendi geniş konutunu kişisel bir Kitab-ı Mukaddes müzesine dönüştürmüştü.”²³⁴

²³³ A. S. Grosby, (Dü.). (2007). Nationalism and Ethnosymbolism History Culture and Ethncity in the Formation of Nations. Edinburg: Edinburg University Press. s: 222

²³⁴ Ş. Sand, (2011). Yahudi Halkı Nasıl İcat edildi? Kitab-ı Mukaddes'ten Siyonizme. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Doğan Kitap. s: 145.

Siyonist liderlerin kazı yapmalarının temel sebebi kutsal topraklarda mülkiyet haklarını tescil etmek ve Kitab-ı Mukaddes'in tarih anlatılarının doğruluğunu ispat etmektir. Bu açıdan yapılan kazılar ve çalışmalar bilimsel açıdan sorgulandı.

2.1.4. Seçkinler ve Kitleler

2.1.4.1. Liderler

18. Yüzyıl'ın sonu ve 19. Yüzyıl'ın ortaları Siyonizmizm Hareketi'nin dini, sosyal ve kültürel kökleriyle altyapısının yapıldığı; 19. Yüzyıl'ın sonu siyasi ayaklarının dikildiği, hareketin uluslararası camiaya ilan edildiği; 20. Yüzyıl'ın ilk yarısında devlet olma yolunda sosyal, siyasal, askeri ve ekonomik adımların atıldığı; 20. yüzyılın ortasında Siyonist Devletin ilanı ile öncelikli hedefin gerçekleştiği dönemlerdir. Bu süreçte bazı dinadamları, aydınlar, işinsanları ve politikacılar liderlik etti.

Hahamı, filozofu, tüccarı, edebiyatçısı, şairi, siyasetçisi aynı hedeflere odaklanarak davalarına dini, sosyal, sanatsal, kültürel, edebi, askeri, ekonomik, politik olarak hizmet ettiler. Kendi aralarında düşünce, karakter, yapı farklılıkları da olsa aynı noktaya vurgu yaptılar: yeni bir Yahudi ulusu icat etmek, Yahudiler için bir vatan. Josef Nasi'de yaklaşık üç yüzyıl önce aynı hedefler için mücadele etmişti.

Nasi prens, yönetici demek. Josef Nasi için bu onur ifade eden unvandır. Josef Nasi Portekiz Sefared Yahudilerindendir. Engizisyon zulmünden kaçan Mendes ailesi Avrupa'nın değişik bölgelerinde tutunamayarak Yahudiler için güvenli liman olan Osmanlı başkentine yerleşmişti. Önce Anvers, sonra Venedik, daha sonra İtalya'nın Ferrara şehrinde yaşadılar ve en sonunda halası, hamisi ve kayınvalidesi Dona Gracia Mendes ile birlikte İstanbul'a yerleştiler. Kanuni ve eşi Hürrem Sultanla yakın diyalog içerisinde olan Nasi, padişaha dışişlerinde danışmanlık yaptı, Avrupa ile ilişkilerde stratejik rol üstlendi. Kanuni'nin oğlu II. Selim döneminde de hassas rolü devam etti. Bankerlik Mendes ailesinin mesleğidir. Nasi'de İstanbul'da bankerlik mesleğini icra etti ve Galata bankerliğinin temelini attı. Bazı değerlendirmelere göre Josef Nasi ilk siyonisttir. II. Selim, Barbaros Hayrettin Paşa'nın Venediklilerden savaşıyla aldığı Naksos adasının yönetimini Nasi'ye hediye etti. Kıbrıs adasının fethini çok arzulayan Josef Nasi, fetihden sonra adayı Yahudilere yurt edinmek için çok uğraştı fakat Sokullu Mehmet

Paşa engeline takıldı.²³⁵ Kendisinden asırlar sonra gelen Theodor Herzl de Kıbrıs konusunda adımlar attı fakat O da bu konuda herhangi bir sonuç alamadı. Jozef Nasi'nin Yahudilere yerleşim bölgesi edinme projesi daha önceki dönemlere uzanmaktadır. Nasi Venedik'te yaşarken de Venediklilerden ada satın alıp Yahudileri iskan etmek için hayli mücadele verdi, belli bir merhaleye ulaşsa da hedefine ulaşamadı.

Venediklilerden ada satın alma işi ve Kıbrıs'ı yurt edinme projesi başarısız olsa da Taberiye projesi başarılı oldu, birçok aşama kat etsede fakat Venedikliler ile Osmanlının savaşı projeyi akamete uğrattı. Bizzat Kanuni Sultan Süleyman'ın izniyle Taberiye bölgesinde geniş araziler satın aldı.²³⁶ Taberiye o zamanlar terk edilmiş, harabe bir durumdaydı. Şehir ekonomisini canlandırma ve Yahudilerin hayatlarını bağımsızca sürdürmeleri için küçükbaş hayvan besiciliği ve ipek böcekçiliği gibi ekonomik alanlarla ilgilenen bir vakıf kurdu. 1564-1565 yıllarında şehir surlarını yeniden restore ettirdi. Fakat çeşitli iç ve dış sebeplerden dolayı Yahudileri burada iskan etmeyi başaramadı.²³⁷

Siyonist liderler teolojik, entelektüel, ekonomik ve politik liderler olarak dört grupta toplanabilir.

Teolojik Liderler

2.1.4.1.1. Zvi Hirsch Kalischer: Haham, Siyon'u Arayış Kitabının Yazarı

Zevi Hirsch Kalischer (1795-1874), Polonya'nın Thorn kentinde 1795 yılında, hahamlık geleneğinden gelen bir ailede dünyaya geldi. Kalischer'in bir makalesindeki "İtalyan, Polonyalı ve Macarları örnek alalım. Diğer halklar ulusal gururları için uğraşırken biz Tanrı adına Siyon'u (ele geçirme) davasına başlamakta daha ne kadar bekleyeceğiz." sözleri O'nun hayat felsefesini ortaya koymaktadır.²³⁸ Modern anlamda Siyon fikrini ilk gündeme getiren kişilerdendir.²³⁹

²³⁵ A. Y. Gündüz, (2012, Bahar). Osmanlı Devletinin Ekonomi ve Dış Borç Politikası. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, II(3), s. 1-19.

²³⁶ I. Friedman, (tarih yok). Germany, Turkey, And Zionism 1897-1918. Oxford University Press. s: 22

²³⁷ <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/biography/JosephNasi.html> Ulaşım tarihi: 02/03/2021.

²³⁸ M. K. Öke, (2018). Siyonizm ve Filistin Sorunu 1880-1923 (6. b.). İstanbul: Timaş Yayınları. s: 43.

²³⁹ D. Cohn-Sherbok, (2012). Introduction to Zionism and Israel From Ideology to History. London: Continuum. s: 20

Çağının büyük alimlerinden ders alan Kalischer, rabilik makamına yükseldi fakat profesyonel anlamda hahamlık yapmadı ve dolayısıyla hahamlıktan dolayı herhangi bir ücret almadı. Eşinin küçük işletmesinden kazandığı az bir gelirle geçimlerini sağladılar.

Mesih, vadedilmiş topraklar, seçilmişlik vb. konularda geleneksel Yahudilikten farklı değerlendirmeler yaparak adeta dini bir devrim yaptı. ‘Yahudiler Siyon için çalışmalıdır, yoksa bunun için Tanrı yeryüzüne inmeyecek ve Mesih’de gelmeyecektir’ gibi geleneksel teorileri kökünden sarsan düşünceler ortaya koydu. Siyonizm literatürü için ana kaynaklardan biri olan ‘Drishath Siyon (Siyon’u Arayış)’ kitabını kaleme aldı. Moses Hess, ‘Roma ve Kudüs’ adlı eserindeki fikirlerinde, Kalischer’in ‘Drishath Siyon (Siyon’u Arayış)’ kitabından çok etkilendi.²⁴⁰

Kalischer düşünce devrimini ortaya koyarken bununla yetinmedi bilakis somut adımlar attı. Rothschildlere yazdığı mektuplarda ve birebir görüşmelerinde Filistin’i hakimiyeti altına alan Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa’dan Kudüs’ü satın almalarını istedi. Bu isteği Moses Montefiore’ye de yaptı.²⁴¹ Kalischer bu çabalarından fiili bir sonuç alamadı. Fakat Alliance İsrailite onun fikirlerinden etkilenererek Yafa yakınlarında “Mikve İsrail (İsrail’in umudu)” isimli tarım okulunu açtı ve yerleşim yeri kurdu.

2.1.4.1.2. Yehuda Alkalai: Gelenek ve Moderniteyi Birleştiren Haham

Judah Ben Solomon Hai Alkalai (1798-1878) 1798 yılında Saraybosna’da dünyaya geldi. 1825 yılında eğitimini tamamlayarak haham oldu. Bugünkü Sırbistan’ın başkenti Belgrad’ın ilçelerinden Semlin’de yaklaşık yarım yüzyıl haham olarak görev yaptı. Hocası, Corfu Rabisi Yehuda ben Samuel Bibas ve doğduğu, eğitimini geçirdiği, hayatının çoğunu yaşadığı Balkanlar, O’nun milliyetçi düşünceye sahip olmasında etkili oldu. Ömrünün son yıllarını eşiyle yerleştiği Kudüs’te geçirdi.²⁴² 1878 yılında Kudüs’te hayata veda etti. Cenazesi Kudüs Zeytin Dağı Yahudi mezarlığında medfundur.

²⁴⁰ S. Karahan, (2020). Siyonizmin Teolojik Temelleri (I b.). İstanbul: Divan Kitap. s: 47.

²⁴¹ D. L. Loewe, (Dü.). (1890). Diaries of Sir Moses and Lady Montefiore. London Griffith Farran Okadan. s: 167

²⁴² D. Cohn-Sherbok, (2012). Introduction to Zionism and Israel From Ideology to History. London: Continuum. s: 18

Alkalai, geleneksel Yahudi anlayışını modern fikirlerle sentezledi. Klasik Musevi kaynaklarına hakim olmasının yanında, dönemin sosyal, siyasal ve entelektüel kaynaklarından da yararlandı. 1840 Şam olayları Alkalai'nin geleneksel din anlayışını kökünden sarstı. Modern dönemde Yahudilere devlet kurma fikrini ilk olarak gündeme getiren Alkalai'dir.²⁴³ 1843 yılında Şam olaylarından sonra Moses Montefiore ve Adolphe Cremieux'un çalışmaları onu derinden etkiledi. Diaspora hayatına daha fazla katlanılamayacağına, bütün Yahudilerin bağışlarıyla bir fon oluşturulmasını ve bu fonun bir anonim şirket tarafından yönetilmesini, bu fonla Eretz İsrail'de yerleşim yerleri kurulmasını, İbranice'nin yeniden anadilleri olmasını, Davut soyundan gelecek olan Mesih'ten önce Yusuf soyundan bir Mesih'in geleceğini, bu Mesih'in öncülüğünde Eretz İsrail'e göç edilmesini savundu. O, Yahudilerin önem verdikleri tevbe ve istiğfarı Siyonist bakış açısıyla yeniden yorumladı ve tevbe ile geri dönüş arasında bağlantı kurdu. Geri dönüşü ilahi bir emir olarak kabul etti.²⁴⁴ Her bir Yahudinin yaptığı bireysel tevbesinin yanında, Yahudi halkının ulusal toprağına geri dönüş anlamına gelen kolektif tevbeyi de gerekli gördü. Hatta Judah Alkalai'ye göre kolektif tevbe bireysel tevbeden daha önceliklidir.

2.1.4.1.3. Joseph Natonek: Osmanlı Yöneticilerine Filistin'de Yahudi Kolonizasyonu Projesini ilk Sunan Hahambaşı

Joseph Natonek (1813-1892) Macaristan Hahambaşısı, İbranice uzmanı, Siyonist öncülerden. Yahudilerin toplu dönüşünü gerçekleştirmek için bir plan hazırladı. Osmanlı Devleti ile görüşmeler yapılacak, Osmanlı Devletinden Filistin'de Yahudilerin kolonizasyonu için izin alınacak ve Filistin'e toplu göç gerçekleştirilecekti. Yahudilerin ulusal dili İbranice olacak. Tüm dünyadaki Yahudi kuruluşlarının temsilcilerini Filistin'de Yahudi kolonizasyonu için ortak bir politika belirleme ve örgütleme için Paris'te bir kongre ile toplama planını ortaya koydu. O günün şartlarında, Yahudiler arasındaki fikir ayrılıkları, bu planın gerçekleşmesini engelledi.²⁴⁵ Joseph Natonek'in Yahudi milliyetçiliği düşüncesinin oluşumunu Macar ulusal hareketi etkilemiştir.

²⁴³S. Kızıloğlu, (2012, Ocak). İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi. Sosyal Bilimler Dergisi, 2(1).

²⁴⁴ S. Karahan, (2020). Siyonizmin Teolojik Temelleri (I b.). İstanbul: Divan Kitap. s: 42.
I. Greilsammer, (2007). Siyonizm. (I. Ergüden, Çev.) Ankara: Kültür Kitaplığı. s: 17

²⁴⁵Y. Besalel, (2002).Yahudilik Ansiklopedisi (Cilt III).İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın Yayın A.Ş. s: 622.

Natonek'in, Kalischer'i destekleyen ve Petah Tikva'nın kurucuları olan bazı kişilerle yakın aile ilişkisi vardı. Judah Alkalai ve Moses Hess ile yazıştı. Hess ile Batı Avrupa ülkelerine gerçekleştirdiği bir dizi ziyaretler çerçevesinde Paris'te tanıştı. Hess'in Roma ve Kudüs kitabını yayınlamasını coşkuyla karşıladı.²⁴⁶

Joseph Natonek, 1867 yılında Viyana Osmanlı Büyükelçiliğinden bir tavsiye mektubu alarak İstanbul'u ziyaret etti. İstanbul'da Yahudi ileri gelenleriyle görüşmeler gerçekleştirdi. Bu ziyarette Natonek, Laurance Oliphant, Theodor Herzl ve daha başkalarıyla devam eden Filistin'de Yahudi kolonizasyonu için Osmanlı ile ilk resmi temasları başlattı. Natonek Bab-ı Ali'ye teklifinin girişinde İspanya ve Portekiz sürgünlerine atıfta bulunarak, bu elim verici olaylarda Osmanlı Devleti'nin yardımlarına teşekkürle başladı. Filistin'deki dindaşlarının yaşadıkları zorluklara, fakirlik ve sefaletle değindi. Bu durumun düzeltilmesi için Osmanlı Devleti'nin kontrolünde, vatandaşı oldukları hükümetin desteği ile 'Filistin Ziraat ve Sanayi Şirketi'nin' kurulmasını önerdi. Bu şirketin çalışma prensiplerini de aşağıdaki şekilde açıkladı:

a.Şirketin kuruluş gayesi; Filistin'de yaşayan Yahudilerin eğitimi için okul açmak, çiftlikler kurmak, onların ihtiyaç duyduğu makine ve ekipmanları tedarik etmektir.

b.Şirketin sermayesi bağışlarla karşılanacaktır.

c.Şirket yabancı devletlerin müdahalesine fırsat vermemek için tamamıyla Osmanlı Devleti'nin himayesinde olacaktır.

d.Osmanlı Hahambaşısı ve Yahudi ileri gelenleri şirket sürecinde aktif olarak yer alacaklardır.

e.Şirket uzun dönem boş kalmış araziye işletmek için birçok zorluk ve sıkıntılarla karşı karşıya kalacaktır. Bu yüzden çalışanların on yıl süreyle vergiden muaf olması talep edilmektedir.

f.Şirketin çalışmalarına destek için gelen göçmenler Osmanlı Devleti vatandaşı olacaklardır.²⁴⁷

²⁴⁶ https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Natonek_Yosef.

²⁴⁷ Ö. Tellioğlu, (2018). Filistin'e Musevi Göçü ve Siyonizm(1880-1914). İstanbul: Kitabevi Yayınları. s:51.

Natonek diplomatik olarak iyi karşılandı fakat Bab-ı Ali teklifine olumlu karşılık vermedi.

2.1.4.1.4. Eliezer Ben Yehuda: İbranice'yi Modern Formu ile Yeniden Yaratan Dinadamı

İbraniceyi diriltten adam, İbranicenin babası²⁴⁸ Eliezer Ben Yehuda (1858-1922), bugün Belarus sınırları içerisinde olan Luzkhy şehrinde, dindar bir aile ortamında, 1858 yılında doğdu. Küçük yaşlarda dini eğitim aldı, Tora'yı ve İbraniceyi öğrendi. 12 yaşına geldiğinde kutsal kitapları büyük oranda okuyup anlayacak seviyeye geldi. Bu dönemden sonra eğitimini Yeşiva'da devam ettirdi. Ailesi çocuklarının haham olmasını istiyordu. Klasik metinlerin yanında aydınlanma dönemi eserlerini de çalıştı. Çalışmalarının merkezine İbraniceyi koydu. Almanca, Fransızca ve Rusçayı da öğrendi. Eğitimini, Paris'te Sorbonne Üniversite'sinde Ortadoğu tarihi ve diplomasisi alanında sürdürdü. Burada da İbraniceye ilgisi devam etti.

Yaklaşık 2000 yıldır günlük konuşma dili olarak kullanılmayan, din ve ibadet dili olarak kullanıldığından dilin bizzat kendisine kutsallık atfedilen, dil üzerinde yapılan çalışmalar sapma olarak kabul edilen İbraniceyi, modern dönemin günlük konuşma diline dönüştürmek, modern Yahudi ulusunun icat edilmesinde bunu katalizör olarak kullanmak, İbraniceyi dünyanın dört bir tarafından toplanarak yaratılan yeni ulusun anlaşma ve kaynaşma unsuru yapmak, dilin geleneksel formuna büyük oranda sadık kalınarak yeni bir modern dil yaratmak, bunun bir devletin resmi dili olması, bu şekilde bu dilin yeniden doğuşu Yahudi Aydınlaması'nın (Haskala) olağanüstü bir başarısıdır. Bu dili dönüştürürken Tevrat İbranicesini temel aldılar, yeni kelime ve kavramlar ürettiler, modernizmin getirdiği yeni sözcükleri geleneksel dile entegre ettiler. Bu dönüşümde Kutsal kitapların dilinin İbranice olması önemli bir destek noktası oldu. Bu dönüşümde Siyonistlerin kolektif çalışmalarına rağmen, en büyük pay Eliezer Ben Yehuda'nındır.

Çocukluğundan beri ideolojik olarak kendisini İbraniceye adayan Eliezer, üniversite yıllarında dozu iyice artırdı. Eliezer artık gündelik diyaloglarda da

²⁴⁸I. Friedman, (tarih yok). Germany, Turkey, And Zionism 1897-1918. Oxford University Press. s: 42

İbraniceden başka bir dil kullanmıyordu. Bu aile içerisinde de geçerli bir kuraldı. Bu O'nun için bir direnişti. Bu davranışıyla çevresine net mesajını veriyordu. O'nun tek hedefi vardı: İbraniceyi sinagoglardan ve tozlu kitap sayfalarından çıkartıp diriltmek. İbranice aşkı O'nu 1881 yılında Kudüs'e taşıdı. Yeni doğan çocuğuna dil olarak sadece İbranice öğretti. O'nun evi, Filistin'de yeni kurulan evler içerisinde İbranice konuşulan ilk evdi, çocuğu da İbraniceyi ana dil olarak öğrenen ilk kişiydi.²⁴⁹ 1884 yılında İbranice olarak yayınladığı dergisindeki bir yazısında şöyle demektedir: "İbrani Dili, sinagogdan kursa, kurstan okula, okuldan da eve girecek ve yaşayan bir dil olacaktır"

Eliezer Ben Yehuda, Kudüs'teki Alliance Israélite Universelle'nin okulunda kısa süreliğine İbranice öğretmeni olarak görev yaptı. Ben Yehuda, okullarda eğitimin İbranice olmasına önem verdi. Avrupalı yardımsever Yahudilerin kurmuş olduğu okullarda, çocukların İngilizce, Fransızca ve Almanca eğitim görmeleri öğrencileri ailelerine, gelenek ve göreneklerine yabancılaştırdığını iddia etti. Eğer eğitim dili İbranice olursa, Musevilerin çocuklarını rahatlıkla modern okullara göndereceklerini ifade etti. Eliezer'in bu mücadelesi kısa zamanda meyvelerini verdi. 1889 yılında, bütün müfredatı İbranice olan bir okul açıldı.²⁵⁰

Eliezer, bu amacı için İbranice yayın yapan dergiler kurdu, makaleler yayınladı, eserler telif etti, dernek kurdu, kurumlar tesis etti. Arkadaşlarıyla kurduğu İbrani Dil Kurumu, sonra İbrani Dili Akademisi'ne dönüştü. İlk günden beri topladığı metaryelleri, 1903'te küçük bir sözlük olarak yayınladı. Daha sonra tüm yoğunluğunu detaylı bir lügat hazırlamaya verdi. Bunun için Avrupa ve Amerika Birleşik Devletler'ine gitti, buralardaki kütüphanelerde araştırmalar yaptı, modern ve kadim yüzlerce kaynağı inceledi. On yedi cilt olan İbrani Lügatını, ölümünden sonra eşi ve çocuğu yayınladı. O'nun bu eseri, hala temel bir kaynaktır.²⁵¹

²⁴⁹ R. Kuzar, (2001). Hebrew and Zionism A Discourse Analytic Cultural Study. Berlin: Mouton de Gruyter. s: 111

²⁵⁰ B. Aytaç, (2008). İbranicenin Yeniden Doğuşu. Dil Dergisi(139), s. 25-35.

²⁵¹ Eliezer Ben Yehuda'nın fikirleri, verdiği mücadelesi ve detaylı otobiyografisi için 'R. Kuzar, (2001). Hebrew and Zionism A Discourse Analytic Cultural Study. Berlin: Mouton de Gruyter. s: 42-120 ' bakınız.

2.1.4.1.5. Moses Hess: Siyonizmin Felsefi Mimarı, Marks ve Engels'in Yol Arkadaşı

Yahudi filozof, sosyalist, Siyonizmin ve Komünizmin peygamberi²⁵² Moses Hess (1812-1875), haham bir babanın oğludur. 1812 yılında, Bonn'da, dindar bir ailede dünyaya geldi. Hayatı dalgalı bir şekilde geçen Hess, çocukluğunda geleneksel Yahudi eğitimi aldı. Üniversite eğitimini felsefe alanında yaptı fakat mezun olamadı. Gençliğinde dinden uzaklaştı ve Yahudi sorununun asimilasyon ve entegrasyon ile çözüleceğini savundu. Gençlik yıllarında muhabirlik yapan Hess, Avrupa'nın birçok şehirlerini ziyaret etti. Hess, Marks ve Engels'le Sosyalist Enternasyonalist hareket içinde yer aldı ve devrimci hareketlere katıldı. Hatta O'nu Komünist Haham olarak tanımlayanlar oldu. Hess, Marks ve Engels fikirlerinde birbirlerini etkiledi. Karakterleri farklıydı. Süreçte yolları ayrıldı. Marks olabildiğince Yahudilikten kaçarken, Hess'de olabildiğince Yahudiliğe doğru koşmaya başladı. Fakat Hess'in Yahudiliği din eksenli olmaktan ziyade liberal bakış açısıyla, ulus eksenliydi.²⁵³

Moses Hess, sonraki dönemlerde antisemitizmin asimilasyonla bitmeyeceği kanaatine vardı ve asimilasyon fikrinden vazgeçerek koyu bir Sosyalist Yahudi milliyetçisi oldu. Sorun Yahudilerin yurtsuz olmasıydı. Çözüm din değiştirerek Yahudi olmalarını maskelemek değil, Filistin'e tekrar dönerek kendi ulusal devletlerini kurmalarıydı. Yahudilerin yüce görevi önce anavatana sahip olmalarıdır. Yeniden doğuşu gerçekleştirmek için Filistin'de tarıma dayalı bir devletin kurulması düşüncesini ilk savunanlardandı. İtalyan birliğinin kurulmasını yakından takip eden Hess, 1862 yılında, 'Rome and Jerusalem: A Study in Jewish Nationalism' çalışmasını yayınladı. Bu eser, Siyonist literatürün temel kaynaklarından²⁵⁴ Hess, bu çalışmada Yahudi milliyetçiliği, tarih bilinci, vadedilmiş topraklar, Yahudi kimliğinin yeniden canlandırılması, Filistin'e toplu göç, Filistin'de Yahudi devletinin kurulması, İbranice'nin canlandırılması, Yahudi milliyetçiliğine ruh verecek dualar,

²⁵²Kitap ismi: Moses Hess, Prophet of communism and zionism by Shlomo Avineri (Siyonizmin ve Komünizmin Peygamberi Moses Hess)

²⁵³ A. D. Smith, (1999). Myths and Memories of the Nation. New York: Oxford University Press. s:81

²⁵⁴ M. Makovsky, (1963). Churchill's Promised Land. London: Yale University Press. s: 53

Yahudilerin ulusal-ırksal özellikleri gibi konuları işledi.²⁵⁵ Mazzini ve Haham Zevi Hirsch Kalischer'den etkilenen Hess, bu eserinde Siyonizmin düşünsel alt yapısını kurdu. Hristiyan Roma'nın yıkıntılarından yeni bir İtalyan ulusunun yaratıldığını betimleyerek Yahudilerin de bu yoldan gitmesi gerektiğini savundu. Moses Hess sonuç olarak ,”Tek çözüm Yahudilerin kendi tarihsel vatanlarında ulusal yaşamlarını yeniden inşa etmeleridir. Gelecekteki devlet şu ilkeler üzerinde şekillenecektir: ulusun toprağa sahip olması, yasal yapıların kurulması, tarım, sanayi ve ticaret alanlarında Yahudi yatırımlarının gerçekleşmesi, ve tüm bunların Yahudi geleneği ve sosyalizm ruhuyla hayata geçmesidir”²⁵⁶ der. Bunu daha sonraları Siyonist hareket "Topraksız bir halk için, haksız bir toprak" olarak formüle etti.

Moses Hess'in bu eseri Ahad Ha'am ve Theodor Herzl gibi Siyonist Liderleri etkiledi. Hess, Herzl'in 'Yahudi Devleti' kitabında ortaya koyduğu fikirleri, ondan yaklaşık otuz beş yıl önce gündeme getirmişti. Hess 1875'te Paris'te öldü. Kendi isteği üzerine, Yahudi mezarlığına defnedildi. Naşı, birçok Siyonist öncülerin naşı gibi, İsrail Hükümeti tarafından 1961 yılında Kudüs'e nakledildi.²⁵⁷

2.1.4.1.6. Leon Pinsker: Doktor, Hukukçu, Siyon Aşıkları Örgütünün Kurucu Lideri

Doktor, Yazar, Siyonist aktivist, Hibbat Zion hareketinin kurucusu ve lideri Yehuda Leib Leon Pinsker (1821-1891), 1821 yılında Polonya'nın Tomaszow kentinin Lubelski kasabasında dünyaya geldi. Önce Odessa Üniversitesi'nde hukuk eğitimi görmeye başladı. Yahudilere olan meslek kısıtlamasından dolayı Hukuk eğitimini terk ederek hekimlik kariyerini tercih etti. Moskova Üniversitesi'nde tıp eğitimi aldı. Kırım savaşında saha doktoru olarak görev yaptı. Bu savaş sırasında kolera ile mücadelede sergilediği başarılarından dolayı çar tarafından ödüllendirildi.²⁵⁸ Pinsker, 1891 yılında Odessa'da öldü. Naşı, 1934 yılında mezarından alınarak Kudüs'e nakledildi.

²⁵⁵ S. Karahan, (2020). Siyonizmin Teolojik Temelleri (I b.). İstanbul: Divan Kitap. s: 48.

²⁵⁶ I. Greilsammer, (2007). Siyonizm. (I. Ergüden, Çev.) Ankara: Kültür Kitaplığı. s: 21.

²⁵⁷ Moses Hess'in biyografisi için bakınız: M. Hess, (1918). Rome and Jerusalem a Study in Jewish Nationalism. New York: Bloch Publishing Company. s: 18-24

²⁵⁸ M. K. Öke, (2018). Siyonizm ve Filistin Sorunu 1880-1923 (6. b.). İstanbul: Timaş Yayınları. s:45.

Leon Pinsker, Moses Hess gibi Yahudi sorununun çözümünde asimilasyonla milliyetçilik arasında ikilem yaşadı. Önceleri asimilasyon yanlısı oldu fakat 1881 pogromları O'nun tavrını radikal bir şekilde değiştirdi. 1882 yılında Siyon Aşıkları'nın el kitapçığı olan meşhur makalesini yayınladı: Autoemancipation, Kendi Kendine Özgürlük.²⁵⁹ O, bildirisini adeta bir doktor edasıyla kaleme aldı, önce hastalığın detaylı bir şekilde teşhisini yaptı, semptomlarını ortaya koydu, hastalığa faydası olmayacak tedavileri analiz etti, sonuç olarak kendi tedavi yöntemini önerdi. Pinsker bildirisinde, Yahudilerin ulus olarak taşıdıkları özgün özelliklerinden dolayı asimile olmayacaklarını, Yahudi halkının birçok anavatanı olmasına rağmen kendi anavatanlarının olmadığını, onların her yerde fakat hiçbir yerde olmadıklarını, Yahudilerin ulusal bağımsızlık yolundaki en büyük engelin kendileri olduğunu, sorunu görmediklerini ve kabul etmediklerini, yeryüzünde yaşayan uluslar içerisinde Yahudilerin çoktan öldüklerini (bu ölü ama hala yaşayan ulus), onların hoş bir misafir değil dilenciler gibi algılandığını, Yahudilerin hiçbir yerde kendi evlerinde olmadığını ve hiçbir yerde yerli kabul edilmediklerinden her yerde uzaylı gibi, evlat edinilmiş üvey çocuklar gibi olduklarını (her zaman yabancı olan Yahudi), Yahudilerin birbirine sıkışıp korkunç bir yolsulluk ve sefalet içerisinde olduklarını, Yahudilerin dünyanın her tarafına dağılmış bir sürü olduğunu ve onları koruyacak ve toparlayacak bir çobanın olmadığını teşhis etti. Pinsker'in ifadesiyle: “Özetlemek gerekirse, Yahudi, yaşayan insanlar için bir ölü, yerli için bir yabancı, ev sahibi için bir serseri, mülk sahibi için bir dilenci, fakir için bir sömürücü ve bir milyoner, vatansever için vatansız bir adamdır. Hasılı, o nefret edilen bir rakiptir”.

Pinsker, Yahudilere olan nefreti tıbbi kavram ve terimlerle anlatarak bu durumu Judeophia olarak tanımladı ve bu durumun 2000 yıllık bir süreçte kalıtsal, pisişik bir anormallik olduğunu ve bu hastalığın bulaşıcı özelliklere sahip olduğunu ifade etti.

Sorunu teşhis edip detaylı olarak ortaya koyduktan sonra çözüm olarak önce inanç ve azim sonra fiili adımları önerdi. Ulusal bilinç, ulusal saygınlık ve ulusun kendi kaderini kendisinin tayin etmesi ruhu ve ardından somut adımlar: “Onurumuzu ve kurtuluşumuzu kendi kendini kandırmada değil, ulusal bağlarımızı yeniden tesis etmede aramalıyız”, “Kararlılık ve özveri ile yola çıkmalıyız ve Tanrı bize yardım

²⁵⁹ L. Pinsker, (1906). Auto-Emancipation. New York: The Maccabaeon Publishing Company.

edecek”, “Gözümüzün önünde yükselen diğer ulusal hareketler kendi haklılıklarıysa, Yahudilerin de benzer bir hakka sahip olup olmadığı sorgulanabilir mi?”, “Büyük kendini özgürleştirme görevini tamamlamak için şiddetle çalışmaya başlamalıyız”, “Yahudilerin kurtuluşu için ne bir mucize gerçekleşecekti ne de Yahudi olmayanların bağışlaması onları kurtaracaktı. Baskı altında yaşayan, özellikle Rusya pogromlarına maruz kalan Yahudilere bir toprak bulunmalıydı. Avrupa’da yaşayan zengin Yahudiler, zor şartlarda ölüm kalım savaşı veren Yahudilere maddi yardım yapmalı ve onlara bir yurt satın almalıydılar”. Ahad Ha’am Pinsker’in Autoemancipation bildirisini değerlendirdiği makalesinde bildiriye “kurtuluşumuz, bu nedenle, başkaları aracılığıyla özgürleşmede değil, yalnızca ve tek başına kendi kendini özgürleştirmede aranmalıdır” şeklinde özetlemektedir. Ulusal yenilenmemizi kör tesadüfe terk etmek yerine, insan aklının ve insan deneyiminin yarattığı tüm kaynakları kullanmalıyız. Edinilecek bölge verimli, iyi konumlanmış ve birkaç milyon kişinin yerleşmesine izin verecek kadar geniş olmalıdır” diyor Pinsker. Yurt olarak ya Bab-ı Ali’nin izniyle Filistin-Suriye bölgesi ya da hızla gelişmekte olan Amerika Birleşik Devletleri olabilir. Amerika’nın nüfusunun son otuz yılda on yedi milyondan elli milyona çıkması hesaba katıldığında burada toprak satın almanın riskli değil kazançlı bir girişim olması öngörülebilir. Planın uygulanması için geniş katılımlı bir kongre düzenlenmelidir. Ekonomik olarak süreci yönetecek anonim şirket kurulmalıdır.

Antony Smith’in etno sembolizmi savunurken ortaya koyduğu birçok tezleri ispat edercesine, Pinsker bildirisinde Smith’in bütün olgularına yer vermektedir. Altın çağa atıfta bulunarak Makkabiler’in soyundan olmayı vurgulamakta, kahramanlık abidesi olarak Musa’nın liderliğini örnek göstermekte, eylemlerini İsrail Oğulları’nın kölelikten kurtularak Mısır’dan çıkışlarına benzetmektedir.

‘Şimdi ya da asla’ parolasını kullanarak şu anki ortamın bu plan için en uygun zaman olduğunu, halkımızın tehlike altında olan geleceğini güvence altına almak için her türlü fedakarlıktan kaçınmamaları gerektiğini vurgulayarak, sözlerini “Kendinize yardım edin, Tanrı size yardım edecek!” sloganıyla sonlandırıyor.²⁶⁰

²⁶⁰ <https://www.jewishvirtuallibrary.org/quot-auto-emancipation-quot-leon-pinsker>, Erişim Tarihi: 10 Mart 2021.

Leon Pinsker'in fikirlerini benimseyen Yahudiler yerel örgütlenmelere girdi. Rusya ve Doğu Avrupa'da bu derneklerin sayısı hızla arttı. Hibbat Zion veya Hovevei Zion (Siyon Aşıkları) ismiyle örgütlenen derneklerin sayısı 1882 yılında on iki iken 1890 yılında bu sayı yüz otuz sekize ulaştı. Smith'in Etno Sembolizm ve Milliyetçilik yaklaşımına uyumlu olarak Siyon Aşığı İngiltere şubesi kuruluş amaçlarını; Filistin'e komşu topraklarda kolonileştirmenin büyütülmesi için yeni koloniler kurmak ya da var olanlara yardım etmek, yaşayan bir dil olarak İbranice'nin Filistin'de yaygınlaştırılması, İsrail'in statüsünün daha ileriye taşınması olarak belirledi.²⁶¹ Etno Sembolizm açısından toprak, dil ve İsrail ulusuna vurgu önem arz etmektedir.

Siyon Aşıkları'nın Birinci Kongresi 6 Kasım 1884 tarihinde Polonya'nın Kattowitz kentinde gerçekleşti. Kongre Leon Pinsker'i başkan olarak seçti. Hibbat Zion'un İkinci Kongresi Haziran 1887, üçüncü kongresi Ağustos 1889 tarihinde toplandı. Hibbat Zion 1882-1903 yılları arasında yaklaşık 25.000 Musevi'nin Filistin'e göçmesiyle sonuçlanan 'birinci aliya' da en aktif çalışan örgüt oldu.²⁶² Siyon Aşıkları ciddi ekonomik problemler yaşadıkdan sonra Edmond de Rothschild'den destek istedi. Rothschildde bu desteği kabul etti. Rothschildlerin desteğiyle çökmek üzere olan proje kurtarıldı ve Siyon Aşıkları faaliyetlerine devam etti. Rothschildler, büyük miktarlarda bağışlar yaptı ve kolonileri o dönemde Avrupa'da var olan son teknolojiler ile destekledi.²⁶³ Özellikle bağcılık ve şarap üzerine yatırımları genişletti. Daha sonraları Hibbat Zion, Theodor Herzl'in kurduğu Siyonist yapılanmaya entegre oldu.

2.1.4.1.7. Leib Gordon: Şair, İbranice Aşığı

İbrani şairi, yazar, öğretmen Judah Leib Gordon(1830-1892) 1830 yılında, ekonomik olarak ortalamanın üzerinde olan bir ailede doğdu. Babası oğlunun iyi bir eğitim alması için imkanlarını seferber etti. Gençlik yıllarında aydınlanma eserleri ile tanıştı. İçerisinde doğduğu, geliştiği, büyüdüğü toplumu ve değerlerini sorgulamaya

²⁶¹ C. Deveci, (2017). Filistin'de İngiltere Mandasının Kuruluşu (1917-1925). Doktora Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.

²⁶² R. Kuzar, (2001). Hebrew and Zionism A Discourse Analytic Cultural Study. Berlin: Mouton de Gruyter. s: 5

²⁶³ The Congress Addresses of Theodor Herzl. (1917). (N. Straus, Çev.) New York: New York Federation of American Zionists. s: 39

başladı. Yahudi sorununun çözümünü bir Yahudi Devleti'nin kurulmasında görüyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanacağını ya da küçüleceğini ön görüyordu. Bu durumda büyük devletlerin desteğini alarak, uzun soluklu bir plan dahilinde mücadeleyi savunuyordu. İbranice O'nun için stratejik bir konuydu. Davasına şiirleri ve yazılarıyla hizmet etti.²⁶⁴

2.1.4.1.8. Peretz Smolenskin: Haskala Hareketinin Öncülerinden

Yahudi Aydınlanması Haskala Hareketinin öncülerinden, İbranice aşığı Peretz Smolenskin (1840-1885), 1840 yılında Rusya'da, fakir bir ailede dünyaya geldi. 1867 tarihinde Osmanlı vatandaşlığı aldı. Öğrencilik yıllarında Haskala Hareketiyle tanıştı. Yahudilerin kurtuluşunun kültürel olarak gelişmeleri ve ulusal kimliklerini güçlendirme ile gerçekleşeceğine inanıyordu. Asimilasyon yanlılarına şiddetle karşı çıkıyordu. Bu noktada İbranice'nin önemine inanıyordu. İsrailoğullarının ata topraklarına dönmelerini, burada kuracakları devletin tarım ve sanayi ile gelişeceğini, devletin resmi dilinin de İbranice olmasını savunuyordu. Yahudi Devleti'nin Amerika Birleşik Devletleri veya Güney Amerika yerine Filistin'de kurulmasını tercih ediyordu.

O'nun hareket noktası İbraniceydi. 1868 yılında 'Ha-Shahar (Şafak Vakti)' isminde aylık bir dergi çıkarmaya başladı. Derginin dili İbraniceydi. Dergiyi fikirlerini yaymak, denemelerini ve romanlarını yayınlamak için bir platforma dönüştürdü. Dergi genç yazarların buluştuğu bir yerdi. Smolenskin'in yazıları özellikle de genç Yahudiler üzerinde etkili oldu. İbraniceyi ihmal etmeyi Yahudilere ve Yahudiliğe karşı ihanet olarak nitelendiriyordu. İbranice günlük konuşma dili olmalıydı. "Yahudi halkının var olması için en zaruri unsur Tevrat, Tevrat'ın var olması için de en zaruri unsur İbranicedir" diyordu. İbranice denemeler, romanlar, kısa öyküler kaleme aldı.²⁶⁵

Smolenskin, Eliezer Ben Yehuda ve Moses Mandelssohn arasında fikri etkileşim aralarında sinerji meydana getirmiştir.²⁶⁶ 1883 yılında tüberküloz

²⁶⁴ A. Manaz, (2005). Siyasi Siyonizm Tarihi. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık. s: 59-61.

²⁶⁵ M. Stanislawski, (2017). Zionism a Very Short Introduction. New York: Oxford Press. s: 16

²⁶⁶ R. Kuzar, (2001). Hebrew and Zionism A Discourse Analytic Cultural Study. Berlin: Mouton de Gruyter. s: 71

hastalığına yakalandı ve 1885'te bu hastalıktan vefat etti. Naşı 1952 tarihinde İsrail'e nakledildi.

2.1.4.1.9. Ahad Ha'am: Halktan Biri, Halk Adamı, İbranice Sevdalısı

İbrani düşünür ve yazar, Siyonizm'in ideologlarından Asher Zvi Hirsch Ginsberg (1856-1927), 1856 yılında Rusya'da dindar bir ailede doğdu. Yazılarını halktan biri veya halk adamı anlamına gelen Ahad Ha'am takma adıyla kaleme aldı.²⁶⁷ Takma adı asıl adından daha tanınır hale geldi. 1886 tarihinde eşiyle birlikte Hibbat Zion'un merkezi Odessa'ya yerleşti. Ginsberg, 1891 yılında ilk ziyareti olmak üzere sık sık Filistin'i ziyaret etti. Yerleşim bölgelerinde incelemeler yaptı ve raporlar hazırladı. 1908 yılından 1922'ye kadar Londra'da yaşadı. 1922'de Filistin'e yerleşti. 1927 yılında ölümüne kadar Filistin'de yaşadı. İsrail'de birçok şehirde sokak ve caddelere ismi verildi. Adını taşıyan okul ve kütüphane oldu.

Ahad Ha'am hem Filistin'de hem de diasporada İbrani kültürünün yeniden canlanması ve güçlendirilmesine büyük önem verdi. Ona göre ulusal kültürün oluşturulması başlangıç noktasıydı.²⁶⁸ Doğu Avrupa'daki Siyonist hareketin önemli yayın organlarından, İbranice aylık Ha-Shiloah dergisinin editörlüğünü yaptı. Bu dergi, Yahudi gelenek, görenek ve kültürünü yaymak için bir araç, Yahudilikle ilgili meselelerin tartışılması için bir platform misyonunu üstlendi. Ha-Shiloah ismini de kutsal kitapta geçen bir nehirden almıştı. Ahad Ha'am bir yandan kültürel hizmetler yaparken bir yandan da örgütsel eylemlerde bulundu. Yahudi yerleşim bölgelerinin günlük sorunlarını çözmek, yerleşimcilere yardımcı olmak, İbranice eğitimi geliştirmek ve daha geniş kitlelere yaymak için Bnai Moshe (Musa'nın Oğulları) gizli örgütünü kurdu. Ahad Ha'am, Hibbat Zion örgütünün merkez komitesi içerisinde yer aldı. Chaim Weizmann'ın gönüllü danışmanlığını yaptı. Balfour Deklarasyonunun yayınlanması sürecinde Weizmann'ın yanında aktif rol üstlendi.

İsrail'e toplu göç ve Filistin'de kolonizasyon sürecinde Filistinlilerle karşılaştıkları ve karşılaşacakları sorunlara henüz kuluçka döneminde dikkatleri

²⁶⁷M. Stanislawski, (2017). Zionism a Very Short Introduction. New York: Oxford Press. s: 20

²⁶⁸T. Amar -Dahl, (2012). Zionist Israel and The Question of Palastine. Berlin: De Gruyter Oldenbourg Publication. S:12

çekti. İsrailoğullarını Filistin’de sorunsuz, rahat bir ortam beklemiyordu.²⁶⁹ Nitekim ilk yerleşimciler birçok zorluklarla karşıya kaldı, dönenler oldu, proje çökmenin eşiğine geldi.

Ahad Ha’am, 1897 Birinci Siyonist Kongresi’ne delege olarak katıldı. 1911’e kadar diğer kongrelere katılmayı reddetti.²⁷⁰ Birinci Kongreden sonra kongre ile ilgili eleştirel bir makale yayımladı. Makalesinde Siyonizm ile Hibbat Zion’u kıyaslamaktaydı. Siyonizmi Batılı Yahudilerin, Hibbat Zion’u da Doğulu Yahudilerin Hareketi olarak değerlendirdi. Hibbat Zion’un davası Yahudilik iken Siyonizm’in hedefi Yahudilerdi. Birisi millete ağırlık veriyor diğeri bireye. Biri antisemitizmin ürünü diğeri ideallerin. Biri sevgi isterken diğeri saygı. Her iki hareket de bir Yahudi Devleti kurmak istiyor. Siyonizm Yahudi Devletini, İsrailoğullarının yokluk, yoksulluk, fakirlik ve sıkıntılardan kurtulması ve ulusal ihtişama kavuşmak için isterken; Siyon Aşıkları, evrensel değerlerin tüm dünyaya hakim olması için mücadele ediyor ve devleti Benî İsrail’in güvenli bir sığınağı olarak görüyordu. Bu yüzden Siyonizm siyasi propagandaya odaklanırken Hibbat Zion kültüre odaklandı. Kongrenin davayı ne, neden, niçin, nasıl olarak müzakere etmek yerine dış dünyaya bir gösteri amacıyla organize edildiğini, hareketin kurucularının arkalarında tüm Yahudi halkının desteğini göstermeyi amaçladıklarını, herhangi bir aykırı sesin çıkmaması için azami gayret gösterdiklerini ifade etti.

Ekonomik Liderler

2.1.4.1.10. Sir Moses Montefiore: Bankacı, Banker, Borsa Uzmanı, Filistin’e Adanmış bir Ömür ve Servet

İngiliz bankacı, banker, borsa uzmanı, dava adamı, Filistin’de ilk yerleşim yeri kuran, eğitim sevdalısı, hayırsever, Londra Şerifi, Baron Sir Moses Haim Montefiore (1784-1885) 1784 yılında İtalya’nın Livorno kentinde, İngiliz kökenli Sefarad bir ailede doğdu. Aile, Montefiore henüz bir yaşındayken tekrar İngiltere’ye döndü. Moses Montefiore, genç yaşta ticaret hayatına atıldı. İlk olarak bir çay firmasında işe başladı. Sonraki yıl bir başka firmada muhasebe bölümünde çalıştı. Yirmi yaşına geldiğinde borsa simsarlığı yaptı. Amcasının desteği ve kefaletiyle

²⁶⁹ D. Cohn-Sherbok, (2012). Introduction to Zionism and Israel From Ideology to History. London: Continuum. s: 25

²⁷⁰ M. Prior, (1999). Zionism and the State of Israel. London and New York: Routledge. s: 216

kardeşiyle ortak olarak borsa şirketi kurdu ve şirket Londra Borsası'nda işlem görmeye başladı. Kısa süre içerisinde iflasla yüzleştiler. Tüm mal varlığını borçlarına karşılık verdi. Tekrar toparlandı ve yeniden borsa işine devam etti. 1812 yılında, banker Levy Barent Cohen'in kızı Judith ile evlendi. Judith Cohen'in ailesi Aşkenaz, Montefiore ise Sefarad Yahudilerindendi. O dönemde böyle bir evlilik nadir görülen bir durumdu. Bu evlilik dolayısıyla Rothschildlerle akrabalık ilişkisi kurulmuş oldu. Eşi Judith'in kızkardeşi, Nathan Mayer Rothschild ile evlendi. Montefiore'nin kardeşi ise Nathan Rothschild'in kız kardeşi ile evlendi. Rothschildlerle akrabalık ilişkisi iki ailenin ortak ticari faaliyetlerini artırdı. Rothschildlerin Londra Borsası'ndaki işlemlerini Montefiore takip etti. Montefiore, bankacılık, finans, borsa faaliyetlerinin yanında birçok ticari faaliyetlerde bulundu. Avrupa'nın büyük kentlerinde aydınlatmada kullanılacak gaz dağıtımını üstlenecek Imperial Gas Association Co., meşhur sigorta şirketi Alliance Insurance Co.'yu kurdu. Kendi şirketlerinin dışında birçok büyük şirketlerin hissedarı oldu, bu şirketlerin yönetim kurullarında görev aldı.

40 yaşına geldiğinde büyük bir servete sahipti. Bu dönemde eşiyle birlikte hayatını sosyal dayanışmaya ve eğitime adamaya karar verdi. O ve eşi hayatlarının kalan dönemlerini hayır işlerinde geçirdi. İlki 1827, sonuncusu 91 yaşında iken 1875 yılında olmak üzere yedi kez Filistin'i ziyaret etti.²⁷¹ 1840 İstanbul, 1846 Rusya, 1858 Roma, 1864 Fas, 1867 Romanya üst düzey ziyaretlerini gerçekleştirdi. İlk İstanbul seyahatini 1840 Şam'daki kan olayları sebebiyle tutuklanan Yahudilerin serbest bırakılması amacıyla Padişah Abdülmecit ile görüşmek için gerçekleştirdi. 1863 yılında İstanbul'a ikinci ziyaretini yaptı. İkinci ziyaretin amacı tahta çıkan Sultan Abdulaziz'i kutlamak ve Abdülmecid tarafından Yahudiler lehine çıkarılan fermanların yenilenmesi idi. 1846 tarihinde Rus Çarı Yahudilerin Almanya ve Prusya sınırına en az elli kilometre mesafeden sonra yerleşebileceklerini, bu alanda bulunanların buraları terk etmelerini emreden kanunu çıkardı. Montefiore Rus Çarı ile görüştü ve bu kanunun uygulanmasını erteletmeyi başardı. Bu olay üzerine Londra'ya döndüğünde Kraliçe Viktorya O'na Baron unvanını verdi. 1872 yılında, Romanof ailesinin tahta çıkışının 200. yıl kutlamaları dolayısıyla ikinci Rusya seyahatini gerçekleştirdi. Roma seyahatini Katolik kilisesi tarafından kaçırılan altı

²⁷¹ D. M. Lewis, (2010). The Origins of Christian Zionism. USA: Cambridge University Press. s:159

yaşındaki Yahudi çocuğun serbest bırakılması için yaptı. 1864 tarihinde, Yahudiler aleyhine çıkan olayları ve kargaşaları Fas Kralı ile görüştü. 1867 yılında Romanya Kralı'nı ziyaret etti.

Moses Montefiore ve eşi Judeth'in 1827 yılındaki ilk Filistin ziyaretleri çok meşakkatli oldu. Yolculuk esnasında kara, deniz, at sırtı gibi her türlü ulaşım aracını kullandılar, hastalıklarla boğuşular. Yolculuk yaklaşık beş buçuk ay sürdü. Mısır'da Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından kabul edildiler. Kahire, İskenderiye, Akka, Yafa, Kudüs şehirlerini ziyaret ettiler. Yahudi dindaşlarının durumlarının kötü olduğunu gördüler. Filistin'deki Yahudiler diğer ülkelerdeki dindaşlarının yardımlarıyla yaşamaktaydılar. 1839 yılında yine eşiyle ikinci Filistin gezisini yaptı. Bu ziyaretinde istatistik çalışmaları yaptırdı, cömertçe bağışlar yaptı. 1840 yılındaki bölge ziyaretleri Şam olayları içindi. Şam'da Papaz Tomasso ve hizmetkarı, en son Yahudi mahallesinde görüldükten sonra kaybolmuşlardı. Şam'ın Hristiyan tebaası bundan Yahudileri sorumlu tutmuşlardı. Şehirde huzursuzluk baş göstermiş, Yahudi evleri ve işyerleri saldırıya uğramıştı. Baskı ve işkencelerden dolayı bazı Yahudiler bu suçu üstlenmek durumunda kalmışlardı. İdare bazı Yahudi vatandaşlarını tutuklamış fakat şehirdeki sükûnet sağlanamamıştı. Montefiore'ye yine yol görünmüştü. Bu yolculuğunda hanımı Judith ve Adolphe Cremieux O'na eşlik etti. Heyet, Mehmet Ali Paşa tarafından kabul edildi. Yoğun temaslar sonucu tutuklu kardeşlerinin salıverilmesini sağladılar. Yolculuk dönüşü İstanbul'a uğrayarak Padişah Abdulmecit tarafından da kabul edildiler. Padişah, olayla ilgili bir ferman yayımladı. 1855 yılındaki ziyaretinde Kudüs'te bir okul ve kurs merkezi açtı. Yerleşim yeri olarak kullanılmak üzere Kadim Kudüs surlarının dışında arazi satın aldı. 1859 yılında bu arazi üzerinde ilk yerleşim yerini tesis etti. Buraya Mishkenot Sha'ananim adı verildi.²⁷² Montefiore, fakir dindaşlarına destek vadederek buraya yerleşmelerini tavsiye etti. Yine Montefiore, Yafa sırtlarında Sefared Yahudileri için Ohel Moshe, Aşkenaz Yahudileri için Mazkerat Moshe adıyla yerleşim yerlerini kurdu. Fakirlere un dağıtmak için yel değirmeni yaptırdı. Yel değirmeninin bulunduğu yerleşim bölgesi, Moses Montefiore'nin ismine atfen Yemin Moshe (Mose'nin sağ kolu) olarak isimlendirildi. 1866 yılında Kudüs'te kolera salgını

²⁷² I. Friedman, (tarih yok). Germany, Turkey, And Zionism 1897-1918. Oxford University Press. s: 36

başgösterdi. Montefiore yeniden Filistin'e geldi. Salgının etkilerini en aza indirmek için sağlık alanında çalışmalar yaptı. Bu ziyaretinde de tarımsal faaliyetlerde kullanılmak üzere araziler satın aldı. 1875 yılında doksan yaşındayken son Filistin ziyaretini gerçekleştirdi.

Moses Montefiore, Filistin'deki Yahudi toplumuna sanayi, ekonomik ve tarımsal kalkınma, sağlık, eğitim alanlarında büyük miktarlarda bağış yaptı. Filistin'de tekstil fabrikası ve matbaa kurdu, nüfus sayımı yaptırdı. Yahudi toplumunu sosyal, demografik ve ekonomik olarak analiz ettirdi.²⁷³

Sir Haim Moses Montefiore, 1885 yılında 101 yaşında vefat etti. Malikanesinde eşinin yanına defnedildi.²⁷⁴

2.1.4.1.11. Baron Maurice de Hirsch: Baron Maurice de Hirsch Fonu, Arjantin Yahudi Kolonizasyon Cemiyeti Kurucusu Finansör

Alman finansör ve hayırsever Baron Maurice de Hirsch (1831-1896), 1831 yılında Bavyera eyaletinin merkezi Münih'te dünyaya geldi. Dedesi Bavyera'da arazi sahibi olan ilk Yahudi idi. Babası Bavyera prensinin bankacısı idi. Genç yaşında ticarete başladı. 1855 tarihinde, Brüksel'de çalıştığı Bisshoffsheim & Goldschmid Bankası başkanının kızıyla evlendi. Hirsch kurnaz biriydi. İlk zamanlar iş hayatında pek başarılı olamadı ve eşinin serveti ile idare etti. Kasasının bomboş ve ekonomik itibarının düşük olduğu bir dönemde hayat kendisini Osmanlı Nafia Nazırı Davut Paşa ile karşılaştırdı. İstanbul ile Viyana'yı bağlayacak Rumeli Demiryolları yapımı için 1857'de birinci mukavele, 1860'da ikinci mukavele ve 1868'de üçüncü mukavele imzalandı fakat her üç mukavele de başarısızlıkla sonuçlandı. 1868 yılında Sadrazam Ali Paşa, Nafia Nazırını konuyu temelden çözmesi için Avrupa'ya gönderdi. Davut Paşa temaslارının sonucu, ekonomik tablosu pek iç açıcı olmayan Baron Maurice de Hirsch'le mukavele yapılmasına karar verdi. Davut Paşa'nın bu tercihinde, Paşa'nın Ermeni olması ve Hirsch'in Macar Yahudisi olması arasında bağlantı kuranlar da oldu. Rumeli Demiryolları, yap-işlet-devret sistemiyle 99

²⁷³ Ö. Tellioglu, (2018). Filistin'e Musevi göçü ve Siyonizm (1880-1914). İstanbul: Kitabevi Yayınları s: 43-47.

²⁷⁴ Sir Moses Montefiore'nin detaylı otobiyografisi için: 'D. L. Loewe, (Dü.). (1890). Diaries of Sir Moses and Lady Montefiore. London Griffith Farran Okadan.'

yıllığına Baron Maurice de Hirsch'e devredildi. Hirsch'in ihaleyi alma sürecinde rüşvet çarkını işletmesi, ihalenin yapım aşamalarında rüşvet çarkı desteğiyle yolsuzluklar, yolların uzatılması, kolay olan bölümlerin inşa edilip zor bölgelerin bırakılması, kötü malzeme kullanılması, Hirsch'in mukavele çerçevesinde yapımını gerçekleştireceği işleri yarı fiyatına ya da daha aşağı fiyatlara ikinci şahıslara yaptırması, kontrol mekanizmasının işlememesi tartışılan konulardandır. Hirsch, hem finansal açıdan, hem de inşaat yönünden Osmanlı hazinesine telafisi imkansız zararlar verdi. Yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti Osmanlı Devleti'nin borçlarını Duyun-ı Umumiye çerçevesinde öderken Rumeli Demiryolları borcunu da ödedi. Genç Türkiye Cumhuriyeti Devleti Rumeli Demiryollarını 1936 yılında millileştirdi ve Rumeli Demiryollarından taalluk eden borcu da 25 Mayıs 1954 tarihinde bitirdi.²⁷⁵

Maurice de Hirsch, Rumeli Demiryolları imtiyazı, bakır, şeker ve finansal spekülasyonlar ile servetine servet kattı. Kendisi hayatta iken servetini Yahudiler için harcadı. Ölümünden sonra da varisi olmadığı için büyük miktarda meblağları Yahudi hayır cemiyetlerine ve Arjantin Yahudi Kolonizasyon Derneği'ne bağışladı. Alliance Israélite Universelle'nin eğitim çalışmalarına destek verdi. 1890 yılında Londra'da 'Jewish Colonization Association/Yahudi Kolonizasyon Cemiyeti'ni kurdu. Bu cemiyet dünyanın en büyük yardım kuruluşlarından biri oldu. Yahudi Kolonizasyon Cemiyeti, İzmir ve İstanbul'un Anadolu yakasında yerleşim yeri kurmak için arazi satın aldı fakat bu hedefine ulaşamadı. Cemiyet, Filistin'deki mülklerini 1958 yılında İsrail devleti'ne devretti. 1891 yılında Rus Yahudilerin Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmesine yardımcı olmak için New York'ta kendi adına bir fon oluşturdu: Baron Maurice de Hirsch Fonu. Arjantin Yahudi Kolonizasyon Cemiyetini de kurdu. Bu cemiyet çatısı altında araziler satın alındı, koloniler tesis edildi, tarım ve sanayi işletmeleri kuruldu. Hirsch, o günkü şartlarda Arjantin projesi için elli milyon Amerikan dolarından fazla harcama yaptı.²⁷⁶

Theodor Herzl, Baron Hirsch'le görüşmek için yazıştı. Mektuplar gitti, cevaplar geldi ve sonunda görüşme gerçekleşti. Herzl görüşmeye ön yargılı başladı. Konuşma sürecinde ön yargılarının bir kısmında haklı, bir kısmında haksız olduğunu

²⁷⁵ V. Engin, (1993). Rumeli Demiryolları. İstanbul: Eren Yayıncılık. s: 217.

²⁷⁶ The Congress Addresses of Theodor Herzl. (1917). (N. Straus, Çev.) New York: New York Federation of American Zionists. s: 40

gördü. Herzl, Baron'un yardım yöntemiyle Yahudi milletin dilenciye döndüğü eleştirisinde bulundu. Hirsch, Herzl'e eleştirisinde hak verdi. Hirsch'de Herzl'e bu hedeflerini gerçekleştirmek için parayı nereden bulacağını sordu. Herzl; on milyarlık bir milli Yahudi Fonu oluşturacağını söyledi. Baron: "tam bir fantezi" dedi ve ilave etti: "Yahudi zenginleri metelik vermezler, metelik de etmezler. Zira zenginler kötüdürler. Fakirlerin ızdırabı da onları ilgilendirmez". Herzl, görüşmede meramını tam ifade edemediğini düşündü ve görüşmeden sonra sert bir eda ile tekrar bir mektup yazdı.²⁷⁷

2.1.4.1.12. Lionel Walter Rothschild: Baron, Balfour Deklarasyonu Muhatabı

İngiliz bankacı, politikacı, zoolog, birinci baron Nathan Mayer Rothschild'in en büyük oğlu, Rothschild ailesinin ikinci baronu, Balfour Deklarasyonu'nun muhatabı, Lord Lionel Walter Rothschild (1868-1937), 1868 yılında Londra'da doğdu. Lionel Walter Rothschild, ailenin ilginç bir üyesidir. Çocukluğundan beri hayvanlara düşkündür. Lisansını zoolojide yapmış, kuşbilim ve böcekbilim uzmanıdır.²⁷⁸ Evlenmediği için resmi çocuk sahibi değildir.

Rothschild finans hanedanlığı, Napolyon savaşları sürecinde ve sonrasında güçlendi. Hanedanlığın temelini Mayer Amschel Rothschild (1744-1812), Frankfurt'ta attı. Frankfurt'un bir Yahudi gettosunda doğan Mayer Amschel, finans sektörüne girdi. Yumurtaları tek sepet değil, farklı farklı birçok sepetlere koyan Amschel, işletmelerini Avrupa'nın beş büyük ülkesine yaydı. Merkez Frankfurt olmak üzere Londra, Paris, Viyana ve Napoli'de şubeler açtı. Her bir merkezin başına oğullarından birini koydu. Bu merkezler arasında sadece para değil altın gibi değerli eşyalar transferini de sağladıkları bir sistem kurdu. Bu sistem aynı zamanda, haberleşme ağı olarak da kullanıldı. Aile bu üstünlüğüyle, herkesten önce siyasi, sosyal, ekonomik bilgiye ulaştı. Bilgiye erken ulaşım aileye büyük avantajlar sağladı. Rothschildler kurdukları bu sistemi çok fonksiyonlu bir silah olarak kullandı.

²⁷⁷ T. Herzl, (2017). Siyonizmin Kurucusu Thedor Herzl'in Hatıraları ve Sultan Abdulhamid. (E. Göze, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Yayınları. s: 23-35.

²⁷⁸ C. Schener, (2016). Balfour Deklarasyonu Arap-İsrail Çatışmasının Kökenleri (2. b.). (A. C. Akkoyunlu, Çev.) İstanbul: Kırmızı Kedi yayınları. s: 321.

Mayer Amschel, hanedanlığa katı kurallar koydu. Aile içi evlilik, bir başka ifadeyle kuzenler arası evlilik kuralı, sermayenin dışarı sızması için önemliydi. Aile içi evlilik kuralı, aile içi ortaklık kuralının da gerçekleşmesini sağlıyordu. 19. Yüzyılda aile dışı evlilikler gerçekleşti fakat bu evlilikler de aileyi kuvvetlendirecek evliliklerdi. Evlilikler dolayısıyla aristokrasi ve diğer finansal hanedanlarla akrabalık ilişkileri kurulmuş oldu. Buna, Montefiore ve Rothschild ailelerinin akrabalığı ve bu akrabalık sebebiyle işlerin sinerji ile daha ileri boyutlara taşınması güzel bir örnektir. Bu evlilikle Aşkenaz olan Rothschild ailesi, Londra finans piyasalarında etkili olan Sefared Yahudileri ile yakınlık kurdu. Aile servetinin bölünmemesi ve gizli tutulması bir diğer kuraldır. Uyulması gereken kurallardan biri de, eğer aile üyelerinden önemli bir itiraz yoksa, hanedanlığın sorumluluğunu en büyük erkek çocuğun üstlenmesidir. Mayer Amschel Rothschild'in ölümüyle hanedanlığın başına büyük oğul Nathan Mayer geçti. Nathan Mayer'den hanedanlığı, Lionel Walter devraldı. Lionel Walter Rothschild'in 1937 yılında ölümüyle hanedanlığın sorumluluğunu Nathaniel Mayer Victor Rothschild üstlendi.

Rothschild ve Montefiore aileleri servetlerini Yahudi dindaşları yolunda harcamaktan geri durmadı. Rothschildler Montefiore'nin açtığı yolda yürüdü, teslim aldıkları misyonu daha ileri noktalara taşıdı. Rothschildler Filistin'de yerleşim yerleri kurulmasında öncülük etti. Siyon Aşıkları'nın en zor anında, artık pes diyecekleri bir zamanda onların imdadına yetişti. Sıkıntıda olan kardeşlerine yardım elini uzattı. 1882-1908 yılları arasında Rothschildlerin desteğiyle Filistin'de 30 civarında yerleşim yeri kuruldu.²⁷⁹ Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti Lübnan'dan çekilirken orada kalan Türk ailelerinden Sait Hurşit "Son Vapuru Kaçıranlar" ismiyle yayınladığı anılarında Rothschildlerin babalarının anısına Filistin'de yerleşim yeri kurduğunu anlatır: "Bu yüzyılın başlarında Baron Edmond de Rothschild, babası Jakob'un anısına Filistin'de Zammarin köyünü satın alarak adını "Zikhron Ya'akov"'a (Zikhron Jakob/Yakup'un Hatırası) çevirdi ve Avrupa'dan Yahudi aileleri getirtip bu köye yerleştirmeye çabaladı. Yeni gelenler arasında Romanyalı karı-koca Moiz ve Eva Gold da vardı. Bu kişiler ilerde annemin babası ve annesi olacaktı. Yeni gelenlere bir ev verilir, çalışmaları için imkan yaratılırdı. Moiz ve Eva yeni inşa edilmiş kasabaya geldiklerinde burasının onlara anlatıldığı gibi olmadığını görmüş ve

²⁷⁹ Ş. T. Buzpınar, (2020). The Ottoman Response to Laurence Oliphant's Project of Jewish Settlement in Palastine (1879-1882). (56), 259-286. Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies.

düş kırıklığına uğramıştı. Zaten bir müddet sonra Zikhron Ya'akov'dan ayrılarak Beyrut'a yerleştiler".²⁸⁰ Said Hurşit Filistin'de yerleşimcilerin yaşadığı sıkıntıları da ortaya koymakta. Mustafa Kemal Paşa'nın ilk muhafız birliği komutanı, Trablusgarb'ta Mustafa Kemal Paşa'yla yer yer aynı cephede savaşan ve ardından Kurtuluş Savaşı yıllarında da aynı kaderi paylaşan, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında birçok askeri görevler yapan Emekli Süvari Albay Şerif Güralp, anılarında Filistinde yerleşim yerlerinin kuruluşunu, işleyişini anlatır. Arazileri Siyonist Kurumlar'ın satın aldığını, arazileri ağaçlandırdıktan sonra Yahudi ailelerine teslim ettiklerini, erkek kadın, çoluk çocuk hep beraber çalıştıklarını, dördüncü sene arazinin gelirini vererek araziye sahip olduklarını ifade eder. Bu dönemde meşhur Yahudi bankerlerinden Baron Rothschild'in Fransa'daki içki fabrikasından sonra ikinci fabrikasını Filistin'e kurduğunu, yerleşim yerlerinde mahsüllerin bu fabrikada içki yapıldığını, ürünlerin bir kısmını burada tükettiklerini, bir kısmını da Avrupa'ya ihraç ettiklerini izah eder.²⁸¹

İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Arthur James Balfour, 'Balfour Deklarasyonu' olarak tarihe geçecek olan meşhur mektubu, 2 Kasım 1917'de, Lionel Walter Rothschild adına gönderdi. "Sayın Lord Rothschild, Majestelerinin Hükümeti Yahudi halkı için Filistin'de ulusal bir yurt kurulmasını uygun görmektedir"... Bu zafer, Rothschild'in desteği ile Haim Weizmann'ın ve bazı Siyonistlerin İngiliz hükümeti nezdinde yoğun temasları sonucu gerçekleşti.²⁸² Deklarasyonun, Weizmann veya başka bir Siyonist lidere değil de Siyonist Hareket içerisinde hiçbir resmi görevi olmayan Lord Rothschild'e hitaben yazılması Rothschild'lerin önemini göstermektedir. İngiltere, bu toprakları, Şerif Hüseyin-Mc Mahon mektuplaşmalarıyla Hüseyin'e göz kırpmış, Sykes-Picot-Sazanov²⁸³ anlaşmasıyla İngiltere ve Fransa arasında paylaşmış, Balfour Deklarasyonu ile Yahudilere vaat etmiştir. Deklarasyon, Arthur Koestler'in ifadesiyle; "Bir milletin, başka bir millete, diğer bir milletin toprağını vaat etmesidir".²⁸⁴

²⁸⁰ S. Hurşit, (1999). Son Vapuru Kaçıranlar. İstanbul: İletişim Yayınları. s: 38.

²⁸¹ Ş. Güralp, (1957). Benî İsrail Filistin'e Nasıl Döndü? İstanbul: Dizerkonca Matbaası. s: 90-93.

²⁸² D. Cronin, (1988). Balfour's Shadow A Century of British Support for Zionism and Israel. London: Pluto Press. s: 7

²⁸³ Sir Mark Sykes, Filistin'de Siyonistleri desteklemek İngiliz çıkarlarına uygun olduğunu düşünüyordu. 1917 yılında bir notunda şunları ifade etmektedir: ' Şu an İngiliz Filistin'i için baskı yapmak tehlikelidir. Eğer Fransızlar Yahudi milliyetçiliğine destek verirlerse, Yahudiler Filistin'de etkin olur. Bu durumun bölge için doğru adım olduğunu düşünüyorum.'

S. Flapan, (1979). Zionism and The Palestinians. London: Croom Helm Ltd. s: 22

²⁸⁴ M. K. Öke, (2018). Siyonizm ve Filistin sorunu 1880-1923 (6. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları. s: 334.

2.1.4.1.13. Theodor Herzl: Fikirden Eyleme, Modern Dönemin Musa'sı

Yahudi Devleti'nin ruhani babası,²⁸⁵ Siyonist hareketin kurucusu, diplomasi cambazı,²⁸⁶ hukuk doktoru, gazeteci, yazar, Avusturya-Macaristan vatandaşı Theodor Herzl, 1860 tarihinde Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de doğdu. Aile 1878 yılında Viyana'ya taşındı, Herzl, Viyana'da Hukuk eğitimi aldı ve 1884 tarihinde hukuk doktorasını hak etti. Bir müddet avukatlık yaptı ve Yahudi olduğundan, bu alanda geleceğinin olmadığı kanaatiyle gazetecilik ve yazarlığa yöneldi. Viyana gazetelerinden Neue Freie Presse'nin muhabiri olarak aktif gazeteceliğe başladı ve kısa zamanda gazetenin Paris muhabiri oldu. Herzl, hayatının geri kalan dönemlerinde bu özelliğini etkili olarak kullandı. 1897 yılında da Siyonizmin yayın organı olarak Die Welt gazetesini kurdu. 1889 yılında evlendi. Aile, bu evlilikten iki kız ve bir erkek çocuk sahibi oldu. 1904 yılında henüz 44 yaşında iken kalp rahatsızlığından hayata gözlerini yumdu. Dolu dolu geçen, davası uğrunda ailesi dahil, her şeyden vaz geçtiği 44 yıl. Herzl, hatıratında eşi hasta yatağında yüksek ateşle yatarken İstanbul'a çağırılışını anlatır: 'Dün eşim yüksek ateşle yatarken Yıldız'dan şu telgraf geldi: "Lütfen projelerinizi açıklamak üzere derhal İstanbul'a geliniz".'²⁸⁷ Ailesini ihmal etmesi, ailesinin bütün fertlerinin acı ölümlerine sebep oldu. Eşi, Theodor Herzl'in ölümünden üç yıl sonra, genç yaşta öldü. Kızı eroin bağımlılığından, aşırı doz sebebiyle öldü. Oğlu Hans, kardeşinin ölümünden kısa süre sonra intihar etti. Diğer kızı eşiyle birlikte Nazi kampında açlıktan öldü. Ailenin son ferdi, Amerika'da anne ve babasının ölüm haberini alınca köprüden atlayarak intihar etti.²⁸⁸ Kendi ifadesiyle hayatı, bir rüya olarak değil, bir mücadele olarak yaşadı.

İsrail devleti'nin kuruluş bildirisinin Herzl'in portresi altında okunması, Siyonizm'in Herzl'e verdiği önemi apaçık ortaya koymaktadır. Kurucu Heyet, Theodor Herzl'in ismini bildiride bizzat andı. Herzl'in naşı, 1949 yılında resmi bir törenle Kudüs'teki Herzl Tepesine taşındı. İsrail'de Herzl'in adı sokaklara,

²⁸⁵ D. Cohn-Sherbok, (2012). Introduction to Zionism and Israel From Ideology to History. London: Continuum. s: 47

²⁸⁶ İsrail Zangwill'e göre Theodor Herzl " O, ne Alman, ne İngiliz, nede Türktür. O, Kudüs'ün birinci yıkımından sonra yetişen ilk Yahudi devlet adamıdır."

I. Friedman, (tarih yok). Germany, Turkey, And Zionism 1897-1918. Oxford University Press. s: 118

²⁸⁷ T. Herzl, (2017). Siyonizmin Kurucusu Theodor Herzl'in Hatıraları ve Sultan Abdulhamid. (E. Göze, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Yayınları. s: 265.

²⁸⁸ P. Johnson, (2013). Yahudi Tarihi. (F. Orman, Çev.) İstanbul: Pozitif Yayınları. s: 473.

caddelere, okullara verildi. Herzl adına hatıra ormanı, Herzl adına yerleşim yeri kuruldu. Zeytin dağına Herzl Tepesi ismi verildi.

Herzl, birçok makale, gazete yazıları, günlük ve oyunlar yazdı. Önce Viyana'daki Yahudilerin sorun ve sıkıntılarını işlediği 'Yeni Getto' isimdeki oyunu kaleme aldı. 1896 yılında Almanca olarak 'Der Judenstaat / Yahudi Devleti' kitabını yayınladı. Bu kitabını, 1902 yılında yayınladığı 'Altneuland / Eski-Yeni Vatan' kitabı takip etti. Moses Hess'in Roma ve Kudüs eseri, Leon Pinsker'in Kendi Kendine Özgürlük çalışması, Theodor Herzl'in Yahudi Devleti kitabı aynı içeriklere sahip. Haim Weizmann, Herzl'i çalışmasında Hess ve Pinsker'den bahsetmediği için eleştiriyor. Siyonist öncüler, Siyonizm'in dini ve entelektüel temelini atarken, Herzl, parçaları bir araya getirerek bunu uluslararası bir harekete dönüştürdü. Theodor Herzl, çalışmalarını günlük tutarak kayıt altına aldı, yazdığı mektup ve notları günlüğüne not etti, duygu ve düşüncelerini, öfke ve sevincini paylaştı, siyasi ve diplomatik görüşmelerin detaylarını anlattı. Hatıratı, 1895 yılından ölümüne, 1904 yılına kadar dönemi kapsamaktadır. Herzl'in hatıratı, Siyonizm'in tarihi, Dünya Siyonist Teşkilatı'nın kuruluşu, Dünya Siyonist Kongrelerinin ilk altı toplantısı, Osmanlı Siyonizm ilişkileri, Herzl ve Osmanlı Devlet Erkanı münasebetleri açısından önemli bir kaynakçadır. Hatıratı, Osmanlı ile bağlantılı konular geniş ve kapsamlı olarak işlenmektedir.

Herzl, konunun bilimsel, akademik, entelektüel, dini ve siyasi yönünü ihmal etmemekle birlikte, O, bir aksiyon adamıydı.²⁸⁹ Neue Freie Presse gazetesinin muhabiri olarak siyasi, diplomatik, sosyal ve toplumsal birçok görüşmeler gerçekleştirdi. Muhabir kimliğini etkin olarak kullandı fakat olaylara hep dava perspektifi ile yaklaştı. Osmanlı Padişahı Sultan II. Abdulhamit, Alman İmparatoru II. Wilhelm, İtalyan Kralı Victor Emmanuel, Papa 10. Pie, İngiltere Sömürgeler Bakanı Joseph Chamberlain, Dışişleri bakanları, dükler, prensler, valiler, özel kalem müdürleri, Osmanlı Yıldız Sarayı'nın bütün Devlet Erkanı, diplomatik misyon ve şeflikler, büyükelçiler, ateşeler, yazarlar, akademisyenler, Baron Hirsch, Baron Rothschild, Siyon Aşıkları vb. Yahudi örgüt ve kurumlarının yöneticileri ve ileri

²⁸⁹ Elyakim Rubinstein, 'Zionist Attitudes on the Jewish-Arab Conflict Until 1936...' makalesinde Theodor Herzl'i: 'Aramızda bir Herzl ortaya çıktı ve devlet olma isteğimizi yeniden canlandırdı.' şeklinde anlatmaktadır. Almog, S. (Dü.). (1983). Zionism and The Arabs. Jerusalem: Jerusalem The Historical Society of Israel and The Zalman Shazar Center. s: 69

gelenleri, dinadamları, işinsanları, ekonomistler, müzakerelere aracılık eden nüfuz sahibi kimseler ile görüşmeler yaptı. İstanbul, Viyana, Londra, Paris, Roma, Kahire arasında mekik diplomasisi gerçekleştirdi. Herzl, birincisi Haziran 1896, ikincisi Ekim 1898, üçüncüsü Mayıs 1901, dördüncüsü Şubat 1902 ve beşincisi Temmuz 1902 tarihlerinde olmak üzere beş kez İstanbul ziyareti gerçekleştirdi.

Herzl, Üçüncü ziyareti kapsamında 19 Mayıs 1901 tarihinde Sultan Abdulhamit'le görüştü. Sultan Abdulhamit, Theodor Herzl'i Dünya Siyonist Teşkilatı'nın başkanı kimliği ile değil, Neue Freie Presse Gazetesi'nin muhabiri olarak kabul etti. Herzl, Sultan ile görüşmek için birçok temaslarda bulundu ancak üçüncü ziyaretinde bunu gerçekleştirdi. Önce, Polonyalı, eski diplomat Philip Newlensky aracılık yaptı. Herzl'in İstanbul'a birinci ziyaretinde, Newlensky eşlik etti. Bu ziyarette, Herzl, Sadrazam Halil Rıfat Paşa ile görüştü fakat, Sultan'la görüşemedi. Abdulhamid, Newlensky ile Theodor Herzl'e meşhur mesajını iletti:

“Akşam Newlinsky, Yıldız'dan kederli bir yüz ve kötü haberlerle döndü. Yarım şişe şampanya ısmarladıktan sonra, durumu iki kelimeyle özetledi:

-Yapacak hiçbir şey yok... Hazret meseleyi konuşmak bile istemiyor.

Şoku yiğitçe karşıladım. Newlinsky devam etti:

Mösyö Herzl, sizin arkadaşınız olduğuna göre benim de dostum demektir, kendisine bu meselede artık hiçbir teşebbüste bulunmamasını öğütleyiniz. Benim bir karış toprak vermem söz konusu olamaz. Zira, istenen toprak bana ait değildir. O, milletime aittir. Bu devleti kuran ve kanıyla besleyen milletime... Herhangi birisine vermek veya bizden koparılmasına razı olmaktansa, yeniden kanımızla yıkamayı tercih ederiz. Benim, Suriye ve Filistin'den gelen iki alayım Plevne'de son askerine kadar şehit oldular... Türk İmparatorluk toprakları bana değil, Türk Milleti'ne aittir. Bu İmparatorluğun hiçbir parçasını hiçbir kimseye veremem. Yahudiler, şimdilik milyarlarını biriktirsinler. Kim bilir, bir gün bu İmparatorluk paylaşılsa, onlar da istediklerini, belki de karşılıksız elde edebilirler. Fakat yalnız bizim cesetlerimiz taksim edilebilir. Ben canlı bir beden üzerinde ameliyat yapılmasına müsaade etmem.”²⁹⁰

²⁹⁰ T. Herzl, (2017). Siyonizmin Kurucusu Theodor Herzl'in Hatıraları ve Sultan Abdulhamid. (E. Göze, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Yayınları. s: 81,

Newlensky Herzl'i Sultan Abdulhamit ile görüştürmeyi başaramadan öldü. Newlensky'nin ölümü üzerine Herzl, amca diye hitap ettiği Macar asıllı Arminius Vambery'i devreye soktu. Herzl, Vambery'nin kısa otobiyografisini; ' Bu yetmişlik sabık Yahudi son derece enteresan bir adam, on iki dili rahatlıkla konuşuyor, şimdiye kadar beş din değiştirmiş ki bunlardan ikisinde bilfiil din adamı olarak da çalışmış. Bu kadar dolaştıktan sonra da ateistlikte karar kılmış' olarak anlatır. Herzl, Vambery amcasına iki sebepten dolayı sultanla görüşmesi gerektiğini söyler. Birincisi, ben, Sultan'a tüm dünya basınının desteğini sağlarım. İkincisi Sultan'ın benimle görüşmesi bile ekonomik olarak rahatlık sağlayacaktır. Vambery, Herzl'in Sultan Abdulhamit ile görüşmesini sağladı. Vambery, Herzl'e Sultan'ın Herzl ile O'nun bir Siyonist olduğu için değil, meşhur bir gazeteci ve Yahudilerin lideri olduğu için görüşeceğini, Sultan'ın yanında Siyonizm'den bahsetmemesini, bu adamlar için Kudüs'ün Mekke kadar kutsal bir şehir olduğunu tembih etti.

Vambery, randevuyu ayarladı fakat kendisi memleketinde kaldı ve görüşmeye katılamadı. Herzl, Sultan, kendisi ve Osmanlı borçlarını Romalıların Aslan, Androcles ve kıymık kıssasına benzettir. Kıssaya göre Androcles ormanda aslanla karşılaşır. Aslan yaralıdır. Androcles aslana yardım eder ve aslanın ayağına batan kıymığı çıkarır. Aslan iyileşir. Gün geçer, devran döner, Androcles köle olarak Roma'ya getirilir, arenaya, aslanların önüne atılır. Aslan, arenada Androcles'i parçalamak yerine yanına uysalca oturur ve sevgi gösterisinde bulunur. Herzl, Abdulhamid'e siz aslansınız, ben Androcles, Osmanlı borçları da kıymık der. Herzl, aslanın ayağından kıymığı çıkaracaktır. Saray Herzl ilişkisinde, Sultan'ın Herzl'e masraflarından dolayı bahşiş vermesi manidardır. Hatta, Herzl Hicaz Demiryolu projesi için 200 lira bağışta bulunmuştur. Sultan Abdulhamit, bu parayı Herzl'e tekrar iade ettirmiştir.

Theodor Herzl büyük mücadeleler sonunda, 29 Ağustos 1897 tarihinde, İsviçre'nin Basel kentinde, Birinci Siyonist Kongre'yi topladı. Kongreye çoğunluğu Rusya ve Doğu Avrupa'dan olmak üzere, on beş ülkeden 202 delege katıldı.²⁹¹ Kongrede başkan, yürütme kurulu ve danışma kurulu seçimi yapıldı. Seçimle Theodor Herzl başkan oldu. 1904 yılında ölümüne kadar da başkanlığı yürüttü.

Y. Kutluay, (2017). Siyonizm ve Türkiye (3. b.). İstanbul: Bilge Karınca yayınları. s: 91-92.

²⁹¹ M. Makovsky, (1963). Churchill's Promised Land. London: Yale University Press. s: 55

Herzl, kongre ve süreç yönetimini seyircinin karşısında yumurta üzerinde dans etmeye benzetiyor. Neue Freie Presse yumurtası, Muhafazakarların yumurtası, çağdaşların yumurtası, Avusturyalı vatanseverler yumurtası, Rus hükümeti yumurtası, Hristiyan muhafazakarlar yumurtası, Edmond de Rothschild yumurtası, Siyon Aşıkları yumurtası, koloniler yumurtası, ihtiraslar yumurtası, kıskançlıklar yumurtası... Tüm bu yumurtalar üzerinde dans edebilmek için, Herzl'in deyimiyle, Herkül enerjisi ile çalışması gerekiyordu. Herzl, seçim süreçleri, çekişmeler vb. durumları anlatmak için; 'aynı anda on iki kişiyle oynayan bir satranç şampiyonu gibi görüyordum kendimi' diyor.

Kongre, Aşkenazilerden Sefaredlere, muhafazakarlardan çağdaşlara, sosyalist devrimcilerden burjuva bankerlerine, esnaflardan öğrencilere, doğululardan batılılara Yahudi milletini topladı. Kongre, "Siyonizm, Yahudi halkı için Filistin'de kamu hukukunun güvencesi altında bir yurt (heimstate) kurulmasını amaçlamaktadır" kararını aldı. Herzl, gerek içeriden gerekse de dışarıdan kimseyi ürkütmek ve korkutmak istemiyordu. Bu konuda azami dikkat gösterdi. Amaç belirlenirken, devletler hukuku yerine kamu hukuku, devlet yerine yurt kelimeleri özellikle tercih edildi.²⁹² Birinci Kongrede Basel Programı adını alan program benimsendi.

Basel Programı dört ana maddeden oluşmaktadır:

a.Yahudi milliyetçiliği düşüncesi güçlendirilecektir.

b.Her ülkede yasalara uygun olarak ulusal ve uluslararası teşkilatlar kurulacak, bu şekilde tüm Dünya Yahudilerinin örgütlenmesi sağlanacaktır.

c.Siyonizm'in gayesine ulaşması amacıyla, gereken her yerde hükümetlerin onayını elde etmek için ön tedbirler alınacaktır.

d.Yahudiler, tarım ve sanayi kolonizasyonu yoluyla Filistin'e yerleştirilecektir.²⁹³

²⁹² M. Makovsky, (1963). Age, s: 55

C. Deveci, (2017, Aralık). Herbert Samuel Dönemi'nde Filistin'e Yahudi Göçleri (1920-1925). SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi(42), s. 1-17.

²⁹³ D. Cohn-Sherbok, (2012). Introduction to Zionism and Israel From Ideology to History. London: Continuum. s: 65,

A. Manaz, (2005). Siyasi Siyonizm Tarihi. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık. s: 127,

M. K. Öke, (2018). Siyonizm ve Filistin sorunu 1880-1923 (6. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları. s: 360,

Kongreden sonra Herzl, günlüğüne “Basel’de Yahudi Devletini kurdum. Eğer, bugün bunu açıklarsam, herkes beni alaya alır. Oysa belki beş fakat hiç şüphesizki elli yıl içinde herkes bu gerçeği görecektir.” yazacaktır.

Herzl’in ölümünden sonra Dünya Siyonist Teşkilatı’nın başkanlığına 1856 Litvanya doğumlu, David Wolffsohn seçildi. Wolffsohn, Herzl ile uyum içerisinde, Herzl’in önemli bir destekçisi olarak Siyonist Hareket içerisinde görev yapmıştı.²⁹⁴ 1911 yılında teşkilat içerisindeki hizipler yeniden seçilmesine karşı çıktı ve 1911-1921 yılları arasında başkanlık görevini Otto Warburg üstlendi. 1921-1931 yıllarında bu görevi Chaim Weizmann üstlendi. 1931-1935 yılları arasında Nahum Sokolow başkanlık ettikten sonra yeniden Chaim Weizmann’a devretti. Weizmann 1946 yılına kadar Dünya Siyonist Teşkilatı (WZO) başkanlığını yaptı.²⁹⁵

M. K. Öke, (2017). Saraydaki Casus (5. b.). İstanbul: İrfan Yayıncılık. s: 205,

H. Tokgöz, (2017). İsrail Devleti'nin Kuruluşunda Theodor Herzl ve Siyonizm. Anasay(1), 183-195.

²⁹⁴ Penslar, D. J. (1984). Zionism and Technocracy the Engineering of Jewish Settlement in Palestine, 1870-1918. Indianapolis: Indiana University Press. s: 60

²⁹⁵ <https://www.jewishvirtuallibrary.org/chaim-weizmann> ,

<https://www.wzo.org.il/page/about/chairmans> , Erişim Tarihi: 29.09.2022

Tablo 1. Dünya Siyonist Kongreleri

Sayı	Tarih	Yer	Delege
I	21-31 Ağustos 1897	Basel	202
II	27-31 Ağustos 1898	Basel	349
III	15-18 Ağustos 1899	Basel	153
IV	13-16 Ağustos 1900	Basel	498
V	26-30 Ağustos 1901	Londra	358
VI	23-28 Ağustos 1903	Basel	571
VII	14 -21 Ağustos 1907	Basel	497
VIII	26 – 30 Aralık 1909	Lahey	329
IX	26 – 30 Aralık 1909	Hamburg	364
X	9 – 15 Ağustos 1911	Basel	387
XI	2 – 9 Eylül 1913	Viyana	539
XII	1 -14 Eylül 1921	Karlsband	512
XIII	06 -18 Ağustos 1923	Karlsband	331
XIV	18 -31 Ağustos 1925	Viyana	
XV	30- 08 / 11 – 11 1929	Basel	381
XVI	28-07 / 10 – 08 1929	Zürih	310
XVII	30 -06 / 15 – 07 1931	Basel	254
XVIII	21 – 08 / 04 -09 1933	Prag	318
XIX	20 -08 / 04 -04 1935	Lucerne	463
XX	03 -16 Ağustos 1937	Zürih	527
XXI	16 -25 Ağustos 1939	Cenova	527
XXII	09 – 24 Aralık 1946	Basel	386

2.1.4.1.14. Vilademir Ze’ev Jabotinsky: Revizyonist Siyonist Hareketinin Lideri, Askeri Deha

Revizyonist Siyonizm Hareketi’nin ve Yahudi Lejyonu’nun kurucusu, ideolog, gazeteci, yazar, edebiyatçı, hatip, muhalif ruhlu, militan Vilademir Jabotinsky, o dönemde Rusya’ya bağlı Odessa kentinde, 1880 yılında dünyaya geldi. Genç yaşında, İsviçre ve İtalya’ya hukuk eğitimi için gitti. Üniversite yıllarında muhabirlik yapmaya devam etti. İtalyan milliyetçiliğinden etkilendi ve İtalya’yı ikinci vatanı olarak gördü. Dünya klasiklerinden bir kısmını İbraniceye çevirdi. Rusya genelinde İbranice dili ve kültürünün yayılması için çalışmalar yaptı. Filistin’de İbranice yayınlanan ‘Daor Hayom’ gazetesinin editörlüğünü yaptı. 1901 yılından itibaren Siyonizm yanlısı ateşli yazılar kaleme aldı. Yazılarında, genellikle

‘Altalena’ takma ismini kullandı. 1903 yılında gerçekleşen 6. Siyonist Kongresi’ne delege olarak katıldı. Theodor Herzl’den aşırı derecede etkilenmesine rağmen muhalefeti temsil eden Haim Weizmann ve Ahad Ha’am’a yakın durdu.²⁹⁶ Yer yer Herzl’e ve yer yer Ahad Ha’am’a katıldı. İki farklı yaklaşım arasında git gel yaşadı. Kongredeki Uganda oylamasında, Rus delegelerin çoğunluğu gibi, tasarının aleyhinde oy kullandı.²⁹⁷ 1908 yılında, Siyonist Yürütme Kurulu’nca İstanbul’da yapılan müzakerelere katıldı. İstanbul ziyareti sürecinde Filistin’i ziyaret etti.²⁹⁸ Jabotinsky, Siyonistlerin şahin kanadındandı. 1920 yılında İngilizler tarafından tutuklandı, on beş yıl hapse mahkum edildi. Acre cezaevinde bir müddet mahkum olarak kaldı. Baskılar sonucu serbest bırakıldı. 1940 yılında, New York’taki Betar kampını ziyareti esnasında kalp krizinden hayatını kaybetti. Kendisinin ve eşinin naşı, 1964 yılında, Kudüs’e, Herzl tepesine taşındı.

Jabotinsky, Siyonizm, göç, Yahudi kültürü, İbranice vb. gibi konularda Antony Smith’in Etno Sembolizm ve Milliyetçilik teorisine uyumlu fikirlerini ortaya koyarken güncel konularda da eserler verdi. Yahudilerin askeri birlik kurması ve Çanakkale Savaşı’nda Siyon Katır Birliği konusunu işlediği ‘Die Jüdische Legion im Weltkrieg/ Dünya Savaşı’nda Yahudi Lejyonu’ kitabı, Birinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’nin durumunu incelediği ‘Turkey and The War/ Türkiye ve Savaş’ kitabı²⁹⁹ önemli eserlerindendir. Türkiye ve Savaş kitabını, henüz savaş devam ederken, 1917 yılında kaleme aldı. Kitabında, kendi tezlerine göre; savaşın hedefleri, Asya Türkiye’sinin genel durumu, Meşrutiyetin ilanı ve sonrası, Jöntürkler, Boğazlar, Suriye ve Filistin, Araplar, Almanlar Osmanlı ilişkisi ve Almanların planları gibi konuları işledi. O’na göre Birinci Dünya Savaşı’nın asıl sebebi, küçük milletlerin özgürlüğü, Alsace-Lorraine sorununun çözümü, Almanya’nın savaşçı politikasını yok etmek gibi Avrupa devletlerinin ve Rusya’nın aralarındaki sorunlar değil; Yakındoğu, Ortadoğu ve Küçük Asya’yı doğrudan ilgilendiren Doğu Sorunu’dur. Sebep, Türkiye’nin yok edilmesi ve arta kalanların bölüşülmesidir. Jabotinsky,

²⁹⁶ L. K. Brian Harowitz, (Dü.). (2006). Viladimir Jabotinsky's Story of My Life. Detroit: Wayne State University Press. s:69

²⁹⁷ B. Horowitz, (2020). Viladimir Jabotinsky's Russian Years, 1900-1925. Bloomington, Indiana: Indiana University Press. s: 33-37

²⁹⁸ L. Brenner, (1984, On internet, 2003). The Iron Wall Zionist Revisionism from Jabotinsky to Shamir,. London: Zed Books. s: 29

²⁹⁹ V. Jabotinsky, (2007). Türkiye ve Savaş. (Z. Tapunç, Çev.) İstanbul: Gerekli Kitap.

Rusya-Avusturya çatışmasının gerçek sebebinin Osmanlı İmparatorluğu'nu daha fazla parçalamak olduğunu, Berlin'den Bağdat'a Rus-Alman çatışmasının da asıl sebebinin Küçük Asya'da gelecekte kimin hakim olacağı olduğunu, ' Türk Mirası' sorununun da ancak savaş yoluyla çözüleceğini iddia etmektedir.

“Türkiye'nin bölüşülmesi yalnızca bir Avrupa Savaşı sonunda gerçekleşebilir, ortak planlanmış bir Avrupa askeri harekâtıyla değil”.

Eğer bu savaş Türkiye'nin bölünmesini sağlamazsa er ya da geç aynı büyüklükte yeni bir savaşın kaçınılmaz olduğunu, Türkiye'de Türklerin azınlıkta olduğunu, Türklerin savaş ve yönetim alanlarına yoğunlaştıklarını, Arapların sayıca daha fazla olduklarını, Türkçenin Türk imparatorluğunda etkisiz olduğunu, Arapçanın genel hakim dil olduğunu, Türklerin 'hakimiyet, güç, siyaset bizim özel işimiz; Türk olmayan toplulukların iç işleri de onların özel sorunudur', 'istediğiniz dili konuşun, istediğinizi öğrenin, sakın benim iktidar alanıma müdahale etmeyin formülü ile yönettiklerini savunmaktadır.

Paylaşımında pürüzlü noktaları, Rusya için boğazların hem Gelibolu hem İstanbul boğazlarının hayati önem taşıdığını, Arap topraklarında Arap emelleri sorunu olduğunu, Suriye'nin Fransa'ya bırakılacağını, İngilizler'in Mısır'ı ellerinde tutma nedeninin Süveyş Kanalı olduğunu, İngiltere için kanalın değerinin Mısır'dan daha büyük olduğunu, Filistin'in İngilizlerin nüfuz alanına düşeceğini, kutsal yerlerin uluslararası bir komisyon tarafından yönetileceği, Türklerin beklenmedik bir şekilde Arap bölgelerinden çekilip onları yalnız bırakırsa dört veya beş devlet oluşacağını, Mekke ve Medine'nin gelecekte İslam'ın din olarak gelişmesinde lider rolü olacağını, Osmanlı mirasına üşüşmede en ihtiraslı olan ülkenin Almanya olduğunu, Türklerin herhangi bir gücün boyunduruğu altına girmeyeceğini, Türklerin Anadolu'nun yegane sakinleri olduğunu özetle anlatmaktadır. Tüm bunları savaş henüz devam ederken, 1917 yılında yazıyor olması sözlerinin önemini artırmaktadır. Siyonist hareket için öneminden dolayı Osmanlıyı bu şekilde detaylı inceliyor. Jabotinsky, Yahudi lejyonu kurulması için İngiltere'deki çalışmalarını anlatırken sonuca ulaştığında kendisinin de asker olduğunu, sivil davranışları ve gazeteciliği geride bıraktığını, askerlik şubesine başvurmadan önce bir müsveddeyi kitap olarak yayınlanması için verdiğini anlatır: “Başlığı ‘Savaş ve Türkiye’ İdi. Ve üç

anafikirden oluşuyordu. Birincisi; eğer Türkiye bölünüp parçalanmazsa savaş beyhude yere yapılmış olacak. İkincisi; Filistin'in İngiliz hakimiyeti altına girmesi gerek. Üçüncüsü; asıl cephe Şark Cephesi'dir".³⁰⁰

Vilademir Jabotinsky'nin 'Demir Duvar' doktrini, bugün de Siyonist İsrail rejiminin politikalarının ilham kaynağıdır. Jabotinsky, doktrinini, 1923 yılında Demir Duvar (Biz ve Araplar) makalesiyle müşahhaslaştırdı. Jabotinsky'e göre, sorun, Yahudilerin bulundukları ülkelerde anti semitizme maruz kalmaları değil, yurtsuz bir halk olmalarıydı. Yahudiler, ulusal bilinci kuvvetlendirmeli ve ulusal kimliklerini yaratmalıydı. Ulusal kimliğin kaynağı ise kandır. Anavatan, din, dil, tarihi bağlar ulusun tamamlayıcı unsurlarıdır. Ulusal kültür, kendi vatanına sahip olduğunda gerçekleşebilir.³⁰¹ Siyonizm'in hedefine ulaşması için Filistin'de Yahudilerin çoğunluğu sağlaması gereklidir. Bu da, demokratik usullerle değil, bu ulusun askeri olarak güçlü olmasıyla, Demir Duvar'ın tesis edilmesiyle gerçekleşebilir. Sonra da Araplarla müzakere süreci başlatılacaktır.³⁰² Yahudiler, dünyanın dört bir tarafına dağılarak bölük pörçük hayat sürerken Araplar egemenliğin keyfini sürdürüyorlar. Adil olan, Yahudilerin topraklarını ayırarak yurt sahibi olmalarıdır. Yahudilerin Filistin'de hakları Araplardan daha fazladır. Bu millet, bu hakkını dünya güçlerinden dilenerek değil onurlarıyla almalıdır. Milyonlarca Yahudi, en hızlı bir şekilde Filistin'e gönderilmelidir. Jabotinsky, Ürdün Nehri'nin her iki yakasında tarihteki gibi İsrail Krallığı'nın düşünüyordu.

Jabotinsky, konuları realist bakış açısıyla değerlendiriyordu. Sözlerinde hile, yalan, kandırmaca yoktu. Sorunu net tespit ediyor ve çözümü de açık olarak ortaya koyuyordu. Çözüm net: Demir Duvar. Dünyada yerli halkın rızasıyla gerçekleşen tek bir kolonizasyon örneği yok. İnsanlar sömürgeleştirmeyi bırakın iyi komşu gelmesine dahi sıcak bakmazlar. Yerli halkın tavrı; 'senin ne balını isterim ne de iğneni'dir. Filistinliler de, gönüllü olarak ne bugün ne de gelecekte buna asla razı

³⁰⁰ V. Jabotinsky, (2014). İsrail'i Kur (2 b.). (A. Aşçı, Çev.) İstanbul: Yeditepe. s: 74.

³⁰¹ Y. Shavit, (2005). Jabotinsky and the Revisionist Movement 1925-1948. New York: Frank Cass. s: 112

³⁰² Jabotinsky'nin 1929 yılında Tel Aviv'de yaptığı konuşmada:

"Arap-Yahudi çatışmasını Araplarla uzlaşma yoluyla çözüme arayışı tehlikeli bir yanılgıdır. Filistin, ortak manevi yönü olmayan iki kültürün buluşmasıdır. Tarihsel olarak ikisi arasında gerçek uzlaşma imkansızdır ve eşyanın doğasına aykırıdır."

S. Flapan, (1979). Zionism and The Palestinians. London: Croom Helm Ltd. s: 96

olmayacaklar.³⁰³ Arapların Yahudi sömürgecilerin yanlarında getirecekleri maddi ve manevi çıkarlar karşılığında buna rıza göstereceklerini düşünmek, bir tür aşağılama içeren çocukça bir anlayıştır. İçlerinden bazıları rüşvet alabilir, paraya karşı tamahkar davrananlar çıkabilir fakat bu asla bütün olarak hepsinin ihanet edeceği anlamına gelmez. Araplar, Türkiye'deki Hristiyan, Hindistan'daki Müslüman, İngilizlerin hakimiyetindeki İrlandalı, Almanların hakimiyetindeki Çek, Polonyalı, Çek ve Polonyalıların hakimiyetindeki Alman azınlıkların karşı karşıya oldukları sıkıntıları iyi bilirler. Filistinliler, Filistin'in "İsrail Ülkesi"ne dönüşmesini engelleyecek tek bir kıvılcım dahi kalsa direnmeye devam edeceklerdir. Siyonistlerin istediği tek bir şey var o da Arapların istemediği tek şeydir. Onlar bizim ne istediğimizi biliyorlar, biz de onların ne istemediklerini biliyoruz. Siyonistlerin istediği tek şey, Yahudi göçüdür. Bu da Arapların istemediği şeydir. Jabotinsky, kolonileşme sürecini sansüresüz bir şekilde, eğmeden bükmeden ortaya koyduktan sonra çözümü de sunuyor: Demir Duvar.³⁰⁴

Araplarla anlaşmanın yolu da Demir Duvar'dır. Siyonizm'in hedeflerini gerçekleştirmesi için Yahudi silahlı gücü kurulmalıdır. Filistinlilerin Yahudilerle barış içerisinde birlikte yaşamalarının yolu, Yahudilerin yenilemeyeceklerine inanmalarından geçer. Bunun için Yahudiler, Arapların tekrarlanacak saldırılarına karşı güçlü bir savunma kapasitesi geliştirmelidir: Demir Duvar. Filistindeki her bir erkek ve kadın Yahudi kendisini bir asker olarak görmeli, kalbinden korkuyu atarak savaşa hazır olmalıdır. Barış ve müzakere ancak bu şartlardan sonra olabilir.³⁰⁵

Vilademir Jabotinsky, Demir Duvar doktrinini teori olmaktan çıkarıp sahada pratik olarak da uygulamasını gerçekleştirdi. Birinci Dünya Savaşı yıllarında, Cemal Paşa yaklaşık on iki bin Yahudi'yi Mısır'ın İskenderiye şehrine sürgün etti. Jabotinsky, İskenderiye ziyaretinde, Rus Konsolos Petrow ve Rus-Japon savaşında neredeyse omuzuna kadar kolunu kaybetmiş Josef Trumpeldor ile tanıştı. Jabotinsky ve Trumpeldor yoğun müzakerelerden sonra, İngiliz yetkililere, İskenderiye'deki kamp sakinlerinden Yahudi birliği kurma fikrini ilettiler.³⁰⁶ İngiliz komutan, Çanakkale

³⁰³ S. Almog, (Dü.). (1983). Zionism and The Arabs. Jerusalem: Jerusalem The Historical Society of Israel and The Zalman Shazar Center s: 12, 79

³⁰⁴ V. Jabotinsky, (1923). The Iron Wall-We and The Arabs.

³⁰⁵ Z. Balpınar, (2020). Vladimir Ze'ev Jabotinsky'nin Demir Duvar Doktrinini Anlamak. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 16(36), s. 743-781.

³⁰⁶ D. Cohn-Sherbok, (2012). Introduction to Zionism and Israel From Ideology to History. London: Continuum. s: 98

cephesinde Siyon Katır Birliği teklifini önerdi. Jabotinsky, Katır Birliği isminden rahatsız oldu ve Filistin cephesinin haricinde bir yer olmasına razı olmadı. Trumpeldor, bir asker olarak farklı düşündü ve askerleriyle Çanakkale Savaşı'na katıldı. Jabotinsky, bu anlaşmazlıkla ilgili anılarında: “Ben, Gelibolu’da bulunmadım. O yüzden, Trumpeldor’un lejyonu hakkında bir şey söyleyemem. Fakat şunu kabul etmeliyim ki ben değil o haklıydı... Trumpeldor haklı çıktı. Şeria Vadisi’ndeki zaferimize giden yol, Gelibolu’dan geçiyordu... Siyon Katır Birliği, şahsen bana, benim gelecekteki lejyon çalışmalarım için İngiliz Savaş Bakanlığı’na giden yolu açtı...” itirafında bulundu.³⁰⁷

Tarihe, Siyon Katır Birliği (Zion Mule Corps-ZMC) olarak geçen yaklaşık yedi yüz kişiden oluşan birliğin başına İrlanda asıllı, Yarbay John Henry Patterson atandı. Patterson, birliğin eğitimi, Çanakkale’ye yolculuk, savaş alanında kamp kurma, çatışmalar, Türklerle karşılaşma, siper savaşları, hasta olması, Yahudi ve Türk hayranlığı gibi konuları işlediği hatıratını “With the Zionists in Gallipoli/Çanakkale Savaşı’nda Siyonistler” isminde bir çalışmayla kitaplaştırdı. Patterson’a göre Çanakkale Savaşı’nda, Siyon Katır Birliği askerlerinden sekiz kişi öldürüldü, bir kısmı yaralandı ve katırlarından bir çoğu telef oldu.³⁰⁸

Siyonist Teşkilatın muhalefetine rağmen Jabotinsky ve Trumpeldor Yahudi lejyonu kurmak fikrinden geri adım atmadı. Jabotinsky, lejyon için İngiltere ve Fransa’da temaslarda bulundu. Weizmann ile görüştü, Rothschild’le görüştü. Lejyon Demir Duvar demekti, mutlaka gerçekleştirilmeliydi. Mücadelesi sonuç verdi. Sonuca ulaşmasında birçok destek gördü. Fakat Haim Weizmann’ın desteği büyük öneme sahipti. Jabotinsky ve Trumpeldor emeklerinin karşılığını Yahudi alayının kurulmasıyla gördü.³⁰⁹ Jabotinsky’nin dava arkadaşı Josef Trumpeldor, 1920 yılında Celile bölgesinde Filistinlilerle Yahudiler arasında çıkan silahlı çatışmada öldürüldü. Bu olay, Jabotinsky’nin düşünce yapısının radikalleşmesinde ve ‘Demir Duvar’ doktrini’nin oluşumunda derin izler bıraktı.³¹⁰

³⁰⁷ V. Jabotinsky, (2014). İsrail’i Kur (2 b.). (A. Aşçı, Çev.) İstanbul: Yeditepe. s: 25-27.

³⁰⁸ J. H. Patterson, (2014). Son Katır Birliği Komutanından Çanakkale Savaşında Siyonistler (2. b.). (O. K. Sarılioğlu, Çev.) İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları. Başka kaynaklarda ölü sayısının 60 olduğu geçmektedir.)

³⁰⁹ B. Horowitz, (2020). Viladimir Jabotinsky's Russian Years, 1900-1925. Bloomington, Indiana: Indiana University Press. s: 135

³¹⁰ D. K. Heller, (2017). Jabotinsky’s Children Polish Jews and the Rise of Right-Wing Zionism. New Jersey: Princeton University Press. s: 4

Nihayet yoğun çabalar sonucunda Yahudi Tugayı kuruldu. Jabotinsky lejyonda askeri acemi eğitimi aldı. 2 Şubat 1918’de, ilk Yahudi Birliği, Londra sokaklarında resmi geçit töreni yaptı. Yahudi Lejyonu, üç taburdan oluşan 5.000 askere sahipti. İngiliz Ordusu’nda 38, 39, 40. Tabur olarak askerlik hizmeti yaptı. 38. Taburun büyük çoğunluğu İngiliz, 39. Taburun büyük çoğunluğu Amerikalı idi. Filistinli Yahudiler 40. Taburu oluşturuyorlardı ve nispeten diğer iki taburda da görev aldılar. Jabotinsky, savaşın bitiminde Yahudi askeri gücünün diplomatik olarak ellerini güçlendireceğine inanıyordu.³¹¹ Jabotinsky’nin, “Balfour Deklarasyonu’nu Herzl’e, Rothschild’e, Pinsker’e ve Moses Hess’e borçluyuz fakat Deklarasyon’un gümrüğü Yahudi Lejyonu’dur” sözü konuya bakış açısını net olarak ortaya koymaktadır.. Bazı kaynaklarda, Siyonist hareketin Osmanlı ordusu içerisinde de lejyon kurma çabaları olduğu yer almaktadır.³¹²

2.1.5. Çatışma ve Yeniden Yorumlama

Etno Sembolizm’in ana temalarından beşincisi çatışma ve yeniden yorumlama temasıdır. Milletlerin oluşumu uzun bir süreçte gerçekleşir. Etnik temel, din, dil, tarih, bayrak ve milli marş, dini ve ulusal bayramlar gibi etnik temelin sembolik unsurları, milletlerin tarihi derinlikleri ve geçmişi, dini, entelektüel, ekonomik ve politik liderler ve onların davalarına omuz veren kitle, altın çağdaki fedakarlık ve kahramanlıklar, milletlerin kültürü, farklı aşamalarda çatışma ve yeniden yorumlama temaları milleti somutlaştırma süreçlerine değişik boyutlarda etki eder.

Milletler, hiçbir zaman tek bir boyutla sınırlandırılmaz. Hakim güç, resmi tarihi dayatır. Hakim güç, kendi tarihini oluşturur. Hakim gücün genlerinde otorite ve dayatma vardır. Fakat karşı görüş, muhalif tavır hakim gücü sürekli zorlar. Muhalefet ve hakim güç arasındaki git-gel aynı terazinin kefeleri gibi ağırlık pozisyonuna göre bir müddet biri, bir müddet diğeri yükselir. Değişik etkenlerin tesiriyle tahteravalli gibi biri yükselir, diğeri geri kalır; diğeri yükselir, öbürü geri kalır. Bu döngü tarihin akışı içerisinde devam eder, gider.

³¹¹ R. Medof, (2002). Militant Zionism in America The Rise and Impact of the Jabotinsky Movement in the United States, 1926-1948. Tuscaloosa and London: The University of Alabama. s: 45

³¹² L. Brenner, (1984, On internet, 2003). The Iron Wall Zionist Revisionism from Jabotinsky to Shamir. London: Zed Books. s: 37

Siyonizm, modern Yahudi milletini yeniden yaratırken, bu olguları açık bir şekilde gözlemliyoruz. Çatışma ve yeniden yorumlama temasının da aktif olarak sürece etki ettiğini müşahade ediyoruz. İçerden ve dışardan ayrışma ve çatışmalar, karşılıklı atışmalar tarafları canlı tutuyor.

Siyonizmin baskın karakteri, hakim güç olması dolayısıyla otorite ve dayatması, dünyada yaşayan bütün Yahudilerin Siyonist olduğu izlenimi vermektedir. Yahudiler içerisinde Siyonizme karşı olan, hatta Siyonizmi ilahi açıdan bir suç, bir günah olarak gören muhafazakar Yahudiler var. Onlara göre Siyonistler, Tanrı'ya karşı isyan içerisindedir. Siyon'a toplu göç, ilahi emre karşı gelmek, ilahi emirlerle çatışmak demektir. Muhafazakar Yahudiler de kendi aralarında birçok gruplara ayrılır. En uç boyutta, İsrail rejiminin varlığını kabul etmeyen ve resmi işlerini Ürdün Haşimi Krallığı ile yapan gruplar bile var. David Ben Gurion, onlar bize nasıl davranırsa davransın bizim onlara sert davranma ihtimalimiz yok diyerek kuşatıcılığını da ortaya koymuştur.

Siyonistler kendi içlerinde de birçok çatışma, bölünme, gruplaşma yaşamışlardır. Theodor Herzl, kendi içlerindeki mücadeleyi yumurtalar üzerinde dans olarak tarif etmiş ve bu mücadeleyi sürdürmek için, Herkül gibi bir yürek ve enerji gerektiğini ifade etmiştir. Burada bizim odaklandığımız ayrışma ve çatışma, kişisel, şahsi ihtiras ve kıskançlıktan kaynaklı çatışmalar değildir. İdeolojik ve fikişel ayrılık ve çatışmalardır. Bu çatışmaları şahinler ve güvercinler, cumhuriyetçiler ve demokratlar olarak sınıflayabiliriz.

Altıncı Siyonist Kongre'de Uganda oylaması bu çatışmayı net olarak ortaya çıkardı. Delegeler hemen hemen ikiye ayrıldı, yarısı Uganda'nın Yahudi yurdu olması yönünde lehte oy kullanırken diğer yarısı aleyhte oy kullandı. Theodor Herzl, diplomatik dehasıyla konuyu araştırma komisyonuna havale ettirmeyi başardı. Böylece sorunu ve çatışmayı ileri bir tarihe erteledi.³¹³ Vilademir Jabotinsky ve birlikte hareket ettikleri grup şahin tavrıyla daha ilk günlerden İngilizlerle karşı karşıya gelmek dahi olsa devlet hedefini açıkça ortaya koymalıyız, mücadele yolunda hiçbir taviz vermemeliyiz, Demir Duvar politikasını izlemeliyiz argümanlarıyla o günkü Siyonist yönetime muhalefet etti. Çatışma ayrışmayı getirdi ve 1933 yılında

³¹³ M. Stanislawski, (2017). Zionism a Very Short Introduction. New York: Oxford Press. s: 34

Jabotinsky ile arkadaşları Revizyonist Siyonizm Hareketi'ni kurdu.³¹⁴ Bu temel ayrışma, İsrail Devleti kurulduktan sonra ayrı ayrı partilerde siyaset yapma olarak varlığını devam ettirdi. Hakim görüş İşçi Partisi'nde siyaset yaparken muhalif kesim önce Herut daha sonra Likut Partisi çatısı altında siyaset yaptı. 1977 yılına kadar hakim görüş iktidar oldu fakat 1977 seçimlerinde iktidar el değiştirdi. Bu çatışma Siyonizm'i kendi içerisinde canlı tuttu.

2.1.6. Altın Çağ: Musa Özgürlük, Davut İktidar, Babil Diriliş

Etnosembolizmin ana temalarından, altın çağ, kahramanlar, destan ve mitler, etnik anlamda ulusların ve din anlamında milletlerin onur duydukları, örnek aldıkları, örnek gösterdikleri, idol olarak baktıkları, gruplarının üstünlüklerinin işareti olarak gördükleri gurur tablolarıdır. Milletlerin tarihi derinlikleri, ne kadar geçmişe dayanırsa; ne kadar kahramanları çok olursa; ne kadar altın nesil, altın çağ olarak idolları çok olursa milliyetçilik olgusu da o denli güçlü olur. Yunanlılar ve Makedonların Büyük İskender'i sahiplenme noktasında çekiştikleri gibi, milletler kahramanlara sahip olma mücadelesi verir. Yunanlılar, İskender'in Yunan olduğunu iddia ederler. İskender'in büyük fetihlerini sahiplenirler ve bunu yeni nesillere idol olarak gösterirler. Makedonlar ise İskender'in Makedon olduğunu, İskender'in kendilerinin olduğunu ısrarla savunurlar. Bu sahiplenme duygusu ve mücadelesi, İskender'in yeni nesiller için örnek alınacak bir kişilik olmasındandır. İskender, genç nesillerin gurur tablosudur. Onların göğüslerini kabartır, başlarını dik tutar. Milletler kötü örneklerden de uzak durmaya çalışırlar. Kötü örnek sahibi kişiler de sahipsizdir.

Modernist milliyetçi akımlar, geçmiş ve şimdiki nesiller arasındaki bu bağ üretilmiş ve çarpıtılmış olarak görmeseler de, aşırı mitleştirilmiş olarak görürler ve bunları göz ardı etmeyi daha uygun bulurlar. Etno Sembolistler, şimdiki zamanın köklerinin geçmişte olduğunu, her iki dönemi de kendi ağırlıkları içerisinde değerlendirmek gerektiğini, geçmişi yok saymanın ya da geçmişi dominant kılmanın anlamsızlığını iddia ederler. Milletleri, ister hayali cemaatler, ister icat edilen ya da yaratılan olgular, isterse de geçmişin devamı ya da kökleri mazide olan modern olgular olarak tarif edelim; her hal ve şartta altın çağ, altın nesil, kahramanlar ve onların destanları yeni nesiller için önemli olmuştur.

³¹⁴ Y. Shavit, (2005). Jabotinsky and the Revisionist Movement 1925-1948. New York: Frank Cass. s: 62

Siyonist Hareket, modern Yahudi milletini oluştururken geçmişteki altın ağları ve nesilleri referans aldılar. Özellikle bazı dönemleri yoğun olarak ön plana çıkardılar, bazı dönemleri de göz ardı ettiler.

Musa zgrlk demektir. Benî İsrail'i Mısırlılara köle olmaktan kurtardı, geçilmesi imkansız çölleri açtılar, denizleri geçtiler ve özgürlüklerine kavuştular. Modern dönemde de önem verdikleri, değer verdikleri kişileri Musa'ya benzetirler. Siyonistler, Theodor Herzl'i Musa gibi görürler. Herzl kendi hareketini de Musa'nın hareketine benzetir.

Davut g, kuvvet, iktidar, cesaret, şecaat demektir. Blk pörçük, paramparça olan İsrailoğullarını, her biri ayrı baş çeken on iki kabileyi tek bir çatı altında topladı, tek bir krallık olarak yönetti, Birleşik İsrail Krallığı'nı kurdu. Davut, Kudüs' fethetti ve Kudüs' krallığın başşehri yaptı. Oğlu Süleyman, babasından aldığı krallığı daha da büyüttü, vatandaşlarının mutluluk ve refahını tabana yaydı, kişi başına düşen milli geliri standartların üstüne çıkardı. Babasının vasiyeti gereği, Kudüs'e bir mabet ve saray yaptırdı.

Benî İsrail Babil'e sürgün edildi, Babil'de ümitlerini yitirmediler, asimile olmadılar, kimliklerini korudular, Siyon aşkı ile yanıp tutuştular, dini, sosyal, siyasal, toplumsal, ekonomik hayatı boşvermediler, bulundukları her noktada etkin oldular ve orada küllerinden tekrar dirildiler. Siyonistler için Musa dönemi zgrlk, Davut dönemi iktidar, Babil dönemi diriliş çağıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUDÜS'ÜN MUSEVİLEŞTİRİLMESİ

1. FİLİSTİN DIŞINDA ALTERNATİF YAHUDİ YURDU PROJELERİ

Siyonizm, Siyon'u Yahudilere yurt yapma ideolojisi olmasına rağmen Siyonistler, Filistin'in dışında alternatif yerleri yurt edinme girişimlerinde bulundu. Bazı alternatifleri Siyonistler kabul etmedi. Bazılarını da istemelerine rağmen sonuca ulaşamadılar. Siyonistlerin alternatif yurt projelerine yönelmeleri, vadedilmiş topraklar meselesine gölge düşürmektedir. İsrailoğulları'nın yerleşmesi konusunda engellerin olmadığı yaklaşık on sekiz asır Filistin ve Kudüs'ü gündemlerine almamaları kutsal topraklar davasına ters düşmektedir. Eğer vadedilmiş topraklara dönüş Tanrı'nın bir emri ise on dokuzuncu yüzyılın sonu, yirminci yüzyılın başında Doğu Avrupa'dan göç eden üç milyondan fazla Yahudi'nin yaklaşık yüz bininin Filistin'i tercih etmesi izahı zor bir durumdur. Özellikle Kıbrıs Siyonistlerin çok istedikleri, bir çözümdü. İngiltere, Kıbrıs noktasında ısrarlara rağmen Kıbrıs alternatifini kabul etmedi. Eğer İngiltere Kıbrıs alternatifini kabul etse ve Kıbrıs Yahudi yurdu olsaydı, bu, kutsal topraklar inancı bakımından açık bir çelişki olurdu. Baron Maurice de Hirsch, Arjantin'de koloniler kurdu. Arjantin'deki koloniler başarıya ulaşıyorsa vadedilmiş toprak miti yara alırdı. Siyonistlerin bu alternatifleri ciddi olarak değerlendirmeleri vadedilmiş topraklar meselesine projeksiyonumuzu daha detaylı tutmamızı gerektirmektedir.

Uganda, Arjantin, Kıbrıs, El-Ariş, Mezopotomya...

Kıbrıs, El-Ariş, Sina, Mezopotamya, Arjantin, Uganda, Batı Avustralya, Brezilya, Meksika, Madagaskar, Sireneyka, Honduras³¹⁵ az veya çok tartışılan alternatif bölgelerdir. Theodor Herzl, hatıratında Lord Rothschild'le koloni yeri ile ilgili aralarında geçen şu konuşmayı aktarır:

“Herzl: Ben Britanya mülkiyetinde bir Yahudi kolonisi kurmak istiyorum.

³¹⁵ G. Taub, (2007). The Settlers. New Haven: Yale University Press. s: 31, C. Schener, (2016). Balfour Deklarasyonu Arap-İsrail Çatışmasının Kökenleri (2. b.). (A. C. Akkoyunlu, Çev.) İstanbul: Kırmızı Kedi yayınları. s: 134.

Rothschild: Uganda'yı alınız.

Herzl: Hayır, ancak şunları alabilirim: Bloknottan bir kağıt koparıp yazdım 'Sina Yarımadası, Mısır Filistin'i, Kıbrıs...' Bu kağıdın bir parçasını buraya yapıştırıyorum. Mutabık mısınız? ”³¹⁶

1881 yılında Çar II. Alexandre, suikast sonucu öldürüldü. Suikastı planlayanlar içerisinde Yahudilerin de olduğu iddiasıyla Yahudilere karşı eylemler başladı. Çarın yerine geçen oğlu Çar III. Alexandre, danışmanlarının da önerileri ile 1882 Mayıs Yasasını çıkardı. Bu yasayla Yahudilerin her alanda hakları kısıtlandı. Mayıs yasaları geçici yasa olmasına rağmen 1917 Bolşevik Devrimi'ne kadar yürürlükte kaldı. Çarın öğretmeni ve danışmanı bu yasa ile Yahudilerin üçte birinin ortodoksluğa döneceğini, üçte birinin göç edeceğini, diğer üçte birinin de açlıktan öleceğini yemin ederek iddia etti.³¹⁷ 1881-1914 yılları arasında üç milyon civarında Yahudi Rusya'dan göçtü. Rusya'yı terk edenlerin çoğu Amerika Birleşik Devletleri'ne, bir kısmı ise Batı Avrupa ve Filistin'e yerleşti. Bu dönemde Filistin'e yerleşenlerin sayısı yaklaşık elli bindi.³¹⁸ Eğer vadedilmiş topraklara yerleşmek dini bir görev ise yaklaşık üç milyon göçmenin sadece elli bininin Filistin'e yerleşmesi Siyonistlerin tezleri ile çelişmektedir. Siyonizm vadedilmiş topraklar ve kutsal mekanlara göçü, hareketin hedefleri için manivela gibi kullanmıştır. Rusya ve Doğu Avrupa'da Musevilere baskı gün be gün arttı. Musevi Banker Baron Maurice de

³¹⁶ T. Herzl, (2017). Siyonizmin Kurucusu Theodor Herzl'in Hatıraları ve Sultan Abdulhamid. (E. Göze, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Yayınları. s: 278.

Theodor Herzl'in hatıralarında alternatif yerler ile ilgili değindiği yerleri, bizzat kendi dilinden kısaca alıntılalım:

“Eğer Filistin projesi tahakkuk etmeyecek olursa şimdilik kaydı ile Kıbrıs adasını İngilizlerden istemek ve oraya yerleşmektir. Filistin idealdir ama olmayacak olursa herhangi bir bölgede bir Yahudi devletinin kurulması, teşkilatlanması ilerisi için büyük kuvvet olacaktır...

Nereye göç? Filistin elbette biz Yahudilerin tarihi ve unutulmaz vatanıdır. Üstelik biz Filistin'de barbar Asya'ya karşı medeni Avrupa'nın ileri karakolu oluruz...

Basel'deki son kongreden sonra hareket yön değiştirerek Kıbrıs adasına teveccüh etmeye meyletti...

Belki İngiltere'den Kıbrıs'ı alabiliriz, bir Güney Afrika veya Amerika'yı el altında bulundurmalıyız ve o halde Türkiye'nin dağılmasını beklemeliyiz...

Herzl bu sefer İngiltere yetkilileriyle Kıbrıs'ta bir Yahudi Yurdu kurmak ve İngiltere'nin de menfaatlerini korumaktan ibaret bir planı müzakereye başlar...

Size arz ettiğim gibi ben İngiltere Hükümeti'ni, El-Arış, yani Mısır Filistin'inde bize bir koloni yeri vermeleri için yardıma çağırılmıştım...

Güney Amerika'ya gidebiliriz... Eğer Güney Amerika'da olursak. Orada kuracağımız devlet hayli uzun bir müddet Avrupa tarafından mütala dahi edilmez...”

³¹⁷ C. Schener, (2016). Balfour Deklarasyonu Arap-İsrail Çatışmasının Kökenleri (2. b.). (A. C. Akkoyunlu, Çev.) İstanbul: Kırmızı Kedi yayınları. s: 35.

³¹⁸ S. Kocabaş, (2018). Siyonizm ve Türkiye Kutsal Topraklarda Şer Planları (4. b.). İstanbul: Yakın Plan Yayınları. s: 106.

Hirsch, Yahudi Kolonizasyon Derneği ve New York'ta Baron de Hirsch Fonu'nu kurdu. Bu kurumların amacı göç eden Yahudiler için tarım kolonileri kurmak, göçmenlik ve dağıtım büroları açmak, okullar tesis etmek, göçmenlerin rehabilitasyonu idi. Baron Hirsch özellikle kolonileşmek için Arjantin'i tercih etti. Fakat Arjantin'de yeterince başarılı olamadılar. Hirsch-Herzl görüşmesinde, Herzl Arjantin kolonileşmesinin başarısızlığını acımasızca eleştirdi.

Theodor Herzl, Yahudi Devleti isimli eserinde alternatif Yahudi yurdu projelerinden Arjantin'i ' Filistin yada Arjantin ' başlığıyla değerlendirdi. Arjantin'in uçsuz bucaksız verimli toprağı, güzel iklimi, ülkenin nüfusunun seyrekliğini avantaj olarak ifade etmekte ve Yahudilerin burayı yurt edinmeleri durumunda Arjantin'in gelişeceğini savunmaktadır.³¹⁹

Herzl, Lord Rothschild ile birçok kez görüştü, mektuplarla bilgilendirdi, Rothschild'in desteğini önemsendi. 1902 yılına gelindiğinde Rothschild ortada durma noktasına gelmişti. Bu, Herzl için başarı demekti. Rothschild'in bu duruşu bile Herzl için İngiltere kapılarını sonuna kadar açtı. Özellikle Sömürgeler Bakanı ve Dış İşleri Bakanı ile yakın temas sağladı. Herzl, İngiltere'den El-Ariş veya Kıbrıs'ı istedi.³²⁰ Yeryüzündeki yaşayan bütün Yahudilerin İngilizlerin sadık ve gizli vatandaşı olacağını taahhüt etti. Herzl'in taahhütünün bir külfeti yoktu. O, blöfte yaptı, elini güçlü gösterdi, sahip olmadığına sahip iması yaptı. Mısırlılar El-Ariş'e razı olmadı.

İngiltere Sömürgeler Bakanı Theodor Herzl'e, Doğu Afrika'daki sömürgelerinden biri olan Uganda'yı önerdi. Yahudilerin Uganda'ya yerleşmesi, İngilizler'i bölgede güçlendirirdi. Bu açık teklif Siyonizm için de ciddi bir başarıydı. İngiltere Dış İşleri Bakanı Lansdowne'un yazısı 1903 yılındaki 6. Siyonist Kongre'nin gündemine getirildi. Uganda konusu, Siyonistler arasında bölünmeye sebep oldu. Siyonistler arasındaki sorun derinleşti. Rus Yahudileri, teklife şiddetle muhalefet etti. Herzl orta yol bulmaya çalıştı. Uganda'nın Yahudi yurdu olması değil de Uganda için araştırma komisyonu gibi bir orta yol bulundu. Bu teklif bile tartışmaları sonlandıramadı. Kongrede araştırma komisyonu teklifi, 298 lehte, 178

³¹⁹ T. Herzl, (1917). The Jewish State. New York: Federation of American Zionists. s: 12

³²⁰ D. Cohn-Sherbok, (2012). Introduction to Zionism and Israel From Ideology to History. London: Continuum. s: 73

aleyhte ve 98 çekimser oyla kabul edildi.³²¹ Herzl, Yedinci Siyonist Kongre'yi göremeden, 1904 Temmuz'unda genç yaşta, kalp rahatsızlığından öldü. Uganda projesine muhalefetin başını çeken Haim Weizmann, delegeleri ikna etti ve İngilizlerin Uganda önerisi delegelerin büyük çoğunluğunun desteği ile 1905 yılında gerçekleşen Yedinci Kongre'de reddedildi.³²² Dünya Siyonist Teşkilatı'nın Filistin hedefi tartışmaya mahal olmadan netleşti. Fakat görüş ayrılıkları son bulmadı, İsrail Zangwill ve Nachman Syrkin'in başını çektiği Uganda projesini savunan bir grup Siyonist örgütten ayrıldı.³²³

1.1. Arzı Mev'ud Filistin

Fransız ihtilalinden sonra milliyetçiliğin gelişmesine paralel olarak Yahudi milliyetçiliği Siyonizm'de doğdu, büyüdü, gelişti. Yahudi yurdu açısından Siyonistlerin gerçek arzusu Filistin bölgesiydi. Fakat Yahudiler sürgün edilmeden önce asırlarca bazen barış, bazen savaş, bazen sakin olarak birlikte yaşadıkları Filistin halkı vardı. Filistinliler Filistin'i terk etmemiş, o topraklarda yaşamaya devam etmişti. Siyonist hareket önce konunun felsefesini üretti. Felsefeyi, Ulusun gerekleri din, dil, kültür, gelenek, görenek, bayrak, marş, üstün ırk, seçilmiş ulus, destan ve mitler, kahramanlar, altın çağ, vadedilmiş topraklar üzerine kurdular. Etnik köken Yahudilik üzerinden modern bir ulus icat ettiler. Yahudi Ulusu için o günlerde devlet değil fakat Yahudi yurdu olacak toprak parçası gerekiyordu. Birinci Siyonist Kongre'de de, diplomatik görüşmelerde de, Rothschildler, Hirsch'ler, Montefioreler gibi ekonomik liderlerin jargonunda da devlet yerine yurt, devletler hukuku yerine kamu hukuku kavramı özenle tercih edildi. Şimdi icat edilen bu modern Yahudi ulusu için bir yurt gerekiyordu. En zor olan da buydu. Benî İsrail için en iyi senaryo Filistin'di. Fakat orayı terk etmemiş, orada yaşamaya devam eden bir millet vardı. Filistinliler M.Ö. 1200 yıllarında bu topraklara gelmişler, bu toprakları vatan edinmişler, buranın halklarıyla içiçe geçmişlerdi. Geldikleri vatanlarını bırakıp burayı vatan edinmişlerdi. Ulusal yapıları yeni geldikleri bölge halkları ile asimile olup Araplaşmışlardı. Yahudiler'in önünde, geniş perspektifte Araplar, dar açıdan Filistinliler gibi büyük bir sorun duruyordu.

³²¹ M. Çulcu, (2012). Gelecek Yıl Kudüs'te Siyonizmin İlk Dönemi 1895-1922. İstanbul: E yayınları. s: 56.

³²² The Congress Addresses of Theodor Herzl. (1917). (N. Straus, Çev.) New York: New York Federation of American Zionists. s: 40

³²³ M. K. Öke, (2018). Siyonizm ve Filistin Sorunu 1880-1923 (6. b.). İstanbul: Timaş Yayınları. s: 77.

İslam'ın ilk dönemleri hariç, tarihte, Müslüman-Yahudi çatışması diye bir problem olmadı. İslam coğrafyası Avrupa'dakine benzer bir Yahudi Sorunu ile karşı karşıya kalmadı. Hristiyan-Yahudi çatışması Hristiyanlığın doğuşu ile başladı ve yüzyıllarca devam etti. Dünyanın dört tarafına dağılan İsrailoğulları, Hristiyanlarla sürekli çatışma içerisinde oldu. Batı, Yahudileri Filistin'e yönlendirerek, bir anlamda sorunu kendi coğrafyasından uzaklaştırdı ve Doğu'ya Müslüman-Yahudi çatışmasını ihraç etti. Son yüzyıl çatışmanın merkezi Müslümanlar ve Yahudiler oldu. Bu iki millet tarihten ibret alarak, bu toprakların hem Filistinlilere hem de Benî İsrail'e yeteceğine, Kudüs'ün üç semavi din mensuplarının olduğuna inanarak birlikte yaşamak zorundalar.

Zvi Hirsch Kalischer, Eliezer Ben Yehuda, Yehuda Alkalai, Moses Hess, Ahad Ha'am, Leo Pinsker, Peretz Smolenskin, Sir Moses Montefiore gibi öncüler, sürekli Yahudilerin yurtsuz olması, Yahudiler için bir yurdun gerekliliği, Yahudi sorununun Yahudi yurdu ile çözüleceği tezini ortaya koydular. Yahudi yurdu olgusunu soyut olarak gündeme getirdiler. Yer yer Yahudi yurdunun kutsal belde, vadedilmiş topraklar olduğuna değindiler. Fakat Filistin'de büyük zorluklar vardı. Bu yüzden alternatif Yahudi yurdu projelerini gündemlerine aldılar.

1.2. Topraksız Bir Halk İçin, Halksız Bir Toprak

"Topraksız bir halk için, halksız bir toprak"³²⁴ bu Siyonistlerin mottolaştırdığı büyük bir algı operasyonu. Diploması ile, medya ile, arkeoloji ile, para ile... her türlü yol kullanılarak bu zihinlere kazıldı. Bu motto, kendi içerisinde yalan ve propogandayı içermekle birlikte Siyonizm'in Filistinlilerin varlığını inkar etmelerinin işaretidir de. Filistin'e göç eden Yahudiler, Filistin'i sahipsiz ve kimsesiz beklerken, o topraklarda Araplarla karşılaşmaları Siyonistler'in propogandalarının gücünü gösterir. Kendi dindaşlarını dahi propoganda ile inandırmışlardı. Bu inkar, hiçbir sorunu çözmeyecektir. Filistin toprakları Filistinlilere de, Yahudilere de yeter. Bu iki millet birbirlerinin haklarını kabul ederek ancak barış içerisinde yaşayabilir. İnkarcılık politikası ile bölgenin huzur bulması mümkün değildir. Bunu en iyi şekilde

³²⁴ S. Almog, (Dü.). (1983). *Zionism and The Arabs*. Jerusalem: Jerusalem The Historical Society of Israel and The Zalman Shazar Center. s: 39,
Ş.T. Buzpınar, (2020). *The Ottoman Response to Laurence Oliphant's Project of Jewish Settlement in Palastine (1879-1882)*. (56), 259-286. *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*.

Yahudi tarihi ispatlar. Evet, Yahudiler topraksız bir halk. Fakat Filistin halksız bir toprak değil. Bu toprakların halkı vardı, o dönemde de vardı, şimdi de var, gelecekte de var olacak. Tarih boyunca bu topraklarda huzur, üç semavi din mensuplarının birbirlerinin hak ve hukuklarına saygı gösterdikleri, birlikte yaşamayı kabul ettikleri dönemlerde olmuştur. Yüzyıldır bu topraklarda kan, gözyaşı, ölüm, suikast, sürgün, savaş, çatışma, intihar saldırıları, işgal, evlerin yıkılması, çocukların yetim ve öksüz, kadınların dul kalması... hiç bitmedi. Tüm bunlar Filistinliler ve Yahudilerin birbirlerinin varlıklarını kabul ederek aynı masa etrafında sorunların müzakeresi ile çözülebilir. Herzl, biz 'Filistin'de barbar Asya'ya karşı medeni Avrupa'nın ileri karakolu' oluruz diyor fakat bu anlayış bölgenin huzurunu sağlayamaz. Öncelikle İsrailoğullarının bunu yeniden sorgulaması gereklidir. Huzurun ve barışın tek yolu Filistinliler ve İsrailoğullarının birbirlerini tanımalarıdır. Bu iki millet huzur ve güvende olmazsa bölge huzur ve güvende olmaz.

"Topraksız bir halk için, halksız bir toprak" sloganının altı doldurulmalıydı. Topraksız halk gerçekten topraksızdı. Yahudi halkının toprağı tüm yerküreydi. Fakat halksız bir toprak yoruma açıktı. Orada Filistinliler vardı. İkinci bölümün yani halksız toprağın altı Siyonizm tarafından doldurulmalıydı. Bu noktada Kitab-ı Mukaddes arkeolojisinden yararlanıldı. Yahudiler Tanrı tarafından seçilmiş ırktı.³²⁵ Tanrı'nın Yahudilerin ibadetlerini, şabat gününü, bayramlarını... özel kılması seçilmiş ırk olmaları sebebi ile idi. Tanrı bu toprakları İsrailoğulları'na ayırmıştı. İsrailoğulları'nın bu toprakların her karışında emekleri, imzaları vardı. Bu topraklar onların hakkıydı. Bu felsefe, Siyon Aşıkları, Siyonistler vb. örgütlerle icraata dönüştü. Yahudiler işgalin meşruiyetini sağlamada arkeolojiyi etkin kullandı. Arkeolojik çalışmalarda amaç kutsal metinlerin anlatısının doğruluğunu ispatlamak ve yeni yaratılan ulus için etnosembolistlerin önemseydiği gelenekler icat etmekte. Arkeoloji çalışmaları İngilizler tarafından desteklendi. İsrail arkeolojisi bir anlamda kutsal metin arkeolojisidir. Nitekim literatüre kutsal metin arkeolojisi (biblical archaeology) terimi kazandırılmıştır.³²⁶ 1920 yılında İsrail'de ilk Yahudi kazısı yöneticisi Nahum Schloucz, İsrail arkeolojisinin amacının kutsal topraklarda,

³²⁵ A. D. Smith, (2003). Chosen Peoples_ Sacred Sources of National Identity. New York: Oxford University Press. s: 55

³²⁶ N. Masalha, (2007). The Bible and Zionism Invented Traditions, Archaeology and Post-Colonialism, in Palestine-Israel. London and New York: Zed Books. s: 240-241

toprağın derinliklerinde bulunan Yahudi varlığını ortaya çıkarmak olduğunu belirtir. İsrail erkeolojisi, antik çağda İsrailoğulları ile birlikte yaşayan Amuri, Moab, Kenan, antik Filistinlileri görmez. Onlar tek bir noktaya odaklanırlar: Yahudiler.³²⁷

Uganda Projesi'nin reddi, diğer Yahudi yurdu projelerini alternatif olmaktan çıkardı. Siyonistler Filistin'e odaklandı. Balfour Deklarasyonu, her ne kadar, kendi sahip olmadığı yeri, üçüncü tarafların, başkalarına taahhüt etmesi olsa da Yahudiler için ilk resmi belgedir. Böylece Yahudi yurdu konusunda nokta konulmuş ve alternatif Yahudi yurdu projeleri masadan kaldırıldı. Artık göç yolu ile Filistin ve Kudüs Musevileştirilecek ve adım adım Yahudi devletine yürünecekti.

2. DEMOGRAFİ DEĞİŞİYOR: ALİYAH

Yahudilerin, diasporadan Filistin'e göçlerine 'yükselmek, en yukarı çıkmak' anlamına gelen Aliyah denir. Siyasi Siyonizm'in ortaya çıkışına kadar, aliyah, hac gibi, Yahudilerin kutsal topraklara yaptıkları olağan ziyaretler olarak anlaşıldı. Siyonizm, aliyahı, Filistin'i Yahudi yurdu yapma projesinin sac ayaklarından birine dönüştürdü. Diğer bir ifade ile 1881 yılından önce gelenler metafizik duygularla, ibadet, taat, dua, yakarma ve kutsal topraklarda ölme niyetiyle geldi. Bu tarihten sonra gelenler ise Yahudi yurdu kisvesi altında devlet kurmak için geldiler. Siyonizm'in amacı Filistin'de çoğunluğu sağlamak ve bölgenin demografisini değiştirmektir. Önemli olan göçün niteliği ve bölgenin ihtiyaçları değildi. Her ne şartta olursa olsun çoğunluk hedeflenmişti. Birinci Aliyah'ın başlangıcı olarak kabul edilen 1882 yılından itibaren her geçen dönem, cıtaı daha yükseklerle taşındı. Osmanlı İmparatorluğu 1517 yılında Suriye-Filistin topraklarını hakimiyeti altına aldıktan sonra, Yahudiler, bölgede barış içerisinde yaşadı. Filistin'de hacc ibadetini ifa etmeleri, Kudüs, Halilurrahman, Taberiye, Safed gibi kutsal mekanları kişisel veya toplu olarak ziyaretleri tamamıyla serbestti, herhangi bir kısıtlama yoktu. Hristiyanlar içinde aynı serbestiyet vardı. Üç dinin mensupları ziyaretlerini özgürce yapabiliyordu.

Yahudilerin, aralarındaki anlaşmazlık ve çekişmelere rağmen, 19. Yüzyılda birleştikleri ortak nokta; Filistin'e göç ve Filistin'de kolonizasyondur. Benî İsrail,

³²⁷ M. Kurt, (2020). Filistin'deki İşgale Meşruiyet Üreten bir Yöntem Olarak İsrail Arkeolojisi. Tarih İncelemeleri Dergisi(35), s. 213-242.

sadece şehir merkezlerine yerleşmeyi tercih etmedi. Hem kırsala hem de şehir merkezlerine yerleştiler. Sadece demografik yapıyı değiştirmediler, mülkiyet yapısını da değiştirdiler. Bütün engellemeleri aşarak toprak satın almayı sürdürdüler. Yahudiler genelde ticaretle uğraşan bir ulus olmalarına rağmen birçok zorluklara katlanarak Filistin’de tarım kolonileri kurdular. Filistin’e göç tek seferde değil, dalga dalga gerçekleşti. İsrail hükümetlerinde sorumluluğu göç ve yerleşim olan bakanlık vardır. Bakanlığın ismi göç, göçmen, aliyah, yerleşim vb. kelimelerin kullanımıyla değişmektedir. Hükümetler isimleri değiştiriyor fakat misyon aynı.

2.1. Birinci Aliyah (1882-1903)

Birinci Aliyah çoğunluğu Rusya olmak üzere Romanya ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelen göçmenlerdir. Yaklaşık 70.000 göçmenden ancak yarısı yaşam koşullarına tahammül edebilmiş ve Filistin’de kalmıştır. İlk dalga, Petah Tikva kolonisinin süratle gelişimini sağlamıştır. Petah Tikva,³²⁸ Siyonistlerin kurduğu ilk modern yerleşim yeridir. 1878 yılında kurulan koloni birinci aliyah gerçekleşinceye kadar nüfus yetersizliğinden büyümesini gerçekleştirememiştir. Göçmenler tarımla uğraşanlar değildir fakat o günün şartlarında Filistin’de yapmaları gereken en doğru iş tarımdır. Şehir merkezlerinden ziyade kırsala yerleştiler. Yeni koloniler kurdular. 1914 yılına geldiklerinde üç yüz’ün üzerinde koloni kurulmuştu. Birinci Aliyah’ı Siyon Aşıkları ve radikal Rus Siyonist Gençlik Hareketi Bilu organize etti.³²⁹ Siyon Aşıkları göçmenlerin ekonomik yükünü kaldıramaz duruma geldi. Sistem çökme ile karşı karşıya kaldı. Son noktada Rothschildler projeye destek oldu. Büyük miktarlarda yardım yaptı, ürünlerini sübvans etti. Ürünleri piyasa fiyatlarının üzerinde satın aldı.

³²⁸ <https://www.jewishvirtuallibrary.org/david-ben-gurion> , Erişim Tarihi : 29.09.2022
David Ben Gurion, 7 Eylül 1906 tarihinde Yafa Limanı’na geldiğinde, şunları yazdı : “ Canlarım, yaşasın. Bugün dokuzuncu saatte Yafa kıyısına indim. Petah Tikva’ya gidiyoruz. Oradan daha ayrıntılı yazacağım. Yolculukta bir kez dahi hasta olmadım. Kendimi iyi hissediyorum. Cesaret doluyum, inanıyorum. Sizlerde inanın.” Yolda hasta olmadığını özellikle vurguluyor. Bu da aliyahların ne kadar zor geçtiğine işarettir.

³²⁹I. Friedman, (tarih yok). Germany, Turkey, And Zionism 1897-1918. Oxford University Press. s: 38

2.2. İkinci Aliyah (1904-1914)

İkinci Aliyah, 1897 yılında Birinci Siyonist Kongre kararı ile kurulan Dünya Siyonist Örgütü'nün kontrolünde daha sistemli ve düzenli olarak gerçekleşti. Bu dönem göçmenlerin çoğu idealist, sosyalist, genç Rus Yahudileriydi. Göçmenlerin çoğu kent merkezlerinde yerleşmeyi tercih etti. Bu dönemde devlet olmanın temelleri atıldı. İbranice günlük konuşma dili olarak yaygınlaştırıldı, İbrani edebiyatı canlandırıldı, İbranice gazeteler yayınlandı, siyasi partiler kuruldu, işçi tarım örgütlenmesi gerçekleştirildi. Sosyalizme inanan gençler kibbutz ve moşav yerleşimlerini başlattı. Bu dönemde David Ben Gurion'un liderliği ön plana çıkmaya başladı. Tel Aviv (Bahar Tepesi) kenti de bu dönemde kuruldu. Bu süreçte yaklaşık 40.000 kişi Filistin'e yerleşti. Birinci Aliyah burjuva ağırlıklı, örgütsüz ve kısır iken İkinci Aliyah proleter ağırlıklı, aktif ve üretkendir.³³⁰

2.3. Üçüncü Aliyah (1919-1923)

1914-1919 Birinci Dünya Savaşı yıllarında ters göç oldu. Savaş yıllarında Yahudilerden bir kısmı memleketlerine geri döndü. Üçüncü Aliyah, Balfour Deklarasyonu'nun ilanından sonra ve Dünya Savaşı'nın son bulduğu dönemde başladı. Bu dönemi Bolşevik Devrimi, Dünya Savaşı'nın sonunda imparatorlukların yıkılması, İngiltere'nin Filistin'i işgali olumlu yönde etkiledi. Bu dönemde Genel İşçi Federasyonu (Histadrut) kuruldu. Meclis ve Ulusal Konsey gibi temsilci kurumlar oluşturuldu. Yahudi savunma ve istihbarat örgütü Haganah kuruldu. Üçüncü dönemde Rusya ve Doğu Avrupa'dan yaklaşık 37.000 Yahudi Filistin'e göç etti.

2.4. Dördüncü Aliyah (1924-1929)

Bolşevik Devrimi'nden sonra Rusya Yahudilere olan baskıyı kaldırdı. Rusya sınırları içerisinde Yahudi oblastı/Yahudi yerleşim yeri projesi geliştirildi. Birobican oblastın başkenti oldu.³³¹ Fakat proje başarısız oldu. Dördüncü Aliyah ile ABD,

³³⁰ D. J. Penslar, (1984). Zionism and Technocracy the Engineering of Jewish Settlement in Palestine, 1870-1918. Indianapolis: Indiana University Press. s: 13, 33

³³¹ Yahudi Otonom Oblastı: Sovyetler Birliği, Birobican'da "Yahudi Yurdu" kurdu. Sovyet yönetimi Birobican'ı daha cazip kılabilmek için 7 Mayıs 1934 de ilçenin statüsünü "Oblast" yani bölge düzeyine yükseltti.

N. Sultanova, (2011). İsrail'in Siyasi Yapısındaki Rus Yahudilerinin Rolü. Yüksek Lisans Tezi. s: 71

Macaristan ve Polonya'dan yaklaşık 48.000 kişi Filistin'e geldi. Bu dönemde 15.000 kişi tekrar memleketlerine döndü.

2.5. Beşinci Aliyah (1933-1939)

Bu dönemde Almanya'da Naziler iktidara geldi. Hitler önce Şansölye, sonra da hem şansölyeliği hem de cumhurbaşkanlığı şahsında toplayarak Führer oldu. Naziler Yahudilere karşı baskıları artırdı. Amerika ve Avrupa ülkeleri İsrailoğullarına kapılarını ya kapadılar ya da geçişleri zorlaştırdılar. Bu durumda, Filistin'e göç mecburi yön oldu. Filistin, bu dönemde Almanya ve Batı Avrupa'dan yaklaşık 250.000 göçmen aldı.

2.6. Aliyah Bet (1939-1948)

Beşinci Aliyah'tan sonra göçün numaralandırılmasından vaz geçildi. Bu kararda İngilizlerin göçü sınırlandırmalarının etkisi oldu. İngilizlerin göçe kısıtlama getirmeleri, Siyonistleri illegal, kaçak göç organizasyonlarına yönlendirdi. Göçmenlerin bir kısmı karayolu ile Suriye üzerinden, çoğunluğu gemilerle deniz yolu ile taşındı. Bu yasadışı göçe Aliyah Bet denir. Aliyah Bet'i Haganah gibi Mossad'ın temeli olan, Siyonist paramiliter güçler organize etti. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan İsrail Devleti kuruluncaya kadar 110.000 Yahudi Filistin'e illegal yollarla taşındı.³³²

³³² Aliyah ve nüfus yapısının değişimi ile ilgili detaylı olarak bakınız:

H. Kaygısız, (2014, Haziran). Filistin'e Yapılan Yahudi Göçleri (1881-1917). Yüksek Lisans Tezi. (K. 7. Dalı, Dü.) Kilis. s: 103,

F. Armaoğlu, (1989). Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları 1948-1988. Ankara: İş Bankası Yayınları. s: 104, 111,

N. Sultanova, (2011). Age., s: 23,

C. Deveci, (2017, Aralık). Herbert Samuel Dönemi'nde Filistin'e Yahudi Göçleri (1920-1925). SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi(42), s. 1-17,

W. L. Cleveland, (2008).Modern Ortadoğu Tarihi. (M. Harmancı, Çev.)İstanbul:Agora Kitaplığı. s:282

Tablo 2. Aliyahlar

I. Aliyah	1882-1903	Rusya, Polonya, Romanya	35.000
II. Aliyah	1904-1914	Rusya, Doğu Avrupa	40.000
III. Aliyah	1919-1923	Polonya, Rusya, Doğu Avrupa	37.000
IV. Aliyah	1924-1929	ABD, Macaristan, Polonya	48.000
V. Aliyah	1933-1939	Almanya, Batı Avrupa	250.000
Aliyah Bet	1939-1948	Avrupa	110.000

3. MUSEVİLER BÖLGEDE KÖK SALIYOR: KOLONİLER

Moses Montefiore'nin zor şartlarda başlattığı göç ve iskan, Almanların kolonileri ile modern bir yapıya ulaştı. Siyon Aşıkları'nın devam ettirdiği sistemli göç çökme noktasına geldiğinde projeye Rothschildler sahip çıktı. Rothschildler siyasi ve ekonomik nüfuzlarını kullanarak arazi temini ve kolonileşmeyi devam ettirdi. Osmanlının her türlü tedbiri almasına rağmen içeriden ve dışarıdan desteklerle yasak göç ve yerleşim sürdürüldü. Balfour Deklarasyonu ile hukuki destek sağlandı. Osmanlı idaresine son verilip İngiliz Manda yönetimi döneminde tüm yollar Yahudilere açıldı. Birinci Dünya Savaşı'nda oluşturulan Yahudi askeri gücü, bu dönemde tehcir ve iskan için kullanıldı. Hazırlıksız, siyasi ve ekonomik bir güce sahip olmayan Filistin halkı karşısında büyük güçlerin desteklerini arkalarına almış planlı, programlı Siyonist Hareket vardı. İsrailoğulları özellikle Kuzey ve kıyı şeridi olmak üzere Filistin'in verimli arazilerinde irili ufaklı koloniler kurdu. Bu kolonilerde üretilen ürünleri de Rothschildler satın alarak ayrıca destek oldu. İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle tehcir ve iskan kitkesel bir boyut kazandı. Filistinli köylülerin arazileri her türlü yol kullanılarak ellerinden alındı, yüzyıllardır yaşadıkları vatanlarından tehcir edilerek mülteci durumuna düştüler, onların mekanlarına yeni koloniler kuruldu ve Benî İsrail iskan edildi.

3.1. Arazi Elde Etme

Osmanlı Arşiv Belgelerinde arazi satışlarının düzenlenmesi, tapu kayıtlarının kontrolü, hileli satışların önlenmesi, rehine yoluyla halkın arazilerin elinden alınmasının engellenmesi, Hazineyi Hassa'ya tecavüzlerin önlenmesi, sıkıntılı

araziler varsa Hazineyi Hassa envanterine alınması, yasadışı göçün engellenmesi, yasadışı göçe göz yuman sorumluların cezalandırılması, bölgeye yerleşmek için gelen Yahudilere izin verilmemesi, İran'dan gelen göçmenlerin memleketlerine iadesi, Yahudi göçmenlerin Kudüs, Hayfa, Yafa ve Safed'e kabul edilmemeleri, yasağa rağmen Rothschild'in desteğiyle göçün devam ettiği ve bunun engellenmesi, Osmanlı vatandaşı olmayı kabul etmeyen göçmenlerin memleketlerine iadesi ve fakir Yahudilerin memleketlerine iade masraflarının karşılanması, Kırmızı tezkere uygulaması, Yahudilerin silahlanmasının önüne geçilmesi ve var olan silahların toplatılması, Yahudilerin bölgede yayılmalarına karşı idari ve askeri tedbirlerin alınması vb. gibi birçok tedbir alan, engelleyen, yasaklayan belge görmekteyiz. Ancak tüm bu tedbirlere rağmen arazi alımı ve göçün de devam ettiğini müşahade etmekteyiz. Bu durumun iç ve dış sebepleri bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti toprak sistemindeki karışıklığa son vermek, köylüler için toprağı cazip hale getirmek, vergileri düzenli tahsil etmek, askere alma sistemini daha etkin hale getirmek için 1858 yılında Arazi Kanunu'nu çıkardı. Bu kanunun uygulanması için akabinde 1861 yılında Tapu Kanunu'nu çıkardı. Tapu Kanunu gereğince Filistin arazilerinin tescilinde köylüler vergi yükü korkusu ve askerlikten kaçınma amacıyla mallarını kendi adlarına tescil etmekten kaçındı. Arazilerini bölgelerinde nüfuz ve imkan sahibi kimseler adına kayıt ettiler. Bu durumda Yahudilerin arazi elde etmelerine katkı sağladı.³³³

3.1.1. Arazi Temin Yöntemleri

İsrailoğulları'nın arazi temininde farklı yöntemler kullandığını gözlemlemekteyiz:

³³³A. M. Avd, (1976). Osmanlının Son Döneminde Filistin'in İktisadi ve İçtimai Durumuna Bakış. 4(4). Riyad, Suudi Arabistan: Riyad Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi.

“Birinci Dünya Savaşı neticesinde Filistin'de yapılan çalışmalar sonunda, Gazze ve Biressebu kazalarında 28 kişinin iki milyon dönümden fazla araziye sahip oldukları görüldü. Buna göre herbirine yetmiş bin dönüm toprak düşüyordu. Kudüs'deki El-Hüseyni ailesinin 50.000 dönüm, Er-Ramla'daki Et-Taci ailesinin de aynı miktarda arazileri vardı. Gazze'deki Eş-Şava ailesinin sahip olduğu toprak ise 100.000 dönümden fazla idi. Buna mukabil Filistin'deki çiftçilerin elinde bulunan toprak miktarı her aile için 50 dönümü geçmiyordu. Buradaki çiftçilerin % 77'sinin durumu böyle idi.”

a.Hileli Satış

Ölmüş kişilerin, bölgede ikamet etmeyenlerin, askerde olan kimselerin adına sahte vekaletler düzenleme, nüfusta kayıtları olmayan kimseler adına işlem yapma, şartları tutmayan vekalet gibi yollar kullanılarak hileli satışlar gerçekleştirildi.

b.Başka İsimlere Tapu işlemi

Siyonistlerin arazi temininde kullandıkları bir yöntemde tapuları kendi adlarına değil Osmanlı vatandaşı, güvendikleri ya da kendi adamları üzerine yapmalarındır. Emanet olarak verilen tapular müsait zamanda tekrar geri alınır. Bu işlemde ilişki içerisinde oldukları bazı Türk ve Arap kimseleri kullandılar. Yabancı ülke konsolosları ve konsolosluk çalışanları da bazı arazileri kendi üzerlerine aldıktan sonra tekrar devir işlemini gerçekleştirdiler.³³⁴

c.İcra Yoluyla Satış

Arazi sahipleri köylüler tarlasını ekip biçmek, üretimi çoğaltmak, karlılığı artırmak amacıyla banka ve Yahudi tefecilerden aldıkları kredileri ödeyemeyince arazileri haciz yoluyla satışa çıkarıldı. Siyonistler icra yoluyla kendileri alabiliyorsa kendileri, alamıyorlarsa simsarlık yapan aracı kurumlar üzerinden bu arazileri elde ettiler.

d.Fahiş Fiyat

Satın alınmak istenen arazilere değerinden kat kat fazla fiyatlar teklif etmek de kullanılan yöntemlerden biridir. Yahudilerin Filistin’de elde ettiği araziler her zaman fahiş fiyatlarla olmadı. Belgelerde, değerinden çok düşük fiyatlarla satın alınıp niza olan işlemler de gerçekleşti.

e.Osmanlı Vatandaşı olma

Arazi tapu tescili üzerine yapılacak kişilerin Osmanlı vatandaşı yapılması. Rüşvet mekanizması devreye sokularak bu kişilere geçmiş tarihlere dönük vatandaşlık belgesi alındı ve tapu işlemi gerçekleştirildi.

³³⁴ İngiltere Yafa yardımcı konsolosu Hayim Amzalak üzerinden Rişon Le-Siyon koloni arazisini elde ettiler. İspanya konsolosu da kendi üzerine tapu işlemi gerçekleştirmiştir. Rothschildlerin aile kolonisi Zikhron Ya’akov (Zikron Jakob/Yakup’un Hatırası)kolonisinin yaklaşık 5.000 dönümlük arazisi önce Fransa konsolosu adına tapu tescil kayıtları gerçekleştirilir sonra arazinin tapusu koloni yöneticilerine devredilir. (Ö. Tellioglu, A.g.e., s: 156).

f.Baskı, Tehdit ve Gasp

Yahudi kolonileri komşuları Filistinlileri onların sınırlarını çiğneyerek, meralarını kullanarak rahatsız ettiler. Bu şekilde huzuru bozarak onların kaçmalarını sağladılar. Eğer bu yöntemle sonuca ulaşamazlarsa şantaj ve tehdide başvurdular. Bazı arazileri de bizzat gasp ederek sahip oldular. Kayıtlarda bu konuda birçok belge bulunmaktadır. Baskı ve tehdit, işini düzgün yaparak engel çıkaran memur ve yetkilileri sindirmek için de kullanıldı.

g.Rüşvet

İsrailoğullarının arazi elde etmede kullandığı en etkili yöntem rüşvet idi. Çok eski zamanlardan beri varlığını devam ettiren rüşvet, eski Hint, Sümer, Mısır, İran ve Yunan toplumlarında, büyük ve küçük devletlerde, imparatorluklarda, çağdaş devletlerde toplumsal bir sorun olarak var oldu. Devletlerin zayıfladığı, gerilediği, çökmeye yakın dönemlerinde ise rüşvet çok yaygın sosyal bir hastalık durumuna geldi. Toplumsal hayatı çürüten rüşvet, Osmanlıların kuruluşundan beri mücadele ettiği ancak bir türlü önleyemediği bir durum oldu.³³⁵ İmparatorluğun çökme döneminde o kadar yaygınlaştı ki rüşvet olmadan iş yapılamaz hale geldi. Rüşvet her kademeye sirayet etti, bahşiş sıradan bir olay haline geldi. Rüşvet en alt düzeydeki memur ile en üst düzeydeki yöneticiler arasında yaygın bir boyut kazandı. Akka Mutasarrıfı Sadık Paşa, Hayfa Belediye Reisi Mustafa Efendi, Akka Müftüsü Ali Efendi ile Hayfa Mutasarrıflığı İdare Meclisi Azası Necip Efendi hakkında rüşvet soruşturması açılması,³³⁶ Kudüs Mutasarrıfı Kazım Bey'in soruşturma sonucu ortaya çıkan rüşvet listesi³³⁷ Siyonistlerin rüşvet mekanizmasını nasıl işlettiğini ortaya koymaktadır.³³⁸

³³⁵N. Fulin, (2019). Osmanlıda Rüşvet ve Cezası. 1(1), 26-35. ATAD Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi.

³³⁶ M. M. Söylemez, (tarih yok). Kudüs ve Osmanlı Arşiv vesikaları Işığında Yahudilerin Bölgeye Yerleşmeleri Üzerine Notlar. 1(2), 33-56. Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.

³³⁷ Ö. Tellioglu, A.g.e., s: 146-147.

³³⁸Kudüs Milletvekili Ruhi el-Halidî Bey Meclis-i Mebusan'ın 16 Mayıs 1911 tarihli oturumunda: "Yahudi muhacirlerin Filistin'de yurt edinmeleri, arazi satın almaları yasak iken, nasıl oluyor da arazileri, dükkânları, evleri, mezra ve köyleri satın alıp yerleşiyorlar? Bittabi, gayrimeşru bir surette ve memurların ahlakını ifsat etmekle hasıl oluyor" şeklinde değerlendirme yaptı.(Yiğit, A. A. (2019, Kasım-Aralık). Filistin Meselesinin Kronikleşmesi (1918-1948). 123(243), 391-414. TDA Türk Dünyası Araştırmaları).

3.2. Yerli Halkla Çatışma ve Siyonist Terör Örgütlerinin Rolü

Siyonistler propogandalarında Filistin için güllük gülistanlık bir ortam, bir nevi dünyadaki cenneti vadediyorlardı. Oradaki Filistinlileri, yerli halkı yok kabul ediyorlardı. İki bin yıl önce terk ettikleri toprakları kendi öz malları olarak görüyorlar, oranın yerli halkını da işgalci olarak görüyorlardı. Siyon Aşıkları'nın organize ettiği ilk göçmenler birçok yönüyle bölgeye adapte olamadı. Sosyal ortam, kültürel değerler, iklim şartları terk ettikleri memleketle zıtlıklar içeriyordu.

Balfour Deklarasyonu ve Filistin İngiliz Manda Yönetimi'nden sonra Siyonist Hareket iyice güçlendi. Bölgedeki Yahudi nüfusu 1880'lerde yaklaşık 10.000 iken 1918 yılında yaklaşık 60.000'dir. İsrailoğullarının Filistin'deki nüfusları 1946 yılında 600.000'e, 1949 yılında 750.000'e yükseldi. Bu, Balfour Deklarasyonu ve İngiliz Manda Yönetimi'nin çarpan etkisini ortaya koymaktadır. Filistin Manda Yönetimi başlayana kadar bölgeyi işgal eden Yahudiler ile bölge sakini Filistinliler arasındaki sorunlar tolere edilebilir bir durumdaydı. Yahudiler güçlendikçe saldırganlıkları arttı. Bu noktada Haganah daha sonraları Irgun terör örgütleri başat rol oynadı. Filistinlilerin ilk toplu tepkisi Manda İdaresi başlangıcında 1920 yılındaki Nebi Musa Şenlikleri'nde oldu. Bunu 1928-1929 ve 1933 protestoları takip etti. 1936 protestoları bölgenin tamamına yayıldı. Filistin halkı İngilizlere, Siyonistlere, Arap liderlerine, Filistin Eşrafına isyan ediyordu. Çaresizlik, hayal kırıklığı, baskı Filistinlileri topyekün ayaklanma mecburiyetinde bırakmıştı. Olay sivil itaatsizliğe dönüştü. Genel grev ilan edildi, hayat durdu, düzen bozuldu. Ayaklanma ancak 1939 yılında bastırılabilirdi. Bilanço çok ağırdı: 3000 Filistinli, 2000 Yahudi, 600 İngiliz öldürülmüştü.³³⁹ 1920 yılında başlayan Filistin Halkı'nın protesto ve ayaklanması bugün 2022 yılında yüz yılı aşkın bir süredir artarak devam etmektedir. Yüz yıl önceki sorunlar varlığını artırarak devam ettirmektedir. Huzur, güven, istikrar, barış ufukta görünmemektedir. Tek bir çözüm var: İki halkın sınırlarını belirleyerek birlikte yaşamalarıdır.

³³⁹ W. L. Cleveland, (2008). Modern Ortadoğu Tarihi. (M. Harmancı, Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı. s: 288.

3.2.1. Siyon Katır Alayı, Haganah, Irgun, İsrail Ordusu

Birinci Dünya Savaşı Çanakkale Cephesi'ndeki Siyonist Katır Alayı ve Filistin Cephesi'ndeki Siyon Tugayı, 1920 yılında kurulan Haganah'ın ana omurgasını oluşturdu. Savaş sonunda bu birlikler dağıtıldı. Ana omurgası dağıtılan bu birliklerin elemanlarının oluşturduğu yeni örgüt kuruldu. Haganah İbranice savunma anlamına gelmektedir. Örgütün kuruluş amacı, Yahudi toplulukları ve kolonilerini, Siyonizm'in kurum, organ ve şirketlerinin güvenliğini sağlamaktır. Savunma amacıyla kurulan Haganah, ilerleyen dönemlerde baskı, tedhiş, sabotaj, terör ve saldırı aracına dönüştü. Örgüt, Filistin'e Yahudi göçlerinin bölgedeki organizasyonunu gerçekleştiriyor, Filistinlilerin topraklarını terk etmesi için terör eylemleri gerçekleştiriyor, köyleri basıyor, köyleri boşaltıyor, insanların toplu olarak yaşadıkları yerlerde eylemler yapıyor, silah gücüyle toprak satın alıyordu. İngiliz Manda Yönetimi 1939'da göçe sınırlandırma getirince Haganah Aliyah Bet olarak isimlendirilen illegal göçleri organize etti.

Haganah 1920'den 1948'e kadar İngilizlerin resmen tanımadığı, gayriresmi desteklediği Yahudilerin paramiliter gücüdür. 1929 yılında İngilizlerin tavsiyesi üzerine Yahudi Ajansı kuruldu. Yahudi Ajansı Filistin'de bir türlü Yahudi hükümeti gibi çalıştı. Haganah Yahudi Ajansı kurulduktan sonra Yahudi Ajansı'nın bir kurumu oldu. Dünya Siyonist Örgütü'nün liderliğini Haim Weizmann, Yahudi Ajansı'nın liderliğini de David Ben Gurion yaptı. Örgüt içerisinde eylem anlayışında farklı yaklaşımlar ortaya çıktı. Tartışmalar bölünmeyle sonuçlandı. Yeni bir örgüt doğdu, Haganah B. 1937 yılında Haganah B elemanları yeniden bölündü. Bir kısmı ana örgüte geri döndü, diğer bir kısmı Irgun Terör Örgütünü kurdu. Irgun İbranice başharflerinin kısaltması olarak Etzel olarak da isimlendirilir. Irgun'da da sular durulmadı, ideolojik tartışmalar bitmedi. 1940 yılında Avraham Stern öncülüğündeki bir grup Irgun Örgütü'nden ayrılarak Lehi örgütünü kurdu. Lehi, kurucusuna atfen Stern grubu, Stern çetesi olarak da bilinir.³⁴⁰ 1937 yılında İngiliz Yüzbaşı Orde Wingate'in Filistin'e atanması Haganah için yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Haganah elemanlarına askeri eğitimler verdi, İngiliz askerleriyle birlikte devriyelere çıkardı. Haganah'ı özel kuvvetler birimine dönüştürdü. İsrail Devleti'nin ilanından

³⁴⁰ M. Prior, (1999). Zionism and the State of Israel. London and New York: Routledge. s: 22

sonra kurucu lider David Ben-Gurion tüm bu paramiliter güçleri İsrail milli ordusu saflarına kattı.

İngiliz Manda Yönetimi ve Siyonist Terör Örgütleri arasındaki ilişkiler gelgitlerle doludur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nda olmak üzere İngilizler bu paramiliter güçleri kendi menfaatleri için yoğun olarak kullandılar. Kazan kazan politikası da Siyonistlerin memnundu. İngiltere Sömürgeler Bakanı Mc Donald'ın 1939 tarihli Beyaz Raporu (The McDonald White Paper) İngilizler ile Siyonist terör örgütleri arasındaki ilişkide dönüm noktası oldu. Bu rapor göçü, yıllık 15.000 olmak üzere beş yıl içerisinde 75.000 ile sınırlandırdı, Yahudilerin toprak elde etmesine kısıtlamalar getirdi.³⁴¹ Siyonist Hareket rapora karşı mücadele yolunu seçti. Yahudilerin tavrını Ben Gurion'un "Almanlara karşı İngiliz ordusuyla beraber sanki Beyaz Rapor hiç yokmuş gibi savaşmalı; Beyaz Dosya'ya karşı da adeta Almanya ile harp yokmuş gibi mücadele etmeliyiz"³⁴² sözleri net olarak ortaya koyuyor. Eyleme yaklaşımdan önce Haganah, sonra da Irgun bölünmüş ve ortaya üç tane örgüt çıkmıştı. 1939 Beyaz Rapor'dan sonra Haganah taktiksel olarak daha siyasi davranmasına rağmen örgütler İngiliz kurumlarına karşı saldırılara başladı. Bir yönden Filistin halkına karşı şiddet eylemlerinde bulunurken diğer yönden İngiliz askeri ve sivil kurumlarına karşı eylemlerde bulundular. Birleşmiş Milletler 1947-1948 taksim kararından sonra Birleşmiş Milletlerin Yahudilere ait belirlediği bölgelerde örgütler güvenliği sağlarken Yahudi bölgelerini genişletmek için Filistinlilere ayrılan bölgelerde biktırma, usandırma, tedhiş ve terör saldırılarında bulundular.

3.2.2. Bu Örgütlerin Gerçekleştirdikleri Bazı Terör Eylemleri

Bu örgütlerin gerçekleştirdikleri bazı terör eylemleri şunlardır:

30 Ocak 1947 tarihinde Haganah elemanları, Hayfa'ya bağlı Beled El-Şeyh köyünde katliam yaptı. Bu saldırıda 60 Filistinli öldürüldü.

³⁴¹ S. Almog, (Dü.). (1983). Zionism and The Arabs. Jerusalem: Jerusalem The Historical Society of Israel and The Zalman Shazar Center. s: 155-157

³⁴² <https://www.jewishvirtuallibrary.org/david-ben-gurion> , Erişim Tarihi: 29.09.2022, A. T. Fildiş, (2012). Birleşmiş Milletler'in Taksim Kararı ve İsrail Devleti'nin Yaratılışı. 14(1), 337-348. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.

20 Mayıs 1947 tarihinde, Fajaa köyünde kahvehaneye el bombası attılar. Bu eylemde 3 Filistinli öldürüldü.

15 Ağustos 1947 tarihinde, Yafa'nın Ebu Leben semtindeki bombalı saldırıda bir anne sekiz çocuğu ile birlikte öldürüldü.

Ekim 1947 tarihinde, Haganah'ın Palmah timlerinin Re's Alen köyüne saldırısında üç kişi öldürüldü.

22 Ocak 1948 tarihinde, Haganah timleri El-Yazor köyünde evleri ateşe verdi. Saldırıda 20 Filistinli öldü.

15 Şubat 1948 tarihinde, palmah Timleri, El-Sasa köyüne saldırı gerçekleştirdi. Bu terör saldırısında köydeki evleri yıktılar, 60 kadın, çocuk, yaşlı Filistinli öldürüldü.

24 Temmuz 1938 tarihinde, Irgun timleri Hayfa pazarına saldırı gerçekleştirdi. Saldırıda, 35 Filistinli öldü.

20 Haziran 1947 tarihinde, Hayfa'da pazaryerindeki bombalı saldırıda 74 Filistinli öldürüldü.

13 Haziran 1947 tarihinde, Irgun timlerinin Kudüs'teki pazara bombalı saldırısında 10 Filistinli öldü.

7 Ocak 1948 tarihinde, Irgun elemanlarının Kudüs'teki çarşı merkezine bombalı saldırısında 8 kişi hayatını kaybetti.

Irgun örgütü, örgütün finansmanı için bazı eylemler gerçekleştirdi: Ağustos 1940'da Irgun Örgütü Yafa banka soygununu gerçekleştirdi. Ocak 1945'de Irgun elemanları, Tel Aviv posta binasına saldırıp postanede bulunan paraları gasp etti. Ocak 1946 tarihinde, Yafa Altın Borsa'sı soygununu yaptılar. Aynı tarihte, Kidera para nakliye arabasına saldırıp paraları gasp ettiler. Yine 1946 tarihinde, Nablus Parklis bankasına soygun düzenlediler. 13 Eylül 1946 tarihinde Irgun örgütü, Yafa Osmanlı Bankası soygununu gerçekleştirdi.³⁴³

1943 yılında Menahem Begin, Irgun Örgütü'nün başına geçti. Örgüt, Begin'den sonra İngiliz güçlerine karşı saldırılarını artırdı. Örgüt İngiliz üslerine,

³⁴³M. Alkhader, (2015). Hagana ve Irgun Terör Örgütleri ve İsrail'in Kuruluşundaki Roller. Ankara: T.C. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.

karakollarına, istihbarat merkezlerine, İngiliz şirketlerine çeşitli saldırılar gerçekleştirdi. Haganah ile Irgun arasındaki çatışmalar da şiddetlendi. İngilizler, bazı Irgun militanlarını idam etti. Örgüt bunun intikamı olarak 2 İngiliz askerini kaçırdı ve misilleme olarak idam etti.

14 Mayıs 1948 tarihinde İsrail Devleti kuruluşunun ilanından sonra Ben Gurion bu örgütlerin kendilerini fesh etmeleri ve İsrail Ordusu çatısı altına girmeleri çağrısında bulundu. Bu örgütler İsrail Ordusu'na entegre oldular ve terör saldırılarına ordu bünyesinde devam ettiler.

Bu örgütler sansasyonel eylemlerde de bulundular. Örgütler İsrail Ordusu'na katıldıktan sonra, bazı örgüt mensuplarının Eylül 1948'de Birleşmiş Milletler arabulucusu, İsveç Kralı'nın yeğeni Kont Folke Bernadotte'nin Kudüs'ün Yahudi sorumluluğundaki bölgede öldürülmesi;³⁴⁴ 6 Kasım 1944 tarihinde, Lehi Örgütü'nün İngiliz Bakan Lord Moyne'ye suikast girişimi, ki bu eylem Siyonist örgütlerin Filistin dışında gerçekleştirdikleri ilk eylemdir;³⁴⁵ 22 Temmuz 1946 tarihinde, King David Oteli'nin havaya uçurulması bu tip eylemlerdir. King David Oteli Modern Kudüs'ün simge eserlerindendi. Kudüs'ü ziyarete gelen yabancıların tercih ettiği mekandı. İngiliz Manda Yönetimi döneminde, İngilizler oteli karargah olarak ta kullanıyordu. Otele bombalı saldırıda Yahudiler de dahil yaklaşık 90 kişi hayatını yitirdi.

Bu örgütlerin İsrail Devleti ilanından önce gerçekleştirdikleri en dramatik saldırı, Deyr-i Yasin köyü saldırısıdır. Haganah'ın geri planda desteği ile Irgun ve Lehi militanları 9 Nisan 1948 tarihinde, Deyr-i Yasin'i muhasara altına aldı. Kadın, çocuk, yaşlı genç köyün bütün sakinlerini, 250 masum insanı hunharca katlettiler. Bu katliamın psikolojik etkileri tüm Filistin sathını etkiledi. Irgun Örgütü lideri Menahem Begin bu katliamın etkisini "Deyr-i Yasin'de yaptığımız şeyleri yapmasaydık, bugün İsrail Devleti diye bir şey olmazdı" sözleriyle ifade etmiştir.³⁴⁶

³⁴⁴ A. Hart, (2009). Zionism the Real Enemy of the Jews. Atlanta: Clarity Press. s: 91

³⁴⁵ T. Suarez, (2016). State of terror. Bloxham: Skycraper Publications. s:99

³⁴⁶ O günlerin görgü tanıklarından "Abdullah Abu Nase ise o günleri şu şekilde anlattı: "Ben 1948'de Mazraa Köy'ünden ailemle çıktığımda altı yaşındaydım. Bize Yahudiler, 1948'den önce iki kez saldırdı. 1948'de köyü ele geçirmeye çalıştılar fakat köylüler izin vermediler. Fakat Deyr-i Yasin katliamından sonra tüm köylüler korkudan evlerini bırakıp kaçtılar."

Özellikle Filistin, Suriye ve Iraklı mülteciler üzerine araştırmalar yapan Amerikalı yazar Rochelle A. Davis, ‘Yerinden Edilenlerin Coğrafyaları Filistin Köy Tarihleri’ araştırmasında “1948 Arap-İsrail Savaşı’nda boşaltılan ve büyük ölçüde yok edilen dört yüzü aşkın Filistin köyü hakkında 120’yi aşkın ‘köy anma kitabı’ yayımlandı” ğını anlatmaktadır. Vatanlarını terk eden Filistinlilerin mülteci olarak yaşadıkları memleketlerde köy anma kitabı yayımlamaları ilginç bir kültürdür. Bu kitaplardan amaç, tarihlerini kayda alarak köyleri ile ilgili bilgileri ve değerleri gelecek kuşaklara aktarmaktır. Davis, çalışması ile ilgili dört yıl Ürdün ve Filistin bölgesinde araştırmalarını yaptı. Mültecilerin yaşadıkları bölgeleri gezerek bu kitaplara ulaştı.³⁴⁷

Bu örgütler aynı zamanda yönetici yetiştiren okul işlevi gördü. Burada eğitimini alarak yetişen kişiler İsrail Devleti’nin üst kademelerinde görev yaptılar. Bu örgütlerde yetişen Menahem Begin, İzak Şamir, İzak Rabin, Şimon Peres, Ariel Şaron başbakanlık, bakanlık, genelkurmay başkanlığı Moshe Dayan bakanlık, genelkurmay başkanlığı gibi makamlarda görev yaptı.³⁴⁸

Bu konuda Abdülcalil Alnorsi yaşadığı olayları bize şu şekilde özetlemiştir: “Ben Hayfa’da ailemle yaşıyordum ve 7 yaşındaydım. 1948’de Yahudilerin olumsuz yaklaşımları sebebiyle Hayfa’daki çok sayıda aile şehri terk etti. Bizim aile de Nores Köyü’ne kaçtı fakat Yahudiler Nores’e de saldırdı. Bunun üzerine oradan tekrar Cenin’e kaçtık. Biz korkudan kaçtık çünkü duyduğumuz hikâyeler çok korkunçtu. Bu Yahudi grupların çocuk, yaşlı ve kadın ayırımı yapmadan herkesi öldürdükleri, hiç vicdanlarının olmadığı, her yere saldırdıkları ve köyleri ateşe verdikleri büyükler tarafından anlatılırdı. Bu nedenle mecburen kaçtık.”

Son olarak Mohammed Ramadan ise durumu şu şekilde anlatmıştır: “Ben Kında Köy’ünde yaşıyordum. Kudüs’e yakın olduğumuz için Yahudiler bize daha çok eylem yaptı. Yahudilerin kanlı eylemleri nedeniyle herkes onlardan korkardı. Bizim kendimizi savunabileceğimiz silahlarımız yoktu. Çünkü İngilizler, silah konusunda çok sert davranıyordu. 1948’de babam hayatımızdan endişe ettiği için daha güvenli olan Beytüllehim’e geldik.” ” (Alkhader, M. (2015). Hagana ve Irgun Terör Örgütleri ve İsrail’in Kuruluşundaki Roller. Ankara: T.C. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.)

³⁴⁷ R. A. Davis, (2016). Yerinden Edilenlerin Coğrafyaları Filistin Köy Tarihleri. (H. Doğan, Çev.) İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

³⁴⁸ Thomas Suarez, ‘(2016). State of terror. Bloxham: Skycraper Publications.’ eserinde bu örgütlerin eylemlerini detaylı olarak vermektedir. (s: 57-99)

4. BÜYÜK GÜÇLERİN GÖÇE YAKLAŞIMLARI VE BÖLGE POLİTİKALARI

Genelde Ortadoğu özelde Filistin tarih boyunca büyük güçlerin ilgi odağı oldu. Filistin iki ana kütlenin arasında tampon bölgedir. Filistin ayrı ayrı bölgeler gibi olan Suriye ve Mısır'ı birbirine bağlayan parçadır. Bölgede Amoritler, Kenanlılar, Hititler, Fenikeliler, Heyutiler, Girgazitler, Perizitler, Jebuzitler, Filistinliler, Yahudiler yaşadı. Bölge Suriye ve Mısır otoriteleri arasında sürekli mücadele alanı oldu. Mısır tarafından gelen akınlar için Suriye'nin anahtarı Filistin'di. Yine Suriye yönünden olan akınlar için Mısır'ın kapısı Filistin'di. Tarihte Babillilerin, Farisilerin, Yunanlıların, Romalıların, Türklerin; ondokuzuncu yüzyılın sonu ve yirminci yüzyılın başında Almanların, İngilizlerin, Fransızların, Rusların, Amerikalıların hedef bölgesi oldu. Modern dünyada da büyük güçlerin odaklandıkları stratejik bölgelerden biri oldu. Büyük İskender bu toprakları imparatorluğu içerisine almak için mücadele etti, Osmanlı Padişahları Roma ve Viyana'ya yönelmek için önce Şam, Kudüs ve Kahire'yi fethetti, Napolyon Fransa'dan Mısır'a geldi, Akka önlerinde savaştı, İngilizler Filistin'i dünya hakimiyetleri için en çok önem verdikleri Hindistan'ın teminatı olarak gördü. Modern dünyanın lideri konumundaki Amerika bölgeye özel önem verdi ve halen de bu ilgi ve önemi devam etmektedir.

“Hasta Adam'ın” mirası büyük ve küçük bütün dünya güçlerinin iştahını kabartıyordu. İngiltere, Fransa, Prusya, Avusturya-Macaristan ve Rusya'nın Osmanlı'nın farklı bölgelerinde emelleri vardı. İsteklerinde çoğu zaman çatışıyor ama bazen ortak hareket ediyorlardı. Fakat Filistin hepsinin ortak emeliydi. XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren büyük güçlerin bölgedeki faaliyetleri yoğunlaştı. İngiltere Kıbrıs, Mısır, Arap bölgesi ve Filistin; Fransa Tunus ve Suriye; Avusturya-Macaristan Balkanlar; Rusya Boğazlar, Kafkaslar ve Balkanlar; İtalya Trablus ve Adalar üzerine planlar yapıyordu.³⁴⁹ Fakat tüm güçlerin plan yaptıkları ortak nokta Filistin'di. Filistin noktasında aralarında şiddetli bir rekabet vardı. Her biri İmparatorluk içerisindeki kendilerine yakın milletlerin hamiliğine soyunuyordu. Hasta Adam her geçen gün kan kaybediyordu. Batılı ülkelerin ‘Şark Meselesi’

³⁴⁹ E. T. Akbay, (1970). Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi (Cilt I). Ankara: Genelkurmay Basımevi. s: 32.

ismiyle bir gündemleri vardı. Şark Meselesinde Filistin ve Kudüs önemli konulardandı. Büyük Güçler Filistin’de Kavalılar dönemini fırsata dönüştürdü. Bu dönemde bölgede diplomatik temsilcilikler açtılar, bölgenin iç meselelerine müdahalede bulundular, misyonerlik faaliyetlerini artırdılar, İsrailoğullarının Filistin’e göç planlarına destek oldular. Rusya kendi ülkesinde İsrailoğullarına baskı, şiddet, soykırım ve sürgün uygulasa, yıldırma operasyonlarına girişse de Filistin’e göç noktasında destek için yarış içerisindeydi. En planlı ve stratejik hamleleri İngiltere uyguluyordu. Diğer güçlerin aksine Filistin İngiltere için Hindistan sömürgesi açısından önemli bir jeopolitik öneme sahipti. Fransa İngiltere ile tarihi rekabetin gereği olarak yarışta geri kalmak istemiyordu. Amerika Birleşik Devletleri olayları takip ediyor ve denge rolünü oynamak istiyordu. Almanya sömürge yarışında geri kalmanın etkisiyle önce bağımsız bir tavır tercih ederken, sonra Osmanlı ile aktif diplomatik ilişkiyle sürecin içerisindeydi. Avrupa Devletleri bir başka yönden de Yahudi Sorunu’nu topraklarının ötesinde Osmanlı sınırları içerisinde çözmeyi arzuluyordu. Sorunu topraklarının dışına taşıyarak ülkelerinden uzakta bir bölgede Filistin’de çözmek sorunu topraklarından uzaklaştırmak anlamına geliyordu. Bu noktada en çelişkili olan Rusya’nın tavrıydı.

4.1. İngiltere

İngiltere önceleri bölgeye ilgisinde, Fransa ve Rusya’nın gerisinde kaldı. Fransa ve Rusya İngiltere’den yaklaşık bir asır önce bölgeyle aktif olarak ilgilenmekteydi. Fransa Katoliklerin hamiliğine soyunurken Rusya Ortodoksları sahipleniyordu. Fakat İngiltere’nin odak noktası Hindistan’dı. Bu amaçla İngiltere, XVIII. yüzyılda Cebel-i Tarık’ı kontrolü altına aldı, Malta’yı ele geçirdi. Süveyş Kanalı’nın inşasında etkin olan Fransa İngiltere’yi rahatsız ediyordu. Afrika ve Asya kıtaları arasında tampon bölge olan Filistin, Süveyş Kanalı’nın bulunduğu Mısır, Hindistan’ın karşı kıyılarında yer alan Körfez’de nüfuzunu artırmak istiyordu. İngilizler Basra Körfezini ve Şattülarab’ı Hindistan’ın parçası olarak kabul ediyordu. Bölgede nüfuzunu artırması için kullanacağı en güçlü enstrüman Protestan Hristiyanlar ve Musevilerdi. İngiltere bölgedeki Hristiyanları gerçek din olan Protestanlığa döndürmek için misyonerlik faaliyetlerini etkin olarak gerçekleştirdi. Rakiplerine karşı geri kaldığı yarışta farkı kapatıp öne geçmek istiyordu. İngiltere

bölgedeki nüfuz mücadelesinde geç başladı fakat Birinci Dünya Savaşı sonunda Filistin bölgesini birçok farklı hamlelerle kendi elinde tuttu. İngiltere açısından ikinci hedef Musevilerdi. İngiltere XIX. yüzyıl ortalarından itibaren bölgedeki planları çerçevesinde Yahudi kartını kullandı.

4.1.1. İlk Diplomatik Misyonun Açılışı

Kavalalıların Mısır'da yönetimi ele geçirmeleri ve Fransız-Kavalılar ilişkileri İngiltere ve Rusya'nın yakın takibindeydi. Bölgeye müdahale için fırsat kolluyorlardı. Rusya'nın Ortodoksları, Fransa'nın Katolikleri himayelerine alması İngiltere'yi rahatsız ediyordu. Mehmet Ali Paşa'nın 1830-1840 yılları arasında Filistin bölgesini ele geçirmesi büyük güçlerin arayıp bulamayacakları bir fırsat oldu. İngiltere Kudüs'te konsolosluk açan ilk ülke oldu. İngilizler 1839 yılında Kudüs'te diplomatik temsilciliklerini açtı.³⁵⁰ İngilizleri 1942 yılında Fransa, 1843 yılında Sardunya, 1844 yılında Amerika Birleşik Devletleri, 1849 yılında Avusturya-Macaristan izledi. İngiltere'nin ilk Kudüs Konsolosu Young, İsrailoğullarının İngiltere'nin himayesi altında olmasını görevinin bir parçası olarak gördü. 1839 yılında Dışişleri bakanlığına yazdığı raporunda bölgede Protestanlar ile Benî İsrail'e güçlü destek verilmesini önerdi. Bölgede ilk Protestan Kilisesi 1849 yılında açıldı. İngiltere Yahudilerin Protestanlaşmasını da umuyordu. 1850 yılında İngiltere Büyükelçisi Lord Stratford Redcliffe'nin girişimleriyle Osmanlı Devleti'nin Protestanlığı tanıdığına dair bir ferman yayınlaması İngiltere'nin elini güçlendirdi.³⁵¹ Osmanlıda Protestanlığa millet statüsü verildikten sonra Protestanlık diğer Hristiyan gruplar içerisinde özellikle Maruni, Katolik Ermeni ve Ermeni-Gregoryan cemaatleri arasında hızla yayıldı.³⁵²

1840 yılında Şam'daki kan hadisesi İngiltere için yeni bir fırsat oldu. İngiltere Musevileri himayesine aldığını açıkladı. İngilizler 1847 yılında Yahudileri himaye politikalarını genişletti. İngiltere'deki Yahudi lobisinin de baskısı ile Dışişleri Bakanı Palmerston İstanbul'daki büyükelçisine 'Avusturya, Rusya, Fransa veya başka bir

³⁵⁰ M. Makovsky, (1963). Churchill's Promised Land. London: Yale University Press. s: 52

³⁵¹ D. D. Kaya, (2013). XIX. Yüzyıl ve XX. Yüzyıl Başlarında Büyük Güçlerin Etkisinde Kudüs Sancağı (1850-1914). Tübar XXXIII.

³⁵² K. Terzioğlu, (2013). Filistin'de Alman Kolonizasyonu (1883-1914). İstanbul: T.C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

devletin vatandaşı olan Yahudilerin, herhangi bir şikayeti olduğunda, tebası oldukları devletin temsilcileri ilgilenmediklerinde, o bölgedeki İngiliz konsolosun Yahudiler lehine ilgilenmesi' talimatını verdi. İngilizlerin bu gayreti karşısında diğer devletler de İngilizlerin politikalarını boşa çıkarmak için diplomatik yarışa girdiler.³⁵³

Filistin'e toplu göçler başladığında İngiliz diplomatik misyonları Benî İsrail'e kaçak göç ve yasadışı arazi alımında destek oldu. Yafa'da, İngiliz yardımcı konsolosu Haim Amzalak isminde Faslı bir tüccardı. Yahudi göçmenlerin yasadışı yollarla Yafa limanından içeriye alınmaları, Filistin'e geçenlerin yerleşmeleri ve sınırdışı edilmemeleri için faaliyetlerde bulundu. Amzalak aynı zamanda tefecilik yapıyordu. İsrailoğullarının arazi alımları yasaklandığı veya kısıtlandığı dönemlerde hile-i şeriye yoluyla arazilerin tapusunu önce kendi ismine alarak yasakları deldi. Rişon Le-Siyon arazilerinin tapuları bu yolla alındı.³⁵⁴

4.1.2. Laurance Oliphant'ın Filistin'de Yahudileri İskan Projesi

Laurance Oliphant'ın³⁵⁵ çalışmalarını da yarı resmi İngiliz Hükümeti çalışmalarından kabul edebiliriz. Oliphant sürecin başından sonuna çalışmalarını İngiliz resmi makamlarıyla müzakere içerisinde sürdürdü. Oliphant projesine, çocukluk arkadaşı Prenses Christian'ın desteğini aldı. Oliphant, Muhafazakar Parti grubundan milletvekilliği yapan, Yahudi asıllı olmayan bir Siyonizm gönüllüsüdür. 1879 yılında Filistin'e ziyaret etti ve bölgede kapsamlı incelemelerde bulundu. Bölgedeki Mithat Paşa gibi Osmanlı idarecileri ve yerel unsurlarla temaslarda bulundu. Yaklaşık iki ay bölgede çalışma yaptı ve avam projesini uygulama

³⁵³ M. K. Öke, (1981). II. Abdulhamid Siyonistler ve Filistin Meselesi. İstanbul: Kervan Yayınları. s: 94-95.

³⁵⁴ Ö. Tellioglu, (2018). Filistin'e Musevi Göçü ve Siyonizm (1880-1914). İstanbul: Kitabevi Yayınları. s: 253.

³⁵⁵ Laurance Oliphant babasının savcılık görevinden dolayı yaşadıkları Cape Town'da 1829 yılında dünyaya geldi. Sağlık problemlerinden dolayı annesiyle birlikte memleketine geri döndü. The Times, Daily News gibi gazetelerde muhabirlik yaptı. Savaş muhabirliğinden dolayı ünlendi. Mesleği gereği dünyanın birçok ülkesini ziyaret etti ve önemli kişilerle tanışma fırsatı oldu. Oliphant'ın İngiltere'de birçok Hristiyan Siyonist kişilerle arkadaşlığı ve dostluğu vardı. Sadece Hristiyan Siyonist değil Siyonistler'in ileri gelenleriyle yakın temaslara vardı. Bu kişilerden biride Filistin'de Musevi koloni fikrini ilk gündeme getiren ve bu fikrini 1837 yılında uygulamaya geçiren Siyonist Lider Sir Moses Montefiore idi. 1865-1867 yıllarında Muhafazakar Parti'den milletvekilliği yaptı. 1888 yılında İngiltere'de öldü. Onu en iyi tanımlayan Siyonist lider Sokolow'un "Seyyah, gazeteci, diplomat, vekil"sözlerdir. (Ş. T. Buzpınar, (2020). The Ottoman Response to Laurence Oliphant's Project of Jewish Settlement in Palastine (1879-1882). (56), 259-286. Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies).

projesine dönüştürdü. Kudüs Beyrut arasında seyahatlar yaptı. Bölgenin etnik, dini, sosyal, ekonomik haritasını çıkardı. Çalışmalarını 1880 yılında kitaplaştırdı. Oradan İstanbul'a geçti. İstanbul'daki ilişkilerinde Payitahtta yaşayan İngiliz misyonları ve gazetecilerinden destek aldı. İstanbul'da Osmanlının sivil ve askeri yetkilileri ile ikili görüşmelerde bulundu.³⁵⁶ 'Mösyö Oliphant Layihası' olarak bilinen öneriyi bizzat Sultan Abdulhamid'e takdim etti. Sultan teklifi yaklaşık beş ay Saray'da tuttu. Sonra konuyu değerlendirmesi için Meclis-i Vükela'ya havale etti. Bu süreçte Oliphant İstanbul'da lobi faaliyetlerini devam ettirdi. Meclis-i Vükela'nın cevabı gecikince özel kaleminden konunun acil olarak değerlendirilip dönülmesi ile ilgili ikinci talimat gönderildi. Meclis-i Vükela 9 Mayıs 1880 tarihinde cevabını Padişah'a iletti:

"Belka Sancağı'nda Arz-ı Filistin'de muhacirîn-i Museviye iskânı hakkında Mösyö Oliphant tarafından mukaddemâ hâk-i pâyi hümayun-ı Hazret-i Padişahîye arz u takdim olunup Meclis-i Vükelâ'ca mütala'a ve tedkik olunmak üzere Bab-ı Âlî'ye irsâl buyrulmuş olan lâyiha üzerine meclisce bir an evvel karar verilerek mumailiye beyân-ı keyfiyet buyrulmak üzere atebe-i ulyâ-yı hazret-i mülk-dârîye arz olunması emr-i fermân-ı Hümayûn-ı Cenab-ı şehînşâhî mukteza-yı celîlinden bulunduğu dair fî 28 Ca. (12)97 tarihli tezkire-i aliyye-i hususiyye lâyiha-i mezkûre ile beraber dünkü meclis-i âcizânemizde mütala'a olundu. Lâyiha-i mezkûrenin mündericâtı Avrupa'da bulunan millet-i Museviyye'den gelecek muhacirlere bir kumpanya teşkil etmek üzere Arz-ı Filistin'de bir bedel-i mu'tedil ile dört milyon üç yüz şu kadar bin dönüm mahal verilmesi ve mezkûr kumpanyanın Arz-ı Filistin'de İskân-ı Muhacirîn Osmanlı Kumpanyası nâmıyla yâd olunması ve muhâcirîn-i merkûmenin iskân edecekleri arazide teşekkül edecek mehakimin cümlesi ve müdür ve muhasebecilerle mal müdürleri kendilerinden terkiib ve asâyiş-i umumînin muhafazası içlerinden müntehâb bir kuvve-i askeriyye ile temin edilmesi gibi bir takım tekâlifden ve oralarda demiryolu inşasına ve idare-i dahiliyeleri hakkında bazı imtiyazâta müsaade talebine ve teferruâtına ait bir takım ifâdâttan ibaret bulunmuşdur. Sûret-i ma'rûza hükümet içinde bir hükümet demek olarak politikaca ve idarece mehâzîri müstelzim olacağı cihetle zaten şâyân-ı kabul olmadığı gibi Belka Sancağı arazisi birtakım aşâyir ve urbân cevelângâhı olduğundan

³⁵⁶ Ş. T. Buzpınar, (2020). The Ottoman Response to Laurence Oliphant's Project of Jewish Settlement in Palastine (1879-1882). (56), 259-286. Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies.

oraların tanzim ve ıslah-ı idaresiyle kabil-i iskân bir hale getirilerek husul-i ma'mûriyeti Devlet-i Aliyye'ce matlub ve müstelzim ise de bunun henüz zamanı hülûl etmemiş ve ahval-i mütenevvia-i mahalliye cihetiyle bu sûretle bir hey'eti muhâcere kabul ve iskânında birçok mehâzîr ve müşkilât mevcut bulunmuş olduğundan iş bu esbâbın beyânıyla mumaileyhe cevap i'tası müttehiden tezekkür ve tensib kılınmış ise de ol babda emr u fermân Hazret-i Veliyyül-emr efendimizindir.

Fî 29 Ca. Sene (12)97 / [9 Mayıs 1880]

(Meclis-i Hâss-ı Vükelâ azalarının mühürleri)''³⁵⁷

Oliphant'ın tasarısı;

a.Avrupa'dan getirilen Musevilerin Filistin'in Belka Sancağı'na yerleştirilmeleri,

b.Bu işi "Arz-ı Filistin'de İskân-ı Muhacirîn Osmanlı Kumpanyası" (Osmanlı Filistin Topraklarında Göçmenleri İskan Şirketi) isminde yapının üstlenmesi,

c.Makul bir bedel karşılığında yaklaşık dört milyon üç yüz bin dönüm yerin verilmesi,

d.Göçmenlerin yerleştikleri topraklarda mahkemelerin, idari kadrolarının kendilerinden oluşturulması,

e.Bölgenin asayiş için göçmenler içerisinde güvenlik gücü kurulması,

f.Bölgede demiryolu inşası,

g.İçişlerinde sistemin kurulmasına ve idari yapılanmaya müsaade edilmesi,

taleplerini içermektedir. Aslında Oliphant'ın tasarısı basit bir koloni talebi değildir. Kudüs'ün kuzeyinden Lübnan sınırına kadar olan Filistin'in en verimli arazilerini istemektedir. Talep edilen yaklaşık dört milyon üç yüz bin toprak İstanbul büyüklüğüne yakın bir alandır. Hayfa'dan başlayıp Taberiye'ye uzanan, oradan Şeria nehri boyunca devam edip Belka Sancağı'na varan demiryolu ağı ve demiryolu hattının her iki tarafında birer kilometre alanın kurulacak olan şirkete bedelsiz devri tasarısı dahilindedir. Yerel mahkeme, idari kadrolar, güvenlik gücü, yönetim sistemi

³⁵⁷ BOA, Y.A. Res, 5/58 29 Ca. Sene 1297 (9 Mayıs 1880), Y. Sarıay, (Dü.). (2009). Osmanlı Belgelerinde Filistin. İstanbul: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı. S: 231.

vb. yapılanmalar dikkate alındığında, bu bölgede özerk bir Yahudi idaresinin kurulması anlamına gelmektedir.³⁵⁸ Bu, ileride kurulacak Yahudi Devleti'nin staj dönemidir.

Oliphant, İstanbul'a gitmeden önce Romanya'ya uğradı. Romanya'da, Filistin'de koloni projesine destek için Siyonist ileri gelenleriyle görüştü. İstanbul'a İngiltere Başbakanı Disraeli'nin desteğiyle gitti. Sadece İngiliz dışişleri değil hem İngiliz hemde Fransız dışişlerinin desteğini aldı. Oliphant'ın tasarısının perde arkasında Rothschildlerin olduğu da iddia edilmektedir. Nitekim tasarının Sultan Abdulhamid tarafından reddedilmesinden sonra Rothschildler projeyi arka kapı diplomasisi ile devam ettirdi.

Meclis-i Vükela konuyu değerlendirerek tasarının reddi hususunu Padişah'a arzetti. Tasarının reddi ile ilgili üç noktaya atıf yapıldı:

- a.Tasarı devlet içinde devlet anlamına gelir,
- b.Bölge bazı aşiretlerin ve çöl Arapları'nın yaşadıkları yerdir,
- c.Bölgenin gelişmesi için bu tür atılımlar gereklidir fakat bu yöntem yerel unsurlar açısından birçok sorun ve problem içerir.

Sultan Abdulhamid Oliphant'ı yemekli bir toplantıya davet etti ve bu toplantıda tasarının reddini bizzat Sultan, Oliphant'a bildirdi. Bu karardan sonra Oliphant, Osmanlı Devleti'nin aleyhine döndü. Önceleri Osmanlı lehinde yazılar kaleme alan kişi Osmanlı'ya karşı yazılar yazmaya başladı. Oliphant, Filistin'de koloni planından vazgeçmedi. 1882 yılında Romanya ve Moldova'da incelemelerde bulundu. Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi Wallace aracılığıyla Bab-ı Ali'ye Yahudilerin 500'er ailelik gruplar şeklinde Filistin'e yerleştirilmesi projesini sundu. Sadrazam Wallace'e, Benî İsrail'in 250 kişilik aile gruplarıyla Halep ve Mezopotamya'ya yerleşebileceklerini ve bunun için izne gerek olmadığını ilettiler.³⁵⁹

Henüz I.Aliyah başlamadan Osmanlı'nın göçe karşı bu net tavrı Osmanlı'nın göçe yaklaşımını ortaya koymaktadır. Osmanlı Yahudi göçmenlere karşı değildi. Yahudilerin Filistin bölgesine yerleşmesine karşıydı. İsrailoğullarının bu bölgede

³⁵⁸ Ö. Tellioğlu, Age s: 54-55.

³⁵⁹ M. A. Yasin, (2019). XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Siyonistlerin Filistin'e Yerleşmelerinin Engellenmesi. (19/3), 317-334. Beytül Makdis: Journal of IslamicJerusalem Studies.

iskanları ile kutsal topraklarda yeni bir azınlık meselesinin ortaya çıkmasını istemiyordu. Osmanlı Yahudilere Balkanlar, Halep ve Mezopotamya gibi alternatifler de önerdi.

4.1.3. Balfour Deklarasyonu

İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Arthur James Balfour, 2 Kasım 1917 tarihinde, uluslararası Siyonist hareketin liderlerinden Lord Lionel Walter Rothschild'e, Majestelerinin Hükümeti'nin Yahudi halkı için Filistin'de ulusal bir yurdu uygun gördüğünü ifade eden, kendi imzasıyla bir mektup gönderdi. Metin, Siyonistler ile Dışişleri, Dışişleri ile Başbakanlık, Başbakanlık ile Savaş Konseyi arasında uzun müzakereler ve müttefik devletler ile görüşmelerden sonra netleşti. Mektup çok net, kısa, öz ve muğlaktır. Lord Rothschild, mektubu şahsi konutunda elden teslim aldı. İşte bu mesaj, 'Balfour Deklarasyonu' ismiyle siyasi tarih konuları arasına girdi.

Deklarasyonun kabulünde Siyonist kadroların ve Siyonistlerle birlikte hareket eden İngiliz bürokratların yoğun çabaları oldu. Lord Rothschild, Haim Weizmann, Nahum Sokolow, Asher Ginzberg (Ahad Ha'am), David Lloyd George, Lord James Arthur Balfour, Sir Winston Churchill, Guardian editörü C. P. Scott, Sir Herbert Samuel, Sir Mark Sykes deklarasyonun onayı için koordinasyon içinde çalıştı. Birçok zorlukları aşarak, sıkı müzakereler yürüterek İngiliz diplomatik dehası ve kıvraklığıyla olumlu sonuç aldılar. Savaş Kabinesi, konuyu iki toplantıda reddetti. Fakat üçüncü toplantıda onayladı. Deklarasyona en şiddetli muhalefet, Hindistan'dan sorumlu Devlet Bakanı, Savaş Kabinesi'nin tek Yahudi üyesi Edwin Montagu'dan geldi. Montagu, gettolardan kurtulmak için mücadele veren Benî İsrail'in bu kararla tekrar gettolara mahkum edileceğini, hükümetin Siyonist bir örgüte alet edildiğini iddia ederek deklarasyona muhalefet etti. Siyonistler bu ulusu yeniden gettolara tıkacak, 'Filistin dünyanın gettosu olacaktır' şeklinde itirazını ortaya koydu.

Savaş Kabinesi Balfour'a aşağıdaki bildiriye iletme yetkisi verdi:

"Dışişleri Bakanlığı, 02 Kasım 1917

Sayın Lord Rotschild,

Majestelerinin hükümeti adına kabineye sunulan ve onaylanan Yahudi Siyonist isteklerini sempati ile karşılayan aşağıdaki bildiriye iletmekten memnuniyet duyarım.

Majestelerinin hükümeti, Filistin’de Yahudiler için ulusal bir yurt kurulmasını uygun karşılamaktadır ve bu hedefin gerçekleştirilmesini kolaylaştırmak için elinden geleni yapacaktır. Filistin’deki mevcut Yahudi olmayan toplumların sivil ve dini haklarına ve başka ülkelerde yaşayan Yahudilerin sahip oldukları hak ve politik statülerine zarar verecek hiçbir şeyin yapılmayacağı açıkça anlaşılmalıdır.

Bu deklarasyonu Siyonist Federasyonu’nun bilgisine sunmanızdan memnun olacağım.

Arthur James Balfour ³⁶⁰

Savaş Kabinesi’nin deklarasyonu imzalamasından kısa süre sonra Sykes Picot Weizmann’a ‘Dr. Weizmann, bir oğlumuz oldu’ diyerek müjdeyi verdi. Weizmann ‘Beklediğim bu değildi. Bebeği beğenmedim’ şeklinde cevap verdi. Fakat müjdeyi aldığı anda yanında olan Siyasal Komite üyesi Shmuel Tolkowsky Weizmann’ın çocuklar gibi sevindiğini anlatır. Weizmann’da hiç vakit kaybetmeden sevincini dava arkadaşı Ahad Ha’am ile paylaştı. O günün akşamı, ailesi ve dostlarıyla birlikte olayı kutladılar.³⁶¹

Deklarasyon kısa, net fakat muğlaktır. Muhatap Rothschild’dir. Yahudi Devleti yerine, ulusal yurt kavramı tercih edilmiştir. Metinde Araplar özellikle zikredilmemiş, Filistinli Araplar, Yahudi olmayan toplumlar şeklinde anılmıştır. Siyonizm kelimesi girişte ve sonuçta olmak üzere iki kez tekrarlanmıştır. Diğer ülkelerdeki Yahudilerin hak ve politik statülerine zarar verilmemesine atıfta bulunulmuştur. Metinde bölgenin Filistin olarak anılması bölgenin gerçek sahiplerini gösteren bir işarettir. Majestelerinin Hükümeti Osmanlı Devleti’nin hakimiyetinde olan, henüz İngiliz işgalinin gerçekleşmediği, Filistinlilerin sahibi oldukları toprakları, Yahudilere taahhüt etmektedir. Bu bir anlamda Yahudilerin Filistin’e yerleşmeleri için garantidir.³⁶² General Edmund Henry Allenby’nin komutasındaki İngiliz Ordusu, Balfour Deklarasyonu’ndan yaklaşık kırk gün sonra 9 Aralık 1917 tarihinde, savaş olmaksızın, Kudüs’ü teslim aldı. İngilizler Sykes-Picot³⁶³

³⁶⁰D. Cohn-Sherbok, (2012). Introduction to Zionism and Israel From Ideology to History. London: Continuum. s: 102(Ayrıca Balfour Deklarasyonu metni için bakınız: ‘D. Cronin, (1988). Balfour's Shadow A Century of British Support for Zionism..... and Israel. London: Pluto Press. Önsöz ‘)

³⁶¹ C. Schener, (2016). Balfour Deklarasyonu Arap-İsrail Çatışmasının Kökenleri (2. b.). (A. C. Akkoyunlu, Çev.) İstanbul: Kırmızı Kedi yayınları. s: 360.

³⁶² D. R. Divine, (2009). Exiled in the Homeland Zionism and the Return Mandate Palestine. Texas: University Of Texas Press. s: 51

³⁶³ D. Cohn-Sherbok, (2012). Introduction to Zionism and Israel From Ideology to History. London: Continuum. s: 99

Anlaşmasını Araplardan gizlemelerine rağmen Balfour Deklarasyonunu ivedilikle açıkladılar. 1917 Bolşevik Devrimi'nden sonra Rusların Sykes-Picot-Sazanov Anlaşmasını sızdırmaları İngilizlerin planlarını ortaya çıkardı. Şerif Hüseyin ve yandaşları ihaneti gördüklerinde, ihanet ailenin karakteri olduğu için ellerini açıp İngilizlerden gelecek ulufeleri beklemişlerdir. Sykes'ın aşağılayıcı bir dille Faysal'ı ikaz ettiği mektubu ve Faysal'ın ezik, hiçbir kutsal tanımayan cevabı dikkate değerdir.³⁶⁴ İngilizler, bölgedeki planlarını daha rahat uygulamak için Siyonistler ile Şerif Hüseyin ve ailesinin yakınlaşmasını arzulamışlardır. Bu amaçla Dünya Siyonist Teşkilatı adına Haim Weizmann ve Emir Faysal dokuz maddeden oluşan bir anlaşma imzalamışlardır.³⁶⁵

³⁶⁴ Sykes'ın 3 Mart 1918'de Faysal'a yazdığı mektubundan:

“...Ey Faysal, yüreğini ve zihnini okuyorum ve çevrende kulağına benzer sözler fısıldayacak danışmanların var. Küçümşenen bu güçsüz ırkın evrensel olduğunu, büyük güce sahip bulunduğu için yenilemeyeceğini söylediğim zaman, bana inan.”

Faysal'dan Sykes'a 18 Temmuz 1917'de cevabından:

“...Kimseyi dini nedeniyle asla küçümsemedim, asla küçümsemeyeceğim...bu yüzden, genel anlamda Yahudilerle iyi niyetli herhangi uzlaşmaya açığım.”

Faysal'ın Paris Barış Konferansında Amerikan heyeti üyelerinden, Dünya Siyonist Örgütü yöneticilerinden Felix Frankfurter'e yazdığı mektup daha ilginçtir:

“Biz Araplarla Yahudileri aynı ırkın kardeş çocukları olarak (Kuzen) kabul ediyoruz. Biz, Araplar, özellikle aydın olanlarımız, Siyonist Harekete derin bir sempati ile bakıyoruz... Biz, Yahudilere, yurdunuza hoş geldiniz diyoruz. Hareketinizin liderleri, özellikle Dr. Weizmann ile yakın ilişki içerisinde olduk ve olmaya da devam ediyoruz. Dr. Weizmann davamıza çok yardım etti ve ümit ederim ki, Araplar da yakında onun bu nazik davranışına aynı şekilde karşılık verirler... Her iki hareketimiz birbirini tamamlamaktadır. Yahudi hareketi ulusal bir harekettir ve emperyalist değildir. Bizim hareketimiz de ulusal bir harekettir, emperyalist değildir. Suriye'de her ikimize de yetecek yer vardır.İki hareketimizden hiç biri diğeri olmadan başarıya ulaşamaz.”

(Armoğlu, F. (1989). Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları 1948-1988. Ankara: İş Bankası Yayınları. s: 34)

³⁶⁵ İngiltere'nin arzu ettiği Arap Yahudi işbirliği Şerif Hüseyin'in oğlu Emir Faysal ve Dünya Siyonist Teşkilatı lideri Chaim Weizmann arasında 3 Ocak 1919 da imzalanan bir anlaşmayla gerçekleşti. Dokuz maddeden oluşan anlaşmada şunlar yer almaktadır:

1-Anlaşmayla Arap Devleti ve Filistin arasındaki tüm ilişkiler iyi niyet ve anlayış çerçevesinde yürütelecektir.

2-Barış Konferansı'nın sona ermesini müteakip, Arap Devleti ile Filistin bölgesi arasındaki sınırlar, taraflarında da onay vereceği bir komisyon tarafından belirlenecektir.

3-Filistin'in anayasası ve idaresinin oluşturulmasında 2 Kasım 1917'deki İngiliz Hükümeti Deklarasyonu'nun uygulaması için güvence verilecektir.

4-Yahudilerin Filistin'e göç etmesinin teşviki ve artırılması, birbirlerine yakın yerleşmeler kurması ve tarıma elverişli topraklar verilmesiyle yerleştirilmesi için gerekli önlemler alınacaktır. Bu önlemler alınırken Arap köylüler ve çiftçilerin hakları korunacak ve ekonomik olarak gelişmeleri için yardımcı olunacaktır.

5-Dini ibadeti yerine getirmeyi engelleyen veya yasaklayan ne kanun ne de düzenleme yapılmayacak. Dini mesleklerin ve ibadetin yerine getirilmesi ayrımcılık veya seçim yapılmadan sağlanacaktır. Sivil veya politik hakların yerine getirilebilmesi için dini sorgulama yapılmayacaktır.

6- Müslümanlar için kutsal yerler Müslümanların kontrolü altında olacaktır.

7-Siyonist organizasyon ülkenin ekonomik imkanlarını araştırmaları için Filistin'e uzman bir komisyon gönderecek ve ilerlemeleri rapor edecektir. Siyonist Organizasyon, Arap devletine doğal kaynak ve ekonomik imkanlarını geliştirmelerinde yardımcı olacaktır.

Balfour Deklarasyonu imzalandığında Yahudi ve Batılı tarihçiler Filistin'deki Arapların nüfusunu Yahudilerin yedi sekiz katı olduğunu iddia ederler. En yüksek oran olarak Yahudilerin Filistinlilerin yedide biri olduğunu düşünelim. Yedide bir nüfusa sahip bir ulusa siz Yahudi yurdu sözü vererseniz bunun sonucu bellidir: etnik temizlik, tehcir, gasp. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Woodrow Wilson, 8 Ocak 1918 günü Amerikan Kongre'sinde 'Wilson'un on dört maddesi' olarak bilinen ilkeleri ilan eder. On dört maddenin özü her milletin kendi geleceklerine kendilerinin karar vermeleridir (Self Determinasyon). Fakat bu ilke Osmanlı İmparatorluğu'nun Müslüman tebası için uygulanmamıştır. Madde Osmanlı Devleti'ndeki ulusların bağımsızlığı ve Çanakkale boğazının uluslararası deniz trafiğine açık olması¹². Maddede değerlendirilmiştir.³⁶⁶ Balfour, Filistin için "Eğer yerel halka sorulursa Yahudilerin aleyhine bir sonuç çıkar" demiştir. Osmanlı sözkonusu olunca bütün şartlar, kurallar, ilkeler devre dışı olmuş, rafa kaldırılmıştır. Sadece Balfour Deklarasyonu değil İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya Osmanlı topraklarını paylaşmak için aralarında birçok gizli anlaşmalar yapmıştır.³⁶⁷ İngiltere Hükümeti Balfour Deklarasyonu'nun uygulanmasına önem verdi. 1921 yılında Winston Churchill Sömürgeler Bakanı sıfatıyla Londra'da Araplarla yaptığı görüşmesinde tavrını "İngiliz Hükümeti Balfour Deklarasyonu'nu uygulayacaktır. Bunu size tekrar tekrar söyledim. Kudüs'te söyledim. Geçen gün Avam Kamarası'nda söyledim. Şimdi de söylüyorum. Hükümet Balfour Deklarasyonu'nu uygulayacaktır."³⁶⁸ diyerek ortaya koydu. Arthur Balfour'un, 1925 yılı baharında Suriye'ye

8-Taraflar, bu zamana kadar karara varılan meselelere uygun ve uyumlu hareket edeceklerdir.

9-Taraflar arasında herhangi bir konuda çıkacak uyuşmazlıklarda hakemlik için Britanya Hükümeti'ne başvurulacaktır. (C. A. Turgut, (2015). Ortadoğu ve Filistin (1920-1949). (H. Ü. Dalı, Dü.) Ankara.)

<https://mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/mfadocuments/pages/the%20weizmann%20agreement%203-jan-1919.aspx> Erişim Tarihi 09.04.2021

S. Flapan, (1979). Zionism and The Palestinians. London: Croom Helm Ltd. s: 44

³⁶⁶ L. L. Synder, (1955). The World In The Twentieth Century. D. Van Nostrand Company: New Jersey. s: 39

B. Gülboy, (2004). Birinci Dünya Savaşını Anlamak. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi. s: 268-269

³⁶⁷ Birinci Dünya Savaşı'nda hasta adam Osmanlı İmparatorluğunu paylaşmak için Müttefikler arasında imzalanan gizli antlaşmalar:

a.Rusya, İngiltere, Fransa, arasında İstanbul Antlaşması.

b.İtalya, İngiltere, Fransa, Rusya arasında Londra Antlaşması.

c.Fransa, Rusya arasında Sykes-Picot-Sazanov Antlaşması.

d.İtalya, İngiltere, Fransa arasında Saint Jean De Maurienne Antlaşması.

(Ö. U. Yenisu, (2020, Bahar). Gizli Anlaşmalar çerçevesinde San Remo Konferansı'nda Ortadoğu'yu Şekillendirme Çabaları. (101), 29-70. (A. A. Dergisi, Dü.)

³⁶⁸ J. Rose, (2004). The Myths of Zionism. London: Pluto Press. s: 128,

D. Fromkin, (2018). Barışa Son Veren Barış (7 b.). (M. Harmancı, Çev.) İstanbul: Epsilon. s: 466.

gerçekleştirdiği ziyarette, Suriyeliler'in O'nu 'Kahrolsun Balfour' sloganıyla karşılaması ve Emevi Cami'sine girişine engel olmaları Arap halkının verdiği toplumsal bir cevaptır.³⁶⁹

4.1.4. Manda Yönetimi ve Sir Herbert Samuel Dönemi

Osmanlı Ordusu'nun Ocak 1915 ve Temmuz 1916'da başarısız iki kanal harekatı ve General Murray'ın komutasındaki İngiliz Ordusu'nun 1917 Mart ve Nisan aylarında iki kez Osmanlı Ordusu karşısında Gazze yenilgisinden sonra Mısır Sefer Kuvveti komutanlığına General Sir Edmund Allenby atanır. Başbakan Llyod George, Allenby'den İngilizlere noel hediyesi olarak Kudüs'ü ele geçirmesini ister. 9 Aralık 1917 günü, Osmanlı'nın Kudüs Mutasarrıfı İzzet Bey Belediye Başkanı'na teslim mektubunu vererek şehirden ayrılır. Belediye Başkan Vekili Hüseyinzâde Hüseyin Bey teslim mektubunu İngiliz subaylarına verir. Yaklaşık 700 yıl sonra Hristiyanlar Kudüs'ü teslim almış olurlar.³⁷⁰ Böylece Haziran 1916'da Mekke, Mart 1917'de Bağdat, Aralık 1917'de Kudüs'ün düşmesiyle Osmanlı üçüncü büyük darbeyi yemiş oldu. Falih Rıfkı Atay Zeytindağı eserinde 'Kudüs düştü' sözünün karargahta ölüm haberi gibi yayıldığını, şimdiden Beyrut'a, Şam'a, Haleb'e gözyaşlarımızı hazırlamalıyız diyor. Acıyı ve hüznü, "Artık yalnız Anadolu'yu ve İstanbul'u düşünüyorduk. İmparatorluğa, onun bütün rüyalarına ve hayallerine, Allahaismarladık" edebi ifadeleriyle dile getiriyor.³⁷¹ Artık Kudüs'süz, Şam'sız, Beyrut'suz, Halep'siz can derdindeyiz, Anadolu'nun kaygısı içerisindeyiz. Cemal Paşa Hatıratında, Kudüs'ün düşmesinden sonra on iki Aralık günü trenle İstanbul'a dönerken, hüznü ve üzüntüden iki saatten fazla hüngür hüngür ağladığını yazıyor.³⁷² Mustafa Kemal Paşa, bu sonuçları daha önceden öngörerek genel durum hakkındaki görüşünü, 20 Eylül 1917'de Başkomutanlığa yazılı bir rapor olarak sunar. Raporunda İngilizlerin Filistin hususundaki emellerini açıkça ortaya koyar.³⁷³

³⁶⁹ M. K. Öke, (2018). Siyonizm ve Filistin Sorunu 1880-1923 (6. b.). İstanbul: Timaş Yayınları. s: 428.

³⁷⁰ "İngiliz Komutanlığı'na,

Her milletçe kutsal sayılan Kudüs'teki yerleşim yerlerine iki günden beri obüsler düşmektedir. Osmanlı Hükümeti sırf dinî mekanların zarar görmemesi için kasabadan çekilmiş ve Kamame, Mescid-i Aksa gibi dinî mekanların korunmasına memurlar görevlendirmiştir. Tarafınızdan dahi bu yolda muamele edileceği ümidiyle bu belgeyi Belediye Reisi Vekili Hüseyinzâde Hüseyin Bey eliyle gönderiyorum efendim. Kudüs Müstakil Mutasarrıfı İzzet"

³⁷¹ F. R. Atay, (2016). Zeytindağı. İstanbul: Pozitif. s: 116.

³⁷² A. Z. İzgöer, (Dü.). (2012). Cemal Paşa Hatırat 1912-1922 (2. b.). İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları. s: 242.

³⁷³ C. T. Karasapan, (1942). Filistin ve Şark-ül Ürdün (Cilt I). İstanbul: Ahmed İhsan Basımevi. s: 185.

Allenby, 11 Aralık günü, Kudüs'e müttefik kuvvetlerin temsilcileri ile birlikte, yaya olarak girdi. Tören alayında Allenby'e Fransa ve İtalya bölük komutanları, Allenby'nin kurmayları, Fransa, İtalya ve Amerika Birleşik Devletleri askeri ateşeleri, İngiltere, Fransa, İtalya, İrlanda, İskoçya, Galler, Yeni Zelanda, Hindistan muhafız temsilcileri eşlik etti.. Kudüs'ün ileri gelenleri ve dini cemaat liderlerinin katıldığı mütevazı bir toplantı düzenlediler. Allenby ile Kudüs Belediye Başkanı, Ömer Camisi ve El-Aksa Camisi şeyhleri, İleri gelen Müslüman aile mensupları; Latin, Yunan Ortodoks, Ermeni Kiliseleri patrikleri, Süryani, Yunan Katolik, Anglikan Kiliseleri papazları, Habeş Papazı, Kıptilerin temsilcisi; Yahudi din adamları tanıştırıldı. Toplantıda Kutsal Kudüs'ün sakinleri ve çevresinde ikamet eden halkın muhatap alındığı Allenby'nin bildirisi İngilizce, Fransızca, Arapça, İbranice, Yunanca, Rusça ve İtalyanca olarak okundu. Bildiride sıkıyönetim ilan edildiği, herkesin işlerine olağan olarak devam etmesi tavsiye edildi. Bildiride güçlü bir şekilde üç semavi din vurgusu yapılmıştı.³⁷⁴ Filistin, Kudüs bu vizyonla yönetildiğinde toplumsal barış ve huzur sağlanır. Bu ilke geçmişte geçerli olduğu gibi bugün de geçerlidir. Yarın da geçerli olacaktır. Bölgedeki huzurun teminatı; üç semavi dinin inançlarına saygı, kutsallarını koruma, üç semavi din mensuplarının birbirlerine bir şey dayatmamalarıdır. Herkesin kendi sınırında kalıp karşı tarafın sınırına tecavüz etmemesidir. Özellikle Kudüs'ün üç dinin bağlılarının kabul edeceği ortak bir heyetle yönetilmesidir. Bugün Hristiyanlar demografik olarak küçük de olsalar, demografiye bakılmaksızın söz hakları dengeli olmalıdır. Allenby üç semavi din tarafından kutsal kabul edilen mekanlara muhafızlar yerleştirdi. Müslümanların kutsal mekanlarının koruması, Hintli Müslüman subay ve askerlere verildi.

³⁷⁴ “Mübarek Kudüs'ün sakinleri ve çevresinde ikamet eden halka:

Komutam altındaki askerlerin Türkleri bozguna uğratması kuvvetlerim tarafından şehrinizin işgaliyle sonuçlanmıştır. Bundan dolayı, şimdi, burada yönetim şekli olarak sıkıyönetim ilan ediyorum ve askerî şartlar gerektirdiği kadar da sürecektir.

Bununla beraber, çekilmiş düşmanın ellerindeki tecrübeniz sebebiyle herhangi biriniz telaşa kapılabiliyorsunuz. Bundan dolayı herkesin kesinti korkusu olmadan meşru işini devam ettirmesinin arzum olduğunu size bildiriyorum.

Ayrıca, şehrinize insanlığın büyük dinlerinden üçünün bağlılarınca tutkuyla bakıldığından ve birçok asırdır bu üç dinin ibadet eden ve dindar halk yığınlarının hacıları tarafından şehrin ruhu tanrıya adandığı için, her kutsal bina, anıt, kutsal yer, tapınak, geleneksel mevki, vakıf, dini teberru veya üç dinin hangisi olursa olsun mutlak ibadet yerinin muhafaza edileceğini ve onların kutsal olduğuna inananların mevcut gelenek ve inançlarına göre korunacağını bilmenizi isterim.”

Aralık 1917Edmund Henry Hynmen Allenby, General Mısır Seferi Kuvveti Komutanı

(İ. Üzen, (2009). İngilizlerin Kudüs'ü Ele Geçirmesi ve General Edmund H. H. Allenby'nin Kudüs'e Törenle Girişi (9-11 Aralık 1917). 19(2), 329-344. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.)

Hristiyanların kutsal yerlerini yönetmek için Yunanlı bir sorumlu atandı. Allenby, Kamame Kilisesi hizmetini yapan vakıfların Müslüman mütevellilerinden, geleneksel görevlerine devam etmelerini rica etti.

İngiliz Ordusu, 1918 yılı içerisinde Filistin'in kalan kısımlarını ve Şam, Beyrut, Hama, Humus ve Haleb'i de işgal etti. İngiltere Filistin'i yaklaşık üç yıl 'İşgal Edilmiş Düşman Toprakları' ismiyle kurulan askeri sistem ile yönetti. Askeri yönetim, Osmanlı Devleti'nin idari yapılanmasını model aldı. Sivil yöneticiler yerine askeri yöneticiler atadı. 1920 başında İngiltere Hükümeti Herbert Samuel'i Filistin konusunda bir rapor hazırlaması için bölgeye gönderdi. Bu misyon için görevlendirilmesi Samuel'in Filistin'de Yüksek Komiserliği için staj yerine geçti. Samuel, Filistin'i detaylı olarak inceleme fırsatı elde etmiş oldu. Rapor hazırlama sürecinde Filistin'de bulunan grupların temsilcileri ile görüştü. Bölgenin sosyal, siyasal, toplumsal, ekonomik, etnik analizini yaptı. Müslümanlar, Hristiyanlar ve Yahudiler arasındaki ilişkileri gözlemledi. İngiltere'nin Filistin'i manda idaresi olarak yönettiğinde yapılması gerekenleri araştırdı. Çalışmalarını rapor halinde Mısır Sefer Komutanı Allenby'ye ve Londra Hükümetine sundu.

İngiltere ve Fransa bölgede hukuken işgal kuvvetleri konumundaydı. Galipler olarak bölgedeki varlıklarının hukuki bir dayanağı olması gerekiyordu. Bu sebeple Müttefikler, Osmanlı topraklarının paylaşılması ve Osmanlı ile yapılacak olan Sevr Antlaşması'nın şartlarını hazırlamak için, İtalya'nın San Remo kentinde uluslararası bir konferans düzenlediler. Konferansa Büyük Britanya, Fransa, İtalya ve Yunanistan Başbakanları, Japonya ve Belçika temsilcileri katıldı. ABD konferansa katılmayı reddetti. Osmanlı Devleti Konferansa davet edilmedi. San Remo'da, Anadolu'da Sevr'i uygulamak, Arap topraklarını manda sistemi ile yönetmek üzerinde uzlaştılar. San Remo, galip devletlerin savaş zamanında gizli olarak yaptıkları oburca paylaşımın kılıfı oldu. Birçok pazarlıklar sonucunda İtalya ve Araplara verilen karşılıksız çekler ödeme planına alınmadan, Filistin ve Irak'ta İngiliz, Suriye ve Lübnan'da Fransız manda yönetimi resmileşti. Hicaz ve Yemen bölgesinde Arap Devleti'ne izin verildi. Temmuz 1922'de Milletler Cemiyeti İngiltere ve Fransa'nın mandaterliğini onayladı.³⁷⁵ Milletler Cemiyeti Konseyi'nin kabul ettiği Filistin

³⁷⁵ Milletler Cemiyeti kuruluş bildirisinin 22. Maddesi manda yönetim sistemini açıklamaktadır. 22. Maddenin dördüncü bendi Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı topluluklar ile ilgilidir:

Mandası protokolü yirmi sekiz maddeden oluşmaktadır. Protokol genel bir bakış açısıyla bölgenin yönetim çerçevesini çiziyor. Protokolün 2, 4 ve 6. Maddeleri Balfour Deklarasyonu'nun uygulama projesi gibi Yahudi Yurdu vizyonunu ortaya koymaktadır. 2. Madde, Mandater Devletin Filistin'deki yerleşik halkın medeni ve dini haklarını koruyarak Yahudi Yurdu kurulması için siyasi, iktisadi ve idari düzenlemeleri yapmasını; 4. Madde, bu hedef için Yahudi Ajansı'nın muhatap alınacağını; 6. Madde, Filistin'de yaşayan diğer halklara zarar vermemek şartıyla Yahudi Göçü'nün gerçekleştirileceğini açıklamaktadır. İngilizler, Filistin'de kurulacak İsrail Devleti için taşları adım adım döşemeye devam ettiler. Yeni hamle Filistin'e, Balfour Deklarasyonu'nun gereklerini yerine getirecek sivil bir yönetici atamaktı. Bu göreve Sir Herbert Samuel atandı. Samuel, Siyonist hareketin taraftarlarındandı.³⁷⁶

Samuel, 1 Temmuz 1920 tarihinde Filistin'de askeri yönetimden görevi devraldı.³⁷⁷ Askeri yönetimin asker yetkilileri yerine sivilleri atadı. Öncelikle, askeri yönetimin kullandığı 'İşgal Edilen Toprakların Yönetimi' ismini 'Filistin Hükümeti' ismi ile değiştirdi. 'Askeri vali' yerine sadece 'vali' ismini tercih etti. Dört Müslüman, üç Hristiyan, üç Yahudi, on İngiliz ve Filistin Yüksek Komiseri olarak kendisinin yer aldığı yirmi bir kişilik 'Danışma Konseyi'ni oluşturdu. 1920 Nisan'ında gerçekleşen Nebi Musa olaylarından sonra tutuklanan kişiler için, sivil ve politik haklarını iade ederek genel af çıkardı. Filistin'e Musevi göçleri ve İngiliz Askeri Yönetimi, bölgedeki atmosferi iyice germişti. Gerginlik Nebi Musa Şenliklerinde patlak verdi ve Filistinliler ile Yahudiler arasında çatışmaya döndü. Çatışmaların liderleri, Vilademir Jabotinsky ve Hacı Emin El-Hüseyni bu aftan yararlanan önemli iki kişidir. 1882-1920 arasındaki Yahudilerin Filistin'e göçü yasal değil illegal göçlerdir. Balfour Deklarasyonu ile Yahudi göçlerin yasallaşmasının ilk adımı atıldı. Bunu İngiliz Yüksek Komiseri Samuel'in adımları takip etti. Samuel

"4. Eskiden Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı bulunan kimi topluluklar, kendi kendilerini yönetmeye yetenekli olacakları zamana kadar, yönetimlerine bir mandataire'in öğütleri ve yardımı kılavuz olmak koşuluyla, bağımsız uluslar olarak varlıkları geçici nitelikte tanınabilecek bir gelişme düzeyine erişmişlerdir. Mandataire'in seçilmesinde, her şeyden önce, bu toplulukların dilekleri göz önünde tutulmalıdır."

(C. Deveci, (2017). Filistin'de İngiltere Mandasının Kuruluşu (1917-1925). Doktora Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.)

³⁷⁶D. Cronin, (1988). Balfour's Shadow A Century of British Support for Zionism and Israel. London: Pluto Press. s: 11,

S. Flapan, (1979). Zionism and The Palestinians. London: Croom Helm Ltd. s: 27

³⁷⁷ A. A. Assaid, (2014). Zionism and Land Tenure in Palastine. London&New York: Routledge. s: 69

göçleri yasal zemine oturtmak için göreve başlamasının ikinci ayında, bir kararname ile Filistin Göç ve Seyahat İdaresi'ni kurdu. Göç ve Seyahat İdaresi'nin görevi; Filistin'e gerçekleşen göçleri kontrol etmek ve düzenlemek, göçmenlerin ayrılma ve yerleşme izinlerini belirlemek, göçmenlere geçici vatandaşlık belgesi vermek ve bunlarla ilgili yasal düzenlemeleri yapmaktır.³⁷⁸ Filistin Göç İdaresi'nin temel görevi Filistin'e düzenlenen göçlerin organize edilmesidir. Göç İdaresi'ni, İngiliz ve Yahudilerden oluşan beş kişilik kurul yönetmektedir. Samuel yönetim kuruluna Siyonistleri görevlendirmiştir.³⁷⁹ Yüksek Komiserlik Yahudi göçleri konusunda tek yetkili kurum olarak Dünya Siyonist Örgütü'nü tanımıştır.³⁸⁰ Ayrıca Herbert Samuel, Milletler Cemiyeti Filistin Mandası Protokolünün dördüncü maddesine dayanarak Dünya Siyonist Örgütü'nden bir Yahudi Ajansı kurmalarını istemiştir. Yahudi Ajansı Filistin'e Yahudi göçlerini organize etmek için dünyanın farklı ülkelerinde yüzden fazla temsilcilik açmıştır. 1920 yılında Filistin'deki Yahudi nüfusu yaklaşık 65.000 iken 1925 yılında Yahudiler'in nüfusu 120.000'i geçmiştir. Sadece 1925 yılında Filistin'e göçen Yahudi sayısı 25.000'dir.³⁸¹ O günkü Müslüman ve Yahudi nüfus oranları ile kıyasladığımızda bu yüksek bir sayıdır. Samuel'in görev süresi içerisinde Filistin'deki Yahudi nüfusu yaklaşık iki kat artmıştır.³⁸²

Siyonistlerin 1920'ye kadar gerçekleştirdikleri illegal göç, Herbert Samuel'in yüksek komiser olarak atanmasıyla yeni bir döneme girmiştir.³⁸³ Balfour Deklarasyonu her ne kadar İngiltere'nin kendi hakimiyetinde olmayan ve yetkisi bulunmayan bir yeri üçüncü taraflara taahhüt etmesi anlamına gelse de Yahudi yurdu

³⁷⁸ Böylelikle Yüksek Komiser 26 Ağustos 1920 kararnamesini yayınlayarak Yahudi göçlerini legal hale getirmiş ve aşağıdaki şartları taşıyan Yahudilerin Filistin'e göç etmesine izin vermiştir:

1. Bir yıl boyunca ekonomik gündelik ihtiyacı Siyonist Organizasyon tarafından garanti edilen kişiler,
2. Bağımsız şirketler tarafından gündelik ihtiyacının ve iş imkânlarının sağlandığını kanıtlayan kişiler,
3. Filistin'e, kendi dini inanışına dayalı ibadet etmek isteyen ve bu süre zarfında gündelik ihtiyaçlarını kendisinin karşılayacağını beyan edenler,
4. Filistin'de yaşayan ailelerin üyeleri.

Görüşmeler sonucu, Siyonist Organizasyon, bir yıl için 16.500 Yahudi'nin Filistin'e göç ettireceğini kabul etmiştir.

(C. Deveci, (2017). Filistin'de İngiltere Mandasının Kuruluşu (1917-1925). Doktora Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi).

³⁷⁹ D. Cronin, (1988). Balfour's Shadow A Century of British Support for Zionism and Israel.

London: Pluto Press. s: 16

³⁸⁰ D. R. Divine, (2009). Exiled in the Homeland Zionism and the Return Mandate Palestine. Texas: University Of Texas Press. s: 65

³⁸¹ S. Flapan, (1979). Zionism and The Palestinians. London: Croom Helm Ltd. s: 65

³⁸² Herbert Samuel'in kişisel olarak Siyonizm dostu olmasına ve Yahudilerin Filistin'e yerleşmesi noktasında önemli hizmetlerde bulunmasına rağmen 1936-1939 Arap Protestosu sürecindeki fikir ve davranışları Siyonist Hareket tarafından olumsuz tepkilere sebep oldu.

(I. Black, (1986). Zionism and The Arabs 1936-1939. New York: Routledge. s: 99-102)

³⁸³ A. A. Assaid, (2014). Zionism and Land Tenure in Palastine. London&New York: Routledge. s: 68

konusunda ilk yazılı belgedir. Herbert Samuel'in Filistin Göç İdaresi'ni kurması göçü yerel anlamda legalleştirmiştir. Milletler Cemiyeti'nin 1922 yılındaki Filistin Manda Protokolü ile uluslararası bir boyut kazanmıştır. Filistin Manda Protokolü'nün altıncı maddesi net olarak: "Filistin'de yaşayan diğer nüfusun durumuna ve haklarına zarar vermemek koşuluyla, uygun şartlar altında Yahudi göçü kolaylaştırılacak" şeklinde hedefi belirlemiştir. İkinci madde, Yahudi yurdunun kurulması için siyasi, ekonomik ve idari şartların hazırlanması; dördüncü madde, göçü Yahudi Ajansı'nın organize etmesi; yirmi birinci madde, on iki ay içerisinde Arkeoloji Kanunu'nun çıkarılması ve uygulanması; yirmi ikinci madde, resmi dilin İngilizce, Arapça ve İbranice olması, konularını içermektedir.³⁸⁴ Milliyetçilik teorisi ve Arkeoloji Bilimi eş zamanlı gelişen olgulardır. Bu bilimle etnosun kökenlerine ulaşılır, ulusların toprak üzerindeki haklarını ortaya koyar. Hatta Arkeoloji en ulusal bilimdir diyebiliriz. Filistin Manda Protokolünde yirmi sekiz maddeden birinin 'Arkeoloji Kanunu'nun çıkarılması ve uygulanması' olması Yahudilerin bu topraklar üzerindeki haklarını bilimsel yöntemlerle ispat etmek içindir. Nitekim Siyonistler savaş kadar arkeolojiye önem vermişlerdir. Yine maddelerden birinin resmi dil olarak Arapça ve İngilizce'nin yanında İbranice'nin tanımlanması ulusal kimliğin yaratılması bakımından önemlidir.

4.2. Fransa

Fransa'nın Osmanlı Devleti ile ilişkileri eski tarihlere uzanıyor. Osmanlılar, her ne kadar sonraki dönemlerde ters tepip aleyhe dönmüşse de kapitülasyonları dost ve düşman devletler arasında bir mücadele aracı, ticaretin gelişmesi, refahın artması için bir enstrüman olarak kullanmışlardır. Kapitülasyonlar ile ayrıcalık elde eden devletler de bunu Osmanlıya karşı silah olarak kullanmışlardır. Fransa ile ilk kapitülasyonlar XVI. yüzyılda gerçekleşmiştir. Fransızlar her geçen dönem baskı ile kapitülasyonların kapsamını genişletmişlerdir. Bu imtiyazlar sayesinde Osmanlı topraklarında Fransız ticareti gelişti ve diğer Avrupa ülkesi tüccarları Fransız bayrağı altında ticaret yaptılar. Hatta yer yer Osmanlı vatandaşları da Fransızların şemsiyesi altında ticari faaliyetlerini yürütmeyi tercih ettiler. Osmanlının gerileme dönemlerinde kapitülasyonlara hamilik müessesesi ilave edilmiştir. Fransa

³⁸⁴ C. A. Turgut, (2015). Ortadoğu ve Filistin (1920-1949). (H. Ü. Dalı, Dü.) Ankara.

Katoliklerin, Rusya Ortodoksların hamiliği rolüne soyunmuştur. XVII. yüzyılın başında Fransızlara Kudüs'e giden Hristiyan hacıları ve Kudüs'te ikamet eden dindaşlarını himaye etme hakkı verilmiştir. Fransızlar, 1690 yılında, Mısır'da gümrük vergisinin %10'dan %3'e düşmesi ve Katoliklerin Kudüs'teki kutsal mekanlara dönme hakkını elde ettiler. Karlofça ve Pasorafça Antlaşmaları ile Hristiyan milletlerin hakları meselesi masada hukuken müzakere edilen konulardan oldu. Küçük Kaynarca Antlaşması ile Ortodoksların hamiliği hakkı Ruslara tanınmış oldu.³⁸⁵ Osmanlı yöneticileri birçok kez teşebbüs etmelerine rağmen, kapitülasyonları, genç Cumhuriyet yöneticileri Lozan Antlaşması ile kaldırdılar.

Fransa, Filistin'de misyonerlik faaliyetlerine XVIII. yüzyılın ikinci yarısında başladı. Fransa bu örgütleri kendi devletlerinin bir temsilcisi olarak görüyordu. Kapitülasyonlarla elde ettiği himaye haklarını bu örgütler eliyle kullanıyor ve Osmanlının iç ve dış politikalarına müdahale ediyordu.³⁸⁶

4.2.1. Alliance Israelite Universelle Örgütü/ Evrensel Yahudi Birliği

Fransa Siyonist Hareketin Filistin'de bağımsız bir Yahudi Devleti kurmasına mesafeliydi. Bunun sebebi de kendi ulusal çıkarlarıydı. Fransa Filistin'i Büyük Suriye bölgesinin bir parçası olarak görüyordu. Filistin dahil Büyük Suriye topraklarını kendi hakkı olarak telakki ediyordu. Siyonizm'in karşısında Fransız menşeli olan Alliance Israelite Universelle'yi destekliyordu. Hatta, Fransızlar Siyonizm'i Almanların Büyük Suriye'deki Fransız çıkarlarını baltalamak için kurdukları bir örgüt olarak değerlendiriyorlardı. Bu iki örgüt arasında da siyasi rekabet ve çekişme vardı. Aslında bir noktada da Fransız Alman çekişmesinin sahaya yansımasydı. Fransa XIX. yüzyılın ikinci yarısında şiddetlenen Kudüs bölgesindeki nüfuz mücadelesinde, Alliance Israelite Universelle örgütü üzerinden faaliyetleri yürüttü. Son Osmanlı Hahambaşısı Haim Nahum bu örgütün bursuyla eğitim görmüştü ve eğitimi tamamladıktan sonra da bu örgütün okullarında öğretmenlik ve idarecilik yapmıştı.

³⁸⁵H. İnalcık, (2000). Kapitülasyonların Karakter ve Mahiyeti. 22, 245-252. İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi.

³⁸⁶ C. Öney, (2013, Eylül). Misyoner Örgütlerin Rekabet Sahnesi Filistin. (15), 331-354. Tarih Okulu Dergisi.

Alliance Israelite Universelle Örgütü/ Evrensel Yahudi Birliği Mayıs 1860 tarihinde Fransa’da kurulmuştur. Amaçları dünya üzerinde yaşayan tüm Yahudilerin birlik, beraberlik ve dayanışmasını sağlamaktır. Hedeflerine ulaşmada en önemli yol eğitim ve öğretimdir. Alliance Okulları geri kalmış Doğulu Yahudileri eğitim yoluyla özgürleştirecektir. İlk Alliance okulu 1962 yılında Fas’ta eğitim ve öğretime başladı. Birlik 1914 yılında 184 okulla 50.000’e yaklaşan öğrenci sayısına ulaştı. Osmanlı Devleti’nde ilk faaliyet 1867 yılında Edirne’de başladı. Edirne’de sonra Selanik, İzmir, Balat, Hasköy ve Galata okulları faaliyete geçti. Örgüt Avrupa ve özellikle Fransız kültürünün üstünlüğüne inandığı için okullarda eğitim ve öğretim dili Fransızca idi. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin eğitim ve öğretimde birlik ve Türkleştirme politikaları ile uyum sağlayamayan Alliance okulları 1930 yılında kapanmak durumunda kaldı.³⁸⁷

Fransa İngiltere’nin hemen ardından 1842 yılında Kudüs’te konsolusluğunu açtı. 17 Nisan 1868 tarihinde Fransız Dışişleri Bakanı, Kudüs’teki Fransız Konsolusuna bu örgütün kurduğu okula yardım yapması talimatını vermişti.³⁸⁸ Suriye Valisi Hamdi Paşa 1879 tarihli raporunda, Avrupa devletlerinden, Fransa ve İngiltere’nin en çok siyasi faaliyet içerisinde olduğunu, bu devletlerin Osmanlı tebaası içerisinde huzursuzluk ve kargaşa çıkarmak için çalışmalar yaptıklarını, Arapça gazete ve mecmua bastıklarını rapor etmiştir.³⁸⁹ Bağımsız Yahudi Devleti’ne mesafeli olmasına rağmen, bütün büyük güçlerin diplomatik misyonları gibi Fransızlar da Filistin’deki Musevi faaliyetlerine aktif destek veriyordu. Mim Kemal Öke Hoca Theodor Herzl’in bütün Avrupa şehirlerini ziyaret etmesine rağmen Fransa’ya gitmemesini, Fransız Dışişleri yetkilileri ile görüşmemesini Fransa’nın Siyonizm’e karşı olduğu görüşünün delili olarak açıklıyor.³⁹⁰

³⁸⁷ E. Görmüş, (2020, Temmuz). Alliance Israelite Universelle: Osmanlı Yahudilerinin dönüşümünde Bir İtici Güç. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(40), 257-267.

³⁸⁸ A. Arslan, (2014). Avrupa’dan Türkiye’ye İkinci Yahudi Göçü. İstanbul: İdil Yayıncılık. s: 59.

³⁸⁹ Ö. Kürkçüoğlu, (1982). Osmanlı Devletine Karşı Arap Bağımsızlık Hareketi 1908-1918. Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayınları. s: 22.

³⁹⁰ M. K. Öke, (1981). II. Abdulhamid Siyonistler ve Filistin Meselesi. İstanbul: Kervan Yayınları. s: 129.

4.3. Almanya

4.3.1. Kudüs Protestan Başpiskoposluğu Kurulması

Almanların bölgeye ilgileri Alman birliği kurulmadan önceye Prusya Krallığı dönemine dayanmaktadır. Büyük güçlerin Filistin’de diplomatik temsilcilik açma yarışında Almanlar da yarışta geri kalmadılar. Prusya Krallığı 1842 yılında E. G. Shulz’u Suriye ve Filistin viskonsülü olarak Kudüs’e tayin etti. Almanlar misyonerlik faaliyetlerinde de yarışı sürdürdü. Prusya Kralı 4. Friedrich Wilhelm, 1841 yılında, Kudüs’te Protestan Piskoposluğu’nun oluşturulması için İngiltere’ye işbirliği teklif etti. Friedrich, Protestanlığın hem kendi ülkesinde hem de diğer ülkelerde gelişmesi için mücadele ediyor ve Dünya Hristiyanlarının Protestanlık şemsiyesi altında toplanmasını hedefliyordu. Rakipleri Katolik, Ortodoks ve Anglikan kiliseleri gibi Protestan Piskoposluğu’nun da evrensel boyut kazanması için çalışıyordu.³⁹¹ İngiltere ve Prusya bu konuda güç birliği yaptılar. İki ülke arasında varılan anlaşmaya göre Piskoposlar sırasıyla İngiltere ve Prusya tarafından belirlenecekti. İlk piskoposu İngilizler belirleyecekti.

1841 yılında Kudüs Protestan Başpiskoposluğu kuruldu. İngiltere, Yahudilikten Hristiyanlığa geçen Michael Solomon Alexandre’yi ilk piskopos olarak atadı. Alexandre 1849 yılında ölümüne kadar bu görevini sürdürdü. Başpiskopos’un ölümü üzerine, Samuel Gobat, Prusya adayı olarak başpiskoposluğa tayin edildi. Gobat, ölüm tarihi 1879 yılına kadar başpiskoposluk görevini devam ettirdi. Bölgede Alman nüfusunun artması üzerine Almanya İngiltere’den bu antlaşmanın karşılıklı feshini istedi. İngiltere antlaşmayı feshetmeye yanaşmadı. Bunun üzerine Almanya 1886 yılında, 1841 antlaşmasının kendileri açısından sona erdiğini açıkladı. İngiltere 1887 yılında bu durumu kabullenmek zorunda kaldı.³⁹²

Gobat selefinin aksine Protestanlığı Yahudiler arasında yayma hızını düşürdü. Müslüman kitleden propaganda anlamında uzak durmayı tercih etti. Bunun nedeni, çalışmalarında Osmanlı rüzgarını arkasına alma isteği ve Osmanlı’nın dinden dönmeyi ölümle cezalandırması gibi sebeplerdi. Özellikle fakir, eğitim seviyesi

³⁹¹ C. Öney, (2013, Eylül). Misyoner Örgütlerin Rekabet Sahnesi Filistin. (15), 331-354. Tarih Okulu Dergisi.

³⁹² Ş. T. Buzpınar, (2003). Suriye ve Filistin’de Avrupa Nüfuz Mücadelesinde Yeni Bir Unsur:İngiliz Misyonerleri (19. Yüzyıl). (10), 107-120. İslam Araştırmaları Dergisi.

düşük, varoşlarda dağınık olarak yaşayan Ortodoks Hristiyan kitleye odaklandı. Hristiyan cemaatlere yönelmesi mezhepler arasındaki çatışmayı artırdı. Rekabet sadece Katolik, Ortodoks ve Protestanlar arasında yoktu. Protestanlar da kendi aralarında yoğun rekabet içerisindeydi. İngilizler, Almanlar, Amerikalılar her bir grup daha fazla mevzi kapma mücadelesi içerisindeydi. Gobat piskoposluğu döneminde 25'ten fazla okul ve birçok kilise açtı. Piskoposluğun faaliyetleri içerisinde sağlık alanında çalışmalar ve çeşitli yardım çalışmaları vardı. Gobat, İncil'i Arapça'ya tercüme etti.

4.3.2. Alman Kolonileri

Almanlar Filistin'de koloni yarışında da öncü olmuşlardır. Siyonistlere de örnek olan, Filistin'de modern yerleşim yerlerini Alman Templer Cemiyeti üyeleri kurdu. Cemiyetin kurucuları Christoph Hoffmann ve David Hardegg isminde iki arkadaştır. Cemiyet mevcut Protestan Kilisesi'nin bozulduğuna, Dinin yeniden ihya edilip aslına dönülmesi gerektiğine, Mesih'in ikinci gelişinin yakın olduğuna, Mesih'in ikinci gelişinin Kudüs'te gerçekleşeceğine inanıyordu. Mesih gelmeden önce kutsal topraklara yerleşip koloniler kurmalı, İsa'ya inanan ilk Havariler örnek alınarak dini özüne uygun olarak yaşamalıdır. Cemiyetin amacı kutsal topraklardan başlayarak tüm dünyada Tanrı'nın İmparatorluğunu kurmak ve halkı ıslah etmektir. Hoffman ve Hardegg önce Filistin'e gider ve Filistin'de kapsamlı bir araştırma yapar. 1868 yılında, Sultan Abdulaziz'den Filistin'de koloni kurma izni için İstanbul'a gider.³⁹³ 1869 yılında ilk kabile Hayfa'ya yerleşir. Böylece Filistin'de ilk modern koloni tesis edilir. Templer Cemiyeti Hayfa'dan sonra 1869'da Yafa, 1878'de Sarona ve Kudüs, 1902'de Wilhelma, 1906'da El-Halil, 1907'de Waldheim kolonilerini kurar.³⁹⁴ 1914 yılına gelindiğinde Filistin'deki Alman nüfusu 2.000 civarındaydı. O yıllarda en yüksek veriye göre Yahudi nüfusu yaklaşık 38.750, Almanların Yahudi nüfusa oranı %5,2'dir.

Osmanlı Devleti, Siyonistlerin isteklerine olumsuz yaklaşıp engellemek için birçok adım atarken Almanların talebine ilk dönemlerde dahi olumlu yaklaşmıştır.

³⁹³ K. Terzioğlu, (2013). Filistin'de Alman Kolonizasyonu (1883-1914). İstanbul: T.C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

³⁹⁴ D. D. Kaya, (2013). XIX. Yüzyıl ve XX. Yüzyıl Başlarında Büyük Güçlerin Etkisinde Kudüs Sancağı (1850-1914). Tübar XXXIII.

Bismark döneminde Almanya Hükümeti Alman Yerleşim Projesine nötr durmuştur. II. Wilhelm projeye olumlu yaklaşırken projeyi Almanya açılımı için fırsat olarak değerlendirmiştir. II. Abdulhamit-II. Wilhelm döneminde her iki devlet de olumlu ilişkilerin ulusal çıkarları için çeşitli fırsatlar barındırdığına inanıyordu. Deutsche Bank tarafından yürütülecek olan Berlin-Bağdat Demiryolu imtiyazı³⁹⁵ ile Almanya diğer rakip devletler karşısında üstünlük sağlamıştır. Sömürge yarışında özellikle İngiltere ve Fransa karşısında geri kalan Almanya yeni karşılıklı paylaşım vizyonuyla, Osmanlı topraklarında koloni projesi uygulamak istemiştir. Almanya'nın Osmanlı Devleti'nden demiryolu boyunca yerleşim yeri talebine Osmanlı olumsuz yaklaşmıştır. Fakat özellikle Wilhelm'den sonra Filistin'e yerleşime daha sıcak yaklaşmış ve destekler vermiştir. Osmanlı Devleti proje kapsamında Yahudi yerleşim fikrine olumsuz yaklaşmış ve bu noktada en üst derecede duyarlılık ortaya koymuştur. Osmanlının bu hassasiyetine rağmen Yahudiler bu projeyi de bölgeye yerleşme için fırsata dönüştürmüştür. Osmanlı Arşiv kayıtlarına göre Filistin'de Almanların adı kullanılarak Alman olmayan kimselerin bu yolu kullanmalarının önlenmesi, proje sahiplerinin dikkatle takip edilmesi, Yahudi olup olmadıklarının araştırılması talimatı verilmiştir.³⁹⁶ Wilhelm, 1898 yılında Filistin seyahatinde Alman kolonilerini ziyaret etmiştir. Bu ziyaret esnasında arazi satın alarak bina yapılması için kilise'ye bağışlamıştır. Alman İmparatoru II. Wilhelm Alman Katoliklerin himayesini Fransız tekelinden kendi saflarına geçirmiştir.

Filistin'deki Alman kolonileri imar düzenlemesi, şehirleşme, avam proje, mimari yapı, estetik, çevre, cadde, sokak, yollar, yönetim sistemi, sosyal donatılar, kültürel hizmetler, eğitim, temizlik, düzen-intizam, sağlık hizmetleri, güvenlik, finans yapısı yönleriyle örnek projedir.³⁹⁷ Kütüphane, okul ve hastane binaları

³⁹⁵ B. Gülboy & B. Akkuş, (Dü). (2017). Birinci Dünya Savaşını Anlamak. İstanbul: Milenyum Yayınları. s:40.

³⁹⁶ Terzioğlu, Age.

³⁹⁷ Bereketzâde İsmail Hakkı Bey173 hatıratında Hayfa'yı tanımlarken yukarıdakilerine benzer ifadeler kullanmıştır: "... Hayfa kasabasını dolaştık. Sonra Alman köyüne gittik. Köyün umumi manzarasından, bir kültür ve sanat yurdu olduğu görülüyor. Öyle mükellef ve müzeyyen kâşâneler, köşkler yok. Fakat dağdan sahile doğru bir istikâmet ve renkte iki geçeli inşa edilmiş o küçük haneler hakikaten gönül çelici. Evlerin önlerinde kendilerine göre çiçek bahçeleri ve arka tarafta her hanenin hayvanları ve evle ilgili eşya için yeterli miktarda bir avlusu var. Sokakların iki tarafına dizilmiş hanelerin yüzüye karşılıklı düşen cihetleri arasında geniş geniş caddeler açılmış olduğu gibi bunların arka taraftan avluları birbirine karşı gelen diğer sıra haneler arasında da on-on beş zira (75-90cm) miktarı yollar var. Köyün sürüleri, ekin ve saman arabaları avlu kapılarının açıldığı sokaktan işlediğinden, köyün caddelerinde fişki ve bir saman çöpü görülmez. Her hanenin üst katına

yerleşim yerinin merkezini oluşturmaktadır. Kolonilerinde doktor ve eczacıları var. Geceleri güvenliği sağlamak için gece bekçileri var. Kolonilerin yönetimini muhtar ve ihtiyar heyeti yapmaktadır. Alman yerleşimciler kendi aralarında Almanca konuşurdu ve eğitim dili Almanca idi.

4.4. Ortodoksların Hamisi Rusya

Büyük güçler kendi milletleri üzerinden nüfuz mücadelesinde bir yandan Osmanlı Devleti'nin içişlerine karışma yarışına giriyorlar diğer yandan da kendi aralarında kıyasıya rekabet ediyorlardı. Rus Çarlığı Balkanlarda Slav kartını oynuyor, Osmanlı Devleti'ndeki Ortodoksların hamiliğini yapıyor, Filistin bölgesinde kendi ülkesinden baskı ve şiddetten kaçan Yahudiler'in hak mücadelesini veriyordu. Rusya'nın Yahudilerle ilişkisi çelişkilerle doludur. Bu sadece Filistin'de oluşan bir durum değil Rusya içerisinde de durum aynıdır. Rusya-İsrailoğulları ilişkisi dünya ile Ay arasındaki gelgitlere benzemektedir. Rusya otoriteleri Yahudilere baskıyı bir dönem aşırı bir şekilde uygularken bir dönem tamamen gevşettiklerini gözlemliyoruz. Rusya'da Yahudiler için 1881 öncesi göreceli bir rahatlık söz konusu iken 1881 yılında Çarın bir suikastle öldürülmesinden sonra Hükümet baskıların şiddetini iyiden iyiye artırmıştır. 1881 Mayıs Kararnamesi ile Yahudilerin yaşam alanları kısıtlanmıştır. Aynı durum Sovyetler döneminde de tekrar etmiştir. Bolşevik kadrolarda etkin olan Yahudiler Sovyet devriminin ilk dönemlerinde Benî İsrail için rahat bir ortama kavuştular. Bu durum uzun soluklu olmadı. Yahudiler yeniden baskı ortamı ile karşı karşıya kaldılar. Stalin özellikle de Siyonizm karşıtı idi. Fakat İsrail Devleti kurulduğu dönemlerde Siyonizm yanlısı politikalar uygulamaya başladı. Dönemin büyük güçleri İsrail Devleti'ni erken tanıma yarışına girdiler. Stalin'in Sovyetler'i İsrail Devleti'ni hemen tanıdı.

Kendi ülkesinde Yahudilere hayat hakkı tanımayan Rus Çarlığı, çoğunluğu kendi ülkesinin baskılarından kaçarak Filistin'e yerleşen Yahudi göçmenlere hamilik yapma iddiasındadır. 1774 yılında Küçük Kaynarca Antlaşması ile Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan Ortodokslara hamilik özelliğini tescilleyen Rusya, Kırım Savaşı ile pozisyonu bir miktar zedelense de, bu iddiasını Filistin bölgesi için de devam ettirdi.

çıkıldığında karşınıza gelen odanın kapısı karşısında duvarda bir Filistin haritası asılı ve haritanın önündeki sehpa üzerinde de üstü yeşil çuha ile örtülü, büyük hacimde Kitab-ı Tevrat ve İncil konmuştur." (Terzioğlu, Age.)

Büyük güçlerin diplomatik misyonları, bölgedeki sorun, sıkıntı ve anlaşmazlıklarda sorunun tarafı olmayı tercih ettiler. 1894 yılında Rusya'dan Filistin'e göç eden yüz aile iki baskı arasında kalmıştır. Bir yandan Rothschildlerin görevlileri Osmanlı vatandaşı olmaları için baskı yapar, diğer yandan Rus Çarlığı diplomatik misyonları Rus vatandaşlığında devam etmeleri için baskı kurar. 1901 yılında, Hayfa'da Rus vatandaşı bir Yahudinin bir çobanı öldürmesi olayında, Beyrut Rus Çarlığı konsolosluğu yargılamayı kendilerinin yapması için şahsın kendilerine teslimini istemiştir. Osmanlı makamları bu talebi reddetmiştir.³⁹⁸

Rusların Siyonizm yaklaşımlarını Almanya'nın tutumu etkilemiştir. Almanlar'ın bölgedeki en büyük rakibi Ruslardır. Ruslarla Almanlar arasındaki rekabet bu konuda da ortaya çıkmaktadır. Almanlar Siyonist harekete sıcak oldukları dönem Ruslar da sıcak yaklaşmışlardır. Almanların soğuk ve mesafeli oldukları dönemde de Ruslar da aynı tavrı sergilemiştir.³⁹⁹ Herzl'in diplomatik temasları içerisinde Ruslarla da yoğun görüşmelerini gözlemlemekteyiz.

4.5. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgeye ilgisi diğer devletlerin aksine geç başladı. Fakat ABD'nin bölgedeki gücü zaman içerisinde yükseldi. Amerika'nın bölge politikaları siyasi ve ekonomikti. İngiltere, Almanya ve Kuzey Avrupa ülkeleri ile birlikte Amerika'nın da hedef kitlesi Protestanlardı. Yine İngiltere ile beraber o tarihlerde Ermeni cemaatini siyasi olarak kullandılar. Osmanlı Arşiv belgelerinde 'İzmirliyan isminde bir Ermeni şahsın Osmanlı Hükümeti'nin yasakladığı yayınları Amerika konsolosluğu üzerinden temin ettiği' anlaşılmaktadır. Osmanlı yöneticileri Protestan misyonerler ile Ermeniler arasındaki birlikteliği fark etmiştir. Bab-ı Ali yerel yöneticilere bu konunun dikkatle takip edilmesi için talimat vermiştir.

Amerika bir yandan misyonerlik faaliyetlerinde bulunuyor, bir yandan Musevilerin hamiliğine soyunuyor, bir diğer yandan da ekonomik faaliyetlerini artırıyor. Amerika bölgede misyonerlik faaliyetlerine 1820'den itibaren başladı. Bölgedeki İngiliz ve Alman örgütlerle dayanışma içerisine girdi. İngiliz misyoner örgütleri bölgede Ortodoksluk ve Katolikliğe karşı Protestanlık mücadelesinde

³⁹⁸ Ö. Tellioglu, Age. s: 259.

³⁹⁹ A. Arslan, (2014). Avrupa'dan Türkiye'ye İkinci Yahudi Göçü. İstanbul: İdil Yayıncılık. s: 63.

Amerika, Prusya, İskoçya, Hollanda, İsveç, Norveç gibi ülkelerin misyoner kurumları ile yardımlaşmaktaydı. Mezhepler arası rekabette aynı mezhebin üyeleri ortak hareket ediyorlardı. Bu birliktelik çok sürmedi. Rakiplere karşı birlik, kendi aralarında güç mücadelesine dönüştü. Bunun üzerine Amerikalı misyonerler çalışmalarını Beyrut başta olmak üzere⁴⁰⁰ Lübnan bölgesine yönlendirdiler.

Osmanlı açısından Amerika'ya yerleşmiş Musevilerin Filistin bölgesine göç etmesi bir sorundu. Ayrıca Osmanlı'nın Amerika'ya tersine göç sorunu vardı. Filistin ve Lübnan bölgesinde özellikle Hristiyan vatandaşlar yasadışı yollarla Amerika Birleşik Devletleri'ne kaçıyorlardı. İnsan kaçakçılığı yapan örgütler göçmenlerden yüksek meblağlarda paralar alıyordu. Osmanlı kaçakçılığın önüne geçmek için tedbirler alıyordu. Amerika'ya kaçan göçmenler orada Osmanlı aleyhinde faaliyetlerde bulunuyordu. Osmanlı aleyhinde yayınlar yapıyorlar, dergi ve gazete çıkarıyorlardı.⁴⁰¹

Amerika Birleşik Devletleri İstanbul Büyükelçisi Oscar S. Strauss (1888-1889) Filistin'le yakından ilgiliydi. Kaçak yollarla Filistin'e giren göçmenleri Osmanlı Hükümeti tutuklamıştı. Strauss, tutukluların serbest kalması için hükümet nezdinde girişimlerde bulundu. Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçileri'nden Henry Morgenthau, Birinci Dünya Savaşı henüz başlamadan incelemelerde bulunmak üzere bölgeye gitti. Yafa'da Siyonist liderlerden Dr. Arthur Ruppın'le geniş çaplı bir görüşme gerçekleştirdi. Yahudi yerleşim yerlerini ziyaret etti.

4.6. Osmanlı Devleti

Yavuz Sultan Selim, 1517 yılında, Filistin topraklarını Osmanlı idaresine kattı. Filistin, bu tarihten 1917 yılında İngilizlere teslim edildiği zamana kadar en istikrarlı dönemini yaşadı. Osmanlı sultanları Hadim-ul Haremeyn Eş-Şerifeyn sıfatı ile anılırdı. Kudüs'te kutsal olan bu iki bölgenin üçüncüsüdür. Osmanlı Kudüs'ü Kudüs-ü Şerif olarak isimlendirmiştir. Osmanlı bu üç kutsal bölgenin barış ve huzuruna büyük özen gösterdi. Filistin Bölgesi üç semavi din açısından önemli olduğundan, Osmanlı bu din mensuplarının inanç ve ibadetlerini özgürce yapmalarını devlet politikası haline getirmiştir. Hoşgörü ve tolerans Osmanlı Devleti'nin

⁴⁰⁰ C. Öney, Age.

⁴⁰¹ M. Kaya, Age.

gayrimüslimleri ehl-i kitap olarak tanımlayarak onlara uyguladığı politikasıydı.⁴⁰² Yavuz Sultan Selim Filistin'i fethettikten sonra, gayrimüslimlere insan hakları tarihi açısından örnek olan bir emanname yayınladı. Kanuni Sultan Süleyman göreve geldikten sonra Selim'in emannamesine atıfta bulunarak emannameyi yeniledi. 19. Yüzyıldaki Hristiyan tebaa arasındaki problemler, bu iki emannameye atıfta bulunularak çözülmüştür. 19. Yüzyılda Siyonizm Hareketi gözünü bölgeye dikmesiyle yeni bir süreç başladı. Osmanlı idaresi bölgede yeni bir sorun çıkacağını öngördüğünden ta başından beri Yahudi göç ve toprak elde etme faaliyetlerini engellemeye çalıştı. Bölgedeki Osmanlı yöneticilerinin ihmali, bazı bölge sakinlerinin tamahı, Benî İsrail'in her türlü yolu kullanmaları gibi sebeplerden bu süreci engelleyemedi. Fakat tüm bu yolların kullanılmasına rağmen Osmanlı bölgeyi terk ettiğinde Yahudiler'in bölge nüfusu %10'u bulmuyordu. İngiliz askeri işgal dönemi, İngiliz Manda İdaresi döneminde projenin önündeki Osmanlı engeli kaldırılmış oldu. Bu engelin ortadan kalkmasıyla Museviler yoğun bir şekilde göç ve toprak elde etme fırsatı elde etti. 1948 Mayıs ayında İngilizler bölgeyi adeta kaçarak terk ettiğinde Yahudilerin nüfusu yaklaşık 650.000, genel nüfusa oranı %31 olmuştur. Bu rakamlar da Osmanlı Devleti'nin tedbirlerinin etki boyutunu göstermektedir.

4.6.1. Osmanlı Arşiv Belgelerinde Filistin

Arşiv belgeleri geçmişle geleceği birbirine bağlayan güvenli bağlardır. Türkiye Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü akademik bir bakış açısıyla, çoğunluğu akademik kadroların görev aldığı “Osmanlı Belgelerinde Filistin” ismiyle bir çalışma gerçekleştirdi.⁴⁰³ Çalışma idari, sağlık, asayiş, imar, Musevilerin Filistin'e yerleşmeleri, eğitim ve sosyal hayat, cemaatlere tanınan din hürriyeti ve müesseseler,

⁴⁰² M. S. Alam, (2009). Israeli Exceptionalism The Destabilizing Logic of Zionism. New York: Palgrave Macmillan. s: 15

⁴⁰³ Bilindiği üzere arşiv belgeleri, geçmişi geleceğe taşıyan en güvenilir delillerdir. Geçmişten devraldığımız bu büyük mirası korumak, gerektiği gibi değerlendirip gün ışığına çıkarmak ve yayınlamak; Osmanlı Devleti'nin yönetim anlayışını dünya kamuoyuna duyurmak bakımından önemli bir görevdir. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü olarak bu anlamda bir hazineye sahip olduğumuzun bilincindeyiz. Bu itibarla üç kıtada pek çok ülke ve milleti ilgilendiren konularda, Osmanlı Devleti'nin diğer milletlerle olan yönetim ilişkilerine dair yayınlar yapmaktayız. Genel Müdürlüğümüz, Osmanlı Belgelerinde Filistin adlı bu çalışma ile kutsal bölgelerin idaresinde gösterilen özen ve titizliğe dair dünya kamuoyuna önemli bir hizmet sunma amacını taşımaktadır.(Y. Sarıay, (Dü.). (2009). Osmanlı Belgelerinde Filistin. İstanbul: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.)

kültürel mirasın korunması başlıkları ile arşiv belgelerini tasnif etmektedir. Bu bölümde, bu çalışmadan özellikle yararlanıldı. Osmanlı Devleti'nin Yahudi toplu göçünü engellemeye dönük belgelere odaklanıldı.

16 Cemaziyelevvel 1329 / 2 Mayıs 1327 / 15 Mayıs 1911 tarihli belge: (DH. İD, 34/18) Nablus Valisi Süleyman Fethi Bey, raporunda bölgedeki genel durumu özetledikten sonra geleceğimizi bir iki yıllık değil yüzlerce yıllık olarak planlamalıyız der ve çözüm önerisi olarak Kudüs'ü Şerif'te Osmanlı dili ile eğitim veren bir üniversite kurulmasını öneriyor. Belge 1911 tarihlidir, Osmanlı'nın son dönemleridir. Vali Süleyman Bey'in köklü çözüm için üniversite kurulması önerisi valinin gelecek vizyonunu ortaya koymaktadır.

16 Za. 1286 / 3 Şubat 1285 / 15 Şubat 1870 tarihli belge : (ŞD, 2269/24) Paris merkezli Cemiyet-i Umumiye-i İsrailiye'nin Yafa'da Ziraat Okulu açmak için ruhsat başvurusuna Suriye Bölge Meclisi'nin cevabı. Meclis oniki maddelik bir protokol çerçevesinde talebi olumlu değerlendirmiştir.

17 Ramazan 1289 / 6 Tışrin-i Sani 1288 / 18 Kasım 1872 tarihli belge: (ŞD, 2270/26) Kudüste'ki Fransisken Rahipleri Matbaası'nda Arapça ve Fransızca olarak basılıp dağıtılan 'Kiliselere Tarihi' isimli kitabın Müslüman-Hristiyan çatışmasına sebep olma ihtimalinden dolayı yasaklanması.

27 Ca. 1316 / 1 Tışrin-i Evvel 1314 / 13 Ekim 1898 tarihli belge: (DH. MKT, 2116/103) Safed, Hayfa ve Taberiye'de Musevi ve İseviler için kutsal yerler sayılan mekanların, ibadethanelerin, kale vs. yerlerin Tarihi Eserler Kanunu çerçevesinde değerlendirilmesi, buraların suistimallerine fırsat verilmemesi, yakın çevrelerinde bina yapılmamasına dikkat edilmesi gerektiği talimatını verir.

21 Zilhicce 1308 / 15 Temmuz 1307 / 27 Temmuz 1891 tarihli belge : (İ. MMS, 123/5276) Ortada bir Ermeni fesadı varken Amerika'dan Filistin'e gelen Musevilerin geri gönderilmeleri. 17 Mayıs 1307 / 28 Mayıs 1891 tarihli belge: (Y. PRK. EŞA, 13/67) Rusya Büyükelçisi Abdülhak Hamit'in Time's Dergisi'nde İngiltere Başbakanı Gladstone'un Osmanlı'dan Musevi göçmenleri kabul etmesine yönelik haberini değerlendirmesi ve Rusya Musevileri'nin göçüne müsamaha edilmemesi tavsiyesi. 14 C. 1309 / 2 Kanun-i Sani 1307 / 14 Ocak 1892 tarihli belge: (Dh. MKT, 1908/19) İçişleri Bakanlığı'nın Kudüs Valiliğine Kudüs'e yerleşmek için

gelen Yahudilere oturma izni verilmemesi, ziyaret için gelenlere de bir aydan fazla süre tanınmaması talimatı. 1 Recep 1319 / 30 Eylül 1317 / 30 Eylül 1901 tarihli belge: (İ. HUS, 1319.B/2) Yahudilerin Filistin'e göçünün engellenmesi ve bu yasağın devam ettiği ikazı. 2 C. 1327 / 7 Haziran 1325 / 20 Haziran 1909 tarihli belge : (MV, 129/6) Kudüs'e yerleşmek ve orada ikamet etmek konusunda çok istekli olan Musevi Cemaatin, Meşrutiyetin ilanını fırsata dönüştürmek istemesi ve göç yasağının gevşetilmeden sürdürülmesi. Mayıs 1891, Temmuz 1891, Ocak 1892, Eylül 1891 ve Haziran 1909 tarihli belgeler, Musevi göçünün engellenmesinin Osmanlı devlet politikası olduğunu göstermektedir.

Osmanlı Yönetimi yeni bir azınlık sorunu yaşamamak ve Arapların desteğini kaybetmemek gibi sebeplerle Filistin'e göçü engellemek için Kırmızı Tezkere uygulamasını devreye soktu. Bu uygulama Filistin'e gelen Yahudilerin, bölgede daimi ikametlerine engel olmak için, pasaportlarının alınarak üç ay geçerliliği olan bir belge verilmesidir. Verilen belge kırmızı renkli olduğu için Kırmızı Tezkere ismini almıştır. Önce Kırmızı Tezkere ile bir ay ikamet izni veriliyordu. Batılı Devlet misyonlarının sürenin uzatılması talebi ile üç aya çıkarıldı. Meşrutiyetin ilanından sonra 1913 yılında İttihatçılar Kırmızı Tezkere uygulamasını yürürlükten kaldırdı. İttihat ve Terakki yönetimi, Musevilerin suiistimallerinin arttığını görünce Kırmızı Tezkere uygulamasını yeniden getirdi.⁴⁰⁴

23 R. 1274 / 13 Aralık 1857 tarihli belge : (A. MKT. MVL, 93/38) Filistin'de yabancı uyruklu kimselerin arazi satın almalarının dikkatle incelenmesi. 6 Ca. 1310 / 14 Tışrin-i Sani 1308 / 26 Kasım 1892 tarihli belge : (DH. MKT, 2025/36) Bu bölgeye mahsus olmak üzere tapu memurlarının kişilerin kendi aralarında düzenledikleri evraklara istinaden tapu verilmemesi. 25 Cemaziyelahir 1311 / 22 Kanunievvei 1309 / 03 Ocak 1894 tarihli belge : (DH. MKT, 196/ 62) Filistin'de muvazaalı arazi devirlerinin engellenmesi. 12 Zilkade 1317 / 29 Şubat 1315 / 14 Mart 1900 tarihli belge : (Y. MTV, 200/41) Baron Rothschild'in projesi için Hayfa'da 22.000 dönümden fazla arazi tahsis edilmemesi ve 130 haneden fazla ev yaptırmaması. Rothschild'in kendisine müsaade edilen rakamları aştığı için Miralay Sabri Bey'i konuyu araştırması için görevlendirme. 11 Ocak 1914 tarihli belge : (Y. PRK. D, 7/29) Yahudilerin sahte kimlik kullanarak arazi elde etmelerinin önüne

⁴⁰⁴ Ö. Tellioglu, Age., s: 114.

geçilmesi. 20 Şevval 1303 / 10 Temmuz 1302 / 22 Temmuz 1886 tarihli belge : (ŞD, 2275/34) Musevî göçmenlerin Filistin'e yerleşmelerine izin verilmemesi yönündeki yasağa rağmen, Romanya'dan gelerek Hayfa'ya yerleşen göçmenlere oturma izni verip Osmanlı vatandaşlığına kabul eden sorumlular hakkında araştırma yapılması ve söz konusu yasağın titizlikle uygulanmaya devam edilmesi.

25 Cemaziyelevvel 1333 / 28 Mart 1331 / 10 Nisan 1915 tarihli belge : (HR. SYS, 2160/3) Filistin topraklarında Musevi bir hükümet kurmak için Siyonist cemiyetlerin ve onun gizli örgütünün faaliyetleri ile Yahudilerin bölgedeki nüfusu 120.000'i aşmıştır. Bunların %90'ı da düşman devletlerin vatandaşlarıdır. Talat Bey'in "bu göçmenlerden Osmanlı vatandaşlığını kabul etmeyenlerin Osmanlı sınırları dışına çıkarılması" talimatı. 26 Safer 1333 / 31 Kanunievvel 1330 / 13 Ocak 1915 tarihli belge : (MV. 195/151) Osmanlı Vatandaşlığını kabul etmeyen Yahudi göçmenlerin dönüş masraflarının Osmanlı Hazinesi tarafından karşılanması.

5. NÜFUS DEĞİŞİMİ

5.1. Dünya Yahudi Nüfusu Değişimi

The Jewish Encyclopedia'ya göre, 1880 yılında Dünya Yahudi Nüfusu 7.500.000'dur. Bu nüfusun 22.000'i Filistin'de, 4.250.000'i Rusya ve Polonya'da, 1.500.000'u Avusturya ve Macaristan'da, 1.000.000'u Batı Avrupa'da, 250.000'i Amerika Birleşik Devletleri'nde, 478.000'i Asya ve Afrika'nın değişik ülkelerinde yaşamaktadır.⁴⁰⁵ Benî İsrail nüfus rakamlarının kaynaklarda farklılık gösterdiğini sıklıkla görürüz. Siyasi mülahazaların etkisiyle rakamların abartıldığına şahit oluruz. Fakat yine de çalışmada değerlendirmeler, çoğunlukla Yahudi kaynaklarının verilerine göre yapıldı.

Londra'da yayınlanmakta olan Daily Telegraph gazetesinin haberine göre 1933 yılında Dünya Yahudi Nüfusu 14.621.405'dir. Gazete, 1933 yılı Nisan ayı itibarı ile, Yahudilerin dünya ülkeleri nüfus dağılımını aşağıdaki şekilde vermiştir:

⁴⁰⁵ Ö. Tellioglu, Age., s: 95

Filistin	150.000
ABD	3.800.000
Polonya	2.859.456
Rusya	2.626.667
Romanya	834.000
Almanya	634.000
Macaristan	473.310
Çekoslovakya	354.000
İngiltere	300.000
Avusturya	300.000
Arjantin	200.000
Fransa	165.000
Hollanda	160.000
Litvanya	160.000
Yunanistan	110.000
Letonya	105.000
Türkiye	70.000 ⁴⁰⁶

Yahudi Sanal Kütüphanesi Jewish Virtual Library verilerine göre yıllar bazında Dünya Yahudi nüfusu değişimi şöyledir:

1880	7.800.000
1900	10.600.000
1922	14.400.000
1931	15.700.000
1939	16.728.000
1945	11.000.000
1955	11.800.000
1970	12.585.000
1990	12.868.000
2010	13.854.000
2019	14.707.404

İsrailoğullarının 2019 yılında dünyadaki nüfusları 14.707.404'dür. İsrailoğullarının yaşadıkları ilk on beş ülkede ve Dünya Yahudileri içerisinde oranları aşağıdaki gibidir:

⁴⁰⁶ Armaoğlu, F. Age., s: 10

1	İsrail	6.894.000	46,90%
2	ABD	5.700.000	38,80%
3	Fransa	450.000	3,10%
4	Kanada	392.000	2,70%
5	İngiltere	292.000	2%
6	Arjantin	180.000	1,70%
7	Rusya	165.000	1,10%
8	Almanya	118.000	0,80%
9	Avustralya	118.000	0,80%
10	Brezilya	92.600	0,60%
11	Güney Afrika	67.500	0,50%
12	Ukrayna	48.000	0,30%
13	Macaristan	47.300	0,30%
14	Meksika	40.000	0,30%
15	Hollanda	29.800	0,20% ⁴⁰⁷

1881 yılında Filistin’de İsrailoğulları’nın nüfusu 22.000 iken 1933 yılında 150.000’e yükselmiştir. 1880 yılı⁴⁰⁸ ve 1933 yılı ile 2019 yılı Dünya Yahudi nüfusunu ülkeler bazında analiz ettiğimizde ilginç sonuçlar elde ediyoruz. 1933 yılında Polonya’da Yahudi nüfusu 2.859.456 iken 2019 yılında 10.000’in altına düşmüştür. 1933’de Rusya’da Yahudi nüfusu 2.626.667 iken 2019 yılında 165.000’dir. En sürpriz değişim Filistin’den sonra Amerika Birleşik Devletleri’nde gerçekleşiyor. 1880 yılında ABD’de Yahudi nüfusu 250.000 iken 1933 yılında 3.800.000’e çıkıyor, bu sayı 2019 yılında 5.700.000 oluyor. Filistin’de Musevi nüfusu 1881 yılında 22.000 iken 1931’de 175.000 oluyor,⁴⁰⁹ nüfus 2019 yılında 6.894.000’e yükseliyor.

⁴⁰⁷ <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jewish-population-of-the-world> , Erişim Tarihi: 17.04.2021

⁴⁰⁸ 1880 yılında Dünya Yahudi Nüfusu:

Rusya ve Polonya	4.250.000
Avusturya ve Macaristan	1.500.000
Batı Avrupa	1.000.000
ABD	250.000
Asya ve Afrika	478.000
Filistin	22.000
Toplam	7.500.000

(Ö. Tellioglu, (2018). Filistin’e Musevi Göçü ve Siyonizm (1880-1914). İstanbul: Kitabevi Yayınları.s:94-95)

⁴⁰⁹ D. Cronin, (1988). Balfour's Shadow A Century of British Support for Zionism and Israel. London: Pluto Press. s: 34

5.2. Filistin Nüfusu Değişimi ve Filistin'in Musevileştirilmesi

5.2.1. Filistinlilerin Genel Nüfusu

Filistin Merkezi İstatistik Bürosu verilerine göre 2018 yılında, dünyadaki Filistinlilerin sayısı 13.349.000'dir. Bu nüfusun 3.020.000'i Batı Şeria'da, 2.019.000'i Gazze'de, 1.597.000'i İsrail'de, 5.986.000'i Arap ülkelerinde, 727.000'i diğer ülkelerde yaşamaktadır. Filistinlilerin yaşadıkları ülkeler ve Filistin nüfusuna oranı aşağıdaki gibidir:

Batı Şeria	3.020.000	22,62%
Gazze	2.019.000	15,12%
İsrail	1.597.000	11,96%
Arap Ülkeleri	5.986.000	44,85%
Diğer Ülkeler	727.000	5,45%
Toplam	13.349.000	

5.039.000 Filistinli Batı Şeria ve Gazze'de, 1.597.000 Filistin'li İsrail'de olmak üzere Filistin topraklarında toplam 6.636.000 Filistin'li yaşamaktadır. Aynı dönemde Filistin'de yaşayan Yahudilerin nüfusu 6.894.000'dir. Artık Filistin'de Yahudi nüfusu Filistinlilerin nüfusunu geçmiş durumdadır. Yahudilerin bölgedeki nüfusu Filistinlilerden yaklaşık 250. 000 kişi fazla.

5.2.2. Yıllara Göre Filistin Nüfusu

1845 yılında Filistin'de 12000 Yahudi yaşıyordu. bu nüfus ağırlıklı olarak Kudüs, Safed ve Tiberya'da yoğunlaşmıştı.⁴¹⁰

1880'in ilk yıllarında toplu Yahudi göçü başlarken, Filistin'in % 80'i Müslüman, %15'i Hristiyan, %5'i Yahudi idi. 1881 yılında Filistin'de Yahudi nüfusu 14.731 iken 1901'de 23.662'ye, 1914 yılında 38.754'e, 1918 yılında 58.728'e yükseldi.

Osmanlı Devleti idari yapılanmada Kudüs Sancağı'na Kudüs merkez, Yafa, El-Halil, Bi'rüsseba ve Gazze ilçelerini bağlamıştı. Aslında bu bir anlamda Filistin

⁴¹⁰ M. Çulcu, (2012). Gelecek Yıl Kudüs'te Siyonizmin İlk Dönemi 1895-1922. İstanbul: E yayınları s: 59.

bölgesi anlamına geliyordu. Osmanlı Devleti XIX. yüzyıl sonu ve XX. yüzyıl başında bölgede nüfus sayımı yaptırdı. 1870-1871 yıllarına ait nüfus verilerine göre toplam nüfus 155.535'dir. Bunun 137.745'i Müslüman, nüfusa oranı %88; 13.640'ı Hristiyan, nüfusa oranı %9; 4.150'si Yahudi, nüfusa oranı %3'dür.

1885-1886 yılları nüfus verilerine göre toplam nüfus 234.774'dür. Bu nüfusun 199.613'ü Müslüman, nüfusa oranı %85; 27.051'i Hristiyan, nüfusa oranı %11; 8.110'u Yahudi, nüfusa oranı %4'dür.

1895-1896 yıllarına ait nüfus verilerine göre bölgenin toplam nüfusu 263.917'dir. Bu sayının 217.346'sı Müslüman, nüfusa oranı %82; 34.662'si Hristiyan, nüfusa oranı %13; 11.909'u Yahudi, nüfusa oranı %5'dir.

1914-1915 yılları nüfus verilerine göre toplam nüfus 352.410 kişidir. Bu nüfusun 277.730'u Müslüman, nüfusa oranı %79; 41.941'i Hristiyan, nüfusa oranı %12; 32.739'u Yahudi, nüfusa oranı %9'dur.

Tablo 3. XIX. Yüzyıl Sonu ve XX. Başı Nüfus

Yıl	Toplam	Müslüman	%	Hristiyan	%	Yahudi	%
1870	155.535	137.745	88	13.640	9	4.150	3
1885	234.774	199.613	85	27.051	11	8.110	4
1895	263.917	217.346	82	34.662	13	11.909	5
1914	352.410	277.730	79	41.941	12	32.739	9

Müslümanların nüfusa oranları %88, %85, %82, %79 şeklinde gerilerken, Hristiyanların nüfusa oranları %9, %11, %13, %12 olarak biraz yükselmiş fakat Yahudilerin nüfusa oranları %3, %4, %5, %9 şeklinde net olarak yükselmiştir. Yahudilerin nüfusu 1870 yılında 4.150, 1885 yılında 8.110, 1895 yılında 11.909 olurken 1914 yılında 32.239 sayısına yükselmiştir. Hristiyanlar ile Yahudilerin nüfus farkı iyice kapanmıştır.⁴¹¹

⁴¹¹ H. Kaygısız, (2014, Haziran). Filistin'e Yapılan Yahudi Göçleri (1881-1917). Yüksek Lisans Tezi. (K. 7. Dalı, Dü.) Kilis. S: 52-53.

1918 yılında Müslümanların nüfusu 611.098, Hristiyanların nüfusu 70.429'dur. Hristiyanların nüfusu Yahudilerin nüfusundan yaklaşık 12.000 kişi daha fazladır.⁴¹² 1922 yılında Yahudilerin toplam nüfusa oranı %11'dir.

1922 yılında 590.000 Filistinliye karşı 84.000 olan Yahudi nüfusu, 1932 yılında 770.000 Filistinliye karşı 181.000'e yükselmiştir.⁴¹³

1929 yılında Filistin'deki Yahudi nüfusu 170.000'e yükseldi.⁴¹⁴ 1931 yılında Filistin'in nüfusu 1.057.601'dir. Müslümanların nüfusu 864.806, toplam nüfusa oranı %82'dir. Yahudilerin nüfusu 174.139, toplam nüfusa oranı %19'dur. Hristiyanların nüfusu 18.269, toplam nüfusa oranı %2'dir. Hristiyanların nüfusunun ciddi oranda gerilediğini görüyoruz.

1936 yılında Filistin'in nüfusu 1.388.852'dir. Müslümanların nüfusu 983.244, toplam nüfusa oranı %71'dir. Yahudilerin nüfusu 382.857, toplam nüfusa oranı %28'dir. Hristiyanların nüfusu 22.751, toplam nüfusa oranı %2'dir.⁴¹⁵ 31 Aralık 1939 tarihi itibarıyla Filistin'in nüfusu 1.435.145 olup bunun 881.293'ü Müslüman ve 463.535'i Yahudidir.⁴¹⁶ Müslümanların nüfusu %61 iken Yahudilerin nüfusa oranı %32'dir.

1946 sayımına göre Filistin'in toplam nüfusu 1.942.349'dur. Bunun 1.175.196'sını Müslümanlar, 602.586'sını Yahudiler, 148.910'unu Hristiyanlar, 15.657'sini de diğer unsurlar meydana getiriyordu. Nüfusun %60'ını Müslümanlar, %31'ini Yahudiler, %7,66'sını Hristiyanlar oluşturuyordu. 1947 yılında 650.000 civarında olan Yahudilerin nüfusu 1949 yılı sonunda 758.000'e ulaşmıştır.⁴¹⁷ Musevilerin Filistin'in toplam nüfusa oranı %5'lerden 1918 yılında %10'lara, 1931 yılında %19'a, 1936 yılında %28'e, 1939 yılında %30'lara, 1946 yılında %31'e, 1948 yılında %33'lere yükselmiştir.

⁴¹² L. Brenner, (1984, On internet, 2003). The Iron Wall Zionist Revisionism from Jabotinsky to Shamir,. London: Zed Books. s: 41

⁴¹³ C. D. Kasalak, (2017). Paris Barış Konferasında Siyonistlerin Talebi. 10(14). Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.

⁴¹⁴ M. K. Öke, (1981). II. Abdulhamid Siyonistler ve Filistin Meselesi. İstanbul: Kervan Yayınları. s: 42.

⁴¹⁵ W. L. Cleveland, (2008). Modern Ortadoğu Tarihi. (M. Harmancı, Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı. s: 282.

⁴¹⁶ F. Armaoğlu, (1989). Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları 1948-1988. Ankara: İş Bankası Yayınları. s: 56

⁴¹⁷ M. L. Karaman, (1996). Filistin. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XXIII, s. 89-103.

Benî İsrail I. Aliyah’la 35.000, II. Aliyah’la 40.000, III. Aliyah’la 37.000, IV. Aliyah’la 48.000, V. Aliyah’la 250.000, Aliyah Bet’le 110.000 kişinin Filistin’e göçünü gerçekleştirerek İsrail Devleti’ni kurmadan nüfus oranlarını %30’un üzerine çıkardılar. Savaşlardaki galibiyetin verdiği ‘İsrail’in yenilmezliği’ imajının motivasyonu ile göçler hız kazandı. İsrail’in kuruluşu, 56 Süveyş Savaşı, 67 Altı Gün Savaşı, 73 Yom Kipur Savaşlarından sonra toplu göçler gerçekleşti. 1974-1990 yılları arasında göç stabil hal aldı ve yıllık ortalama 20.000 kişi Filistin’e yerleşti. Sovyetler Birliği’nin dağılması sürecinde yüksek rakamlarda göç gerçekleşti. 1990-2002 yılları arasında özellikle Sovyetler Birliği’nden olmak üzere yıllık ortalama 100.000 kişi Filistin’e göç etti. 2002’den günümüze kadar yıllık ortalama 20.000 olarak göçler stabil olarak devam etti. 2020 yılında covid 19’a rağmen 20.000 göçmen ile göç hareketinin halen devam ettiğini görüyoruz.

5.2.3. 1948 Yılından Sonra Filistin’e Yahudi Göçü

1948 yılından günümüze göç tablosu aşağıdaki gibidir:

1948	101.828	1990	199.516
1949	239.954	1991	176.100
1950	170.563	1992	77.057
1951	175.279	1993	76.805
1955	37.528	1994	79.844
1956	56.330	1995	76.361
1957	72.634	1996	70.919
1961	47.735	1997	66.221
1962	61.533	1998	56.730
1963	64.489	1999	76.766
1964	55.036	2000	60.201
1969	38.111	2001	43.473
1970	36.750	2002	33.570
1971	41.930	2018	30.300
1972	55.888	2019	34.000
1973	54.886	2020	20.000

I.Aliyah’ın başladığı 1882 tarihinden İsrail’in kuruluşuna kadar yaklaşık 600.000 kişi Filistin’e yerleşti. İsrail Devleti’nin kuruluşundan günümüze kadar da yaklaşık 3.300.000 kişi Filistin’e göç etti. 1882’den 2021’e 4.000.000’a yakın göçmen. İsrail Devleti ilan edildiğinde 650.000 olan Yahudi nüfusu, ilk yirmibeş yıl

içerisinde 3.000.000'u geçti.⁴¹⁸ Bu göçmenlerin yaklaşık %45'i eski Sovyetler Birliği'nden gelen Rusya Yahudileridir. Rusya Yahudilerini 316.633 göçmen ile Arap Ülkeleri takip etmektedir. Sıralama Romanya 276.866, Polonya 173.949, Amerika Birleşik Devletleri 112.751, Etiyopya 92.943, İran 81.070, Fransa 74.418, Arjantin 61.978, Türkiye 64.026 Yemen 51.518, Bulgaristan 44.492, İngiltere 36.054, Macaristan 32.750, Hindistan 29.106, Çekoslovakya 24.651, Almanya 20.705, Yugoslavya 10.878 göçmen ile devam etmektedir.⁴¹⁹ Etiyopya Yahudilerinin çoğunluğu Musa, Yuşa, Süleyman vb. operasyonlarla getirildi.

5.3. Kudüs Nüfusu Değişimi ve Kudüs'ün Musevileştirilmesi

Davud'un başkenti, Süleyman'ın mabedi inşa ettiği mekan, İsa'nın doğduğu, büyüdüğü, gençliğini yaşadığı, çarmıha gerildiği topraklar, Muhammed'in ilk kiblesi ve miracı, peygamberler şehri Kudüs; üç semavi din mensupları Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanlar için kutsaldır. Filistin, Müslümanlar'ın ilk fethettiği bölgelerdendir. Müslümanlar, 637 yılında bölgeyi fethettikten sonra Osmanlıların 9 Aralık 1917 tarihinde İngilizlere teslim edinceye kadar (arada 88 yıllık bir Haçlı parentezinin dışında) Kudüs'e hakim oldu. Filistinliler M.Ö. 12. Yüzyıldan beri kesintisiz olarak bu bölgede yaşadı. İsrailoğulları da, M.S. Romalılar tarafından sürgün edilene kadar Filistin'de yaşadı. İlk Babil sürgününden sonra, Yahudilerde Kudüs aşkı, artarak devam etti. Fakat Siyonizm Hareketi bölgeye toplu göç başlattı, milliyetçilik motivasyonu ile Yahudi ulus devleti için bu toprakları seçti. Kudüs, geri dönüş, toplu göç başlamadan önce de Benî İsrail'in yaşadığı Safed, Taberiye gibi birkaç merkezden biridir.

Kudüs Filistinliler ile İsraililer arasındaki en önemli sorundur. Taraflar Kudüs'ü tartışma konusu dahi yapmazlar. Benî İsrail'in, Kudüs'ün Musevileştirilmesine, özel önem verdiklerini görüyoruz. Hedef tüm bölgenin Musevileştirilmesi ve Filistinlilerden arındırılması, Kudüs ise mihenk taşıdır. İsraililerin Filistin'in diğer bölgelerini müzakere edebileceklerini, Kudüs'ü masaya dahi getirmediğini, görüşmelerde ismini dahi anmaktan kaçındıklarını gözlemliyoruz. Uzun yıllar Kudüs Belediye Başkanlığı yapmış olan Teddy Kolek'in,

⁴¹⁸ P. Johnson, (2013). Yahudi Tarihi. (F. Orman, Çev.) İstanbul: Pozitif Yayınları. s: 625.

⁴¹⁹ <https://www.jewishvirtuallibrary.org/total-immigration-to-israel-by-year> , Erişim Tarihi: 18.04.2021.

‘İsraili politikacılar Golan’ı veya Batı Şeria’yı terk etmeyi konuşabilir fakat Kudüs’e gelince burayı tahliye etmeyi kabul edecek tek bir İsrailinin dahi olmayacağını’ söylemesi İsrail’in tavrını anlamak için yeterlidir. 13 Aralık 1949’da İsrail Başbakanı David Ben Gurion İsrail Parlamentosunda yaptığı konuşmasında Kudüs’ün İsrail Devleti’nin ayrılmaz bir parçası olduğunu ve bu şehrin her zaman İsrail’in başkenti olarak kalacağını ilan etti. Parlamento ilk toplantısını 26 Aralık’ta Kudüs’te yaptı. 19 Aralık 1950 tarihinde İsrail Parlamentosu Knesset Kudüs’ü başkent ilan etti. Savunma Bakanlığı ve Genel Kurmay Başkanlığı dışındaki devlet kurumlarının hepsi Kudüs’e taşındı. İsrail, 1967 Altı Gün Savaşında Doğu Kudüs ve Batı Şeria’yı işgal etti. İsrail başbakanlarından Levi eşkol Ağlama Duvarı’nı ziyareti esnasında Kudüs’ün İsrail’in ebedi başkenti olduğunu tüm dünyaya deklare etti. 30 Temmuz 1980 tarihinde İsrail Parlamentosu ‘Kudüs’ün tam ve birleşik olarak İsrail’in başkenti’ olduğu yasayı kabul etti. 1948’den beri İsraililer Kudüs deyince Batı Kudüs’ü kastediyordu. Parlamento bu kanunla 1967 yılından beri fiilen uyguladığı durumu yasalastırmış oldu.⁴²⁰

1880’lerden itibaren gerçekleşen göç dalgaları, 1948’de İsrail’in ilanı ile devletleşme sürecini fiilen başlatmış oldu. Balfour Deklarasyonu ile başlayan Yahudi ulusal yurdu asıl hedef Yahudi Devleti’ne dönüşmüş oldu. Siyonist Hareket Kudüs ve Filistin’i iskan anlamında Musevileştirirken, 1948 süreciyle her ne kadar Birleşmiş Milletler tüm kararları reddetse de hukuki boyutta da Musevileştirmeyi sürdürdü.

5.3.1. Osmanlı Devleti’nin İlk Döneminde Kudüs Nüfusu

Kudüs ve Filistin’i, biraz geriye Osmanlı hakimiyetine girdiği ilk asıra giderek, demografik olarak inceleyelim: 1525-1526 Osmanlı Tahrir Defterleri kayıtlarına göre Kudüs mahallelerinde 944 hane var. Müslümanların hane sayısı 626, hane sayısına oranı %66; Hristiyanların hane sayısı 119, hane sayısına oranı %13; Yahudilerin hane sayısı 199, hane sayısına oranı %21’dir. Kudüs köylerinde hane sayısı 1520, bunun 1163 hanesi Müslümanların, hane sayısına oranı %76; Hristiyanların hane sayısı 357, hane sayısına oranı %24 iken Yahudilerin Kudüs

⁴²⁰ U. Uzer, (2017). Kudüs Şehrinin Filistin, İsrail ve Birleşmiş Milletler Açısından Siyasi Önemi. Makale(2), 134-157. FAD Filistin Araştırmaları Dergisi, KUDÜS ÖZEL SAYISI.

köylerinde yaşamadıklarını görüyoruz. Yahudiler genel olarak varoşlara değil kent merkezlerine yerleşmişlerdir. Bunu Filistin'deki yerleşimlerinde de müşahade ediyoruz. Kudüs mahalleleri ve köylerindeki hane sayısını topladığımızda; toplam hane sayısı 2464'dür. Bunun 1789 hanesi Müslümanların, hane sayısına oranı %72; 476 hanesi Hristiyanların, hane sayısına oranı %20; 199 hanesi Yahudilerin, hane sayısına oranı %8'dir.

Tablo 4. 1525-1526/932 Hane Sayısı

Mahalle/Köy	Müslüman	Hristiyan	Yahudi	Toplam
Kudüs Mah.	626	119	199	944
Kudüs Köy	1163	357		1520
Toplam	1789	476	199	2464

Yüzyılın ikinci yarısında 1562-1563/970 yılının kayıtlarını incelediğimizde Kudüs mahallelerinin hane sayısının 2814, Kudüs köylerinin hane sayısının 5613, toplam hane sayısının 8427 olduğunu görüyoruz. Müslüman, Hristiyan ve Yahudilerin hane sayıları ve hane sayısına oranları şöyledir: Kudüs Mahallelerinde Müslümanların hane sayısı 2141, hane sayısına oranı %76; Hristiyanların hane sayısı 424, hane sayısına oranı %15; Yahudilerin hane sayısı 249, hane sayısına oranı %9'dur. Kudüs köylerinde Müslümanların hane sayısı 4954, hane sayısına oranı %88; Hristiyanların hane sayısı 659, hane sayısına oranı %12'dir. Kudüs Mahalleleri ve Kudüs Köyleri toplamında Müslümanların hane sayısı 7095, hane sayısına oranı %84; Hristiyanların hane sayısı 1083, hane sayısına oranı %13; Yahudilerin hane sayısı 249, hane sayısına oranı %3'tür.

Tablo 5. 1562-1563/970 Kudüs'te Hane Sayısı

Mahalle/Köy	Müslüman	Hristiyan	Yahudi	Toplam
Kudüs Mah.	2141	424	249	2814
Kudüs Köy	4954	659		5613
Toplam	7095	1083	249	8427

XVI. yüzyılın ortalarında 1538/945 yılının kayıtlarında Filistin Sancaklarını demografik olarak incelediğimizde toplam hane sayısı 34696'dır. Müslümanların hane sayısı 32354, hane sayısına oranı %93; Hristiyanların hane sayısı 1680, hane sayısına oranı %5; Yahudilerin hane sayısı 662, hane sayısına oranı %2'dir. Nüfus yapısını sancaklara göre incelediğimizde, Aclun hane sayısı toplamı 7027'dir. Müslümanların hane sayısı 6604, hane sayısına oranı %94; Hristiyanların hane sayısı 365, hane sayısına oranı %5; Yahudilerin hane sayısı 58, hane sayısına oranı %1'dir. Gazze hane sayısı 8780; Müslümanların hane sayısı 8117, hane sayısına oranı %92; Hristiyanların hane sayısı 550, hane sayısına oranı %6; Yahudilerin hane sayısı 113, hane sayısına oranı %2'dir. Nablus Sancağı'nın toplam hane sayısı 6551; Bu sayı içerisinde Müslümanların hane sayısı 6399, hane sayısına oranı %97; Hristiyanların hane sayısı 48, hane sayısına oranı %1; Yahudilerin hane sayısı 104, hane sayısına oranı %2'dir. Safed Sancağı'nın toplam hane sayısı 6796'dır. Müslümanların hane sayısı 6632, hane sayısına oranı %97; Hristiyanların hane sayısı 41, hane sayısına oranı %1; Yahudilerin hane sayısı 123, hane sayısına oranı %2'dir. Kudüs Sancağı'nda 1538 yılı Osmanlı Tahrir Defterleri'nin kayıtlarına göre toplam hane sayısı 5542'dir. Bu sayı içerisinde Müslümanların hane sayısı 4602, hane sayısına oranı %83; Hristiyanların hane sayısı 676, hane sayısına oranı %12; Yahudilerin hane sayısı 264, hane sayısına oranı %5'dir.

Tablo 6. 1538/945 Sancaklarda Hane Sayısı

Sancak	Müslüman	Hristiyan	Yahudi	Toplam
Aclun	6604	365	58	7027
Gazze	8117	550	113	8780
Kudüs	4602	676	264	5542
Nablus	6399	48	104	6551
Safed	6632	41	123	6796
Toplam	32354	1680	662	34696

XVI. Yüzyılın kayıtlarına göre Filistin genelinde ve Kudüs'te Müslümanlar'ın nüfusu %80'in üzerindedir. Bölgedeki Müslüman nüfusun hakim unsurunu Araplar oluştururken başta Türkler olmak üzere diğer Müslüman milletler

de varlıklarını sürdürüyordu. Hristiyanların nüfusu Yahudilerin nüfusundan daha fazladır. Hristiyanların nüfusu %10 civarlarında iken Yahudilerin nüfusu %5 civarlarındadır.⁴²¹ Osmanlı'nın Filistin'e hakim olduğu ilk yüzyılda gördüğümüz gibi İsrailoğulları'nın öncelikli olarak Kudüs'te yaşamayı tercih ettiklerini gözlemliyoruz. Kudüs'ten sonra ikinci sırada Safed'i tercih ediyorlar. Hristiyanların nüfuslarının en az olduğu sancak ise Safed'dir.

5.3.2. Yahudi Göçü Sürecinde Yıllara Göre Kudüs Nüfusu

Kudüs'te Musevi nüfusunun artması Filistin'in genelindeki gibi XIX. Yüzyılda başladı. 1800 yılında Kudüs'ün nüfusu 8570'dir. Müslümanların nüfusu %46 oranla 4000, Hristiyanların nüfusu %31 oranla 2750, Yahudilerin nüfusu %23 oranla 2000'dir. Müslümanlar birinci sırada iken Hristiyanlar ikinci sıradadır. Yahudiler %23 oranla üçüncü sıradadır. 1850 yılında nüfus yoğunluğu Yahudiler lehine değişerek toplam 15000 nüfus içerisinde 6000 Musevi ile %40 oranına yükseldiler. Bu tarihten sonra İsrailoğullarının nüfusu artarak devam etti. Bu tarihte %36 oranla Müslümanların nüfusu 5400 iken Hristiyanların nüfusu %24 oranla 3600'dür. 1880 yılında Musevilerin çoğunluğa ulaştıklarını gözlemliyoruz. Kudüs'ün toplam nüfusu 31000'dir. Yahudiler %55 oranla 15000'e yükseldiler, Müslümanlar 8000 nüfusla %26, Hristiyanların nüfusu %19 oranla 6000 oldu. 1900 yılına geldiğimizde Yahudiler 35000 nüfusla %64'e ulaştı. Bu tarihte Kudüs'ün nüfusu 55000'dir. Müslümanlar ve Hristiyanlar 10000 nüfusla %18 oldu. 1922 yılında Kudüs'ün nüfusu 62073 oldu. Yahudilerin nüfusu %55 oranla 33971 oldu. Müslümanların nüfusu %22 oranla 13403 iken Hristiyanların nüfusu 14699 oldu. Müslümanlar ilk defa az bir farkla Hristiyanların gerisine düştü. 1946 tarihinde Kudüs'ün nüfusu 164400 oldu. Yahudiler'in nüfusu 99400 kişiyle %60 oldu. Müslümanların nüfusu 33700 ile %21 iken Hristiyanlar 31300 nüfus ile %19 oldu. Bu verileri aşağıdaki gibi tablo halinde inceleyebiliriz:

⁴²¹ M. Öksüz, (2016). Şam Eyaleti'nin Güney Sancaklarında (Filistin) Nüfus XVI. YY. Doktora Tezi. (M. S. dalı, Dü.) İstanbul. s: 107, 177, 261.

Tablo 7. Yıllara Göre Kudüs Nüfusu

Yıl	Toplam	Müslüman	%	Yahudi	%	Hristiyan	%
1800	8.570	4.000	46	2.000	23	2.750	31
1835	10.750	4.500	42	3.000	28	3.250	30
1850	15.000	5.400	36	6.000	40	3.600	24
1860	18.000	6.000	33	8.000	45	4.000	22
1870	22.000	6.500	29	11.000	50	4.500	21
1880	31.000	8.000	26	17.000	55	6.000	19
1890	42.000	9.000	21	25.000	60	8.000	19
1900	55.000	10.000	18	35.000	64	10.000	18
1910	70.000	12.000	17	45.000	64	13.000	19
1922	62.073	13.403	22	33.971	55	14.699	23
1946	164.400	33.703	21	99.400	60	31.300	19

Tabloda da görüldüğü gibi Musevilerin Kudüs'teki nüfusları 1800 yılında 2.000 ve toplam nüfusa oranı %23'dür. Toplam nüfusa oranları %23, %28, %40, %45, %50, %55, %60 şeklinde artarak devam etmiştir. 1840 tarihinde Müslümanların sayısı 4.500 iken Musevilerin sayısı 3.000'dir. 1850 yılına geldiğimizde Müslümanların sayısı 5.400 iken Musevilerin sayısı 6.000'dir. 1850 yılından itibaren Benî İsrail nüfus olarak birinci sıraya yükselirken bu tarihten itibaren sürekli birinciliğini korumuştur.⁴²² Armaoğlu, Ben Ariah'ın Avrupalı seyyahlara, Kudüs'ü ziyaret eden bilim adamlarına ve dönemin araştırmacılarına dayanarak yaptığı çalışmalarındaki verileri kullanmıştır.⁴²³

Prusya Konsolosu Schultze'ye göre 1845 yılında Kudüs'ün toplam nüfusu 15.610'dur. Bu nüfusun 7.120'si Yahudidir. Yahudilerin toplam nüfus içerisindeki oranı %45'dir. Müslümanların nüfusu 5.000'dir. Müslümanların toplam nüfusa oranı %32'dir. Hristiyanların nüfusu 3.390'dır. Hristiyanların toplam nüfusa oranları %22'dir.⁴²⁴ Armaoğlu Hocamız da 1850 yılında Kudüs'te Yahudilerin nüfusunu 6.000, Müslümanların nüfusunu da 5.400 olarak açıklamıştır.

Mc Carty'nin Colombiya Üniversitesi'nin 1990 yılında yayınladığı 'The Population of Palestine: Population History and Statics of the Late Ottoman Period

⁴²² F. Armaoğlu, Age., s:111.

⁴²³ Y. Avcı, (2004). Değişim Sürecinde Bir Osmanlı Kenti: Kudüs (1890-1914). Ankara: Phoenix Yayınevi. s: 85.

⁴²⁴ Ö. Tellioğlu, Age. s: 16.

and the Mandate' eserindeki çalışmaya göre Kudüs ve Filistin nüfusunun yapısı da aşağıdaki gibidir:

1877-1878 yılında Kudüs'te toplam nüfus 232.645 iken Müslümanların nüfusu 205.016, Yahudilerin nüfusu 6.529, Hristiyanların nüfusu 21.100'dür. 1890-1891 yılında toplam nüfus 268.854 iken Müslümanların nüfusu 228.728, Yahudilerin nüfusu 10.262, Hristiyanların nüfusu 29.864'tür. 1900-1901 yılında toplam nüfus 303.294 iken Müslümanların nüfusu 252.356, Yahudilerin nüfusu 14.722, Hristiyanların nüfusu 36.216'dır. 1910-1911 yılında toplam nüfus 343.898 iken Müslümanların nüfusu 280.116, Yahudilerin nüfusu 21.240, Hristiyanların nüfusu 42.542'dir. 1914-1915 yılında toplam nüfus 366.742 iken Müslümanların nüfusu 295.121, Yahudilerin nüfusu 25.513, Hristiyanların nüfusu 46.108'dir.

Aynı çalışmada Filistin nüfus değişimi de şu şekildedir:

1850-1851 yılında Filistin'in toplam nüfusu 340.000 iken Müslümanların nüfusu 300.000, Yahudilerin nüfusu 13.000, Hristiyanların nüfusu 27.000'dir. 1860-1861 yılında toplam nüfus 369.000 iken Müslümanların nüfusu 325.000, Yahudilerin nüfusu 13.000, Hristiyanların nüfusu 31.000'dir. 1877-1878 yılında toplam nüfus 440.850 iken Müslümanların nüfusu 386.320, Yahudilerin nüfusu 13.942, Hristiyanların nüfusu 40.588'dir. 1890-1891 yılında toplam nüfus 516.131 iken Müslümanların nüfusu 445.728, Yahudilerin nüfusu 17.991, Hristiyanların nüfusu 52.412'dir. 1900-1901 yılında toplam nüfus 586.501 iken Müslümanların nüfusu 499.110, Yahudilerin nüfusu 23.662, Hristiyanların nüfusu 63.809'dur. 1910-1911 yılında toplam nüfus 673.259 iken Müslümanların nüfusu 565.601, Yahudilerin nüfusu 32.843, Hristiyanların nüfusu 74.815'dir. 1914-1915 yılında toplam nüfus 722.143 iken Müslümanların nüfusu 602.377, Yahudilerin nüfusu 38.754, Hristiyanların nüfusu 81.012'dir.⁴²⁵

1922 yılında Filistin'in toplam nüfusu 823.684 iken Müslümanların nüfusu 638.407, Yahudilerin nüfusu 93.360, Hristiyanların nüfusu 81.361'dir. 1931 yılında toplam nüfus 1.054.189 iken Müslümanların nüfusu 775.181, Yahudilerin nüfusu 175.936, Hristiyanların nüfusu 92.802'dir. 1939 yılında toplam nüfus 1.540.727 iken

⁴²⁵ J. McCarty, (1990). The Population of Palestine: Population History and Statics of the Late Ottoman Period and the Mandate. New York: Columbia University Press. s: 7-10, 30-31

Müslümanların nüfusu 727.949, Yahudilerin nüfusu 457.943, Hristiyanların nüfusu 120.853'dür. 1945 yılında toplam nüfus 1.868.597 iken Müslümanların nüfusu 1.136.851, Yahudilerin nüfusu 573.587, Hristiyanların nüfusu 143.132'dir. 1946 yılında toplam nüfus 1.942.349 iken Müslümanların nüfusu 1.175.196, Yahudilerin nüfusu 602.586, Hristiyanların nüfusu 148.910'dur.⁴²⁶

⁴²⁶ J. McCarty, (1990)., Age s: 35

SONUÇ

Küreselleşmeyle birlikte Dünya küçük bir köye dönüştü. Yeryüzünün herhangi bir köşesinde olan bir olay bütün yerküreyi etkiler hale geldi. Bilgi Toplumu ile bu etkileşim zirve boyutuna ulaştı. Artık devletler sosyal medya üzerinden politikalarını ilan eder duruma geldi. Fakat dünyanın bazı yerleri diğer bölgelerden daha fazla etki etmekte, çarpan etkisi daha yüksek olmaktadır. Genelde Filistin, özelde Kudüs bu hassasiyete sahip bir bölgedir. Üç semavi din mensupları açısından Kudüs kutsal bir şehirdir. Tarih boyunca egemenler Kudüs'e hakim olma mücadelesi verdi. Büyük İskender, Roma ve Bizans İmparatorları, Persler, Selçuklular, Osmanlılar, Napolyon bölgeye hakim olmak istedi. Osmanlının son liderleri ve Mustafa Kemal Paşa'nın milli mücadeleden önce savaştıkları son cephe bu bölge oldu. Modern dünyada da büyük güçlerin hakim olmak istedikleri bölge vasfını korudu. Aslında bu yönüyle Kudüs mihenk taşı konumundadır. Hem geçmiş dönemlerde, hem de modern dönemde Kudüs'e hakim olan gücün dünyayı da yönettiğini gözlemekteyiz. Bu yönüyle bölgenin analizi uluslararası ilişkiler açısından önemlidir.

Onsekizinci yüzyılın ortalarından sonra dönemin büyük güçleri, Yahudi Sorunu'nu çözmede politika değişikliğine gitti. Sorunu kendi içlerinde çözme politikası yerine kendi ülke sınırlarının dışında çözmeye yöneldiler. Rusya, Almanya gibi Yahudi sorununu şiddetle çözmek isteyenler de, İngiltere gibi Yahudilere destek olup Yahudi kartını uluslararası arenada dış politika enstrümanı olarak kullanan güçler de çözümü kendi sınırları dışında aradı. Yüzyıllardır kanayan bir yara olarak meşgul oldukları konuyu sınırları dışına atmak bu güçler için bir başarıydı. Yahudiler, Avrupa halkları içerisinde asimile olmuyorlar, kendi etnik varlıklarını sıkı bir şekilde koruyorlardı. Halklar arasında çatışma ülke yöneticilerini sıkıntıya sokan bir durumdu. Konunun kendi topraklarının dışında çözülmesi veya problemin kendi yakınlarından uzaklaşması büyük güçlerin hedefleriydi.

Sorunu çözmek için Latin Amerika, Uganda, Kıbrıs, El-Ariş, Mezopotomya gibi birçok farklı yerler denense de en uygun yer Filistin bölgesi seçildi. Bu süreçte Balfour Deklarasyonu önemli bir kilometre taşı oldu. İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Arthur James Balfour'un 2 Kasım 1917 tarihinde yayınladığı Deklarasyon, çözüm

adresi olarak Filistin'i işaret etti. Majestelerinin hükümeti, Osmanlı Devleti'nin hakimiyetindeki Filistinlilerin sahip oldukları toprakları 'ulusal yurt' olarak Yahudilere vaat etmekteydi. Deklarasyon bir hükümet tasarısı olmaktan ziyade devlet projesi idi. Sömürgeler Bakanı Winston Churchill'in 1921 yılında Londra'da Araplarla yaptığı görüşmesinde "İngiliz Hükümeti Balfour Deklarasyonu'nu uygulayacaktır. Bunu size tekrar tekrar söyledim. Kudüs'te söyledim. Geçen gün Avam Kamarası'nda söyledim. Şimdi de söylüyorum. Hükümet Balfour Deklarasyonu'nu uygulayacaktır." ifadeleri İngiltere Devleti'nin tavrını net olarak ortaya koymaktaydı.

Osmanlı Devleti'nin zayıflığı bu çözüm için bir fırsattı. Osmanlı kendi iç sorunları ile meşguldü. Birliğini korumak, varlığını devam ettirmek mücadelesi içerisindeydi. Fransa Katoliklerin, Rusya Ortodoksların hamiliği iddiası ile, İngilizler Protestanların koruyucusu, Almanya Osmanlı ile ittifak yaparak bölgede yayılmacılık hedefleri çerçevesinde politikalarını uyguladı. Bu devletler bölgedeki varlıklarını tahkim ederken Yahudi Sorunu'nu da bu bölgede çözmenin altyapısını oluşturdu. Rusya ülkesinden kaçan, ülkesinden sürgün ettiği Musevilerin bölgedeki haklarını savunma iddiasındaydı. Alman İmparatoru II. Wilhelm bölgeyi bizzat ziyaret etti. Bu Alman Devleti'nin bölgeye verdiği önemin de göstergesidir.

Siyonist hareket Fransız ihtilalinden esinlenerek Musevi kutsalları yeni bir forma dönüştürdü. Etnosembolizmin ana temaları etnik temel, etnik kökenin sembolik unsurları, altın çağ gibi olguları yeniden yorumlayarak güncelledi. Din, dil, destan, bayrak ve milli marş, dini ve ulusal bayramları yeni ve modern bir ulus yaratmak için kullandı. Sanki etnosembolizm, Siyonist hareket incelendikten sonra oluşturulmuş bir yaklaşım gibi Siyonizm etnosembolizmin ana temalarını, odaklandığı etnik sembol, simge ve mitleri etkin olarak kullandı. Etnosembolizmin altın çağ ve kahramanlar olgusunu yeni ulusun yaratılmasında manivela gibi değerlendirdi.

Bu yeni ulusun geçmişiyle bağında ve geleceğe taşınmasında etnosembolizmin odaklandığı sembol, imge, mit, hatıra, kültür, adet, gelenek, kıyafet, mimari önemli misyon üstlendi. Eretz İsrail, Kudüs, Mabet, Ahit Sandığı, Siyon Tepesi, Vadedilmiş Topraklar, Musa, Süleyman, Kral Davut, Makkabiler, Bar

Kohba, Masada Destanı milliyetçilik perspektifiyle yeniden yorumlandı. Siyonizmin kurucu teolojik, entelektüel, ekonomik ve politik liderleri tüm bu olguları makale, kitap, toplantı, miting, müzakere ve dini sohbetlerinde yaşayan canlılara dönüştürdü. Zevi Hirsch Kalischer, Judah Alkalai, Joseph Natonek, Eliezer Ben Yehuda, Moses Hess, Peretz Smolenskin'in attıkları temeli Leon Pinsker örgütlü, yaygın gençlik hareketine dönüştürdü. Ahad Ha'am İbraniceyi merkeze alarak İbranice kültürünün canlanması ve güçlenmesi için mücadele etti. Ulusun yaratılmasında Tevrat ve İbraniceyi motivasyon kaynağı olarak gördü. Sir Moses Montefiore, Baron Maurice de Hirsch, Baron Lionel Walter Rothschild mücadeleyi ekonomik olarak destekledi. Hareketin uluslararası camiada tanınmasını sağladı. İngiltere Dışişleri Bakanı James Balfour'un resmi yazışmada Lionel Walter Rothschild'i muhatap alması manidar bir durumdur. Theodor Herzl hareketi uluslararası boyuta taşındı. 1897 yılında Basel'de ilk Siyonist Kongre'yi topladı. 1904 yılında ölümüne kadar Dünya Siyonist Kongresi'nin başkanlığını yürüttü. Almanya, İngiltere, Rusya, İtalya gibi birçok ülkeye resmi ve sivil ziyaretlerde bulundu. Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'u 1896-1902 yılları arasında beş kez ziyaret etti. Ziyaretlerinin birinde Sultan Abdulhamit, Herzl'i makamına kabul etti. Vilademir Jabotinsky hareketi askeri boyuta taşındı. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Çanakkale Cephesi'nde Siyon Katır Alayı'nın kurulması, Filistin Cephesi'nde Yahudi Lejyonu'nun kurulması onun eseridir.

Siyon Katır Alayı ve Yahudi Lejyonu İngiliz Manda Yönetimi döneminde Haganah, Irgun gibi Siyonist terör örgütlerinin temeli oldu. Bu örgütler özelde Kudüs genelde Filistin'in Musevileşmesinde anahtar rol oynadı. Para, şantaj gibi normal yollarla elde edilemeyen araziler örgütler eliyle zor kullanılarak ele geçirildi. Göçün organizasyonunu bu örgütler üstlendi. Kolonilerin güvenliğini de bu örgütler sağlıyordu. Bu örgütler eliyle birçok kanlı eylemler gerçekleştirildi. 1946 yılında Kind David Otel'i'nin havaya uçurulması en kanlı ve organize saldırılardan biridir. Bu saldırıda İngiliz, Arap ve Yahudilerden yaklaşık doksan kişi hayatını yitirdi.

Fransız ihtilalinin etkileri ile temeli atılan Siyonist hareket dini, entelektüel, ekonomik, politik liderlerin önderliğinde hedefe odaklandı. Arjantin, Latin Amerika, Uganda, Kıbrıs, Mezopotamya, El-Ariş gibi alternatif Yahudi yurdu projeleri arasında Filistin'de karar kılındı. Genelde Filistin özelde Kudüs Museviler için çok

öneme sahip bölgedir. On sekizinci yüzyılın ortalarında Kudüs'ün ve Filistin'in Musevileştirilmesi faaliyetleri fiili olarak başladı. 1869 yılında ilk koloni kuruldu. 1914 yılında koloni sayısı üç yüz bandını aştı. Kolonileşmenin başlangıcında Siyon Aşıkları Hareketi aktif rol aldı. On sekizinci yüzyılın sonlarında kolonileşme projesi çökme noktasına ulaştı. Projenin imdadına Rothschildler yetişti. Rothschildlerin maddi ve manevi destekleriyle proje sürdürüldü.

Siyonist Hareket için Filistin'in Musevileştirilmesi önem arz ederken Kudüs'ün Musevileştirilmesi daha önemliydi. İlk yerleşim bölgeleri Kudüs ve çevresinde başladı. 1800 yılında Yahudilerin Kudüs nüfusuna oranı %23 iken bu oran 1835 yılında % 28, 1850 yılında %40, 1860 yılında %45, 1870 yılında %50'ye ulaştı. Yahudilerin toplam nüfusa oranı 1880 yılında %55, 1890 yılında %60, 1900 yılında %64'e yükseldi. 1800 yılında %23 olan nüfus yapısı 1900 yılına gelindiğinde %64'e ulaştı.

KAYNAKÇA

- Abdullah, K. (2017). Biz Osmanlı'ya neden isyan ettik? (13. b.). (H. Özkan, Çev.) İstanbul: Klasik Yayınları.
- Akbay, E. T. (1970). Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi (Cilt I). Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Akıncı, A. (2014). Milliyetçilik Kuramları. C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi.
- Akşin, S. (2015). Kısa 20. Yüzyıl Tarihi (3. b.). İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Alalu, S., Arditi, K., Basmacı, E., Ender, T., Haleva, F., Maya, B., Yanarocak, S. (Dü). (1996). Yahudilikte Kavram ve Değerler Dinsel Bayramlar- Dinsel Kavramlar- Dinsel Gerçekler. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın.
- Alam, M. S. (2009). Israeli Exceptionalism The Destabilizing Logic of Zionism. New York: Palgrave Macmillan.
- Ali, M. K. (2014). Bir Osmanlı Arap Gazetecinin Anıları (2. b.). (İ. Tüfekçi, Çev.) İstanbul: Klasik Yayınları.
- Aliya Savaş Mahkemesi Notları Arap İhtilali ve Şam Mahkemesi. (2008). (C. Kayra, Çev.) İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Alkhader, M. (2015). Hagana ve Irgun Terör Örgütleri ve İsrail'in Kuruluşundaki Roller. Ankara: T.C. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Almog, S. (Dü.). (1983). Zionism and The Arabs. Jerusalem: Jerusalem The Historical Society of Israel and The Zalman Shazar Center.
- Altınel, T. S. (2017, Haziran). Soyun Önemi Bağlamında Yahudi-Haşmoni Krallığı ve Vaftizci Yahya. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, s. 115-138.
- Amar -Dahl, T. (2012). Zionist Israel and The Question of Palastine. Berlin: De Gruyter Oldenbourg Publication.

Amkraut, B. (2006). Between Home and Homeland Youth Aliyah from Nazi Germany. Tuscaloosa: The University of Alabama Press.

(December 2012). Area C. Jerusalem: Passia.

Anderson, B. (1993). Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması. (İ. Savaşır, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Anonim (Dü.). (1998). Cumhuriyet Döneminde Türk-Yahudi Basını ve Türk Yahudilerin Yayınları. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın.

Arent, H. (2014). Totalitarizmin kaynakları 1- Antisemitizm (5. b.). (B. S. Şener, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Arı, T. (2014). Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi (6 b., Cilt 1). İstanbul: Dora Yayınları.

Armağan, M. (Dü.). (2002). Tartışılan Sınırlar Değişen Milliyetçilik. (İ. Türkmen, Çev.) İstanbul: Şehir.

Armaoğlu, F. (1989). Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları 1948-1988. Ankara: İş Bankası Yayınları.

Armaoğlu, F. (2012). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (18. b.). İstanbul: Alkın Yayınevi.

Armaoğlu, F. (2017). 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914 (17. b.). İstanbul: Timaş yayınları.

Armstrong, G. (2018). Rothschild Para İmparatorluğu Derin Yahudi Devleti (30. b.). (M. Akcanbaş, Çev.) İstanbul: Destek Yayınları.

Arslan, A. (2007, Ocak). Avrupa'dan Türkiye'ye Yahudi Göçünün Stratejik Olarak Kullanılması (1880-1920). 3(5), 7-41.

Arslan, A. (2014). Avrupa'dan Türkiye'ye İkinci Yahudi Göçü. İstanbul: İdil Yayıncılık.

- Arslan, E. Ş. (2016). Osmanlı'da Ayrılık Yanlısı Araplara Sesleniş. (M. Solmaz, Çev.) İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Aslan, T. (2011). Yahudilerin Filistin'e Göçü Üzerine Bazı Düşünceler. Atatürk Kültür Merkezi, 37-83.
- Assaid, A. A. (2014). Zionism and Land Tenure in Palastine. London&New York: Routledge.
- Atay, F. R. (2016). Zeytindağı. İstanbul: Pozitif.
- Avcı, Y. (2004). Değişim Sürecinde Bir Osmanlı Kenti: Kudüs (1890-1914). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Avd, A. M. (1976). Osmanlının Son Döneminde Filistin'in İktisadi ve İçtimai Durumuna Bakış. 4(4). (O. Hülügü, Çev.) Riyad, Suudi Arabistan: Riyad Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi.
- Aviv, E. (2017). Antisemitism and Anti-Zionism in Turkey From Ottoman Rule to AKP. New York: Routledge
- Ayan, E. (2016). Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği. İstanbul: Ötüken.
- Aytaç, B. (2008). İbranice'nin Yeniden Doğuşu. Dil Dergisi(139), s. 25-35.
- Babuş, F. (2006). Osmanlı'dan Günümüze Etnik Sosyal Politikalar Çerçevesinde Göç ve İskan Siyaseti ve Uygulamaları. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Balkan, S. A. (2006). Birinci Dünya Savaşında Doğu Cephesinde Sağ Kanat Harekatı. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Balpınar, Z. (2020). Vladimir Ze'ev Jabotinsky'nin Demir Duvar Doktrinini Anlamak. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 16(36), s. 743-781.
- Barajia, I. (2021). Filistin Topraklarında Bir Yahudi Devleti Kurulması İçin XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ortaya Çıkan Çabalar. International Sciences Studies Journal, 7(25), 3227-3233.

- Basit, M. İ., Mustafa, H. Z., Muhibiş G, M., Kik, S., & S. (2011). Kudüs Tarihi. İstanbul: Nida Yayıncılık.
- Başlamışlı, M. (2018, Kış). İngiliz Kraliyet Raporunda Filistin'e Yahudi Göçleri (1930-1936). (4), 42-66. FAD- Filistin Araştırmaları Dergisi.
- Bauman, Z. (1989). Modernity and the Holocaust. Maldon: Polity Press.
- Baysan, G. T. (tarih yok). Dreyfus Davası: Gerçek ve Adalet Savaşçısı Zola. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 19(I), 181-195.
- Benbassa, E. (1998). Son Osmanlı Hahambaşısının Mektupları. (İ. Yalçın, Çev.) İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Ben-Hur, R. B. (1993). Every Individual, a King The Social and Political Thought of Ze'Ev Vladimir Jabotinsky. Washington D.C.: B'nai B'rith Books .
- Besalel, Y. (2001). Yahudilik Ansiklopedisi (Cilt I). İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın Yayın A.Ş.
- Besalel, Y. (2001). Yahudilik Ansiklopedisi (Cilt II). İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın Yayın A.Ş.
- Besalel, Y. (2001). Yahudilik Ansiklopedisi (Cilt II). İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş.
- Besalel, Y. (2002). Yahudilik Ansiklopedisi (Cilt III). İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın Yayın A.Ş.
- Besalel, Y. (2005). Ünlü Yahudiler (3. b.). İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın.
- Black, I. (1986). Zionism and The Arabs 1936-1939. New York: Routledge.
- Bozkurt, C. (2008). Türk Kamuoyunda Filistin Problemi ilk Arap-Yahudi Çatışmaları (1920-1939). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

- Brenner, L. (1984, On internet, 2003). The Iron Wall Zionist Revisionism from Jabotinsky to Shamir,. London: Zed Books.
- Brian Harowitz, L. K. (Dü.). (2006). Vilademir Jabotinsky's Story of My Life. Detroit: Wayne State University Press.
- Burchill, S., Lınklater, A., Devatak, R., Donnely, J., Nardin, T., Peterson, M., Jacqui, T. (Dü). (2015). Uluslararası İlişkiler Teorileri. (M. Ağcan, & A. Aslan, Çev.) İstanbul: Küre Yayınları.
- Buzpınar, Ş. T. (2003). Suriye ve Filistin'de Avrupa Nüfuz Mücadelesinde Yeni Bir Unsur:İngiliz Misyonerleri (19. Yüzyıl). (10), 107-120. islam Araştırmaları Dergisi.
- Buzpınar, Ş. T. (2020). The Ottoman Response to Laurence Oliphant's Project of Jewish Settlement in Palastine (1879-1882). (56), 259-286. Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies.
- Buzpınar, T. (2016). Hilafet ve Saltanat: 2. Abdulhamid Döneminde Halifelik ve Araplar. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Canatan, K. (2018). Müslümanlar ve Antisemitizm. İstanbul Mana Yayınları.
- Carr, E. H. (2019). Milliyetçilik ve Sonrası (7. b.). (O. Akınhay, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Cleveland, W. L. (2008). Modern Ortadoğu Tarihi. (M. Harmancı, Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Cohn-Sherbok, D. (2012). Introduction to Zionism and Israel From Ideology to History. London: Continuum.
- Coleman, J. (tarih yok). The Rothschild Dynasty. The Committee of 300.
- Creveld, M. V. (2007). Moshe Dayan. (P. Aydın, Çev.) Ankara: Elips Kitap.

- Cronin, D. (1988). Balfour's Shadow A Century of British Support for Zionism and Israel. London: Pluto Press.
- Çağlayan, S. (2017). İsrail Sözlüğü Siyonistler, Muhalifler, Tarihçiler, Eylemciler, Yerleşimciler, İsrailler (4. b.). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Çelik, E. (2013). Benjamin Disraeli-William Ewart Gladstone Rekabetinde Doğu Sorunu. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı.
- Çelik, H. B. (2018, Temmuz). Etno-Sembolizm Bağlamında Türk Milliyetçiliğinin Analizi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Çelik, M. (2016). Kudüs Fatihî Selahaddin Eyyubi. İstanbul: Olympia Yayınları.
- Çulcu, M. (2012). Gelecek Yıl Kudüs'te Siyonizmin İlk Dönemi 1895-1922. İstanbul: E yayınları.
- Davis, R. A. (2016). Yerinden Edilenlerin CoğrafyalarıFilistin Köy Tarihleri. (H. Doğan, Çev.) İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Dayan, M. (2011). Kıssatu Hayatı. (E.-H. E.-H. Madi, Dü.) Dar El-Hulud.
- De Lange, N. (1987). Yahudi Dünyası Atlaslı Büyük uygarlıklar Ansiklopedisi (Cilt 4.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demirkol, E. (2017). Kudüs ve II. Abdulhamid Hristiyanların Dini İmar Faaliyetleri. İstanbul: Taş Mektep Yayınları.
- Deveci, C. (2017). Filistin'de İngiltere Mandasının Kuruluşu (1917-1925). Doktora Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Deveci, C. (2017, Aralık). Herbert Samuel Dönemi'nde Filistin'e Yahudi Göçleri (1920-1925). SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi(42), s. 1-17.

- Deveci, M. (2018). Ey Kudüs Yüreğimize Düşen En Seçkin Ağrıdır Kudüs (2. b.). İstanbul: Bengisu Yayınları.
- Divine, D. R. (2009). Exiled in the Homeland Zionism and the Return Mandate Palestine. Texas: University Of Texas Press.
- Durant, W., & Lambelin, R. (2013). Yahudi Tarihi ve Siyonist Liderlerin Protokolleri (3. b.).
- Dündar, F. (2018). İttihat ve Terakki'nin Müslümanları İskan Politikası 1913-1918 (7. b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ediz, İ. (2015). Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Filistin'de Toplum ve Siyaset 11919-1922. 2(2), 141-176.
- El-Cürr, H. (1973). Larus El-Mu'cem El-Arabiyye El-Hadis. Mektebet El-Larus: Paris.
- El-Kardavi, Y. (2018). Her Müslümanın Ortak Davası Kudüs (15. b.). (İ. Marangozoğlu, Çev.) İstanbul: Nida Yayınları.
- Elönü, H. S. (2017). Haim Nahum Siyonizm İdeali Peşinde Koşan Bir Hahambaşı (3. b.). İstanbul: Küresel Kitap.
- Elpeleg, Z. (1999). Filistin Ulusal Hareketinin Kurucusu Hacı Emin El-Hüseyni. (D. Şendil, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Engin, V. (2017). Pazarlık (21 b.). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- En-Nedve R, Ş. (2018). II. Abdulhamid ve Filistin (10. b.). (N. Gevri, Çev.) İstanbul: Mostar Tarih Kitaplığı.
- Ercan, Y. (1988). Kudüs Ermeni Patrikhanesi. Ankara: Türk Tarih kurumu Basımevi.
- Erdemir, H. (2011). İsrail Devleti Kurulmadan Önce David Ben-Gurion'un Filistin'i Yahudileştirme Politikası. Akademik Bakış Dergisi, 4(8), 175-194.

- Erdoğan, A. (Kasım 2018). Yeni Bir Din : Milliyetçilik? Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.
- Eric Hobsbawm, T. R. (Dü.). (2013). Geleneğin İcadı (2. b.). (M. M. Şahin, Çev.) İstanbul: Agora.
- Erkal, M. E., Baloğlu, B., & Baloğlu, F. (2017). Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü. İstanbul: Der Yayınevi.
- Ertan, T. F., & Örs, O. (Bahar 2018). Milliyetçiliğin Müphemliği: Milliyetçilik Nedir? Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 39-84.
- Fadlullah, M. H. (2006). İslami Direniş. (M. Gök, Çev.) İstanbul: Çıra Yayınları.
- Fanon, F. (2017). Yeryüzünün Lanetlileri. (Ş. Süer, Çev.) İstanbul: Versus.
- Fanon, F. (2020). Siyah Deri Beyaz Maskeler. (O. Türkay, Çev.) İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Fildiş, A. T. (2012). Birleşmiş Milletler'in Taksim Kararı ve İsrail Devleti'nin Yaratılışı. 14(1), 337-348. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.
- Flapan, S. (1979). Zionism and The Palestinians. London: Croom Helm Ltd.
- Friedman, I. (tarih yok). Germany, Turkey, And Zionism 1897-1918. Oxford University Press.
- (June 2008). Gaza. Jerusalem: Passie.
- Ford, H. (2001). Beynelmilel Yahudi. (H. Yüncü, Çev.) İstanbul Etkin Kitaplar.
- Fromkin, D. (2018). Barışa Son Veren Barış (7 b.). (M. Harmancı, Çev.) İstanbul: Epsilon.
- Fulin, N. (2019). Osmanlıda Rüşvet ve Cezası. 1(1), 26-35. ATAD Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi.

- Garaudy, R. (2017). İsrail, Mitler ve Terör İsrail Siyasetinin Dayandığı Efsaneler (11. b.). (C. Aydın, Çev.) İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları.
- Garaudy, R. (2017). Siyonizm Dosyası (6. b.). (N. Uzel, Çev.) İstanbul: Pınar Yayınları.
- Gellner, E. (1992). Uluslar ve Ulusculuk. (G. G. Büşra Ersanlı Behar, Çev.) İstanbul: İnsan Yayınları.
- Gellner, E. (1998). Milliyetçiliğe Bakmak. (S. Ö. Simten Coşar, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Genelkurmay (Dü.). (1970). Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Osmanlı İmparatorluğunun Siyasi ve Askeri Hazırlıkları ve Harbe Giriş (Cilt I). Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Goldhill, S. (2011). Kudüs Tapınağı. (İ. Şener, Çev.) İstanbul: Doruk yayıncılık.
- Goldschmidt, A., & Davidson, L. (2007). Kısa Ortadoğu Tarihi. (A. Güler, Çev.) İstanbul: Doruk Yayınları.
- Görmüş, E. (2020, Temmuz). Alliance Israelite Ünıverselle: Osmanlı Yahudilerinin dönüşümünde Bir İtici Güç. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(40), 257-267.
- Greilsammer, I. (2007). Siyonizm. (I. Ergüden, Çev.) Ankara: Kültür Kitaplığı.
- Groepler, E. (1999). Anti-Semitizm Antik Çağdan Günümüze Yahudi Düşmanlığı Tarihi. (S. Kaya, Çev.) İstanbul: Belge Uluslararası Yayıncılık.
- Grosby, A. S. (Dü.). (2007). Nationalism and Ethnosymbolism History Culture and Ethncity in the Formation of Nations. Edinburg: Edinburg University Press.
- Gülboy, B. (2004). Birinci Dünya Savaşını Anlamak. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

- Gülboy, B. (2014). Mutlak Savaş Birinci Dünya Savaşı Üzerine Clausewitzyen bir Çözümleme. İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
- Gülboy, B., & Akkuş, B. (Dü). (2017). Birinci Dünya Savaşını Anlamak. İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Güleryüz, N. (1993). Türk Yahudileri Tarihi (Cilt I). İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın Ve Yayın.
- Gündüz, A. Y. (2012, Bahar). Osmanlı Devletinin Ekonomi ve Dış Borç Politikası. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, II(3), s. 1-19.
- Güralp, Ş. (1957). Benî İsrail Filistin'e Nasıl Döndü? İstanbul: Dizerkonca Matbaası.
- Gürkan, S. L. (2017). Yahudilik (6. b.). İstanbul: İsam Yayınları.
- Gürkan, S. L. (2019). Anahatlarıyla Yahudilik. İstanbul: İsam Yayınları.
- Hadi, M. A. (Dü.). (tarih yok). Delil El-Mescid El-Aksa El-Mübarek. Kudüs: El-Cemiyetü El-Filistiniyyetü El-akademiyye.
- Haker, E. (2004). İstanbul'dan Kudüs'e bir Kimlik Arayışı. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Halid, Ç.-Z. H. (İstanbul). El-Arab ve Et-Türk. (Ö. Rıza, Çev.) Matbaatu El-Hidaye.
- Halkin, H. (2014). Jabotinsky A Life (Jewish Lives). New Haven and London: Yale University Press.
- Hammer, V. J. (2010). Büyük Osmanlı Tarihi. İstanbul: MMP Baskı Tesisleri.
- Hart, A. (2009). Zionism the Real Enemy of the Jews. Atlanta: Clarity Press.
- Hayes, C. J. (1995). Milliyetçilik: Bir Din. (M. Çiftkaya, Çev.) İstanbul: İz Yayıncılık.
- Heller, D. K. (2017). Jabotinsky's Children Polish Jews and the Rise of Right-Wing Zionism. New Jersey: Princeton University Press.
- Herzl, T. (1917). The Jewish State. New York: Federation of American Zionists.

- Herzl, T. (2017). Siyonizmin Kurucusu Thedor Herzl'in Hatıraları ve Sultan Abdulhamid. (E. Göze, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Herzl, T. (2018). Yahudi Devleti. (S. Demir, Çev.) İstanbul: Ataç Yayınları.
- Hess, M. (1918). Rome and Jerusalem a Study in Jewish Nationalism. New York: Bloch Publishing Company.
- Heywood, A. (2011). Siyaset Teorisine Giriş. (H. M. Köse, Çev.) İstanbul: Küre Yayınları.
- Hobsbawm, E. (2013). İmparatorluk Çağı (5. b.). (Y. Alogan, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Hobsbawm, E. J. (1995). 1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik Program Mit Gerçeklik (2. b.). (O. Akınhay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Horowitz, B. (2020). Vilademir Jabotinsky's Russian Years, 1900-1925. Bloomington, Indiana: Indiana University Press.
- Hroch, M. (2011). Avrupa'da Milli Uyanış Toplumsal Koşulların ve Toplulukların Karşılaştırılmalı Analizi. (A. Özdemir, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Hurşit, S. (1999). Son Vapuru Kaçıranlar. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İnalcık, H. (2000). Kapitülasyonların Karakter ve Mahiyeti. 22, 245-252. İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi.
- İnalcık, H. (2009). Osmanlı İmparatorluğu (3. b.). İstanbul: Eren Yayıncılık.
- İzgöer, A. Z. (Dü.). (2012). Cemal Paşa Hatırat 1912-1922 (2. b.). İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Jabotinsky, V. (2007). Türkiye ve Savaş. (Z. Tapunç, Çev.) İstanbul: Gerekli Kitap.
- Jabotinsky, V. (2014). İsrail'i Kur (2 b.). (A. Aşçı, Çev.) İstanbul: Yeditepe.
- Jabotinsky, V. (1923). The Iron Wall-We and The Arabs.

(October 2011). Jerusalem Israeli Settlement Activities & Related Policies. Jerusalem: Passia.

Johnson, P. (2013). Yahudi Tarihi. (F. Orman, Çev.) İstanbul: Pozitif Yayınları.

Kalın, İ. (2017). Ben Öteki ve Ötesi İslam-Batı İlişkileri Tarihine Giriş (3. b.). İstanbul: İnsan Yayınları.

Kallen, H. M. (1921). Zionism And World Politics. Toronto: Doubleday, Page.

Karadağ, A., & Yaman, H. (2018). Üç Farklı Milliyetçilik. Akademik Yaklaşımlar Dergisi.

Karahan, S. (2020). Siyonizmin Teolojik Temelleri (I b.). İstanbul: Divan Kitap.

Karaköse, H. (2011). Ortadoğu'da Osmanlı- İngiliz Mücadelesi (1876-1918). İstanbul: Nobel Yayıncılık.

Karaman, M. L. (1991). Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu. İstanbul: İz Yayıncılık.

Karaman, M. L. (1996). Filistin. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XXIII, s. 89-103.

Karasapan, C. Y. (1942). Filistin ve Şark-ül Ürdün (Cilt I). İstanbul: Ahmed İhsan Basımevi.

Karluk, S. R. (2013). Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Karpat, K. H. (2010). Osmanlı Nüfusu 1830-1914. İstanbul: Timaş Yayınları.

Karpat, K. H. (2017). Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler (3. b.). İstanbul: Timaş Yayınları.

Kasalak, C. D. (2017). Paris Barış Konferansında Siyonistlerin Talebi. 10(14). Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.

- Kasalak, K. (2016). İngilizlerin Filistin Politikası ve Filistin Mandası. (25), 65-78. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- Kaştan, Y. (2016). Filistin Topraklarında Yahudi Milliyetçiliğinin Oluşumunda “CHOWEWE ZION”, “BNEI BRITH” ve “ESRA” Cemiyetlerinin Rolü. Tarihın Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi(15), 475-501.
- Katz, S. (tarih yok). A Biography of Viladimir (Ze'ev) Jabotinsky. New York: Barricade Books Inc.
- Kaya, D. D. (2013). XIX. Yüzyıl ve XX. Yüzyıl Başlarında Büyük Güçlerin Etkisinde Kudüs Sancağı (1850-1914). Tübar XXXIII.
- Kayalı, H. (2018). Jöntürkler ve Araplar Osmanlıcılık, Erken Arap Milliyetçiliği ve İslamcılık 1908-1918. (T. Yöney, Çev.) İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Kaygısız, H. (2014, Haziran). Filistin'e Yapılan Yahudi Göçleri (1881-1917). Yüksek Lisans Tezi. (K. 7. Dalı, Dü.) Kilis.
- Kedourie, E. (1971). Avrupada Milliyetçilik. (M. H. Timurtaş, Çev.) Ankara: Devlet Kitapları.
- Kennedy, P. (2015). Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri (14. b.). (B. Karanakçı, Çev.) İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Kızıloğlu, S. (2012, Ocak). İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi. Sosyal Bilimler Dergisi, 2(1).
- Kissenger, H. (2016). Diplomasi (15. b.). (H. İ. Kurt, Çev.) İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Kocabaş, S. (2018). Siyonizm ve Türkiye Kutsal Topraklarda Şer Planları (4. b.). İstanbul: Yakın Plan Yayınları.
- Kohn, H. (2007). Panslavizm ve Rus Milliyetçiliği. (A. O. Güner, Çev.) İstanbul: İlgi Kültür Sanat.

- Koloğlu, O. (2017). Türk-arap İlişkileri Tarihi (2. b.). İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- Köse, F. B. (2003). Osmanlı Dönemi Kudüs'ünde İdari ve Sosyal Yapı. (İ. T. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dü.) Erzurum.
- Kurt, M. (2020). Filistin'deki İşgale Meşruiyet Üreten bir Yöntem Olarak İsrail Arkeolojisi. Tarih İncelemeleri Dergisi(35), s. 213-242.
- Kutluay, Y. (2017). Siyonizm ve Türkiye (3. b.). İstanbul: Bilge Karınca yayınları.
- Kuzar, R. (2001). Hebrew and Zionism A Discourse Analytic Cultural Study. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Kuzgun, Ş. (2017). Dinler Tarihi (2. b.). İstanbul: Bilge Sanat Kültür.
- Küçük, A., Tümer, G., & Küçük, M. A. (2017). Dinler Tarihi (9. b.). Ankara: Berikan Yayınevi.
- Kürkçüoğlu, Ö. (1982). Osmanlı Devletine Karşı Arap Bağımsızlık Hareketi 1908-1918. Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayınları.
- Kürkçüoğlu, Ö. (tarih yok). Türkiye'nin Arap Ortadoğusuna Karşı Politikası (1945-1970). Ankara: Barış Kitap Basım Yayınevi.
- Lawrance, T. E. (2001). Bilgeliğin Yedi Sütunu. (B. Çölgeçen, Çev.) İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi.
- Lawrance, T. E. (2005). Bilgeliğin Yedi Sütunu (Zafer). (B. Çölgeçer, Çev.) İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi.
- Lawrance, T. E. (2005). Bilgeliğin Yedi Sütunu. (B. Çölgeçer, Çev.) İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi.
- Lessing. (2000). Yahudiler. (Y. Pazarkaya, Çev.) İstanbul: Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.
- Lewis, B. (2004). Semitizm ve Anti-Semitizm. (H. Güldü, Çev.) İstanbul: Everest Yayınları.

- Lewis, B. (2013). The Origins of Christian Zionism. New York: Cambridge University Press.
- Lewis, D. M. (2010). The Origins of Christian Zionism. USA: Cambridge University Press.
- Loewe, D. L. (Dü.). (1890). Diaries of Sir Moses and Lady Montefiore. London Griffith Farran Okadan.
- Loti, P. (2011). Kudüs. (H. E. Yat, Çev.) Ankara: Lotus Yayınevi.
- Makovsky, M. (1963). Churchill's Promised Land. London: Yale University Press.
- Malouf, A. (2017). Arapların Gözünden Haçlı Seferleri (17. b.). (A. Berktaş, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Manaz, A. (2005). Siyasi Siyonizm Tarihi. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Marks, K. (2014). Yahudi Sorunu (5. b.). (S. Y. Kurulu, Çev.) Ankara: Sol Yayınları.
- Masalha, N. (2007). The Bible and Zionism Invented Traditions, Archaeology and Post-Colonialism, in Palestine-Israel. London and New York: Zed Books.
- Mattar, P. (1991). Kudüs Müftüsü Hacı Emin El-Hüseyni. İstanbul: Akademi Yayınları.
- McCarty, J. (1990). The Population of Palestine: Population History and Statics of the Late Ottoman Period and the Mandate. New York: Columbia University Press.
- Mccarty, J. (1998). Müslümanlar ve Azınlıklar. İstanbul : İnkılab Yayınları.
- Mccarty, J. (2006). Osmanlı'ya Veda İmparatorluk ÇökerkenOsmanlı Halkları. (M. Tuncel, Çev.) İstanbul Etkileşim Yayınları.
- McNeil, W. H. (2015). Dünya Tarihi (16. b.). (A. Şenel, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.

- Medof, R. (2002). *Militant Zionism in America The Rise and Impact of the Jabotinsky Movement in the United States, 1926-1948*. Tuscaloosa and London: The University of Alabama.
- Meir, G. (1975). *My Life*. New York: Dell Publishing Co.
- Merkezi, İ. E. (2008). *İsrail Hakkında Gerçekler*. Kudüs: Ruth Ben-Haim.
- Mert, C. B. (2017). *Çatışan Kutsalların Ortasındaki Şehir: Kudüs*. 17(2), 129-149.
- Mertoğlu, S. (Dü.). (tarih yok). *Beyrut Şehremininin Anıları (1908-1918)*. (H. Özkan, Çev.) İstanbul: Klasik Yayınları.
- Michalek, E. (2011, May). *Zionism a Nineteenth Century Ethnic Nationalist Movement*. Liberty University.
- Miguel A. Lopez-morell, S. P. (2013). *The House of Rothschild in Spain, 1812-1941*. Burlington: Ashgate Pub Co .
- Montefiore, S. S. (2016). *Kudüs Bir Şehrin Biyografisi*. (C. Demirkan, Çev.) İstanbul: Pegasus Yayıncılık.
- Montefiore, S. S. (2011). *Jerusalem The biography*. new York: Knopf Doubleday Publishing Group .
- (May 2008). *Nakba*. Jerusalem: Passia.
- Nairn, T. (2015). *Milliyetçiliğin Yüzleri Janus'a Yeni Bir Bakış*. (M. R. Seda Kırdar, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Nommaz, A. (2017). *Yahudi Casus Joseph Nasi (4. b.)*. İstanbul: Destek Yayınları.
- Okuyan, S. (2008). *Aslan ve Androcles Filistin'in Gölgesinde Abdulhamid ve Theodor Herzl*. İstanbul : Selis Kitaplar.
- Olgun, H. (2013, Ocak-Nisan). *Modern İsrail'in Milli Kaynağı Olarak Josephus'un Masada anlatısı*. Milet ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi, 10(1), 7-40.

- Öğün, S. S. (2000). Mukayeseli Sosyal Teori ve Tarih Bağlamında Milliyetçilik. İstanbul: Alfa.
- Öke, M. K. (1981). II. Abdulhamid Siyonistler ve Filistin Meselesi. İstanbul: Kervan Yayınları.
- Öke, M. K. (1990). Kutsal Topraklarda Siyonistler ve Masonlar İhanetler, Komplolar, Aldanmalar. İstanbul: Çağ Yayınları.
- Öke, M. K. (2017). Saraydaki Casus (5. b.). İstanbul: İrfan Yayıncılık.
- Öke, M. K. (2018). Siyonizm ve Filistin Sorunu 1880-1923 (6. b.). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Öksüz, M. (2016). Şam Eyaleti'nin Güney Sancaklarında (Filistin) Nüfus XVI. YY. Doktora Tezi. (M. S. dalı, Dü.) İstanbul.
- Öney, C. (2013, Eylül). Misyoner Örgütlerin Rekabet Sahnesi Filistin. (15), 331-354. Tarih Okulu Dergisi.
- Özcan, Ş. (2019, Haziran). Yahudi Dualarında Kudüs. Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, s. 23-46.
- Özdemir, H. (2010). Abdulhamid'in Filistin Çılgılığı. İstanbul: Hazine yayınları.
- Özkırımlı, U. (2008). Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış. Ankara: Doğu Batı.
- Özmen, S. (2006). İsrail ve Etnik Dini Çatışmalar. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Pakdil, N. (2017). Anneler ve Kudüsler (5. b.). İstanbul: Edebiyat Dergisi Yayınları.
- Pape, I. (2007). Modern Filistin Tarihi. (N. Plümer, Çev.) İstanbul: Phoneix Yayınları.
- Parlar, S. (1997). Ortadoğu Vaat Edilmiş Topraklar. İstanbul: Bibliyotek Yayınları.

- Paşa, H. M. (2018). Cemaleddin Efgani'nin Hatıraları (4. b.). (A. Yerinde, Çev.) İstanbul: Klasik Yayınlar.
- Patterson, J. H. (2014). Son Katır Birliği Komutanından Çanakkale Savaşında Siyonistler (2. b.). (O. K. Sarılioğlu, Çev.) İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Penslar, D. J. (1984). Zionism and Technocracy the Engineering of Jewish Settlement in Palestine, 1870-1918. Indianapolis: Indiana University Press.
- Pinsker, L. (1906). Auto-Emancipation. New York: The Maccabaeon Publishing Company.
- Polat, Z. (2017). Yahudilerin II. Abdülhamid Döneminde Filistin'e Göç Girişimleri ve Oliphant'ın Siyonist Koloni Talebi. (17), 1-20. Journal of Islamicjerusalem Studies.
- Prior, M. (1999). Zionism and the State of Israel. London and New York: Routledge.
- Rabkın, Y. M. (2014). Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı. (Ş. Tokel, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Raid Nairat, B. Ş. (Dü.). (2009). Nablus: El-Merkez El-Filistini liddemokratiyye ve Ed-Dirasat.
- Reinharz, B. H. (1998). Zionism and the Cretion of a New society. New York: Oxford University Press.
- Renan, E. (2010). On The Nation And The Jewish People. (D. Fernbach, Çev.) London&New York: Verso.
- Renan, E. (2016). Ulus Nedir? (G. Yavaş, Çev.) Pinhan Yayıncılık.
- Renan, E. (tarih yok). What is the Nation. H. K. Bhabha (Dü.) içinde, Nation and Narration (s. 8-22). London and New York: Routledge.
- Rose, J. (2004). The Myths of Zionism. London: Pluto Press.

- Rosenfeld, G. D. (Dü.). (2016). What Ifs of Jewish History. Cambridge University Press.
- Rotenstreich, N. (2007). Zionism Past and Present. New York: State University of New York Press.
- Sağkulak, Ş. (2011). 19. Yüzyılın Sonlarında Osmanlı Topraklarına Yahudi Göçü. İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.
- Said, E. W. (2004). Yeni Bin Yılda Filistin Sorunu. (A. Cüneyt, A. Kerem, & N. Ersoy, Çev.) İstanbul: Aram Yayıncılık.
- Sakin, O. (2008). Osmanlı'da Etnik Yapı. İstanbul: Ekim Yayınları.
- Sallabi, A. M. (2018). Eyyubiler Devleti Selahaddin Eyyubi ve Kudüs'ün Yeniden Fethi (4. b.). (Ş. Şenaslan, Çev.) İstanbul: Ravza Yayınları.
- Sami, Ş. (1306). Kamus-ı A'lâm (Cilt I-VI). İstanbul: Mehran Matbaası.
- Sand, Ş. (2011). Yahudi Halkı Nasıl İcat edildi? Kitab-ı Mukaddes'ten Siyonizme. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Doğan Kitap.
- Sander, O. (2013). Türkiye'nin Dış Politikası (4. b.). Ankara: İmge Yayınları.
- Sander, O. (2015). Siyasi Tarih (25. b., Cilt II). Ankara: İmge Yayınları.
- Sander, O. (2015). Siyasi Tarih (29. b., Cilt I). Ankara: İmge Yayınları.
- Sarıca, M. (1983). Siyasal Tarih (2. b.). İstanbul: Ar Basın Yayın ve Dağıtım.
- Sarınay, Y. (Dü.). (2009). Osmanlı Belgelerinde Filistin. İstanbul: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.
- Sartre, J. P. (1965). Yahudi Düşmanı Antisemitin Portresi. (E. T. Eliçin, Çev.) İstanbul: Ekin Basımevi.
- Schener, C. (2016). Balfour Deklarasyonu Arap-İsrail Çatışmasının Kökenleri (2. b.). (A. C. Akkoyunlu, Çev.) İstanbul: Kırmızı Kedi yayınları.

- Seikh Bilal Zerena, R. M. (Dü.). (2011). The Occupation. Kudüs: El-Esra Printing House.
- Sevilla-Sharon, M. (1981). İsrail Ulusunun Tarihi. Tel-Aviv: Graph Prass Ltd.
- Shahak, I., & Mezvinsky, N. (2004). İsrail'de Yahudi Fundamentalizmi (2. b.). (A. E. Dağ, Çev.) İstanbul: Anka Yayınları.
- Shavit, Y. (2005). Jabotinsky and the Revisionist Movement 1925-1948. New York: Frank Cass.
- Shumsky, D. (tarih yok). Leon Pinsker and “Autoemancipation!”:A Reevaluation. Jewish Social Studies, 18(1), 33-62.
- Sieyes, E. J. (1987). What is the Third Estata. J. W. Kirshsner (Dü.) içinde, Reading in Western Civilation (s. 154-179). Chicago: University of Chicago.
- Sieyes, E.-J. (2005). Üçüncü Sınıf Nedir. (İ. Birkan, Çev.) İstanbul: İmge Kitabevi.
- Singer, A. (2008). Kadınlar Kullar Kudüslü Köylüler. (S. Bulutsuz, Çev.) İstanbul: İş Bankası yayınları.
- Smith, A. D. (2002). Küreselleşme Çağında Milliyetçilik. (D. Kömürcü, Çev.) İstanbul: Everest.
- Smith, A. D. (2013). Milliyetçilik Kuram İdeoloji Tarih. (Ü. H. Yolsal, Çev.) Ankara: Atıf.
- Smith, A. D. (2017). Etno-Sembolizm ve Milliyetçilik. (B. F. Çallı, Çev.) İstanbul: Alfa Araştırma.
- Smith, A. D. (1979). Nationalism in the Twentieth Century,. Canberra: Australian National University Press.
- Smith, A. D. (1999). Myths and Memories of the Nation. New York: Oxford University Press.

- Smith, A. D. (2003). *Chosen Peoples_ Sacred Sources of National Identity*. New York: Oxford University Press.
- Smith, A. D. (2009). *Ethno-Symbolism and Nationalism A Cultural Approach*. London and New York: Routhledge.
- Snyder, L. L. (2003). *The New Nationalism*. London: Transaction Publishers.
- Sonuç, Y. S. (2018, Yaz). Dini Siyonizm'in Filistin ve Uganda Planı hakkında Değişen Görüşleri. *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, s. 167-185.
- Soury, J. (2008). Karşılaştırmalı Mitidoloji Işığında İsrail Dini. (H. Güngör, & İ. Açmaz, Çev.) İstanbul: IQ Kültür Sanat yayıncılık.
- Sönmez, İ. (2019). *Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı*. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü.
- Sönmezoğlu, F. (Dü.). (2017). *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü (5 b.)*. İstanbul: DR kitabevi.
- Söylemez, M. M. (tarih yok). Kudüs ve Osmanlı Arşiv vesikaları Işığında Yahudilerin Bölgeye Yerleşmeleri Üzerine Notlar. 1(2), 33-56. Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.
- Stanislowski, M. (2017). *Zionism a Very Short Introduction*. New York: Oxford Press.
- Stepin, V. (1993). *The Nature of Zionism*. (C. Lindhurst, Çev.) Moscow: Published - in Russian - in Moscow.
- Suarez, T. (2016). *State of terror*. Bloxham: Skycraper Publications.
- Sultanova, N. (2011). *İsrail'in Siyasi Yapısındaki Rus Yahudilerinin Rolü*. Yüksek Lisans Tezi.

- Suzman, M. (1999). *Ethnic Nationalism and State Power*. London: Palgrave Macmillan.
- Synder, L. L. (1955). *The World İn The Twentieh Century*. D. Van Nostrand Company: New Jersey.
- Synder, L. L. (1961). *Hitler and Nazism*. Toronto: Bantam Books.
- Şentürk, R. (2005). Millet. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 30, s. 64-66.
- Şeşen, R. (2018). *Kudüs Fatihi Selahaddin Eyyubi (3. b.)*. İstanbul: Yeditepe.
- Şimşir, B. N. (2000). *British Documents on Atatürk (1919-1938)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Taguieff, P. A. (2017). *Antisemitizm*. (I. Ergüden, Çev.) Ankara: Kültür Kitaplığı.
- Taub, G. (2007). *The Settlers*. New Haven: Yale University Press.
- Taylan, N. (Dü.). (2014). *Çerkes Ethem Hatıralarım*. İstanbul: Bizim Kitaplar Yayınevi.
- Taylor, A. R. (1992). *İsrail'in Doğuşu*. (M. Karaşahan, Çev.) İstanbul: Pınar Yayınları.
- Tellioglu, Ö. (2018). *Filistin'e Musevi Göçü ve Siyonizm (1880-1914)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Temel Çalık, E. E. (tarih yok). *XXI. Yüzyıla Girerken Milliyetçilik Üzerine Bir Değerlendirme*.
- Tepebaşılı, F. (tarih yok). *Kullanımlık Metin Türü Olarak Ulusal Marş Kavramı ve İşlevleri*. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, s. 383-393.
- Terzioğlu, K. (2013). *Filistin'de Alman Kolonizasyonu (1883-1914)*. İstanbul: T.C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

- The Congress Addresses of Theodor Herzl. (1917). (N. Straus, Çev.) New York: New York Federation of American Zionists.
- Tokgöz, H. (2017). İsrail Devleti'nin Kuruluşunda Theodor Herzl ve Siyonizm. *Anasay*(1), 183-195.
- Tolan, S. (2016). Limon Ağacı Bir Arap Bir Yahudi ve Ortadoğu'nun Kalbi (25. b.). (Ö. Özdem, Çev.) İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Tunç, L. (2010, Aralık). II. Abdulhamid'in Ortadoğu Politikası. Yüksek Lisans Tezi. Sivas.
- Turan, N. S. (2004). Hilafetin Tarihsel Gelişimi ve Kaldırılması. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Turan, N. S. (2015). İmparatorluk ve Diplomasi Osmanlı Diplomasiisinin İzinde (2. b.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Turgut, C. A. (2015). Ortadoğu ve Filistin (1920-1949). (H. Ü. Dalı, Dü.) Ankara.
- Turgut, C. A. (2015). Ortadoğu ve Filistin 8 1920-1949). (H. Ü. Dalı, Dü.) Ankara.
- Uzelac, A. I. (Dü.). (2005). When is the Nation Towards an Understanding of Theories of Nationalism,. London and New York: Routledge.
- Uzer, U. (2017). Kudüs Şehrinin Filistin, İsrail ve Birleşmiş Milletler Açısından Siyasi Önemi. *Makale*(2), 134-157. FAD Filistin Araştırmaları Dergisi, KUDÜS ÖZEL SAYISI.
- Uzer, U. (2018, Ağustos 29). Şalom Haftalık Siyasi ve Kültürel Gazete. Aralık 18, 2020 tarihinde www.salom.com.tr. adresinden alındı
- Uzunçarşılı, İ. H. (2013). Mekke-i Mükerrreme Emirleri (2. b.). Ankara: Türk Tarihi Kurumu Yayınları.
- Ürer, L. (2005). Mondros'dan Mudanya Mütarekesi'ne Türk Dış Politikası. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

- Vekai Verşeti Amel Eş-Şebabu Yetehaddesune. (2011). El-Merkez El-Filistini Lil-Ebhas Es-siyasat.
- Yadgar, Y. (2017). Sovereign Jews Israel, Zionism, and Judaism. New York: Sunny Press.
- Yasin, M. A. (2019). XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Siyonistlerin Filistin'e Yerleşmelerinin Engellenmesi. (19/3), 317-334. Beytül Makdis: Journal of Islamicjerusalem Studies.
- Yasser Arafat (1929-2004). (2012). Jerusalem: Passia.
- Yenisu, Ö. O. (2020, Bahar). Gizli Anlaşmalar çerçevesinde San Remo Konferansı'nda Ortadoğu'yu Şekillendirme Çabaları. (101), 29-70. (A. A. Dergisi, Dü.)
- Yılmaz, F. (2003). General Allenby'nin Hatıratı, Arap Ayaklanması ve Filistin'in Osmanlı'dan Kopuşu. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Yiğit, A. A. (2019, Kasım-Aralık). Filistin Meselesinin Kronikleşmesi (1918-1948). 123(243), 391-414. TDA Türk Dünyası Araştırmaları.

